

Marius Katiliškis

Miškais ateina ruduo

*Man negaila savo vyro laidoko,
Tik man gaila, kad nedrūčiai surišo...*

PIRMAS

Orai pasikeitė greičiau, negu spėjo pilnatis pereiti į delčią, kaip ir buvo nusakęs šlubasis Doveikos piemuo. Jo kaulus sukino saugėla, tai šnekėjo geriau už visus kalendorius. Unkštė jis botagais nučaižyto šunies balsu, kaleno dantim ir labai nenoriai traukėsi nuo laužo. Dieną prieš tai jau pagavo sprangiai rykauti kėkštas, pašiaušęs plunksnas ir žmogų prisileisdamas pernelyg arti. Meleta galando geležinį snapą į sausą epušės šaką, voverė piktai švirkštė, žerdama į akis skujų žvynus, o zuikiai skuto iš tankumynų į palaukes.

Dangaus skvernas, užklojęs balkšvą, negyvą tyrelio lygumą, staiga tamsiai drumstai pamėlo, jog atrodė vakaras būtų ir suotėmis smelktūsi iš visų pusių gilyn į pačią miško širdį. Garbanota ir širma pelkynų pušelių sriūtis, neapžvelgiamai liūliuojanti iki ežero ir jį apsupanti, sušvito šviežiu žalumu, tartum dobilų laukas po lietaus. Eglės sujudo iš vidaus, iš pašaknių. Sniegas kniojosi ir čirškė aplediję spygliai. Drebulys perbėgo mišką. Jis pasidarė trankiai garsus, atpalaiduojąs iš savęs visa, ką buvo sugėręs per ilgus žiemos mėnesius, ką šaltis buvo sukales akmenine kūle į žemę. Griūvančių medžių trenksmas ir jų sukulto vėjo ūžesys pjovėsi biržėmis ir skynimais. Žalios metalinės musės balsu zirzė pjūklai, žlegėjo ir viauksėjo kirviai, ir eiguļį šaukiančiojo ūkavimas skardėjo ilgai, pratisai, lyg skerdžiaus ragas.

Neilgtrukus lyg tai migla kokia, lyg patsai debesis nusileido iš viršaus. Aptraukė kirtimus ir įsivėlė tarp medžių. Pirštinės sudrėko, avalynė atsileido, ir apšerkšnijusios darbininkų nugaros sujuodavo šlapiais lopais. Smulkutė lijundra buvo jaučiama ant veido.

Išmaltu žiemkeliu, greitomis pratrintu tarp kelmų ir atvašų, vienas po kito šliaužė popiermalkių vežimai. Braškėjo pakinktai, tratėjo ienos, cypė pavažos, užėjusios ant plikos šaknies, ir pliaušėjo botagai ir keiksmas įkandin sekančių vežėjų. Juos lenkė iš priešingos pusės tuščiais, skubėdami atgal į kirtimus, išvertę savo krovinius prie upės. Jos pakraščiu, šiek tiek pakilesniu nuo ledo, rikiavosi neapžvelgiamos rietuvės sukrautos medžiagos. Iš čia, kiek siekė akys, tyvuliavo neūžaugų pušelių plotai ir kelmynai, pašiaušti skurdžiu atžalynu ir kur ne kur sėkline pušim. Miškas traukėsi nuo upės tokiais plotais, kokius spėdavo girininkas su gauja eiguļių apmatuoti per vasarą, žiemą paguldyti ant šono iš visų urkštynių surankioti kirtėjai ir nuplukdyti pavasarį į Melamedo tvenkinį.

— Ei, ei, zimagorai! Pasispauskit! Pasipustykit delnus, šįvakar bus ką ant danties užmesti! — tuščiomis rogėmis, gulom ant maišo pasidrėbęs, smarkia risčia pralėkė ūkininkas.

Kirtėjai neturėjo kada su pravažiuojančiais rietis. Jie galėjo nebent nusispjauti ir pagrūmoti kirkočiu, jei kuris jau per daug ėjo iš tvarkos. Bet keiksmas, kurį Tilius paleido pavėjui, buvo skirtas kitam kam. Jis pajuto atsileidusį apavą ir mėgino persukti autus, pasidėjęs koją ant kelmo. Padaužė rankomis kelnių kišenes.

— Peilį paskolink, Petrai.

— O kur savąjį dėjai?

— Neberandu.

— Kai nuleis sniegą, tik nepatingėk paieškoti. Iki tuzino susirinksi, — atlenkęs geležtę ir senu įpročiu brūkštelėjęs ašmenis į šlaunį, padavė Petras peilį. — Aštrus. Neįsipjauk.

Tilius jautė, kad yra sekamas jo nevykęs darbas, ir tai jam kėlė apmaudą.

— O tu, Petriuk, per daug nešiaušk šerio su savo batais. Dar ožkų viršininku apšauks.

— Naginės gerai, kai šala — kojai sveikiau. Bet nekas tokią dieną.

— Apskritai nekas. Šunies darbas — šunies ir duona. Ir viskas. Pažiūrėk, kokios rankos! — kišo Tilius savo letenas lyg neklaidingą įrodymą savo šuniškos buities. Jos buvo taip išmirkusios, bjauriai susiraukšlijusia oda, kaip atsitinka skalbėjoms, jog net gurgždėjo braukiant vieną į kitą.

— Užtat kad su pirštinėm. Vegi, mano...

— Kam tau pirštinių, jei ką tik gimusį motina meškos taukais ištrynė? Nė šalčio, nė šilumos. Niekas tu nebijai.

— Teisybė.

— Kas teisybė? — nejaukiai kniostelėjo Tilius. Ar pasaka apie mešką ir jos taukus?

Petras sukukeno tartum ežys. Jo rankos kėlė pagarbą ir pasigėrėjimą. Neišdribusios į plaštakas, kad galėtų jomis užkloti pusę stalo, trumpais storais pirštais, putnios, lyg patinusios. Jos blizgėjo nuo sakų, kietai sudirbtos, sumuštais delnais, kaip sunkvežimio padangos. Ką ėmė, ką lieti tomis rankelėmis, viskas lūžo ir trupėjo. Turėdamas tokius įnagius, ne duona — pyragu gali misti. Gyvas žarijas grabinėja ir visai neskubėdamas neša prie pypkės. Dar palaiko prispaudęs. Kalvis, ir tai šalčiau nesielgia su ugnim.

— Kažin, kiek laiko?

Petras irgi neturėjo laikrodžio, o valandą beveik tiksliai galėjo nusakyti, ar būdavo saulėta, ar apsiniaukę.

— Pietų lauki?

— Ne pietų, o vakaro.

— Tai dar toli. Toli vakaras, broliuk.

Toli. Dienos jau itin pratęsusios. Kai saulė įspindi pro šakas, sniegas nebeatsilaiko ir patęžta. Ir iš įkaitusios žievės plyšio išlenda gerai pražiemojusi žalia musė.

Petras patikrino kirvio ašmenis, pasispjauė delnus ir, atidžiai apvedęs akimis eglės viršūnę, ieškojo jos pasvirimo. Ir šakų išsidėstymas, ir vėjas turėjo didelės reikšmės tinkamam medžio nuleidimui. Skiedros burgzdamos skrido į šalis, aptėkšdamos sniegą, atsimušdamos į kitus medžius, atkandamos lyg plėšriais dantimis nuo kelmo. Jis tvojo be sustojimo, kiekvieną kirtį palydėdamas savotišku kvėptelėjimu, išeinančiu garsu kha, tartum priduodančiu dar daugiau jėgos jo rankoms.

— Kam tokį gilų pakirtimą? Ar vien kirviu ketini nužlegenti?

— Dėl to, kad raudoneglė. Kaip stiklą trupintę trupinu,— atsakė kirtėjas lygiais kvėptelėjimų tarpais, nesulėtindamas skaudžių kirvio smūgių.

Tada pridėjo skerspjuvio dantis prie žievės. Tilius traukė priklaupęs abiem keliais, persisukęs ir svyrudamas visu liemeniu, Petras stovėjo kaip sustiręs, kaip įkastas, perlūžęs pusiau, išlenkta kupra, nors pjovė pačioje pašaknėje. Tik rankos švaistėsi plačiai ir laisvai. Koks būtų medis — ažuolas, epušė ar eglė, kokio bebūt storio, jeigu tik skerspjuoklis išneša, reikėjo nupjauti vienu pradėjimu, neatsitraukiant. Tokį jis turėjo paprotį, nors jaunas vaipėsi rangydamasis ant sniego šlapiais keliais. Ir tai strėnas vargino ir nugarą smelkė.

— Tik rankas leisk laisvai. Pats pjūklas tegul dirba. Įprasi — nieko,— guodė ir mokė senasis kirtėjas.

Žiema baigėsi, o jis vis dar neįprato ir nebetikėjo susilyginti su draugu. Jis skaičiavo pjūklo trūkius. Iki šimto, šimto penkių dešimtų. Raudoneglė tvirtai laikėsi. Dantys džeržgė, lyg stiklo šukes grauždami. Jį vargino tas nesibaigiantis skaitmenų didėjimas. Jis stengėsi atsikratyti keisto įpročio, bet skaitmuo augo jo mintyse, kartu su rankos judesiu įkirsdamas kažkur sekundes, minutes... Petras, jei nelaike pypkės dantyse, tai kramtė kokį žabelį ar skiedrelę. Ir Petras turėjo įprotį. O jis skaičiavo trūkius, apneštas pjuvenomis, atlaužęs galvą ir ją kraipydamas, tartum vieno darbo dar būtų per mažai. Gerai, jog šeštadienis ir poilsio valanda jau čia pat. O Petras, žaltys, neparodo, kaip svarbu sulaukti to vakaro. Kantrus ir kietas jis, ir botago kirtį priimtų blakstienomis nesumirkėdodamas. Ta mintis vaikščiojo nuo vieno prie kito. Jie galvojo kažką panašaus.

— Ką man tas šeštadienis?

— Žmoguti, kaip tu taip? Ar nežinai, kad Veronika jau narsto silkėm žiaunas?

— Saugokis! Pjūklą trauk!

Eglė brakstelėjo lyg mėšlungio suimtas sąnarys. Šakomis nubėgo virpulys, nukrėsdamas sniego kašnelius. Stuobrio vidury, pačioje šerdyje, tratėjo, skilo. Pjūvis žiojosi kaip žiovaujančio šunies nasrai. Vyrai įrėmė rankas, akimis sekdami medžio svirimą. Pamažu jis įgavo greitį. Viršūnė dangaus lopinyje nurėžė staigų brūkšnį ir griuvo, lengvai užkliudydama kitus medžius. Nuo jų pakilo sniego pūga, nutvilkdama pavėjui. Žalia ir kupli kaip vanta eglė, dunkstelėjusi dusliu trenksmu, panėrė į sniegą ir nurimo. Tik drūtgalys, porą pėdų pakilęs nuo kelmo, dar siūbavo tartum porinio vežimo rodiklis.

Šakos trūkte trūko nuo kamieno ne ašmenim, o pentimi užgautos. Jas vilko glėbiais ant priblėsusio laužo, ir dūmų kamuoliai mušėsi per žalią ir storą dangą, sukdamiesi ir gręždamiesi į papildavusią erčią, minutę kitą apsemdami viršūnes. Tratanti liepsna plėšėsi iš paskos.

— Tai, sakai, Veronika jau ruošia mums užkandą? — klastingai merkė Petras, rakinėdamas nužlebentą pypkę.

— Sukasi vikriai ir vis pro langą, ar nepareina Petras.

— Ką tu niekus...

— Priemenėj pasitinka, duris atidaro...

— Chu chu chu...

— Muilo tuoj kvepiančio nusiprausti. Marškinius baltus...

— Gera moteraitė, kad ją kur pypkakotis.

— Pačiam tai jau kaip motina.

— Motina motinai nelygu, — Petras užsikosėjo, per giliai užlupęs dūmą. Nosis visai prisiplojo ir beveik dingo galybėje smulkių raukšlelių. — O tau, rodos, jaunoji po širdžia?

— Per jauna. Ankštis dar, — numetė vaikas ranka. — Kad taip Veronika, vyrelis, tai jau kita kalba. Arba kad ir vyresnioji... Bet ta jau turi tokį prisiplakėlį. O šitoji — vaikas. Gaila būtų dar. Paauginti reikia kokius metus.

— Augino, kol nepriėjo. O paskui jau kaip su samčiu.

— Pasakos.

— Nu ne. Juk ir tu nesisakytum, jeigu kokios.

— Kas man? O ar ji tikrai, Petrai, tavo giminė?

— Kas, ar Veronika? Taigi pusseserė.

— Hm... Kartais taip lyg ir atrodytų. O Každaila sako ką kita.

— Ką tas grebėstas išmano. Neklausyk tu jo.

— Aš klausau tavęs. Žinai, tokia ten ta giminystė. Nuo pančio radimo, kaip sako pas mus. Tačiau kartą ir aš tvirtai suabejojau. Ir laukiau, kas bus toliau.

Petras nusipurtė. Šiurmėlės nubėgo nugara ir strėnomis, girdint, ką tas čiulba. Ar ten buvo kas, jis neatsiminė. Bet jei sako, tai gal? Gal padauginęs buvo? Nepigu apskaičiuoti, parėjus iš miško, ar jau užtenka, ar dar stiklinaite. O ta stiklainaitė dažniausiai ir padaro juokų. Iškrinta koks gelžgalėlis, ir nebeaišku rytą, kas toj vieloj. Migla.

Metro ilgio pagaliais raižė nuleistą eglę, krypuodami priešpriešiais, pūsdami dūmus vienas kitam į akis. Drėgmė krito iš aukšto, pjuvenos barstėsi ant rankų. Toliau poškėjo kirviai, su trenksmu griuvo medžiai, ir tratanti eglėšakių liepsna mušėsi keliose vietose.

— Šįvakar nė lašo. Pasiimu uždarbį ir namolei. Įkrisiu į roges kokio muziko, ir pavėžys didumą, — svarstė pusbalsiu Tilius, tempdamas įkyrią mintį kaip siūlą iš susiraizgiusios sruogos. — Šįvakar turiu būt namie pas mamą.

— Geras vaikas.

— Tu, Petrai, vyras rimtas, pagyvenęs ir kandęs dantį į visokią duoną. Ar tau nėra taip atsitike, jog atsikeli rytą ir niekaip nesusigraibai apie save? Ieškai kelnių, o pasiimi batus. Eini nusiprausti, o nukrapeni ne ten, kur reikia, o daržinėn sakysim. Išvirkščią megztuką užsitrauki ir, beplėšdamas žemėn, visas sagas išbarstai. Iš pat ryto nesiseka, painioja kažin kas tau kojas. Ir tik paskui pradedi atitokti, kad yra kažkas ne taip. O kas — ir nežinai. Gal sapnavai, ar kuris biesas? Bet neatsimeni. Vaizdai susijaukę tavo galvelėje lyg sąslavyne. Nu, pajunti kažkokį knietėjimą paširdy. Neramumą, ar ką... Va šiandien aš toks, kaip batus ant kojų sumainęs. Kruta kažin kas, dilina sprandą, nors pasiusk.

— Nebekrutės, kai užpilsi gerą mierą.

— Aš rimtai, o tu niekus paistai. Jei neišmanai, tai ir tylėk. Sakiau, kad negersiu, tai ir negersiu. Ar ne laikas užkasti?

— Niekas dar neina.

Ech, jei ne mokėjimo diena, mestų darbą ir su šviesa pareitų namo. Ten kas nors yra. Gal motina sirguliuoja ir mini nesulaukdama. Gal koks laiškas? Arba pakvietimas? Na, ir kodėl taip negalėtų būti? Pareini ir randi. Prašau, mes tamstą kviečiame užimti vietą... Pasakytum Petrai, tai jis išjuoktų. Kokią vietą? O velniai žino. Visaip gali pagalvoti. Praėjo ruduo, ir žiema jau baigiasi... Taip savaitė po savaitės laukimo, lūkuriavimo, buvimo lyg parengtyje. Ir į mišką jis atėjo su slapta, bet tvirta viltimi — padirbėti kolei kas. Na, dar savaitę, dar... Ką reiškia pasimarkstyti po sniegą, esant tokių metų, žinant, kad gali paskui ir nebetikti tokių malonumų? Tik negerai, kad taip ilgai užtrunka. Ir tariamieji malonumai apkarsta. Jau ir žiema bėga. Bet... kodėl, sakysime, šią savaitę negalėjo ateiti kokia nors gera žinėlė? Net ir šiandien pat, tarkim... Ar būtų kas nepaprasta?

— Pareinu, o ant stalo laiškas. Nepaprastas laiškutis, ypatingas laiškėlis. Vokas rudas, be pašto ženkle, antspaudais nudaužytas. Reiškia: prašau, ponas, atvykti. Mes laukiame tamstytės, reiškia...

Petras, nelyginant senas žvirblis, pelais nepriviliojamas. Jis netiki ir tik šaiposi. Kas tavo rankose — tai tavo. O misti pažadais, laukti — nuobodu.

— Tugandis jau treči metai laukia, — vaizdumo dėlei pridėjo.

— Jis atleistas. O kai jau kartą pavarytas, tai sunkiau.

— Per daug ponybės.
— Ne apie ponavimą aš kalbu.
— Per daug mokytų. Pratrynė akis šluotražiu ir nebenori dirbti. Lengvos duonos ieško. Tik kur visiems ištekti?

— Ką tu, — susiraukė Tilius, bet, neprarasdamas auksinės planavimo nuotaikos, svajoto toliau. — Su manim visai kas kita. Šiuo metu, kai į tavo pragertą galvelę mėginu išprausti gerą mintį, laiškiniukas, skirstydamas korespondenciją, vieną laišką atideda į šalį. Jis gali būti iš Miškų departamento. Skiria žvalgu...

— Žvalgu? — sukľuso Petras.

— Taip. Ar tu mane laikai netinkamu miškų žinybai? Turėčiau, žinoma, susipažinti pradžiai. Dar ir tau darbo parūpinčiau. Kokių sandėlininku. Bet tas reikšmės neturi. Gali ir iš geležinkelių ateiti. Budėtoju skiria. Pasipraktikuoju ir vaikštau po peroną raudona kepure kaip gaidys su skiautere. Arba Pašlų valdyba maloniai kviečia užimti vietele. Kad ir laiskanešiu. Vis geriau, negu markstyti iki pažastų pusnyse. Neblogai ir sargu kokioj įstaigoj ar mokykloj. Dykas beveik. Laisvalaikiais eini paupin su meškere, skaitai knygas, laviniesi toliau. O ar negali būti, kad mane priima policijon?

— Gali, gali. Matau, kad plačiai žioji.

— Tad gal ką ir nukąsiu.

— Šuniškas amatas.

— Kodėl? — pakėlė antakius pasakorius.

— Paklausk Tugaudžio.

— Tu apie pliciją? Tai jis turėtų džiaugtis, kad jį atleido, jeigu šunies, sakai. Bet šuniui nekas, kai jis prie klėties prirakintas. O kai palaidas, tu paimk jį. Dulka laukai, sniegas rūksta. Kur sustojo — ten kaulas, kur prikrito — ten nakvynė. Aš kartais norėčiau būti šunies, tokio šunies vietoje. Ne lik kaimiečio kieme loti, bet ir įkasti mokačio. Iš viso — kvailiausias palyginimas.

Aha, Tugaudis, — svarstė toliau Tilius, nesulaukdamas atgarsio iš draugo. — Keikia tai keikia jis visas tarnybas, o jų laukimu tik ir tebegyvena. Kartą pamėginęs, mat tai kaip girtuoklis, nors šleikštu ant širdies, bet nori. Tik ar jis gali lygintis su geru vyru, na? Ir dar su tokiais pažymėjimais?

— Atlikęs karinę prievolę jaunesnio puskarininkio laipsniu. Teismo nebaustas. Pavyzdingo elgesio. Drausmingas. Ūgis — šimtas aštuoniasdešimt du centimetrai. Krūtinės apimtis — šimtas aštuoni centimetrai. Tokiam berniukui lyg ir turėtų savaime atsirasti kas nors pakabesnio. — Jis išpūtė krūtinę ir trenkė kumštimi tartum kūle, lyg rimitai, lyg erzindamas.

Petras atsmaukė ant pakaušio kepurę. Skaisčiai rusvų plaukų, — dėl jų greičiausiai ir buvo vadinamas Raudonoju, — sulipę pluoštai draikėsi ant praplikusio viršugalvio. Apsišluostė platų, šlakuotą, raudona barzdos ražiena nužėlusį veidą. Patrynė rankove nosį ir įdėmiai, tartum pirmą kartą, apžvelgė jaunuolį. Būdamas kresnas, nusmukusiais pečiais, turėjo įvertinti jo statų ir išnašų stovą, keldamas galvą aukštyn, lyg į pastogę.

— Būtų mergom į ką vėpsoti, apvilkus mundierium.

— Trauki per dantį?

— Nu, kaip čia pasakius?.. Uniforma tam, kas nieko kito negali.

— Ar aš uniformos siekiu, Petrai? Juk tu žinai, kaip yra iš tikrųjų... — pasijutęs nesmagiai, priekaištaujamu žvilgsniu ieškojo paspirties vaikus.

— Mundierius, tariant prastais žodžiais, ir yra tam, kad pridengtų plikus šonkaulius. Tavęs tas neliečia. Apvilks šitą stuobrį ir manysi, kad jau nuovados viršininkas. Neskirsi, kuris iš jų, kadangi abudu lygiai buki ir iškirmiję. O kepurės su žvaigždėm ir auksiniais šniūrais vožiamos ant tuščių puodynių. Gerai galvai to nereikia. Ji pati per save pagarbą kelia, nors ir nuplikusi būtų taip kaip mano. Kokie čia juokai? Ar nesupranti, kad aš noriu pasakyti, jog uniformas išgalvojo ubagų džiaugsmui. Žiūrėk tik, kokie mes gražūs! O kad durni kaip mano čebatas, to per blizgėjimą nematot. Taigi... Prieš mokytą išmintingą žmogų aš kepurę keliu ir be prievartos.

— Nenorėk, kad visi sargai ir pasiuntiniai būtų aukštus mokslus išėję. Nugiedojai, Petriuk.

— Nenoriu. Bet jie pasiuntiniais ir liks.

— Reikia ir tokių. Be jų neapsieisi. Be jų ir mokytos galvos susisuktų. Kad man tik pavyktų, nesiklausyčiau tavo melodijų. Svarbu pradėti gyventi. Laikas jau.

Petras vėl pasižiūrėjo, sumirksėjo mažom akutėm, taip, lyg prieš save matytų ką tik apšnekėtą menkąjį valdininkėlį:

— Tas ir blogai, kad tau to užtenka.

Tilių regimai veikė Petro žodžiai, jo tvirta ir pašaiپی nuomonė apie visa, ką nukalbėjo. Negreitas jis parodyti tai, ką mano, bet ar jis taip mano iš tikrųjų? Aha, pigu spręsti ir niekinti, kai

viskas aišku ir norai tokie menki, jog užtenka vieno pusbonkio, kad galėtų be mažiausio rūpesčių krislo gėrynes tęsti iki paskutinio, kruvinai nudilinto cento. Traukdamas pjūklą, jis vargo su taja mintimi ir skaičiavo, skaičiavo. Jeigu iki dviejų šimtų suskaičytų, ne, per mažai — medis gana storas. Jeigu iki trijų šimtų, tai tada viskas bus gerai. Bet kas bus gerai? O pasakyk rudžiui — jis iš tavęs ištaisys pirštine siūti odą. Jei jis ką išjuokia, tai žino kodėl. Tvirtu nusistatymo arklys. Jo patį išvaizda nenoromis tai primena. Rodos, jį būtų kas spaudęs iš viršaus negailestingu, akmeniniu svoriu. Kojas išlenkė, pečius nuleido, sprandą sudurdė. Bet atlaikė, prisiplakęs prie žemės, spaudimo sutelkta jėga raumenyse ir kietam, geležiniam pakaušy. Toks jis galėjo su bet kuom susiremti ir laimėti, ne sumušdamas, bet nesitraukdamas. O kas daryti menkiausiai sudėtam žmogui? Jei esi išvėses, tai ir būk amžinu pagrumda, arba pasikark, jei turi bent kiek drąsos. Kitos išeities nėra.

Argi tikrai taip, po šimts velnių? — pagautas atkaras pasipriešinimo įsigalinčiai nevilčiai, sušuko savyje nesitverdamas. Argi visa, ką jis darys, jau iš anksto pasmerkta nesėkmei ir pražūčiai?

— Man neužtenka, Petrai, neužtenka. Kas tau sakė, kad tik tiek aš tenoriu? Bet negaliu marškinių derinti ne pagal savo kelnes. Tai tik pradžiai. Aš gal užsikabinčiau. Ir prasitrynęs ko nors geresnio pasiekčiau. Juk dar jaunas esu...

— Ar jaunas? Kaip tu pasakei? — pilvu sududeno Petras.

— Ne, nesakau, kad labai jaunas, nes patys geriausi metai praėjo suvis be naudos, — irzliai nusipurtė Tilius. — Kad ir ką daryčiau, to, kas praėjo, nebeatšauksiu. Jei dabar stočiau mokyklon, vis tiek jau per didelis metų tarpas mane skirtų nuo tų, su kuriais pradėjau. Aš nesiruošiu mokyklon, ne. Va į mūsų kuopą atsiuntė kariūnų stažui atlikti. Eina per rajoną Stulgys toks, baltu diržu, krūtine išvertęs, lyg mieta būtų prarijęs. Nė ausim nekarpo. O buvo lyg nedašutęs, sulūžęs, Dieve sergėk. Dviese ant turniko neužversdavom per kūno kultūros pamokas. Bet jau tada pasinėšęs į ponystę, — sviestu plaukus tepdavo ir pusę nosinės išleidęs iš kišenės. Aš išėjau puskarininkiu, jis leitenantu. Aš į mišką žydui malkų kirsti, jis — technikos, kažkokios velnių, baigti. Va tau...

— Tai kas?

— Tas, kad jį leido į mokslus, o mane prikinkė prie akėčių. Penkioliktus metus eidamas, turėjau ne tik sau duoną užsidirbti, bet ir motinai padėti, nes tėvas paliko gaują alkanų vaikų. Visi kaip lazda nubraukti. Aš vyriausias. Reikia sėti. Motina prašo kaimynų. Nepriprašysi kasdien. Ne, sakau, leisk man, pasėsiu. Sėtuvė traukia prie žemės. Buvau jau prastypęs, bet plonas, kaip gysla. Ir tiek ten tos tvermės. Nugara įskaudo, pakirto pakinklius. Vietomis subloškiu į krūvą, vietomis — tušti lopai, kai sudygo. Ak tu, sakau, nors eik keliais per dirvą. Bliuonu su ašarom, bet sėju, ir tiek. Paskui jau ką gi. Sustembau. Šešerius metus atmušiau. Sąžiningiausiai. Kol pašaukė kariuomenė. Suaugo jaunimas, man reikia dairytis vietos kitur. Priauginau artojų, mergų. Tik žemės per mažai.

— Žiu, ir girininkas! — pertraukė Petras, lyg visai nebūtų klausėsis jo pasakojimo.

Girininkas su Melamedo įgaliotiniu, pasibrukę portfelius, brido sniegu, išsilenkdami kelmų ir rietuvių. Prieš tai kirtimuose šmeižėsi žvalgas su tuo pačiu įgaliotiniu, kažką žymėjosi ir tarėsi, plėstaudami rankomis. Žalios kepurės su žinybos ženkleliais darniai įsijungė į griūvančių medžių trenksmą į kirvių poškėjimą, spraginėjimą laužo šakų, į riksmus ir keiksmus vežėjų. Jie kėlė miško nuotaikas, jie buvo tartum miško papuošalas ir didelė jo dalis. Rodos, dar didžiau įsismagino paspjaudytos rankos ir kirvius leido iš peties. Ir pjūklus traukė atsilošdami. Tilius tęsė savo nuotartis, įprastais judesiais švaistydamas, kaip tą buvo daręs savaites, mėnesius, visą ilgą ir gilią žiemą. Visa tai jis galėjo atlikti be vargo, nekliudydamas savo minčių tekėjimui. Jos sruvo, kunkuliavo, jį panerdamos, pamurdydamos ir nusinėsdamos kartu. Jis žinojo, kad tai, ką dabar šnekėjo Petrai, jau buvo daug anksčiau išsipasakojęs, o vis tiek norėjo pasakoti toliau, pasilengvinti, išbarstyti ant suminto sniego, ko buvo per daug viduje.

Ar kaltas jis, kad jam tėvas nieko nepaliko? Ne tik nepaliko, bet paleido nepatyrusį vaiką vieną teriolis ir vargti. Kokie čia gali būti palyginimai su tuom ar tuom? Pirma jis turėjo atiduoti sunkią donę saviškiams ir tik tada pagalvoti apie save. Kai užaugino brolius ir seseris, jis — vyriausias, privalo išeiti iš namų. Namie ankšta, o pasaulis didelis. Bet kietas tokiems, be paruošimo. O išeiti reikia. Reikia, Petrai. Ar tu gąsdinsi, ar niekinsi, ar ką kita darysi. Ar geriau tau bus, jei aš po senovei mėšlą mėšiu, eidamas pakiemiais bandininku? Nebus tau geriau.

— Atlydys užkutrino žmones, — tarė Petras.

Ar čia labai svarbu? Vis tiek šeštadienis, ir nebe kiek jau to darbo liko. Po pietų keletą medžių nuleisti ir sukrauti. Netruks ir vakaras ateiti. Tik jau nesiduoti įtraukiamam į gertuves. Sunku paskui atsikelti iš užstalės ir palikti šiltą trobą. Atsigėrė iki kaklo. Iki tol. Gali būti, kad šiandien kaip tik baigiasi jo laukimo laikas. Iš eilės prašymų vienas gali būti pilnas. Kuopos vadas pasirašė, o jo vardas ir padėtis ši tą reiškia... Va, jo paties skatinamas, stoji mokomojon kuopon. Jis įtikino, jog ir

puskarininkio laipsnis didžiai pravartus gyvenime, ne vien kareivinėse. Su juom gali kai kur pamėginti. Jis siūlė likti antrai tarnybai — liktiniu. Ir tai neblogai. Bet nauji potvarkiai įvedė kandidato stažą. Pusantrų metų papildomos tarnybos beveik be atlyginimo. Tai per daug. Geriau bandyti išėjus. Ten ir plačiau, ir vėjai kitokie. Kodėl ne? Prašau...

Nuo eglių gabalais krito sniegas. Epušių ir beržų apledijusios šakelės vadavosi iš žiaurus žiemos apkalimo ir pasipurtydamos trupino skaidrius krištolus, smulkučių šukių saujomis pažerdamos žemyn. Miško pareigūnai brido iš biržės į biržę. Jie matavo, skaičiavo, tarėsi. O kirtėjai sena sparta guldė medžius ir jų šakas vertė ant ugnies.

O Tilius klimpo svajonėse lyg sužiedėjusiame sniege. Tik plutą tereikia pralaužti — paskui jau jis lengvai žarstomas kojomis. Dulka, rūksta ir, sukuriams pakilęs, prineša akis.

ANTRAS

Dar ketvertas valandų, keletas gerų pasispyrimų, ir nušvis palaukė. Tos valandos miškakirčiai pradeda laukti labai anksti. Gal net nuo pirmadienio ryto. Suvis jau niekai, kai reikia versti kišenės, norint sudaryti tabokos pabirų pypkei. Vieni prasišveitė grynai, kitus kruvinai apiplėšusios žmonos. Bet, savaitei įpusėjus, jau įmanu apmesti, kiek erdmetrių susikraus ir kiek tau už juos atskaičiuos įgaliotinis Veronikos krautuvėje. Pasispaudus pavyksta ir itin gražiai užvaryti. Kai buvo priėję gero miško — juodalksnių kaip meldų, beveik be šakų ir vienodo storio nuo kelmo iki viršūnės. Tik krauk dainuodamas, ir neįjuntant dvigubai padaryta.

Petras turi dviejų vyrų jėgą. Lankas eina per jo pilvą, kas buvo su juom pirty, žino. Esą vyrų ir su dviem lankais, tokie tai akmenis gali gniaužyti plikom rankom. Pasisaugok geriau tokio. Užkliudys netyčia ir parmuš ant žemės. Atsirems į pirties kampą pypkei patogiau prisikimšti ir nustums nuo pamatų. Nenorėdamas. Nieko nereikia Petrui vartyti rąstus ir nešioti pačias storąsias pliuskes. Jis nesigiria sveikata — visi stipruoliai tokie, jog duodasi pusberniui braukyti per nosį. Įkaitinti sunku. Buką galvą turi ir negreiti susimesti.

Ne tik sveikatos, bet ir patyrimo daugiau už kitus. Jis išgalanda skerspjūklį, jog dantys patys smenga į medieną. Taką iškraipo, kad jokio džeržgimo, slysta kaip per sviestą. Jei epuše — iš kišenės kripa, tokį nesudėtingą įnagėlį, ir beregint praplatinta. Prie kieto medžio, ažuolo ar beržo — sumažina kirvio pentimi, pasidėjęs ant kelmo. Tiliui teliko rūpintis kirviais, ir tai nesudarė jokių sunkumų. Jiedu ir užmokesnį didesnį galėtų pasiimti. Ir nesunkiai galėtų dar daugiau sukrauti, bet kad užtenka. Šioje vietoje jų nuomonės visiškai sutapo.

Vežėjai maustė arkliais abrakines avižų, dangstė juos gūniomis ir patys su pavilgo tarbelėmis slinko pas kirtėjus prie artimiausių ugniakurų.

— Ar tik ne pavasaris jau taikstosi? — samprotavo žmogutis, užsimetęs ant pečių nušutusius kailiniukus.

— Pavasaris tai kažin dar... O vandens vis dėlto padarys.

— Yra iš ko. Sniego iki žargtų.

— Tai bus linksmybių, kai atsivers kiauroji! — gižiai sukikeno į saują Doveikos piemuo, pašiaušęs nutriušusius ūsus, kurie, ištepti lašiniais ir parudę nuo tabokos dūmų, vėlėsi po ilga ir užknebusia kaip kobinys nosimi. Įsispraudęs tarp sėdinčių, jis atitiko juos ūgiu, patsai būdamas stačias ir lyg patenkintas tąja netikra lygybe.

— Tu jau dabar, Laurynai, nešk savo kavalšes lauk. Bo kai atsiras vandens iki kelių, prigersi, — išjuokė jį nušutusiais kailiniukais, smulkus pamiškės ūkininkėlis. Pikta šlubio mintis bematant rado pasekėjų. Raudonasis Petras tupėjo prie ugnies, vartydamas ant šakos pamautų lašinių bryzelį, ir kuo abejingiausiai tarė:

— Kas mums? Kirvius už juostos, tarbas ant pečių, ir namo.

— Kas ubagui, kai sodžius dega? — jam pritarė.

Piktom švieselėm sužibo vyrų akys.

— O ką tu esi, kai nebus darbo? — prašiepė rudus dantis su žiurkės dėme pažandėje ir bjauriom žiurkės akim senis.

— Tavo lašinių atsipjausiu. Sako, surūdijusiomis paltimis aukštas užverstas. Nė šunys neėda. Bet kai iš bado, bus ne pro šalį, — prisidėjo atokiau sėdįs vyras, džiovindamas šlapias kojas prieš ugnį.

Žiurkės dėmė neramiai sukrotėjo senio pažandėje, jis skubiai rijo kąsnį. Bet Tilius neleido nė prasižioti, dėdamas lyg sniego gniūžte stačiai į snukį:

— Neskubink, Pleiky. Prarysi kaip muilą ir nebežinosi — ėdaš ar ne.

— Ot tai tau! Uždėjo kaip su mėšlakabe šake.

— Žiema buvo gili ir pastovi, — samprotavo kailiniuotis. — Staigaus polaidžio galim laukti. Anais metais, per šventą Juozapą, išvažiuovom su pačia bažnyčion. Nieko, rodos, dienoja tik. O grįžtant — nė su rogėm, nė su ratais. Matai kas.

— Jei naktim pašalnotų, tai kelią dar prilaikytų.

— Dignis ant mėnesio buvo tris naktis iš eilės. Nelyginant vainiku koku. O tai prieš atmainas dideles.

— Daug ir nereikia. Dieną kitą, ir pajudės Melamedo popiermalkės. Jau tada kojos nebeįkelsi be kitos žiemos.

Eilių eilės sukirstos medžiagos, rietuvėmis sukrautos, rikiavosi kirtimuose. Dar neiškirsto miško nemažas plotas siūbavo. Tilius neslėpė savo džiaugsmo. Su tąja diena jis rišo savo ateitį. Ir jam nusidavė geru ženklų, kad keičiasi oras, kad keisis darbai ir vieną kartą pasibaigs miško istorija, jau spėjusi gerokai pradilinti kaulus. Jis troško atmainos, jis geidė pavasaringo vėjo. Tegul nors kraujais pagauna lyti. Ir tai bus gerai. Juk šiandien šeštadienis.

Paknopstomis prie ugnies skubinosi miškakirtys. Jo žieminės kepurės ausys maskatavo, lyg vižlo. Jis šaukė nuo tolo:

— Ar girdėjot, ką tas kumpanosis šneka?

— Negirdėjom.

— Kas toks? Ar Špicas?

— Je...

— O ką?

— Kad kirstume, sako, naktį.

— Naktį?

Vyrai susižvalgė.

— Jie, sako, nors ir per naktį. Sako, viską iškirsti reikia...

— Kva kva kva...— lyg sūriu apsirijusi varna nusikvatojo Tilius.

— Tegul sau kerta, kas mums?

— Jis jau nekirs, nebijok.

— Tai kas?

— Ot ir galvelė gi tavo!..

— Tylėkit! Ateina.

— Nu ir kas? Ar mes bijom?

Eigulys nešėsi kleimos kirvuką, ir jo penčiai, patepti zuikio koja, su deguto dėžute maskatavo prie diržo. Girininkas po pažasčia turėjo portfelį, o dar didesnę ir storią prigrūstą Melamedo įgaliotinis, Špicas. Sniegas bjauriai vėlėsi prie jų aulinių batų. Jie klūpčiojo tartum ant kūjokų ir nuolat daužė kojas į pasipainiojančius kelmus ir gulinčias pluskes, atmušdami susimynusio sniego luitus lyg storiausias medžio klumpes.

— Prakaitą braukia. Darbuojasi, — šiepė vyrai.

— Žiūrėsim, ką pagiedos.

Prie laužo rinkosi ir daugiau kirtėjų. Gandas jau buvo praūžęs miškais. Garavo padžiautos pirštines ir drabužiai. Garavo arklių nugaros. Žioravo laužo žarijos, pažarstomos šaka, norint prisidėgti pypkę. Tvoskė permirkę kailiniai, svilo čirškinami lašiniai, gruzdėjo vartoma duonos riekė ir eglėšakių dūmai debesiu juos sėmė lyg švęstų žolelių mišinys per pavasarinį trobos pasmilkymą.

— Padėk, Dieve! — pasisveikino eigulys. Ir, pirštine nubraukęs sniegą nuo pagalio, atsisėdo, tuo kaip ir prisijungdamas prie darbininkų. Girininkas išsiblaškiusiu žvilgsniu klajojo po medžius, po kelmus ir, neužkliūdamas susėdusių vyrų, krypo į pasmėlusias tolumas. Špicas tampė kaklo gyslas, tartum jį smaugtų per ankšta apikaklė, ir prabilo šitaip:

— Tai kaip einas, vyrukai? Sniegas labai sušlapo. Negerai...

— Nė šio, nė to.

— Kai pastumi, dar vis eina.

— Batai tavo neblogi. Kol sėms per aulų viršų, dar galėsi gerokai pabraidyti, — niurzgė Tilius, pasilenkęs prie savo niekais baigiančio išėiti apavo. Ir staiga pajuto neapykantą Špicui, jog mielai būtų rėžes į jo rūpestingai nuskustus žandus, turinčius mėlyną atspalvį nuo juodos barzdos tankių šaknų. Ir, pasivėlus į sniegą, pakočioti taip, kad atsikėlęs kaukdamas bėgtų kaip šuva apsitūpti ant spalių krūvos. Taigi. Jo kaklaraištis šilkinis, marškiniai balti ir kieta apikaklė. Kailiniukai apraukti pilkai languota gelumbe. Jeigu gali taip kasdien vilkėti, net po mišką valkiodamasis!

— Aš kalbėjau su ponu Melamedu telefonu. Ponas Melamedas sako, kad reikia viską iškirsti. Kad reikia nepalikti...

— Tai nepalikit, — nutraukė jį kaimietis atvėpusiomis zuikinės ausimis.

— Mes norim jums pasiūlyti nukirsti daugiau...

— Po dvi rankas teturime, pons Špicai, — išpėjo Každaila.

— Nu, po dvi. Ale jūs padarykit kaip su keturiom rankom. Gausit pinigą kaip už keturias.

Taip sako ponas Melamedas.

— Pasakė naujieną!.. — nužvengė būrys, ratu apstojęs ugnį. — Tiek ir vaikas dar sugraibo. Prie vieno piršto lenk antrą, ir bus du.

Įgaliotinis atsisuko į girininką, ieškodamas jo paspirties. Šis, nuošaliau atsisėdęs ir nusitraukęs batą nuo kojos, ramiausiai pervyniojo autelį.

— Ką gali, tą padarai. Diena ne per ilgiausia. Tai ne šienapjūtės, — nuosaikiai prašneko Žabelis, nagus atlupęs prie to darbo per metų metus.

— Nu, nu, — pasigavo jo žodžius Špicas. — Mes galim prailginti dieną.

— O, o, o... — suošė smagiai ratas, iš anksto nutuokdamas, kur tas suka.

— Nujau, tamstyle, neštukavok.

— Aš neštukavaju, — vyrukas stengėsi iš pasiuimo. Burna džiūvo nuo didelių pastangų. — Palaukit! Jūs lik palaukit! Mes siūlom dirbti naktį. Toks yra pono Melamedo projektas.

— Negaudyk, pons, varniukų.

— Kokių varniukų? Aš negaudau anė kokių varniukų. Aš kalbu labai rimtai. Aš sakau jums, kad naktys yra labai šviesios... Knygą gali skaityti...

— Mes darbininkai, prasti žmonės. Ir laiko neturim knygų skaitymui.

— Pons, matyt, nežinai miško įstatymų, kur sako, jog nevalia miške pasilikti po saulės laidos. Kad ir šviesiausia būtų, — perspėjo Žabelis.

— Nu, ar aš nežinau? Ar taip yra? — vaikiškai nustebo Špicas, žvelgdamas į girininką. Tas linktelėjo galvą, patvirtindamas ir lėtai paaiškindamas:

— Taip, draudžiama. Tačiau ypatingais atvejais, kaip pavyzdžiui dabar — iškilus staigaus polaidžio pavojui. gali būti ir išimčių. Aš išsiaiškinsiu urėdijoje.

— Nu, tai kaip dabar? Ponas girininkas leidžia.

— Je, je, leidžia. Bet tik su stipria miško pareigonių priežiūra, — pridėjo ir eigulys. Jis save turbūt laikė svarbiu „pareigonių“.

Tilius susikeikė bjauriai ir garsiai, lyg vėl būtų suirusios jo naginės. Kad vyks tokios derybos, jis negalėjo nė įsivaizduoti. Kokios čia gali būti derybos, kai viskas ir taip aišku? Yra šeštadienis ir — namo, vyručiai!

— Nieks tavęs neriša prie medžio. Kas norės užsidirbti, tas dirbs. Už kitus nešnekėk, — didžiai pasipiktinęs, spragino mažąsias akutes senis su žiurkės pažande. Kad Pleikys nagas, visi žinojo. Utelę išmokytų šokti ant stiklo, jei kas pasiūlytų litą. Suaugusį sūnų jis engė prasčiau negu čigonas kuiną, jo uždarbį sau susiglemždamas. Ne tik išgerti, bet ir parūkyti nedavė. Tilius pastebėjo, kad yra ir daugiau besigviešiančių nors ir keliais eiti, bet tik uždirbti. O Pleikys tegul netrina iš anksto delnų, jei nenori gauti su viršūne per kuprą. Turi būti vienybė, o jei ne — mes parodysime. Každaila, Tiliaus pakusintas, jam pasiūlė pirmiau susirinkti visus arklamėšlius, kurių čia arkliai palieka ik valiai, ir tik tada kalbėti.

Senis visai apkvaito, o miškakirčių ratas lošėsi ir lenkėsi iš linksmumo. Taip pat buvo žinoma, kad Pleikys iš didelio taupumo kiaulėms liuobti vartoja arklamėšlius. Įgaliotinis aiškiai nerimavo:

— Tai kaip bus, vyrai? Kelkit rankas, kas sutinkat kirsti naktį.

— Nu tai, pons, musėt reikės...

Žabelis patraukė už skverno prasižiojusį Pleikį taip nemandagiai, jog tas ant pelenu atsisėdo, išmesdamas gines į viršų.

— Palauk, palauk. Leisk ir kitam pasisakyti.

Raudonasis Petras murksojo kaip katinas, mėgdamasis tingiai popiečio šiluma, patogiai atsilošęs į eglisakių krūvą, ir nė blakstienų nekrutino. Jis dar nebuvo prasižiojęs, nors eigulys prisikišdamas pašnabždom jį kurstė. Paskui ramiausiai pro kramtomą skiedrelę paklausė:

— O po kiek mums mokėsit?

— Po kiek? Ar tu, Petrai, nežinai, kiek gauni už sukirstą erdmetrį? Mes mokame tvirtai ir pastoviai. Gerai mokame. Visi tą žino. Daugiau sukirsi — daugiau gausi, — sąžiningai įrodinėjo miestietis.

Petras perkėlė ant kilo danties skiedrelę:

— Tai tą ir norėjau sužinoti. Mums neskubu. Tą patį mes paimsime pirmadienį. Miškas juk

nepabėgs.

— Oi, Petrai. Aš žinau, kad miškas nepabėgs. Bet kelias pabėgs. Mes turim skubėti. — Špicas skausmingai išsiviepė, nuleisdamas vieną lūpos kampą. Pro tą plyšį sužibo auksinis dantis.

— Kad jūs skubat, mes to galim nežinot. Mums tai nekliudo. Mes turim darbą ir žinom, kaip ir kada jis dirbamas. O jūs sau skubėkit.

— Och... — sudejavo, graibydamas nosinę lyg prakaitui nusišluostyti.

— Už nakties darbą juk kitaip ir moka.

— Ar jūs rimtai?

— Labai rimtai mes. Už tą patį niekas nesutiks. O gal yra norinčių? Kas nori, tegul pasisako, — Petras apmetė būrį. Niekas neprasizijojo. Kiti, kuriems rūpėjo uždarbis, dabar nustebė užvis labiau pamatę, kaip sušneko įgaliotinis po Petro žodžių. Vadinas — galėjo lengvai apsigauti.

— Gerai sako Petras. Kelk atlyginimą! Mes nesutinkam! — riktėlėjo Každaila. Špicas liūdnai purtė galvą.

— Aš to negaliu. Aš negaliu be pono direktoriaus.

— Kas mums direktorius? Jis sau, o mes sau.

— Aš pažiūrėsiu, aš pažiūrėsiu... Nu, bet aš neturiu tam įgaliojimų. Aš galiu tik skambinti telefonu.

— Tai skambink, skambink. Tam esi juk, — atsigavę kirtėjai iš visų pusių skatino ir mėgdžiojosi. Tikriausiai vargšas to nesitikėjo. Patikrino laikrodį, kažko paklausė girininko, ir tuojau abu nuskubėjo ant kelio, kur stovėjo važys. Eigulys greitomis pasakė Petrai:

— Neužsileisk. Nė per plauką. Mokės. Sakau, kad mokės, kaip aš čia stoviu. Kelias bėga. Ne tik kelias — visą sniegą velniop nuleis ir atsivers lieknai. Šilto oro banga ateina iš pietvakarių. Vokietijoje jau pavasaris. Netrukus ir čia. Aš pats klausiausi radijo pranešimo.

Smarkia risčia nulėkė važys. Iš visų pakraščiu rinkosi kirtėjai.

— Nu kaip?

— Ar išdegs kas?

Kad buvo iškeltos sąlygos, jau visas miškas spėjo sužinoti. Gandas greičiausiai persidavė aidu — nuo vieno medžio prie kito.

— Kad Petras kažin ko nori, — šnypštė anasai kaimietis. — Ką tu padarysi tokiam ponui? Supyks ir nebeduos nė to, ką gavom.

— O ką tu žinai, ko jis nori? A? — grėsmingu ūgiu atsistojo Každaila, pasirengęs braukti Pleikiui per nosį. Senis pasitraukė. Raudonasis Petras paskersavo.

— Tokiam avinui iš viso be reikalo moka. Jis krioktų ir už dyką, ir dar pripuolęs rankas laižytų. O mes dar pažiūrėsime.

— Pažiūrėsime! Nėra ko nusileisti!

— Yra ir daugiau tokių. Ne tas vienas sušvinkėlis. Už centą tėvą motiną parduotų. Ko kito ir neiškalsi į medinę muziką milžtuve. Jei laikytumės vienybės, tai nesunktų mūsų prakaito erkės.

Petras susirinko savo daiktus ir nuėjo.

— Žio, koks mandras miesčionis, — pasišaipė nuo vežimo kažkuris vežėjų.

— Tai teisybė, kad miesto darbininkai už mus gudresni. Nėra čia ko džiaugtis savo kvailumu, — suniekino jį Žabelis.

— Aš tai jau kirsčiau už tą patį. Ne iš kokio išdykumo, o iš vargo, — nuolankiai prisipažino Krivickas Vargdienis.

— Nu ką, Vargdienis — jis nepavojingas.

Jo nieks ir nepaisė. Jis mirkčiojo kvailai išsišiepęs ir traukė nosį patenkintas, kad ir jo žodį išgirdo.

— O kiek manai prašyti? Taip, tarp mūsų kalbant? — pasivijęs Petrą, domėjosi Žabelis. Jam įkandin sekė kiti.

— Kodėl manęs klausai? Ir patsai turi galvą. Ir numanai reikalą. Šiandien mes galim kalbėti. Šiandien kirtis mūsų rankose. Jeigu atlėkė Špicas, tai turbūt svyla pauodegys. Atsiminkit, kiek yra pagaminto ir kiek dar stačio miško. Ne už šimtą ir ne už tūkstantį. Dešimtimis tūkstančių reikia skaičiuoti. Jei polaidis ūmus — nė pats tyrelio velnias neprieis prie jo medžių be kitos žiemos. Per vasarą kiek medžiagos nueis niekais. Jo girnos turės sustoti, neturėdamos ko malti. Štai kas...

— Kad kur ugnin! Labai jau aišku.

— Griebkim trumpai!

— Nėra ko gaišti. Iš niekur darbininkų negaus greitosiom.

— O kaip su vežimu?

- Kalbėk tamsta ir dėl mūsų. Mes jau magaryčių nesukšim, — spraudėsi ir vežėjai.
- O ką, ar jūs nebyliai.
- Pats ne tik galvą, bet ir liežuvį turi. Ir nuovoką tvirtą. Derėkis ir už mus, Petrai.
- Už dyką nevežkit. Reikalaukit ir gausit. Nepaliks popiermalkių liekne.
- O kažin ar besugrįš?
- Eik tu, durniau!

Smulkutė lijundra, priešpiečiais pagavusi dulktį, lyg ir aprimo. Palšas rūkas pjovėsi tarp medžių. Balkšva prietema praskydo kirtimuose, ir vyrai šmaikštėsi kaip šmėklos priepirtyje. Lašų karoliai nukaro nuo šakelių, kurias taip neseniai dengė sniego ir ledo pluta. Ir žlibam buvo aišku, jog naktį nebešals, kad sniegas, tartum druskos ėdamas, korės ir slūgs, ir vanduo pradės semti slėsumas.

Daugelis nieko gero nesitikėjo iš derybų ir senų įpratimų keiksnodami skirstėsi. Vėl sudžeržgė pjūklai, sukosėjo kirviai. Vėl niūkiami arkliai traukė braškančius vežimus į paupį. Miškas plaukė prie vandens per tirpstantį sniegą, per kelmus, išvartas ir šaknis.

Tiliaus nuotaika krito minutėmis. Visa tai, kuom jis gyveno priešpiečiais, ką telkė visą savaitę ir gėrė savin tartum gryną miško gairę, apkarto ir degėsiams padvelkė. Kažkokia velnystė susidėstė ūmai ir visai nenumatyta ir grėšė jo planams ir užmačioms. Pagaliau kas gi? Spjauti ir — namo. Reikia nors kartą kaip žmogui pasielgti. Bent jau namiškius aplankyti. Rūpesčiais neatsikratysi, kol neįsitikinsi, ar tikrai nieko naujo. Gali žydas patenkinti reikalavimą, bet kas jam? Tie keli naujai prisidėję litai nekris kišenėn lengvai kaip dovana. Sunkiai juos teks uždirbti, nes darbas naktį. Ko čia džiūgauti ir kurio velnio įsivaizduoti, jog kažką ypatinga pasiekia. Šeštadienio vakaras turi savo tvarką. Jei ne namie, tai ten, ant kalniuko, Gužienės troboj. Kur šilta, jauku, kur gelsvoje lempos šviesoje ir pypkorių dūmuose šmėkščioja moteriški pavidalai, traškios jų šnekos ir uždegantis juokas. Taip mielas, taip glostantis, taip reikalingas po žiaurių ir alinančių dienų miške. Negausus įvykiais jo gyvenimas susiklostė tam tikrais, aiškiai regimais sluoksniais, įsiraižė savitomis formomis ir išsidėstė keliose vietose. Jis įprato, jis pamėgo tai, kas nejučiomis buvo jo aplinkoje susidarę.

Įgaliotinio Špico jis pradėjo neapkęsti kaip nenaudėlio, jam galinčio pakenkti. Anksčiau jis teįjautė pavydą, matydamas jį tokį, koks patsai slaptai vylėsi kada nors patapti. Ir visi žmonės aplink niekingi ir šleikštūs su savo menkais rūpesčiais ir kasdieniniu skurdu. Viskas ėjo iš prievartos, iš amžino trūkumo, iš nesibaigiančio vargo. Giliai, lyg atviron žaizdon subirusius šapus, kurie druskos gaižumu ėda ir graužia, pajuto tai ir siekėsi pirštais užgriebti ir išmėtyti. Dėl skatiko jie atsižadės poilsio, šviesesnę valandėlę atiduos už kelis sutrintus centus. Atvangos vietoje — įsitempimas, šypsenos — keiksmui pražiota burna. Štai kas bus iš viso to, ir dar tuom nesibaigs. Kaip gali baigtis, jei visuotinis nepriteklius, jei ne pinigų, tai supratimo, kad galima apsieiti ir be jo, nepražudžius šventiškos nuotaikos. Kad prailginus ją, ją pataupius kaip stiprybę teikiančią balzamą sunkioje kelio klampynėje. Kuo greičiau iš čia, kuo greičiau. O jei nepavyks? Ašaka įsirėmė jo gerklėje ir niūriu, juodu, bekraščiu kaip tyrelis rudens vakarą beviltiškumu užliejo krūtinę.

Jauną vyrą miško glūdumose smelkė šiurpuliais vienos akimirkos švystelėjimas. Galėjo tai būti baltų apnuogintų rankų grakštus ir vylingas mostas, jų prisilietimas ant kaktos ar kaklo. Tai galėjo būti šypsenos, palydima žodžio, juoko ar trumpos dainelės, išniūniuojamos liūdnei, ilgesingai. Ir tai buvo ranka, sulaikanti įlūžusį kirlį pusiaukelyje arba kitam suteikianti velniškos galios.

Savo nuotartis jis gražino į akivaizdų plotą ir visų nesėkmių kaltininko ieškojo čia pat. Turės sutikti ir jis, jei Petras laimės derybas. Jo vieno nepaliksi, tuo labiau kad jis, menkai tevertindamas pinigą, jau tuo pačiu brangiai moka už vakarą, visos savaitės lūkesčių tašką.

Petras turėjo liniją ir žinojo, ką daras. Darbas nėra pramoga ir pasimėgavimas. Darbas dažniausiai prievarta ir išnaudojimas. Reikia laikytis taip, kad bent tada, kai galim, įkinkyti ir darbą savo naudai. Ne darbo valandų prailginimas, bet atlyginimo pakėlimas sudarė esmę šio nesudėtingo triukšmo.

— O tau štai ką pasakysiu. Jeigu ir būtų kas tavo vardu atėję, tai atrasi pirmadienį. Šventą dieną vis tiek nieko nenuveiksi. Nors gal jau perėjo tas karštis ir taip nebemanai?

— Ne, neperėjo. Ta liga bjauri — taip greitai neperserigi. Bet ką aš bepadarysiu, kai taip viskas dailiai klostosi? — suimtas nevilties, jis tegalėjo išsikeikti ir grūmoti. O nagai niežtėjo ir krumpliai pabaldami gnaužėsi. — Suaižysiu snukį Špicui. Dievaži, sukulsiu, kad...

— Ar pašėlai? Už ką gi? — kreivai pasižiūrėjo Petras.

— Taip sau. Iš nuobodumo.

Valanda gera jau buvo praėjusi, gal kiek ir viršaus. Jeigu jau tektų pasilikti nakčiai, tai pirmiausia kiek įveikiant prisileisti medžių su šviesa. Kad užtektų genėjimo ir pjaustymo. Mėnuo dar neišėjęs iš pilnaties, patekės netrukus po sutemų. Kad ir stipriai apsiniaukę, bet prieblanda bus

įmanoma...

Pagaliau tas pats važys iššliaužė iš kelio. Jiems tik sustojus, įkandin — kitas. Jame sėdėjo patsai Melamedas, apsisėgęs odiniu apklotu, ilgais kailiniais, kurie buvo taip storai nutaškyti kelio mėšlu ir purvinu sniegu, jog niekas nebūtų įtaręs, kad tai brangia gelumbe mušti lapių kailiai. Arklys garavo susigarbanavusiu plauku ir nusidrabstęs putomis. Lėkė jis, matyt, be proto, visus lenkdamas ir blaškydamas į šalis. Numetęs botagą ir vadžias, paprašė girininko sušaukti vyrus vienon vieton. Ir daug nelaukęs prašneko:

— Jeigu dėsiu dvidešimt penkis centus erdmetriui, manau, kad sutiksit?

— Nesutiksim! — iš būrio tirštumos nuskardėjo balsas.

— Kodėl ne? Kiti nieko nesako? — Melamedas ieškojo riktelių, atidžiai apvesdamas sustojusį ratą. Primerkęs ir taip pabliurkusių vokų užgriautas akutes, smeigėsi be jokios baimės ir gailėsčio į kiekvieną iš eilės. Apatinė lūpa, atvipusi iki dvišako smakro, nežymiai virpėjo. Ji buvo daugiau mėlyna negu raudona, greičiau violetinė, kaip ir obuolių dydžio dėmės grioviais perskirtų žandų vidury. Nosis dar ryškiau žydėjo tų pačių spalvų deriniu ir, lyg replėmis nutempta žemyn, visiškai užklojo viršutinį palūpį ir taip jau siaurą, jog neliko vietos net menkiausiems ūsams suželti. Ūgio jis galėjo būti ir vidutinio, ir aukštesnio, itin pilvotas ar tik padribęs iš juosmens — dukslieji kailiniai klastingai maskavo jo tikrąją vertę.

— Sakom ir mes tą patį, — keliose vietose pagaliau atsiliopė.

— Nerėkit visi iš karto! — Skubėjo talkon savo ponui Špicas, nors tas nerodė jokių erzlumo žymių.

— Kiek gaunat už erdmetrį?

— Žiu, ponas nežino, po kiek mums moka!

— Nugi po litą ir dvidešimt penkis.

— Gausit po litą ir penkiasdešimt. Už tą, kas bus padaryta nuo šio vakaro.

— Nee, pons...

— Per mažai.

— Kalbėkit vienas, — pasiūlė Melamedas.

— Petrai!

— Ko snaudi, Petrai? — pasipylė raginimai.

Miškakirčiai neramiai žvalgėsi. Ko gi tas velnio siuvėjas, Raudonasis Petras, gaišta? Baisu juk ir prasižioti. Pasakysi per mažai, tai jau amen, vyruli. Petras prisispraudė priekin ir pakšnojo lūpom, taikydamas nuodėgulių karštąjį galą prie apsvilusios pypkės. Jis atrodė rimtai užsiėmęs savo darbu ir lyg nematęs, koks didikas stovi.

— Na?

— Po du ir pusę.

Šiurpi tylą nusiaubė sustojusių širdis. Pustrečio lito už erdmetrį — klausėsi ir netikėjo miškakirčiai. Su siaubu iš pažemių žvelgė į Melamedą laukdami, kad tas nusikeiks, nusijuoks ir, sėdęs į važį, suplieks arklį botagu. Bet kai tas nieko, tai dar neįaukiau pasidarė. Kam reikia juoktis, jei fabrikantas nori žmoniškai kalbėti ir susitarti? Išbalo tie, kurie būtų kirtę už senąją kainą. Ir tie nusigando, kuriems pasiūlyti centai atrodė jau dideliu pinigų. Patys drąsiau svajoję apie du litus. Kad jį kur, tokį rudnugarį! Ir iš kur drąsa tokią kainą surikti? Nu, velnio vaikas, raganos išvelėtas, dabar tai jau bus. Girininkas iš toliau sekė sueigą, eigulys mirkčiojo lyg tikras sąmokslininkas. Špicas sumažėjo, susitraukė ir dairėsi, į kurią pusę pasinešti, atėjus laikui. O Melamedas stovėjo kaip sustojęs. Apmetė kirtimus, sukrautas rietuves, apsvėrė stačią mišką, laukiantį kirvio. Vėl iš naujo perleido būrį užbliurkusiom akim, tartum siekdamasis įsidėmėti kai kuriuos veidus ir atpažinti juos, laikui atėjus. Kirtėjų pakinkliai linko, nugaros drėko. Juo mažesnės akys, juo giliau jos smeigiasi. Kad jam kur kelmas pasipintų po kojom. Paskui pasiprašė portfelio iš įgaliotinio ir, jo padedamas, pervertė popierius, kai kuriuos atidėdamas, kai kuriuos pabraukdamas pieštuku. Ir vėl atsisuko.

— Aš moku po du ir pusę lito už sukirstą ir sukrautą popiermalkių erdmetrį. Pakėlimas už nakties ir rytojaus dienos darbą. Pinigus gausite kaip ir visad. Viena sąlyga: pakėlimas negalios ir aš nevykdysiu savo pažado, jei ryt vakare liks nors vienas nenukirstas medis. Jūs patys turit pasiskirstyti. Kaip?

— Sutinkam! — atsakė Petras.

Vyrų širdys atslūgo. Tilius nusikeikė kaip bemokėjo šlykščiau.

— O dabar vežėjus sušaukit.

Melamedas apsisuko, eidamas arčiau savo važio.

TREČIAS

Vieškelis ir medinis tiltas per upę tebebuvo nauji apsireiškimai šiame krašte. Vieškelis pjovė balotą mišką aštriu spindžiu taip tiesiai, lyg išvarytas pagal ištemptą virvę, jog, esant giedrai, matėsi sparnai vėjinio malūno, rymančio kitame krašte, aukštumose, už gerų šešių septynių kilometrų.

Tilto kriauklai, dilės ir apsauginės atramos tebesisunkė sakais ir tuo pačiu mišku, kuriame užaugo, buvo sukirstas ir surestas.

Tiltą rėmė meistrai atėjūnai, kurių vyresnysis turėjo barzdą tokią vešlią ir ilgą, jog galėjo ją diržu prisijuosti. Kelio darbus atliko patys ūkininkai. Nors ir savo gerovei suvaryti seniūnų, keikėsi ne prasčiau už barzdylas, kirsdami medžius ir klodami skersai vienas prie kilo. Ne lik per kelio plotį, bet dar po šešis sieksnius iš abiejų pusių išvarė ir visus sumurdė į grindinį. Po to vežė molį, stambų žvyrą, akmenis, visa, ką aptiko artimiausiuose kalneliuose. Ir po to dar vieškelis ilgą laiką siūbavo ir drebėjo, važiuojant sunkesniai kroviniui. Kiauroji žemė nesidavė lengvai pasotinama.

Eiguvos pasoda taipgi priklausė prie naujovės. Ją perstatė neilgtrukus po vieškelių ir tilto taip, kad iš senųjų erdvių trobesių veik nieko nebeliko, išskyrus keletą senų medžių, augančių kieme ir pašaliuose. Kas nepasikeitę ir seniausia — tai liepa, skarota ir kupli, jog iš apačios nė dangaus nesimatė, nė lašas lietaus neprasisunkė. Kitas netaisomas ir giliai provėžomis išmaltas kelelis kirto vieškelį kaip tik ties liepa. Ji žymėjo kryžkelę. Jos šakų žalioje pastogėje kabėjo aptrešęs nuo laiko inkilas su medinių šventųjų statulomis. Aukščiau slėpėsi kitas, beveik tikras išskobto stuobrio avilys, skirtas bičių viliojimui, kai medunešio metu jų spiečiai lyg liepsnos kamuoliai risdavosi tarpmiškėmis. Retai kada teįsiverždavo raitų vijikų balsai. Bitėms lengviau sekėsi prasimušti lieknais ir pasiekti patyrelį, tad raitoriai su šluotomis ir karvių barškalais pasimesdavo beregint. Jų spiečius, kaip ir visas apsčias miško dovanas, sėmė ir dorėjo senis eigulys, dabartinio tėvas. Savo bičių kelmų skaičiaus jis niekad nežinojo ir medaus liepinių statinaičių nesukraudavo į porines šlajas, kai prieškalėdy išsiruodavo į miestą. Nors liepos avilys ir buvo rūpestingai išteptas medumi, virintu su aviečių uogomis ir kita tyrelio žole, tačiau bitės lygiai mėgo ir inkilą su šventaisiais. Ne vieną medinę nosį, išdžiūvusią ranką ir širdin įsmigusį aštrų kalaviją nulaužė senis Baikštys, kad ir kaip švelniai šlavinėdamas į rėtį biteles. Kaip dera doram bitininkui, jis traukdavo šventas giesmes ir litanijas, nuo ko jam pasidarydavo tvanku paširdžiuose ir kartu gerklėje ir todėl, pasilengvinimui su paskubiu maudavo miškan išsikeikti ant uogaujančių moterų.

Valdžiai pradėjus dalinti dvarų žemes, po metų kitų duobėtu miško šuntakiu atsilaužė matininkai ir sustojo eiguvoje. Pasiskleidė ant stalo popierius, pabraižė juos ir paprašė eiti kartu ir aprodyti miško sienas. Baikštys, supratęs, kad jie ne medaus pirkti atvykę, kad neturi krepšių grybams ir net neprašo, kad leistų kokią ažuoliuką šulams nusigerti, išvarė juos ir paleido šunis nuo grandinių. Vyrukai gėrė juodą upės vandenį, mito žemuogėmis ir čia pat sugauta žuvimi, bet atkakliai braidė pievomis, skynė susivijusių karklų ir apynių lūžtves, markstėsi kemsynuose, vilkdami grandinę ir kasdami ežių kaupus. Eiguvai paliko šešis hektarus, kaip to reikalavo įstatymas, ir nebūtinai geros žemės — tai buvo matininkų kerštas už nedraugišką priėmimą.

Senis Baikštys prunkštė begėdiškiausiu būdu ir valdžios paniekinimui matininkų akivaizdoje nusimovė kelnes prie vieno naujau sukasto kaupo su baltu egliniu stulpeliu, kuriame juodavo išdegintas raitelis — tos valdžios ženklas. Kas jam tas ženklas, kas ta nauja valdžia? To palaimingo kampo nesiekė nė kazokai, nė juodašimčiai, tai ko jam paisyti kažkokių matininkų, kažkokių policijos? Kartą per metus jau taip ar taip jis leisdavosi į miestą, kur galėdavo iki soties prisiziūrėti visokių pamaių ir žydelių. Kam reikėjo — rado jį patį. O jis jau neieškojo. Jis gebėjo apsieti be jų. Ir to gana. O kad šmeižtūsi pašonėje kokie ateiviai neprašyti, to tai ne. Visa didžiulė aikštė, užsigrūdusi ir sandariai užsisklendusi miškais ir lieknais, žliaukiama upės ir užtvirta tyvuliuojančio tyrelio ežero, priklausė jam vienam, kur jis kerpėjo ir žėlė samanom. Jis arė, kiek spėjo, šienavo, kol atsibosdavo, ir ganė, kur panorėjo. Tą patį jis darė senu įpratimu ir dar gerokai po išmatavimo. Jauni žmonės, kuriems buvo paskirti sklypai iš eigulynės, tik pasidairė ir, dar senio pagąsdinti, kaire ranka peržegnojo gautas žemes. Keikdami visas komisijas ir sakydami, jog nėra tėvo užmušę, kad eitų katorgon, movė ausis suskliaudę, besirūpindami, kad tik pataikytų išnerti atgal nepaklydę.

Tačiau vedė vieškelį ir surentė tiltą kaip tik eiguvos palangėse. Tada ir jos trobesius perkrovė, iš didžiausių tvartų, dvariškos klėties ir dešimties sieksnių gyvenamosios trobos padarydami smulkus ir jaukius, kaip ir tiko šešių hektarų ūkiui. Senis jau nieko nevaliojo padaryti. Nebeveikė jo kerai, nebegąsdino jo namie kalta, senobinė muškieta. Apleido avilius — bitelės baigė išmirti. Tik dar vis retuomiais nenukentęs išeidavo pasirieti su uogaujančiom bobom. Matė jis dulkančiu vieškeliu riedančius vežimus, prikrautus visokios namų apyvokos, matė sustojančius prie liepos ir toliau, gražesnėse vietose, ant kalnelių. Paskui, kaip statė namus, drėbė iš molio tvartus, kalė iš lentų

daržines. Kaip apleistas dirvas plėšė naujakuriai, taikydami išvesti vagą lyg tyčia per vidurį buvusios jaujos.

Už upės, Basiuliškių vienkiemy, taip pat netvarka. Jau nuo senių Striūnų mirties ten kažkas įtartina. Kasmet vis koks naujas stogas prasimušdavo pro šakas, nauji balsai atklysdavo eiguvon. Baikštys vis ruošėsi eiti ir pasibarti ant basiuliškiečių, bet toliau tilto ir nenueidavo. O pati didžiausia naujovė atėjo su krautuvės iškaba prie vieno namo gonkų. Po jos įkandin kalvė ir grietinės nugriebimo punktas. Pieninė klestėjo vasarą, o krautuvė žiemą, kai prasidėdavo miško darbai.

Tada ir lentą valsčius prikalė, kad čia jau Virsnių kaimas, pagal senąjį eiguvos pavadinimą.

Pakilesnių dirvų arimai jau kaišiojo juodas kupras iš sniego. Aštrūs pusnių žambai trupėjo, leidosi, ir iš po sunkios jų priespaudos nėrėsi lanksčios nugulėtų karklų vytys. Uždamas sniegas smuko nuo slogų, užversdamas tarpdurius ir palanges. Vakarį vėjas šiaušė čiukurus, duskino atsikniojusias skliautų lentas ir šniokštė miškų viršūnėmis visą naktį, rydamas sniegą besočiais kąsniais. Drumstas ir tamsus, pritvinkęs garų, persodrintas bundančios žemės tvaiko, grūdo debesys pažeme, suveldamas juos į medžius ir toliau sulydydamas į vieną ištisinę rūko sieną. Neramiai baubė išleisti į kiemus galvijai. Trynė į tvoras nutirpusius šonus ir kasėsi ragus. Šunės skalijo, katinai galando nagus, pasišokę ant vartų. O žąsys pritūpdamos grakščiai lenkė ilgus kaklus ir prausėsi, kas pranašavo, jog visuotinis polaidis čia pat.

Rogių pavažos sunkiai slydo arklių mėšlu patišusiais žiemkeliais. Tai vienos, tai kitos niro iš tankumynų ir pro eiguvos pasodą traukė prie namo, kurio pastogėje, po krintančiais lašais, virš gonkelių durų, švietė aiškiai matoma iškaba: [VAIRIŲ PREKIŲ KRAUTUVĖ. V.GUŽIENĖS. Šalia, ant kitos lentelės, galu pridurtos prie didžiosios, kita ranka ir kitokiomis raidėmis buvo prirašyta, jog dar ir svaiginamųjų gėrimų parduotuvė.

Kaip iškaba, taip ir patsai namas buvo dvilypis. Priestatas, prilipdytas žymiai vėliau, neatitiko nė statyba, nė medžiaga. Jis atsirado labai skubinant, kaip būtinybė, tik paskelbus apie parduodamus svaigalus. Miškinių kaimelių gyventojams ne kažin kiek rūpėjo toji žinia. Jie patys gudriai prasimanydavo tvirtesnio gėrimo. Jei ne alaus, tai burokinio skysčio, tokio saldaus, jog iš gryo cukraus nieko saldesnio neišspausi, arba savaip perdirbinėjo bulves, nusunkdami drumzliną raugą. Tačiau miškakirčiams, apyniekiai uždirbantiems, parankesnės vietos neberekėjo ieškoti. Mielai ją lankė ir vežėjai, kartais net trejetą senobinių mylių nutoldami nuo namų. Palangės darželio tvorą per žiemą nugraudavo arkliai, statinius ištraukydavo muštynėms ir vaidams greitai jauni vyrai. Pavasarį Gužas tverdavo naują, o jo dukterys pritūpusios stebėdavo, ar prasikals pinavijų daigai ir kaip išsilaike rūtos, trempiamos naginėtų bernų.

Namas iš vidaus taipogi skyrėsi savo paskirtimi ir išdėstymu. Senoji ir pagrindinė dalis, statyta dar tada, kai nesivaideno tokie auksiniai laikai, turėjo erdvią priemenę su kamara podėliui, kaip visose kaimiečių trobose. Virtuvė ir šeimynos kambarys su plačiu stalu ir tvirtai suremtais suolais pasieniuose vienoje pusėje ir krautuvė su kamaromis kitoje. Priestatas švietė naujais sienų popieriais, dažytais grindimis ir lubomis, kurių dailiai obliuotos ir meistriškai suleistos lentos jau buvo kaltos apačioje skersbalkių. Vienoje iš tų kamaraičių sėdėjo Melamedo įgaliotinis ir skaičiavo pinigus.

Plati lova su nėriniais apsiūtomis pagalvėmis ir puikia lamstuota antklode. Stalėlis su gėlėmis ir sienos su fotografijomis ir paveikslėliais rodė, jog čia ilsisi Gužo dukterys ir dūsauja po sunkių darbų ir gausių išpūdžių. Špicas gerai jautėsi toje mergiškoje aplinkoje, dailų stalėlį, prie kurių merginos šukuojasi ir gražinasi, pasistaipydamos prieš apvalainą veidrodį, pavertęs raštinės stalu, o patį kambarį — savo darbo kabinetu, beveik tikra įstaiga. Paleidęs kaklaraiščio mazgą, marškinius atsiplėšęs, koją ant kojos sukėlęs, tvarkėsi kaip jam patiko, pagal savo įpročius ir pomėgius. Ir kvapą jau buvo spėjęs įgyti šis jaukus kambarėlis, kvapą tokį ypatingą ir stiprų, susidedantį iš odekolono, česnako ir galbūt silkės su svogūnu, mirkytos acte. Rudos šikšnos portfelis su blizgančiais apkaustymais kėpsojo atvėpusiu viršumi, atremtas į gėlių puodą. Jis pats sėdėjo kampe, ir prasiveriančios durys jį beveik uždengdavo. Žmogus turėjo apeiti iš šono, kad galėtų stoti akivaizdoje.

— Kiek?

— Ogi, pons, čia parašyta. Septynios ašys metrais...

— Kirsta ar vežta?

— Kirsta. Su kuom aš vešiu? O čia ypačiai, kas padaryta naktį ir šiandien, — kišo antrą popieriuką.

— Didelis pinigas, — trankė pirštais raudonas ir baltas ropeles kasininkas. Jos lakstė vielomis, sausai kaukšėdamos, ir velniai težino, ką rodė. Kita ranka traukė iš karmono pinigus. Po penkis ir po dešimt, apystoriais pakeliais, perjuostais popierinėm juostelėm. Pinigai net braškėjo —

tokie nauji, matyt, ką tik iš banko. Ir toliau stovintieji kamšėsi nykščiais pašones.

— Tai kad taip dabar tą šikšninę tarbą kapt nuo stalo ir pro duris. Bene sugautų? Miškai čia pat.

— Pamėgink, tai žinosi.

— O nemažai ten jų prislėgta. Kaip skiedros čėža. Ir nebijo žydelis su tokiu maišu pamiškėje...

— Kas jį griebis? Žmonės pas mus tik liežuviu marias laka. Nėra tokio, kas tiek paimtų dėl drašos.

— O tu, Čepuli, imk ir surizikuok. Kuliama mašiną su traktorium paperki ir eini per svieta gerdamas, kaip jautis išsiganęs, — erzino Každaila besigėrintį pinigais.

— Ar girdi, tau geriau tiktų mašinistu.

— Ačiū, pons, — grabinėjo sugrubusiais nagais žmogus savo uždarbį.

— Persiskaičiuok.

— Ką čia skaičiuosi? Gal jau nebūsi, pons, nusukęs.

— Nu, nu, ne taip mandriai. Sekantis,— įsakmiai trinksėjo skaitytuvai ant stalelio. Driežas jis gi, ne tik skaičiuoti ir išmokėti vienu metu sugebėjo, bet ir girdėti, ką kas šneka pačiam priemenės gale.

Otriai puldamas, sekantis tarpdury sutikdavo išeinantį su pinigų gniužulu saujoj ir abu kailiniuoti susiskersuodavo, kad nė šen, nė ten.

— Kur puoli, kaip uodegon įkirptas!

— Nesvyła ir tau. Spėsi nusilakti dar...

— Pinigėlio tai pinigėlio, — pamaldžiai graudenosi Krivickas Vargdienis. — Kad taip kas nedėlią, tai ir aš eičiau lempelę kokią išmesti.

— Šiandien neišsisuksi. Teks ir tau statyti. Juk Petrą turim pagerbti priguliančiai, — gąsdino jį aplinkiniai.

— Petriuką, mūsų geradarį, reiktų. Verkiant reiktų. Tik kad aš prapuolęs suvisam, — šniurkščiojo nosimi slogos kamuojamas ir vis didžiau nusiminiman grimztaš Krivickas. Paraudusios trumparegės akys ašarojo, išėstos dūmų, vėjo ir bemiegės nakties. Pasilenkdamas, kaklą ištiesęs, klausėsi, kas ką šneka, ir lingavo galvą, vis pritardamas, nors ir jį patį būtų išjuokę. Drumzlinio prakaito latakai, palikę žymes ant veido ir sprando ir tikras krūvas purvo sunešę prie ūsų ir pausių, rodė, kaip smarkiai jis buvo darbavęsis miške. Jis paėjo iš skurdaus mažžemių kaimo, kur pusė gyventojų turėjo tą pačią pavardę, tad ir priedo prie jos ne vienam reikėjo, išskyrimui.

Eilė slinko prie raštinės durų. Vienas prisėdęs ant silkių, kitas ant žibalo statinės, knapsėjo nosimi. Snaudulys nenugalimai lenkė sprandus ir laužė blakstienas. Kiti ramstėsi į sienas, šviežiai išlipintas laikraščiais, šlapiais kailiniais ar permirkusia sėmėga, palikdami purvinas dėmes ant jų. Priešais tarškėjo skaitytuvai, šlamėjo atskaitomi dešimtukai, o už nugarų, iš krautuvės, traškūs moteriški balsai kėlė nerimą. Ten vyko dalybos, uždarbio pasiskirstymas porose ir pirmo stiklo susimušimas. Visokie paveikslai: gražios pusplikės ir begėdiškai besižargstančios mergos, didelių miestų vaizdai, ponai su pypkėm ir cigarais, šunys, arkliai, laivai, kas šonu, kas galva aukštyn, maigėsi sulipinti ant sienų. Vienas iš nuobodumo pamėgino perskaityti žodžius pačiom stambiausiom raidėm, ir tas darbas jam sekėsi nė kiek ne geriau, negu pirmamečiui, braukiančiam žąsies plunksna per elementoriaus eilutes — dagens nihyter, svenska dagblad, stocholms tidningen...

— Griausmų čia ir kalba? Iš kokios karalystės tai paeina kažin? — sprendė mieguistas miškakirtys.

— Paklausk Gužienės.

— Bene ji žino. Tokia pat višta, nemokyta.

— Bus tai švedų. Silkėm vynioti perka, — nedrąsiai pasireiškė menkas, matyt, neseniai palikęs mokyklą.

— Tai kam jie prirašo, ir dar su paveikslais? Juk daiktą gali ir į prastą supti? — abejojo tas, kurs sugebėjo perskaityti, bet žodžių nesuprato.

— Laikraščiai jų tokie.

— Kad laikraščiai, tai iš karto matytum. Taukiniais nagais būtų nučiupinėti ir musių numarginti.

— Gal ten musių nėra ir, lašinius valgydami, ima su pirštinėm, — nutarė Tugaudis, buvęs policininkas.

Vieni nērė lauk, kiti spraudėsi vidun. Vežėjų visas tabūnas vienu metu užgriuvo. Daugumoj tai aplinkiniai smulkieji ūkininkai, mažžemiai, laiką po arklį ar du, ir iš to sudarą didesnę dalį

pragyvenimo. Tačiau netrūko ir tvirtų ūkininkų su trejetu ar ketvertu gerai nušertų arklių. Geras uždarbis patraukė ir tokius kaip Doveika. Du jo vyrai ir piemuo vilko trejomis porinėmis šlajomis. Su tokia padaryne ir tokiais gyvuliais tai gali užvaryti, iš karto po pusaši. Tai ne mūsų ožkos — apmaudingai bakštėsi tarpusavy mažieji. Žliurksinčiomis naginėmis, išsimarkstę iki pažastų, lipdami vienas kitam ant apivarų, grūdosi Gužo priemenėje, iš visur suplūde.

— Kam tą botagą, Butkau, su savim nešiojies? Karčemoj šunų nėra, — užkalbino Každaila, nešdamasis savo grobį.

— O kuom tau blauzdas apgenėsiu? — išsiviepe kaip šeškas, sparnus nuleidęs, šlapias tartum linų pėdas iš markos žmogėnas. Teisybė, botagą jis ir į valsčių, ir į krautuvę nešasi. Kad ir nekoks, bolkotis kaduginis, ir papliauška vieni mazgai, bet nežinai, kada tau ištrauks iš rogių koks kručas.

— Mano blauzdos ne muzikams kapoti, — Každaila buvo miestietis ir į kaimo liaudį žiūrėjo su panieka. Kaip ir Raudonasis Petras, jis turėjo ką papasakoti iš turtingos savo praeities. Teko jam būti ir tikruose miestuose, kaip Klaipėda, ir duoną pelnytis beveik iš jūros. Jis pažino ir fabrikus. Sakysim, Frenkelio odų fabriką Šiauliuose, kur smarvė tokia, kad arklius jau iš tolo apima pasiutimas, ir jie šoka su vežimais plaukti skersai ežerą. Jis darbavosi valdiškose statybose — kur tiesiami keliai, rausiami prakasai per kalnus, renčiami tiltai per upes ir pylimai per balas. Jis turėjo reikalų ir susidūrimų su uteniškiais kalamaškininkais, kaip amaras užplūstančiais visus viešuosius darbus, nors jie vyktų ir tris šimtus kilometrų nuo jų kaimų. Su barzdytom burliokais ir kacapais, gatvių grindėjais ir griovkasiais nuo Zarasų. Su čigonais iš Seduvos, su bedarbiais Žagarėje, vasarą dirbančiais Kurše, o žiemą besitrinančiais gatvėse, turgavietėje ir smuklėse. Su Pavenčių cukraus fabriko darbininkais, žemaitiškai kietais ir atkakliais mušeikomis. Kad jis turėjo savo liniją ir narsiai jos laikėsi, liudijo įlaužta nosis, išretinti dantys ir įvairaus pobūdžio randai. Nusimetęs marškinius, jis galėjo parodyti antra tiek tarp visokių taturuočių ant krūtinės ir rankų. Kaimiečius jis krimto, kur tik priedamas, pripažindamas vienintelę su jais bendravimo formą, tai nesivaržant gerti jų degtienę, kai turgų dienomis jie statiniu pripildo smukles ir vaišina, neskirdami kur draugas, o kur nederla.

Každaila užsigulo ant prekystalio, per savo ilgumą susilenkdamas, lyg perlūždamas pusiau. Gužienę, nors ir gryną kaimietę, laikė sau lygia, įvertindamas jos sugebėjimus prekyboje. Ir todėl jis kreipėsi labai mandagiai:

— Ar atsiras man kokia kertelė pritūpti?

— Kur jau ne. Prašom į trobą. Prašom.

— Uh, tai moterėlė! Kaip žemuogė — šmukšt, prarytum ir apsisukęs vėl norėtum, — pusbalsiu gardžiavosi Každaila, susiėmęs pirkinius.

Petras ir Tilius, tartum į jungą sukinkyti jaučiai, pečius surėmę, vartėsi žemoje kanapėlėje, kadaise turėjusioje geresnę išvaizdą ir paskirtį. Šiluma ir tvanka juos vertė nusimesti viršutinius drabužius, atsisegti kaip autkojai įjuodusių marškinių apikakles. Prakaitas žliaukė nuo plačios Petro kaktos ir sruvo paausiais ir kaklu į raudonus krūtinės gaurus. Jis jau buvo išvertęs kelis stiklus ir suvalgęs visa, ką galėjo ranka pasiekti. Šeimininkė neskūsdama krovė stalą. Tuščio butelio vietoje tučtuojau stiebėsi pilnas, ir jis nesirūpino, kieno dėka jis pastatytas. Mokačių šiandien tiek, jog gali sudegti degtienėje ir vis tiek neišeiksi. Prie jo grūdosi kirtėjai lyg velykinės išpažinties atlikti, ir kiekvienas dėkingumo pritvinkusia širdimi. Jis reikėsi skaidriosios ir alaus pavidalais ir visu tuom, ką galėjo patiekti Veronikos krautuvė.

— Petrai, tu mūsų brolis ir tėvas. Išgerk su mumis po lašelį. Ką mes būtume uždirbę, jei ne tavo galva? — svyravo ir laistė ant aslos degtienę broliai Jurėnai, smulkiai sudėti vyrai, tačiau kantrūs ir kiblūs darbininkai, žiemas vargstą miškuose.

Krivickas Vargdienis, tik minutei palikęs atvėsti, tampė kaklo gyslas:

— Verkiant reikia išgerti. Iš džiaugsmo, brolužėliai, kad apie kūną turim tokį ir užtarėją mūsų prasčiokų. Aš tuojau bėgu namo, nešu pačiai cukrelio dėl arbatos. Nekas anai, nabagei, strėnas laužo sausgėla...

Doveikos piemuo Laurynas, mažai teuzdirbęs savo kišenei, nes vedžiojo šeimininko arklius, drašiai laikėsi tarp kirtėjų ir gėrė ne mažiau už juos. Jis mėgo draugiją, mėgo žmones ir subuvimus. Amžinai rautis su karvėmis Basiuliškių tvartuose jam buvo atsiėdę iki panagių. Traukė iš kišenės suglamžytą pinigą ir tėškė ant stalo. Jis turėjo iš ko ir leido sau daryti, ką nori. Niekas jo galvos nelaužė — nė pati, nė vaikai. Petrai taip pat nepagailėjo žodelio:

— Nė penkių dabar tie suopiai neišmanytų. Mačiau, kaip susiraukė Melamedas, kai Petras sušuko: pustrėčio! Kaip su kirpente rėžė.

— Ištrinks tau čiuprą gaspadorius. Ištrinks, — gąsdino jį.

— Gaspadorius man tiek terūpi, kiek tavo išvėsusi kumelė. Nė dėku, nė išgrauš jam. Ir tau va

špyga. Aš geriu savo, — atkišo juodą kumštį šlubasis.

Lovos ir kanapėlė braškėjo. Daugumas tačiau trynėsi stačiom, nes didžiajam šeimynos kambary suolai lūžo nuo talpniai susidribusių miško vyrų. Jau ir daina sklido, ir Veronika nebespėjo tramdyti, tardama, jog netinka katalikams paskutines priešvėlykio savaites bliauti kaip veršiams.

— Jei galim knabę lakti, tai ir dainuot mums neužgins, — šiaušėsi apstagaravusiais kaip vieversys žandais plačiaburnis bernas. Iš jo megztuko vieni skutai likę, ir pliki keliai lindo iš suplyšusių kelnių.

Dūmų, šlapių autų, sulyto šunies tvaiko kamuoliai mušėsi nuo lubų žemyn ir, duris pravėrus, uruliais mėlyno garo virto lauk. Išėję pasivaikščioti, tutinėjo pasieniais, graibstėsi tvorų. Lauke lijo ir ledijo. Žemė blizgėjo lyg stiklu pavožta. Juoda miško siena, rodos, nutolo, praplėsdama tuščią tarpą su upės juodaksniais ir pora telefono stulpų, kurių vielos klaikiai paūžčiodamos kaukė.

Suplyšusiu megztuku paputžandis bliovė vis garsiau ir į tarpus kaišiojo po žodelį, kad girdėtųsi kamaroj:

— Durniai jūs, jei girdot tą raudoną jautį. Tegul per daug neišsivaizduoja. Mes ir be jo galėjom paimti gerą kainą.

— Galėjot, galėjot. Kas neleido? — abejingai murmėjo Petras.

— Nebijok, aš mačiau, kaip eigulys jų dienos kirtimą priskyrė prie naktinio. Iš kur tad tiek pinigų gavo...

— Už tą tai tu gausi per šnerves, — pasikėlė Každaila ir kaip kryžius galva braukdamas lubas, užniko raityti rankoves.

Rėksnys atsilošė. Gyslotos rankos su baisiais mėlynais piešiniais susimataravo prieš akis. Gužienė puolė į tarpą.

— Susimildami, nepradėkit. Kad jūs tuoj kaip maži vaikai.

Každaila nesikėlė tam, kad vėl tuščiai atsisėstų. Pakumpusiu nykščiu dūrė vaikinui į pagerklę ir tėškė delnas į delną išilgai, lyg nusivalydamas rankas po nešvaraus darbo.

— Praversi dar snapą, tai nupūsiu kaip uodą. Ar supratai?

Tas, matyt, suprato, nes patylom urzgė, šnairuodamas ir čiupinėdamas pažandę. Gužienė glostė Každailos petį ir nežymiai stūmė kamaron.

— Būk bent tamsta su protu. Nereikia. Nusiris ir užmigs.

— Iš kur toks gličas?

— Nežinau. Pas Doveiką pristojęs buvo. Išvarė, sako.

Tilius juto, kaip tvinkčioja smilkiniai, kaip atsileidžia nuvargę sąnariai, kaip šlapių drabužių nemalonus prisilietimo jausmas nyksta ir smagi šiluma sliuogia iš viršaus. Ir stebėjosi, kad Petras po kiekvieno stiklo darosi niūresnis ir tylesnis. Branginti reikia tokį draugą. Su juom praleista žiema, bet ši istorija baigta, ir jie persiskirs. Jei ir negautų tarnybos, vis vien teks kur nors užsikabinti. Kur? Gal pats pavasaris parodys. Pavasaris jau laužiasi, galingai šniokšdamas miškais, lėkdamas tyreliu iš pietų. Srūva srovėmis nuo medžių, barbena šaltu lietumi langų stiklus. Pavasaris jau už sienų, ir turi prasidėti kas nors nauja. Kas nors kita. Kas nors — nesvarbu kas.

Jis išeis su pavasariu. Pirmą kartą nuo rudens pagalvojo, kad čia buvo šis tas, ne vien tuščiai praleisti ilgi žiemos vakarai ir naktys. To jis nejuto anksčiau. Sekiojo akimis šeimininę ir nutarė jos nematęs nė piktos, nė susiraukusios. Jos šypsena virsdavo kažkuo minkštu ir džiaugsmą keliančiu, kai šeštadienio vakarais glostydavo praretėjusius Petro plaukus.

— Gana, Petriuk, užteks. Pavargęs esi...

Ir Petras klusniai atitraukdavo ranką. Ok, ta moterėlė — ražėsi vaikiną. Kas pasakytų, kad ji tik krautuvėlės, užsigrūdusios tarp miškų ir lieknų, savininkė. Jei ne jos dukterys, ją palaikytumei šaunia mergina, suvėlavusia ištekėti, bet neturinčia jokių senmergės žymių. Jos pilna krūtinė siūbavo ir drebėjo su kiekvienu žingsniu ir posūkiu. Sveikatą žymėjo jos traškūs judesiai, ir plaukai blizgėjo tuo žaviu atšvaitu, kurį teturi medžių lapai pavasarį ir moterų plaukai jaunystėje. Pasiutimo kipšai jos akyse, ir kaklo iškirpimas — kaip nušviesta aikštelė vidury miško, kur norėtum prikristi poilsio atgaivai. Bet ji visai kitokia, kai kalbasi su Petru.

Gužo troba kilojosi nuo triukšmo, dūmų ir tvankos. Šlubasis šlitinėjo, nosimi braukdamas stalus, išžulusis bernas su išplėstu kelnių klynu lyg ant keršto kaukte kaukė dzinguliukus, vis pataikydamas kuo nešvankesnę žodį. Krivickas Vargdieniai knarkė, galvą paguldęs į palieto alaus klaną. Snaudė ir daugiau. Darbas naktį ne vienam pakirto pakinklius, bet diduma dar laikėsi, nepaisydami patirto vargo, ir todėl dideli ir maži buteliai pastebimai nyko iš lentynų. Gužaitės pasikeisdamos laikėsi už prekystalio, nors šiaip jokių pirkėjų nesimatė.

Tiliaus širdis tirpo kaip lajinė žvakė. Lašėte lašėjo. Kaip ji tvarko krautuvę ir dorojasi su

gėrikais. Kad čia tik parduotuvė išsinešimui, tai nieko nereikia. Policija toli. Į miškus ir pelkynus savo noru policija nelenda. O jei užeitų — sau juoko pasidarytų. Ar draudžiama svečius savo troboj pavaišinti? Nuo kada tokie įstatymai, mes norėtume žinoti? Aha... Bet ir policininką tokį įdomu būtų pamatyti, kuris atsilaikytų jai — jei ji gražiai paprašytų prisėsti valandžiukę. Tik prisėsti ir pasišildyti. Griausmai ir perkūnai! Tai būtų štukelių, — svarstė Tilius, apimtas smelkiančio geismo ir pavydo. Ne su visais ji tokia meili, reikia pripažinti. Savo vyrui dantų nevarsto. Sėdi žmogulis virtuvėje ir kursto ugnį, kaip vanta iš pirties kiaurai nudrengtas miške. Ką gi Gužas — pavargęs. Ne tokio vyro reikia jai.

O ten jos dukterys staiposi. Taigi trys jos, ir kuri iš jų kuom nors pranašesnė? Tilius užsikniaubė, kakta paliesdamas stalą, ir sugniaužtus kumščius suspaudė keliais. Ji žudė klaikios mintys, ūmai nukeldamos į naktų glūdumas, kaip juodą mišką, kur nieko regimo, nieko apčiuopiamo toje tamsybėje. Tik viduryje šviečiantis, boluojantis vaidinys. Kieno jis? Tos rankos ir išlenktas kaklas?

Aprabinėjo pilną kaip akį stiklą ir gėrė gurkšniais, tartum sieros rūgšti, plikindamas gerklę, krūtinę, širdį. O nugarą siaubė šaltis. Ten stovėjo Agnė, septyniolikos metų Veronikos jauniausioji, ir mojo jam, ir šaukė, veik nepraverdama lūpų. Jos plaukai išsikedeno migla, ryto spinduliais nurausvintu voratinkliu apraizgė jo akis, ir jis vapėjo žodžius be sąryšio su aplinka. Ir be tvarkos. Patsai jų nesuvokė, kam jie, kaip daugelio aplink ir dar daugiau pačiame savyje.

— Patinka man Agnė, Veronikos duktė. Petriuk, senas berneli...

— Daili mergelė... Kodėl tu negerai? Gerkim, Tiliau. Gerkim, uliavokim. Negyvai nusileskim. Vieną kartą atsiimkim lig soties...

— Tą mes sąžiningai atliksim. Duok! Ką paduosi — tą suversiu. Ar man ne vis tiek? Mane pjauna bjaurus žagulyš. Turiu kuom nors užpilti jį, nes kitaip išnarstys man žiaunas.

— No, no...

— Žibalu atsiduoda degtienė... Bet reikia gerti, kai nieko geresnio. Ir žibala geria žmogus, ir nieko. Ir tą kartumėlių, nusunktą nuo epušių žievės. Bet tu netikėk nė vienu žodžiu, ką tau vakar privėliau. Aš ir pats netikiu. Ką bepadarysi, kai šitaip žmogui išeina. O žinai... — jis pasilenkė prie pat ausies ir šnabždėjo kaip kunigui prie klausyklos pinučių. — Aš prašysiu motinos, kad leistų Agnę už manęs. Ką, manai, neleis? Nu kažin... Į visas tarnybas aš šitaip. Apšlapinu ir padegu. Taip turi būti, jeigu tavo dalis tokia, tai ir nešiaušk šerio, nes vis tiek nieko nepaknisi. Ar ne? Man, sako, trūksta rimtumo. O iš kur aš jį paimsiu?..

Tada jis pasikėlė žvaliai ir ėjo tiesiai, ir taip tiesiai, jog drąsiai galėjo mėginti pereiti viena grindų lenta išilgai. Ir pro duris pataikė, ir gražiai išsilenkdamas išmestų ant tako snaudžiančio kirtėjo bjauriai ištežusiomis naginėmis apautų kojų. Jis atsikorė į prekystalį priešais mergaitę ir nuolankiai panarino galvą. Plaukai užkrito ant akių.

— Tau bloga darosi, Tiliau? — girdėjo balsą. — Atnešiu selterio.

— Tikrai man bloga. Blogiau man nebegali būti... Jis girdėjo ją trimis žingsniais toliau. Jos rankų sukeltamus garsus, ją pačią. Skambtelėjo stiklinė, atlaužiamas kamštis ir šnypštimas skysčio. Jis girdėjo putojančio selterio smulkučių lašelių kibirkščiavimą stiklinėje taip arti, kad juto jų lyg plonyčių adatėlių dūrius ant veido.

— Išgerk. Atsigaus širdis, — prašė mergaitė.

— Man jau geriau... Tuoju bus geriau... bus gerai...

Jis dar palaukė užsigulęs ir užsimerkęs, drėksdamas nagais delnus ir traškindamas pirštus. Ant jų, po sakų ir purvo sluoksniu, tebesilaikė stiprūs pėdsakai, tartum tik švelnus kutenimas jos standžių krūtų prisilietimo. Jis braukė atvirkščia ranka per burną, mėgindamas nutrinti jos minkštų lūpų pabučiavimą. Ir tai pamažėle jam pavyko. Nusivadėjusio selterio gurkšnis nuplovė gaižias nuosėdas gerklės gale.

— Tu labai pavargęs.

— Dabar aš jau savo kojose, — drąsinosi vaikas, kalkėmis išteptos sienos baltumu išblyškęs. — Dabar tai kad pasiusim gerti!

— Ką begersim, kad jau nieko ir nebėra? — juokėsi antroji Gužaitė, kalbinama Tugaudžio, kurio galva svyravo lyg laikinai pritaisyta ant pečių.

— Spirito yra, — buvęs policininkas dūrė pirštu į vielinį tinklelį, kur dar matėsi keletas mažų buteliukų raudonomis etiketėmis.

— Tai tik spirito. Bet jo neįkašit.

— O, kad tik būtų lig atsigeriant.

Ji pasakojo, kad ne tik viskas išgerta, bet ir suvalgyta. Lašiniai, dešros, taukai. Iš kiaulės, kurią andai paskerdė, likę tik pliki kaulai. Ji bėgusi net pas kaimynus duonos ir dar šio to skolintis.

Visuose namuose nė trupinio valgio. Tik žalios bulvės, burokai ir miltai. Ir jokio gėrimo, išskyrus vandenį, žibalą ir silkių rasalą.

— Mes geriam ir žibalą. Kas mums? — pasigyrė Tilius.

— Gerai tu sakai, — tvirtino Tugaudis kaip berželis svyruonėlis.

Agnė turėjo savo rūpesčių.

— Juk galėtume ir pašokti. Kalvis muzikėlę atsineštų. Visus senius lauk iš gryčios. Ir kad šoktume, šoktume...

— Gavėnia, negalima, — užgynė sesuo.

— Gerai, kad negalima. Kaip aš šokčiau su tokiom baisiom naginėm?

— Persiautumei batais. O barzdą ir dabar gali nusiskusti. Paduosiu tėvo skustuva.

Tilius brūkštelėjo delnu per smakrą.

— Kas ten skusis... O žinai, Agne? Kai pradžius keliai, aš pirksiu dviratį ir vis pas tave atvažiuosiu. Be dviračio tai kaip šuva be uodegos.

— Tai bus puiku! — nudžiugo mergaitė vaiko atvirumu ir vasaros giedros akim. Ir šešėliu pritemo jos poakiai, ir niūria gaida praskambo jos žodžiai, kai tarė: — Vasarą čia nuobodu taip, jog gali numirti. Tik balos ir miškai. Tik uodai ir varlės. Tik moterys kartais praeina su uogų krepšiais. Daugiau nieko. Dieve, kaip čia liūdna...

— Aš todėl pirksiu dviratį, kad tau netektų liūdėti. O gal ir ne... Velniai žino, kas bus su manim?..

— Kodėl? Juk žadėjai?

Tilius nudelbė akis, lyg kažką negera prisiminęs.

— Matai... Kaip čia tau pasakius? Aš gaunu tarnybą. Ir turiu išvykti į miestą. O kaip iš tiek toli atvažiuosiu? Nebent motociklą įsitaisyčiau.

— Tarnybą? O kada ją gausi?

— Jau gavau. Tik dar nesiskubinu. Gali palaukti manęs, jeigu nori. Baisūs jie ten ponai. Spjauti.

— Oi!.. O ką tu ten veiksi?

— Tarnausiu. Ką gi daugiau? Tarnyba tam ir yra, kad tarnautum ir nieko nedarbtum. Sakysim — prie geležinkelių. Kokių viršininku. Ar tau patinka traukinio važiuoti? Pavėžinčiau dykai.

— Hm... — liūdnai muistėsi mergaitė. — Kad aš nesu traukinio dar mačiusi, ne tik važiavusi. Tik autobusu.

— Ką ten autobusus... Nu matai, kokias tu, — smaginosi vyras. — Teisybė, be arklio, kitos mašinos čia ir nėra. Nebent siuvama. Bet gal aš pasirinksiu ką kita. Nu, policijos vado vietą. Uniforma vien auksu žvarba. Petras, tiesa, niekina uniformas, bet kas mums? Svarbu, kad gerai ir pinigų turi kaip velnias pelų. Gyvenimėlis, sakau. Barzdą skutu pas kirpėją kasdien...

Agnė atsiduso. Teisybė — be arklio, jokios kitos mašinos. Ir, niūriai pasižiūrėjusi, nususuko. O vaikas smaginosi toliau:

— Darbo ten, žinoma, jokio. Bet man užtenka — prisidirbau. Žiūrėk, Agnyt, kokios rankos! Kaip šunies letenos. Laikas jau ir man pradėti. Žinai, visi kviečiasi pas save, nori įsiteikti, vaišina. Nespėji apgerti skaidriosios. Ir tos jau paskui nebeberi — tykai konjako. Miesto ponios tamposi su šuniukais. Nuobodu ir joms. O čia tokie dailūs vyrai šaligatviais vaikšto. Ei, ką tas daro!

Vieversio pūkais apstagaravęs bernas, Každailos nykštį pasmakry jau, matyt, užmiršęs, narsiai rėmė prie sienos vyresniąją Gužaitę. Ta ne juokais plėšėsi:

— Paleisk, paršigali! Šalin!

— Nepaleisiu. Su žyduku tai tu moki, o man negali.

— Drožk jam per prusnas už tokias kalbas! — nirtulingai šoko seseriai pagalbon Agnė.

— Palauk. Pati Milė jį sudoros. O Turgaudis, kelmas, snaudžia ana kur, kai jo mergą driskis gvoltavoja, — piktinosi savaip ir Tilius.

Gribišius atleido rankas, kad griebtųsi už akių. Keli krauju pasruvę brūkšniai staiga išvagojo jo žandą nuo kaktos iki pagerklio.

— Ot taip. Dar pridėk, Miliute.

— O kas tau, zimagoro šmote? — sutikęs laimingą Tiliaus šypsena, apkvaitęs nuo skausmo ir netikėtumo, kruvinas kaip gaidys šoko mergininkas. O šluotkotis jau buvo atsiradęs Milės rankoje, ir ji tvojo, nežiūrėdama, kur kliūva. Pakaušis skambėjo, tratėjo kaulai.

— Laukan, bjaurybe! Kad nė smarvės čia tavo! Rankom prisidengdamas, susikūprinęs, pametęs kovos dvasią, nėrė prie durų.

— Aš tau padėsiu, jei jau Tugaudis, kiaulė, nesusipranta, — pasmagino Tilius koją,

taikydamas vaikino užpakalin.

Smūgio tvirtai pastūmėtas, atsitrenkė į duris. Jo laimei, jos pačios atsidarė ir, nebetekęs atramos, dribo visu ilgiu stačiai į patežusį kiemą.

— Va, kur mergiotė! Tokiai neįgnybsi pigiai pašonėn,— stebėjosi vyrai iš didžiojo kambario, pro dūmus ir garus spėję apžvelgti trumpą susidūrimą.

— Aš jam...— taisėsi bliuzelę mergina.

Dar kas ką sakė, kas ko klausė, smarkuolei nesigailėdami pagyru. O virtuvės langas sužvangėjo, ir avigalvis akmuo, atsimušęs į spintelę sienoje, pariedėjo po kėde.

KETVIRTAS

Lauke tebelijo. Iš vieškelio pasuko platus, juodai lakuotas važys. Žvangučiai aidėjo, kai didelis sargas arklys purtė sulytus karčius. Kitas skambutis, įtaisytas virs išlaukinių krautuvės durų, cvanktelėjo — žmogus iš važio, apsisitraukęs ilgu ir dukliu brezentiniu apsiaustu virš kailinių, pasirodė ant slenksčio.

— Ponas viršaitis — svečias nebuvelis! Prašom toliau, — išbėgo priekin Veronika.

— Ačiū, Gužien. Bus gerai ir čia pat. O kad lyja, lyg brolių miegančių dieną. Kelią bereginti nuvarys. Jau vietom pavažos žvyrą siekia, — jis atlenkė kailinių apikaklę ir, nusiėmęs kepurę, padaužė į šoną, nukrėsdamas stambius lašus. Po kelis lašus kabėjo ant juodų ir stangių antakių. Platus sklaidymas skyrė jo sniego baltumo plaukus, o plynai nuskustą veidą abipus nosies iki lūpų kampų dalijo raukšlės.

— Jau gal ir laikas. Po pusiaugavėnio, — pritarė šeimininkė.

— Ar suvežė Melamedo mišką? — viena ausimi klausydamasis geriančių pasiteiravo svečias.

— Sako, jog mažai kas belikę.

— Susimėtė žydelis. O būtų gavęs per kelnes.

Lietaus sukapota, sunki kaip kalnas prietema lipo iš upės, juodalksnis prilenkdama prie žemės. Juodas miško lankas vis ankščiau veržė trobas ant kalnelio. Vilko akim rausvai spingsėjo eigučio žiburėlis, nusitraukęs patin giliausiu tamsos dugnan. Žmogysta, likusi važy, kiurksojo, nususukusi pavėjui.

— O kur poniją dėjot? — susirūpino Gužienė.

— Tai, — numojo žmogus. — Vadinau. Nėjo. Sakė palauksianti. Aš mat neilgam. Apsižiūrėjau, kad degtukus būsiu užmiršęs. Tai, sakau, užbėgsiu.

— Senis išgerti eina, o senutę palieka rogėse, kad lietūs gerai kaulus ištrinktų. Degtukai tik dingstė, — šaipėsi Tilius, žiūrėdamas tuo metu pro langą.

Mergos suprunktė.

— Kas jums? Ar pasvilino?

— Pamatęs tą senutę, tik akių neišspragink.

— O lia lia! Tai kas ji tokia? Kuom jau ypatinga?

— Mūsų pienininkė. Buvusi, tiesa.

— Panelė Monika. Ponia dabar jau.

— Nutilkit, — sudraudė motina, šmirinėdama kaip lapė apie savo urvą.

— Tai ponia Doveikienė — žmona viršaičio.

— Kad, mama, jis jau nebe viršaitis, — kraipė šviesią galvutę Agnė, lyg ožka, skabydama jurginus per tvorą.

— Man žinoti, kas jis. O jums tylėti. Bėgu atsivesti vidun.

— Jūs tai taradeikos, — grūmojo pirštu Tilius, krypuodamas pas vyrus.

— Palauk, pamatysi patsai, — stabdė jį Milė.

— Ė, Tugaudį reikia prikelti, kad tave saugotų nuo kavalierių. Kitas dar išneš duris su visom staktom. Akmenų netrūksta Virsnėse.

Ne degtukai Doveikai rūpėjo, o snapą kyštelti kamaron, kur miško vyrai linksmynosi taip trankiai, jog per lietų ir vėją už kelių varsnų girdėjosi. Jis užsidūrė ant savo piemens.

— Ir tu čia dar?

— Ir aš. O kas, gal nepatinka? — nedraugiškai laikėsi Laurynas.

— Ne dėl patikimo. Tik kaip su karvėm?

— Aš ne jautis. Apsieis tavo karvės ir be manęs. Karčemoje man ne ponas esi. Aš su draugais geriu. Mane myli ir vaišina. Stačią pasigavę pripiltų.

— Yra čia ką ir vaišinti, — stebėjosi Doveika.

— O kas jis, ar ne žmogus? — Tiliaus papurtytas, Tugaudis kniosterėjo ir iš karto atiloko,

priešais save išvydęs juodus vešlius antakius.

— Rodos, kad turi dvi kojas, nors vieną ir trumpesnę. Ir gerklę degtienei supilti.

— Tavo vieloj, Laurynai, aš tai vožčiau į marmūzę tam poniukui, kad apsiverstų. Neši lažą visą amžių ir duodiesi jojamas.

— Oho, ko netenka išgirsti senatvėje... — Doveika niekinamai atvėpė lūpa.

Tugaudis jau seniai galando iltį ant Doveikos, laikydamas ją visų savo nelaimių kaltininku. Tik, kol viršaitis, nebuvo kaip. Dabar jau jis pradrišo ir surado žodelį.

— Išgirsi dar ne tiek. Pasibaigė katino dienos.

— Ką padarysi. Pasibaigė tai pasibaigė. Nieko amžino nėra. Ir pačiam, rodos, pasibaigė, o vis šiaip taip skurstam, — buvęs viršaitis truktelėjo petį ir, iš kišenės išsitraukęs cigarečių, siūlė visiems iš eilės. Pasiūlė ir Tugaudžiui, tik šis neėmė. Kiti negaišdami traukė ir degėsi. Kas čia tokio? Ar pirmą kartą jam tenka su žmonėm pasišnekučiuoti? Girdėjęs jis ir ne to. Per tiek metų visko pasitaiko. Apsisukęs pastebėjo linguojantį Krivicką. Pakalbino ir jį.

— Krivickas jau itin pavargęs.

Bet jis tuojau turėjo pasigailėti šio kaimyniško pašnekinimo, jei jau iš viso nesigailėjo koją įkėlęs į tą širšyną. Krivickas Vargdienis po tų žodžių sukmarkė taip garsiai ir bjauriai, lyg staigiu oro trūkiu į plaučius būtų įtraukęs pusę trobos ir savo išgirstą pavardę. Pravėrė plačiai akis ir sustingo stulpu. Jam, matyt, kažin kas visai negero pasivaideno. Tai tetruko kelias sekundes, per kurias išbalo kaip popieris ir vėl pasidarė beveik mėlynas. Jis pašoko ir subliuvo prikimusiu ir klaikiu balsu, lyg veršis permuštas kūle ant žemės ir išvydęs prie kaklo taikomus dalgio ašmenis.

— O Jėzau! Duokit šen peilį! Papjausiu! Grobus paleisiu!

Viena ranka įsikirto į Doveikos kailinių atlapą, o antrąją siekė nuo stalo butelį. Butelio nesugraibė, kadangi Doveika traukdamas vilko jį kartu į aslos vidurį. Kol jie spėjo susikibti kaip reikiant, į tarpą, kaip perekšlė pasišiaušusi, metėsi Veronika ir, droždama per ranką, išvadavo belaisvio kailinius.

— Jau tu per daug, Krivickai. Stačiai be gėdos taip ant žmogaus pulti. Kas taip matė? Nusigėrei, tai ir eik namo.

Tiesa, kad niekas nematė tokio Krivicko. Ir taip nesmagiai pasijutusias Doveikos. Jis atsisveikino greitomis ir, palydėtas bendro užesio, šeimininkės globojamas ir atsiprašinėjamas, smuko pro duris į savo važį. Užmiršo ir degtukus.

O Vargdienis kaip ūmai šoko, taip ir susileido atgalios.

— Negaliu į jį žiūrėti, negaliu, broleliai brangiausi. Kol dar negėręs — dar, dar. O kai tik kokią rasele paimu, tai tuojau jakna ir užkaista. Suėdė, susprogo mano žemę. Ubagais paleido...

— Kas tau liepia žiūrėti? Jei nepatinka, tai ir duok. O duodamas žiūrėk, kad žymė liktų. Bobos išsigando, — barėsi Každaila, negalėdamas nė pasižiūrėti į sukuižusį žmogėną.

Tugaudis irgi būtų davęs. Tik jis, girdi, ne vietinis, tai ne taip patogu.

— Kodėl ne? Ranka tavo įtaisyta policijojej tarnaujant.

Ne, ne. Tugaudis žmonių nemušęs, būdamas tarnybiniu. Už kitus jis neatsakąs. Kiti gal. O jis neužgavęs skaudžiai nė vieno.

Vargdienis užlindo už krosnies. Patirtos skriaudos ir nelaimės išsiliejo į bejėgį raudojimą ir šnirpštimą.

Tuo tarpu duryse išdygo eigulys. Pats paskutinis iš miško, kaip ir pridera miško sargui. Nusilakusi kirtėjų krūva jį pasitiko pakeltais balsais.

— Kur valkiojies taip ilgai?

— Eik šen, velny miškinis!

— Mačiau Doveiką išvažiuojant, — guviai žvalgėsi eigulys. — Ko jis čia buvo?

— Buvo. Tik išnešė kudašių. Vargdienis taisėsi prie jo žarnų.

— Eik, eik? Jau nudedat žmogų. Krivickas ir zuikio bijo.

— Būtumei matęs. Kad šoko kaip levas. Peilio tik nesugraibė po ranka,

— Kad ne gospadinė, tai jau amen — po viršaičio mūsų.

— Nepagalvotum pasižiūrėjęs. O ar nieko nesakė?

— Sakė, sakė...

— Ir pasakė.

— Nieko nepasakė.

— Nežinot, matau. Su anuo svietu ževernojat, — eigulys nekaip jautėsi, būdamas blaiвутėlis lyg prieš komuniją. — Kai išgirsit, bergint išsipagirisit.

— Nujau, nujau. Ar tik netrauki per dantį? Šiandien visi kaip gailių prisiuostę, — nekantravo

Žabelis.

— Ką tu niekus. Reikalas didžiai svarbus. Ar jūs man duosit sušlapint birbynę, ar ne?

— Še, ryk.

— Sakyk, sakyk. Nesibrangink kaip merga parugėj.

Eigulys išgėrė, apsišluostė burną. Dar nusikosėjo.

— Tai klausykitės. Pati naujausia žinia. Ką tik iš urėdijos atėjo. Valdžia nutarė sausinti mūsų tyrelį.

— Su kuom jį nusaugins?

— Tave gerai pakočios po liekną, ir bus sausa. Durnumėlis gi jūsų barštinių, kad kur. Upę kas, suprantat?

— Ką?

— Vilkiją pradės kasti, sakiau.

Tai pasakęs, eigulys nekantriai mostelėjo galva ir susiraukė, nusivylęs sudaryto įspūdžio menkumu. Tik Raudonasis Petras iškėlė plaukuotą kumštį ir sudrebino stalą.

— Nutilkit! Už tą žinią Baikštį negyvai nulesinsim. Neškit degtienes!

— Tik du pusbonkiai spirito bėra likę, — pastebėjo Tilius.

— Duokit tą spiritą. Dar geriau.

Baikštys degėsi cigaretę. Veronika pluošė su spiritu, o Petras tėškė iš kišenės dešimt litų.

— Kelkit, snaudaliai! Brangią žinią mums atnešė. Aukso žinią. Į sveikatą eiguliui!

— Valio! — suniūkė nupiepęs balselis iš papečkio.

Į kamara grūdosi broliai Jurėnai, prilaikydami broliškai vienas kitą. Krapinėjo Jatulis ir Vincė Žabelis. Každaila vartė tamsias akis, seilino palūpį ir krumpliais trynė kaktą, gindamasis nuo miglos. Kas dar nukando bent žodį ir pavilkko kojas, tutinėjo artyn. Tik šlubasis Laurynas kaip tyčia kietai įmigo. Jis sėdėjo ant suoloelio taip tiesiai, lyg būtų kas mietu pasmeigęs, ir knarkė, striūbaudamas ilga nosimi. Jo rankų plaštakos patogiai rėmėsi į aslą.

— Atsibusk, raganiau, — daužė jo pakaušį. — Ar negirdi, kad Vilkiją kasa?

— Ne mano, tegul kasa.

Spiritą miešė vandeniui. Pabalusį kaip ožio akis, nenusistojusį ir šiltą vertė į gerkles. Buvo ir tokių vamzdžių, kurie maktelėjo gryną ir stulpu akyse žiūrėjo į sieną, žiopčiodami ir gaudydami orą.

— Duonos pauostyk. E, kad tu ir nemoki.

Baikštys smulkiau papasakojo, kaip jis sužinojo iš girininko. Na, kas, kas, bet Melamedas daugiau medžių nebeplukdys Vilkija. Paskutinį kartelį tai daro.

— Vyreliai, gerus metus mums žada. Valdžia kur imasi — visuomet gerai pamoka. Dabar bus iki tol, — braukė pagerklin Petras.

— Tikras dalykas. Doveiką tik nuo valdžios numetė, ir matot kas, — aiškino eigulys klastingai. — Suprojektuota seniai. Tik vis trukdė. Su žydu išvien ėjo.

— Ar ne išgama!

— Tai galėjom leisti, kad Vargdienis šonus pakutentų varlės išnarai.

— Nebūtų įveikęs. Stingrus senis. Nepersidirbęs per amžių.

Ir patsai Krivickas suliko, kad gal nebūtų įveikęs. Bet kai jakna užkaista, tai nėra žiūrėta. Ir visaip dar gali būti.

Žinia supurtė, prablaivino ir nauju gėrimo troškuliu užkūrė. Bet krautuvėje besimaišė tik sausi produktai: šukos, degtukai, muilas. Gerai, kad Veronika ištraukė nuo savęs savo pačios reikalams užkeiktą skaidriosios butelį su šaknelėmis. Dešimt tokių butelių niekai prieš žinią, atneštą kaimyno Baikščio. Ji greičiau už kitus sumojo, kad nauja galdynė ateina į tą nuošalų kampa. Jos krautuvė klestės ir vasarą. Šimtai vyrų apylinkėje dirbs ir gers. Daug bus tokių dienų kaip ši. Įžvalgi šeimininkė spėjo nugirsti, kad su upės prakasimu nesibaigs. Prasidės durpynų išnaudojimas. O Jėzau, tai užeis rugiapjūtė! Gužui teks antrą arklį pirkti, kad žemę apdirbtų ir prekių pristatyti spėtų.

— Į sveikatą, kaimynai, — nešė prie burnos karstelėjusios žolienės taurelę iškaitusi nuo rūpesčių, lakstymo ir didelių nujautimų.

— Ačiū, ačiū. Gyvensim ir norėsim, — didele sparta baigė eigulys pasivyti seniau geriančius.

— Čia jau ir bus mūsų kelio galas. Kur kitur? Kur tu rasi kitur geriau? Nerasi... — iš anksto pasiduodamas likimui, kurį spendė didžioji ateitis, Jatulis įmerkė galvą į dubenį su nugrauztų silkių liekanomis. Gelsva lempos šviesa blizgėjo jo praretėjusiam pakaušy.

Gilus juodas vakaras sunkiais vandeningais debesimis aklina apvožė mirkstančią žemę. Šviesos ruoželis pro langinės plyšį skurdžiai suposi ant vėjo lankstomos krūmo šakos ir smego naktį be pėdsako. Nuovargis sunkėsi į kaulus kaip nakties pagėla. Kas jį atlaikė, daužė krumpliais kortas ir

skaičiavo akis. Ir skaičiavo pinigus už kubinį metrą žemių, už kubinį metrą durpių. Ne, durpes kas mašinomis. Kas ten besiterlens rankomis, kai mašinų geriausių pridaryta. Pastatys katilą, kūrens tom pačiom durpinėm velėnom ir girdys tuo pačiu balos vandeniu. Iki molio išgremš kiaurai, kokia dvylika pėdų.

O kas — tegul stato nors malūną kelmams malti. Upę kas, sausins tyrelį — tegul sausina ir išdžiovinę tegul padega. Dar geriau, kad padegtų balas. Šunim padvisusios tos kalbos. Ir Gužienei vienas kartas nemeluos — priskverbs uodegytę. Čiups trumpai, jog nespės dėkoti. Kol gerai, tai gerai. Gerti, lendravoti, katinais kniaukti, o Veronikai šlavinėti į prijuostės kišenę prakaitu sulipusius pinigėlius. Ir nebijok tu man vienai maišytis tarp tokių rudnugarių. Baisūs juk čia žmonės tarp miškų, kai nusiasprogsta. Kurią dieną pakiš pastogėn rūkstančią pypkę ir nuleis pavėjui. Langa jau išnešė, ir nieko. Ne pirmą, matyt, nes Gužas įpratęs lopyti. O mergoms pasididžiavimą kelia. Kaip mušasi ir smaugiasi dėl mūsų — pasižiūrėkite.

— Tą akmenį tu pasilik atminčiai, — vogravo Tilius virtuvėje, apkabinęs Milę. — Ant stalo prieš veidrodį, tarp visokių mosčių jį laikyk. Ir parodyk, jei kam užeis ant seilės negražiai kabinėtis.

Tugaudis, vaikas, karmo ausim, aplink ją vaikščiodamas. Bet jis turės susimesti žvaliau, kad jam nenujotų iš panosės koks arkliavagio sūnus. Merga pasiutėlė kasdien gražesnė darosi. Nesulauks nė pilnų metų ir išdainuos iš Virsnių. Bjaurūs bernai čia tarp miškų. Ant mergų kaip užkurti.

— Saugok, Gužien, dukteris. Saugok, — strapinėjo po aslą Tilius.

— Aštrūs nagai, nebijok. Mergelės kaip katės, — ramių ramiausia motina.

O Tiliui vis tiek neramu. Tugaudi, policininke niekam tikęs, saugok mergaitę, tykok pašaly su mietu ir, jei kas sėlins, nesigailėk. Nenorėk, kad kiti visą laiką muštųsi dėl tavo mylimosios. Žiūrėk, koks jos kaklas, kaip ji, viliokė, kraipo strėnas, o krūtys nebetelpa po marškiniais. Dievuli brangus, širpu vien pagalvojus. O Agnė — vaikas, liaunu liemenėliu, gniūžtanti nuo menkiausio apkabinimo. Ji dar tik prasikalęs daigas, sprogstantis pumpuras, visu grožiu atskleidžias lapelių švelnumą. Neiškabins ji akių nagais — per ploni pirštai. Toli jai dar iki sesers. Daugiausia, ką ji galėtų, tai rėkti. Bet kas išgirs miške? Neik viena į mišką uogauti. Neik, Agnė mieloji, nežinai, koks galvažuda zimagoras driekiasi pakrūmėm.

Pasiimi tokią ant rankų ir nešiesi. Kažin kur galėtum nunešti. Šiltas, net per daug prikūrentas kambarys, ir padriki plaukai ant pagalvio. Gužo vietoje jokių būdu neleisčiau dukterų kambarin įgaliotinio. Ką tas driskis pasakė ten, prie bufeto, begėdiškai grabinėdamas Milę? Už tai jis atsiėmė, atsiėmė. O su tuo žyduku reiktų atskirai pasikalbėti. Miške jis labai gudrus, ką tu jam. Bet ir čia jis nepėsčias. Išaina jis, o jo kvapas vis tiek pasilieka. Vėdina kambarį mergiotės, bet kaip išvėdins jo akis? Sėdi jis ir spokso į lovą, kur miega Agnė. Paglosto pagalvį, kur likusi jos galvos įspausta duobutė. Atsiimdamas pinigus, jis matė ilgą šviesų plauką ir pažino, jog tai Agnės. Neleisčiau ten nė kojos svetimiems įkelti. Nėra tvarkos, kaip tu besakysi. Jei jau dėl pelno jį laiko, tai vis tiek kitą kambarį galėtų duoti.

Nykstant svaiguliui iš galvos, į krūtinę graužėsi nerimas kaip kinivarpa į sausą medį. Užpilti ją reikia, papildyti atsargas, degalo širdžiai ir glembantiems sąnariams. Seniai vis tebeževernoja apie upių kasinėjimus ir durpynus. Padegti balas ir durpynus, tai būtų gražiausia. Išdžiūtų bematant kaip rėmens svilnimas gomuryš.

— Duok susimildama ką nors ant danties užlieti, — pasigavęs Agnę, prašė Tilius. — Jei nenori, kad be laiko sudžiūčiau kaip rugelis ant kalno.

— Acto gali gauti, — pasiūlė Milė.

— Tu, gegute, liaukis.

— Žinai, kad nebėra.

— Atsirastų, jei paieškotum. Bet su tavim nesusitarsi. Tu nagas — ne merga. Tuščiai tik žiaunas varstau.

Agnė kraipė galvutę, mirkčiojo, lyg sutartus ženklus duodama, lyg ir parodydama. Jų ji žino tai, ko kiti nežino.

— O aš žinau.

— Nieko tu nežinai, — atsisuko apypikčiai sesuo, jausdama išdavystę.

— Kad yra, — ir, brūkštelėjusi indaujos dureles, atvėrė visu grožiu spindinčius butelius. — Kas čia?

— Gausi nuo mamos. Uždaryk!

— Ne, katytės. Vieną aš jau nusavinsiu. Gužienė ne tokia, kad nepagalvotų apie rytdieną. Kuom atsipagirios berniukai? — traukė iš spintelės pusbonkį Tilius ir, nagais nukrapštes laką, paukštelėjo dugną į šlaunį virš kelio. Kamštis išlėkė. — Gera mamytė. Gudri ir išmintinga. Bet

negražu leisti katalikui kamuotis troškuliu. Už pagirdymą dangaus karalystė pažadėta. Taigi atsiimu savo dalį, nieko nenuskaudamas. Sveikas, Gužai!

— Ačiū, ačiū, — šeiminkas kaišiojo žabus į priežadą. Puode kliuksėjo vanduo, turbūt vakarienei. — Atnešiu stikliukus, — pasisiūlė jaunoji.

— Nereikia, — taikė butelio kaklą prie burnos Tilius. — Mums, darbininkams, ir iš viso gerai. Ar ne, Gužai?

— Tai jau.

— Pasigersi, Tiliau. Nevalgęs nieko...— pusbalsiu, beveik pašnabždom, skiemenavo mergaitė. Patraukė jį už marškinių. — Marškiniai išsipešę.

Jis sugriebė jos ranką, ir, staigiai truktelėta, atsimušė į jo krūtinę. Jis sušnabždėjo dar tyliau, tyliau, negu buvo galima, taip, kad niekas neišgirdo. Plaukai užkrito kaklą. Jis pasilenkė prie jos ir beveik siekė lūpomis.

— Agne, miela mergyt... Jeigu tu būtumei viena... Išbučiuočiau tave kaip nežinau ką... O, po šimts...— jis atmetė plaukus ir atsitiesė, giliai įtraukdamas oro. Po to nusijuokė garsiai, nenatūraliu juoku. — Sakai, aš pasigersiu. Nuo ko aš pasigersiu? Tik ne nuo šito vandenėlio. Dabar aš galiu dieną naktį, nors ant pilvo atsigulęs iš lovio. Kai įpranti... Va, Gužien, aš nukniaukiau vieną bonkelytę. Nereikia pykti. Bus užmokėta.

Veronikai ne tas galvoj. Ji turėjo kitų rūpesčių. Po tokios dienos, po tokio lakstymo ji dar galėjo visur spėti ir viską matyti.

— Vis tebelyja. Kaip rėtis dangus prakiuro. O tamsumėlis — ganą, gana. Kaip reiks parvažiuoti, sako Špicas, pono Melamedo įgaliotinis.

— Tai jis dar čia? — sukľuso Tilius, pajusdamas dieglį prieširdy. Kažin kas tame tarpe buvo užmiršta. Kažin kas svarbaus. Ir jis pradėjo atsiminti.

— Tebedirba. Popieriais apservitęs. Mat, sako, būtų geriau pasilikus. Tik kur mes jį paguldysim? Teks mergas iškraustyti ant aukšto.

— Atsirado ponaitis. Aš nenoriu, — patempė lūpą Agnė.

— Klaus čia kas tavęs. Pasiimsit duknas, nesustipsit, — greita visoms išeitims ir sprendimams, tvarkėsi motina.

— Aš neleisčiau jo čia pasilikti...— Tiliaus dantys barškėjo į butelio kaklą. Kai atitraukė, per du piršlu bebuvo likę. Ištiesė Gužui. — Pabaik. Bet kam aš čia pasakoju? Bene man kas rūpi?

— Kas čia tokio? Koks oras, ir dar su pinigais! Negali žmogaus varyti. Ir kelią jau suvis nuleido. Ir šiaip jau...

Kas tas — šiaip jau? Bet jos nepamokysi. Jos rankose valdžia neribota, ir Gužas gali džiaugtis, gavęs porą burnelių. Mergos bus sutvarkytos. Nėra ko per daug skėtriotis rankomis.

— Kiaulė, — nepasakiusi, kam taiko, pilna maištingos dvasios prieš motinos potvarkius, nėrė iš virtuvės Agnė.

Močia daugiau nebeduos degtienės. Nebeduos — tai tikra. Tilius išėjo priemenėn ir atsišliejo sienos. Plikos mergos tebesižargstė švediškuose laikraščiuose. Tiltai, laivai, artistės. Cigaro dūmas iš storo pono snukio, labai pavėdaus į kiauulę su cilindru, piešiamą velykiniuose atvirukuose. O čia mat gulės anas vyrukas minkštai supurentoje lovoje. Ponu jis miške ir čia, guldomas mergų kamaron. Jo dantys kaleno kaip prieš minutes, apžiojus butelio kaklą. Jį purtė savotiškas drebulys lyg peršalus. O ausys ir sprandas degė. Pirštai graibė cigaretę, trindami taboką. Žarijos biro ant žemės. Gulės jis lovoje ir visą naktį mėgausis sužadintos vaizduotės reginiais. Ir užmigęs, sapne, glėbesčiuos pagalvį, ant kurio, išmesta virš galvos, ilsisi Agnės ranka. Jos plaukai pasilieję auksiniu sriautu. Va ten, už tų durų. Kur jos atsidaro, aštus šviesos pjūvis ant tamsių priemenės grindų. Už sienos lošiančių marmėjimas ir krumpliais teškiamos į stalą kortos.

Kam visko perpilniui, tam dar prideda. Jauną mergą atveda ir paguldo šalia. Ten va, už tų durų.

Jo keliai palinko. Krūtinė sugniužo, lyg butų kas orą ištraukęs iš plaučių, ir pečiai pasidavė pirmyn.

— Paleisk!

Ir dvigubai didesniame triukšme jis būtų atpažinęs Agnės balsą. Kėdės stumtelėjimą, duslų stalo atsitrenkimą į sieną. Žiovulys surakino žandikaulius. Koja pastūmė į vidų atsidarančias duris ir puolė taip staigiai, jog Špicas nespėjo atitraukti rankų nuo mergaitės ir prisidengti. Jis nekrito iš karto. Susvyravo, kaire pamosavo prieš save, o dešine nubraukė ratą virš galvos. Moterys sukliko kaip pempės, kažin kas suriko: duok! Ir davė. Jie krito ant lovos, kurios maigūnas susispaudęs vėl išmetė porą pėdų aukštyn ir pastatė ant kojų. Špicas taikė iš apačios, į pažandę, ir koja į paširdžius — muštis

jam pusėtinau sekėsi. Susikabino glėbiais, ir ankštame kambarėlyje sutratėjo kėdė, apsivertė stalias, braškėjo sienos. Padvelkė žibalu iš sukultos lempos. Jie grūmėsi tamsoj, pamažu išsiversdami priemenėn. Maišai, statinės virto iš savo vietų.

— Jėzau! Gelbėkit! Skirkit, skirkit! — plyšavo moterys.

— Pilkit vandeniu! — siūlė kažkas. O Každailos balsas lyg ir vadovavo:

— Su dešine, su dešine, Tiliau! Ot taip. Dabar abiem...

Tiliui pavyko išvaduoti pagniaužtą ranką, atsitraukti tiek, kad užtektų užsimojimui, ir vožė visa jėga. Apačioje žnektelėjo ir nurimo. Tilius prispaudė keliais jo krūtine ir iš viršaus atsivėdėdamas lesė.

— Keliais per muziką, keliais!

— Užteks, užteks, Tiliau!

Tada tik jis pažino Petro balsą ir jo ranką ant pečių. Publika grūdosi, didžiai patenkinta reginiu. Veronika verkė ir keikėsi ir kitokią tvarką darė. Nešė vandenį, nešė rankšluosčius. Gužas išėjo arklio kinkyti. Be daktaro juk neapsieis. Peštukus atskyrė ir tvirtai laikė.

— Snukis kaip vėdaras, paruoštas kepinui. Velniai mane griebtų — švariai pasidarbavo, — nuovokiai padėtį vertino Každaila.

— Duos į teismą, — manė vienas.

— Tegul duoda. Abudu mušėsi.

— O kur liudininkai? Mes nieko nežinom ir nematėm, — aiškiai pabrėždamas paskutinius žodžius, lyg siūlydamas juos atsiminti, apžvelgė aplink Petras.

— Aš busiu liudininku! Aš mačiau!..

Vyrai atsisuko. Tarpdury stovėjo nagais išakėtu žandu kiauraklynis.

— Tu tik prasižiok! Aš tave dar pasigausiu, — metėsi jo gaudyti Každaila.

PENKTAS

Turgavietės aikštę lygiai perpus dalijo jos vidury išstatytos dvi eilės senų mūrinių namų. Visi kaip vienas, suskirstyti vienodais perdarais, su langu ir durimis kiekviename skyriuje, turėjo tą pačią paskirtį ir išvaizdą. Prie durų silkių statinė, tarpdury — pats krautuvainikas, o vieninteliame lange prekių pavyzdžiai, kokie tik įmanomi sutalpinti kelių sprindžių plote. Kai statė juos, buvo geri laikai, ir dėl krautuvių varžėsi smulkūs prekijai. Vėliau jų nė pusės nebeliko. Langus uždarė skarda pakaltomis langinėmis, ir tokias pat duris užšovė skersine geležimi. Kitose įsirengė skardininkai ir batsiuviai. Kitur krovė linus, pylė druską ar laikė mažai kam betinkamą šlamštą, vis dar vildamiesi, kad vieną dieną jų prisireiks.

Ratų klegėjimas akmeniniu grindiniu liejosi į vientisą dardėjimą. Tik vienoje pusėje jis išsiskyrė savotiškai dusliai, lyg ritinant tuščius kubilus. Tai Vilkijos tiltas gaudė, važiuojant žingine ūkininkams su pilnu krūviu laukų gerovės.

Viena turgavietės pusė, skirta javų ir kito valgomo daikto prekybai, talpniai pildėsi ratai prie ratų. Valsčiaus pasiūstas vyrukas turgaus rinkliavai vikriai narstėsi tarp ienų ir plėšė iš suvyniotos juostos popierėlius, juos lipindamas prie vežlankio ar pavalkų kamanto. Centai biro į jo šikšninę terbą. Traukė iš kišenių, atrišinėjo skareles, o kam trūko, prašėsi palaukti, kol parduos ką.

— Palauksiu, mamyt. Tik pardavus nepabėk man kur į kiemą, — rinkėjas ėjo prie kito ir margino pakinktus valdiškais popierėliais.

Vežimuose bliovė veršiai surištomis kojomis, pasėstomis uodegomis, spurdėjo gaidžiai nusvirusiomis skiauterėmis, pamėlynavę kalakutai, snapus pražiodžiusios antys. Sėtuvėse tarp linpelių eilėmis sudėlioti kiaušiniai. Jų tiek daug, jog baugu pajudėti vežime, kad neįsivėlus į kiaušiniene. Vištos dėjo iš pasiutimo, sulaukusios pavasario. Ir karvės veršiavosi stačiai be tvarkos. Pieno ir mėsos išdirbinių tiek, jog šeiminkė tik rankomis begalėjo mostaguoti, išdygusi lyg guba iš gėrybių krūvos.

Sėjos metas artėjo. Prie grūdų vežimų maišėsi tokie, kam trūko sėklai, ir toks atsakančiai rinkosi, ranką sugrūdęs iki alkūnės į atrištą maišą. Iškelęs saują, vartė, pustė, kramsnojo priekiniais dantimis. Paskui ėjo prie kito. Išbarstęs keletą saujų, prisikramtęs ir prisispjaudęs, sugrįš atgal, jei geresnių neaptiks. Parduoti dabar sunkiau, negu buvo prieš keletą metų, kai keliaujančius į turgų pasitikdavo jau atstu laikuose eibės didžiųjų pirklių agentų ir, įsikibę į šalydrangius, brisdavo šalia purvynu, iki iškaulydavo. Javus, linus stačiai nuo kelio grobė, ir ūkininkas įdardėdavo miestelin tuščiom tik apsipirkti ir išgerti. Pasitikdavo ir dabar, bet tik susnos moterėlės sviesto ar kiaušinių pasirankioti, kol šeiminkė nesužinojo tikros kainos.

Javus parduoti niekai, palyginti su pavilgu. Čia tik moterys teturėjo tiek kantrybės ir sugebėjimų pasireti su miestietėmis.

— Kur kiši savo pirštus? Pirma nusiplauk, nes nežinia, ką čiupinėjai,— samčiu, kuriuo seikėjo grietinę iš bidono, užsimojo ūkininkė. Pirkėja kabino nagu sviestą ir nešė prie burnos.

— Aš turiu pakaštavot.

— Priskaštavojai. Matau jau prie kelinto vežimo.

— Po kam kiaušėlės?

— Dvylika už litą.

— Ar neužperėti? — delnu pridengusi, žiūrėjo prieš saulę.

— Kad užperėsiu su samčiu, tai bus.

— Niu, aš gausiu po penkiolika. Čia, matyt, karveliai dėlioja tokias kiaušeles.

— Jei gausi, tai ir imk.

Ji sukosi ten, kur ilgu nupikiuotu apsiaustu miestietis pūtė gaidžiui ties uodega, praskirdamas plunksnas.

— Kiek šauki už tą gegutę?

— Jei pirksi, tai pasakysiu.

— Niu, sakyk, sakyk.

— Du litai.

— Už du aš kalakutą kaip veršį paimsiu.

— Prašom imti, ko lauki.

— Viena še. Nori?

— Atstok.

— Viena su čvertka. Nori?

— Pusanthro, ir neškis.

Iš kilos pusės negailestingai maigė veršiuko šonus, grabinėjo paslėpsnes.

— Kokio amžiaus?

— Trijų savaičių.

— Kas duos? Zuikiai didesni po krūmus laksto.

Kitoje krautuvių pusėje klestėjo malkų ir šieno turgus. Ten triukšmo ir derybų mažiau, nebent prie vežimų su visokiausia namų apyvoka ir padaryne. Krautuvių gale, tarp kelių nuolatinių būdelių su niekais, tarp gelžininkų, klumpių dirbėjų, kepurininkų, rimorių ir muzikantų, patogiai įsitaisęs bobturgis. Ant kėdelių, ant rankinių vežimėlių ir rogučių, stačiai ant žemės išdėstytos sėklos, žolės, vaistažolės, šaknelės, svogūnų pynės, džiovintų grybų virtinės, gyvačių išnaros ir kita gausi Dievo dovana, surinkta ir surūšiuota iš laukų, pelkių ir sodų. Ir gelžininkas Akermanis čia garsino savo spynas, ir klumpininkas Paleckas daužė medinius padus, įrodydamas jo naudojamo medžio stiprybę, ir galando peilį į peilį baltai apsitaisęs dešrų dirbėjas Smilga, vadinamas Bekonu. Ir suko rylą nušiuęs žmogutis, ir plėšė gerklę medinkojis ūsočius su laimės ratu, ir šalia jo dėliojo ant dėžutės dangčio krakmolinius saldinius su skrybėle ir kauline apikakle vyriokas, rėkdamas:

— Pora — lična! Pora — lična! Kas daugiau, kas daugiau!

Netoliese braukė skustuvo ašmenis į akmenį ir paskui, papustęs į diržą, siūlė juomi nukirsti plauką, skrendantį oru. Muiliuką, šukas ir dar kažką raudonai susuptą mėtė aukštyn ir gaudė rankomis gervakaklis, sutinusia nosimi brieklis.

— Du tuzinas už lytų, venas až dykų, o trečas magariču! Sueikit, sueikit, panialis ir ponis ir paniukai, sueikit! Kavalera, sueikit! Aš turu dėl tau vena dalikus, kai tu eisi pas panų. Tik viena lytų až du šauki.

Bernai badėsi pašones nykščiais, stumdėsi ir žvengė, atsisukdami į bobas, bet su pirkimu nesiskubino.

— Du štuki až vena lytų! Kavalera, kavalera, čia un jūsu užtaisimas prigatavotas specialnai! — šaukė pro sutinusių nosį.

Ten pat kryždirbis Uogela, skaisčiais žandais ir geltonais ūsais senbernis, tretininkų brolijos ir visų brostvų amžinasis sąnarys, siūlė savo rankom išdrožtus dievaičius, jonelius ir arkliukus. Dievobaimingai varstė pirštais rožančius, kilojo škaplierius ir paausutas maldaknyges.

— Visos ypatos šventos činajos džiakono paties pašventintos. Dėsi į romus po stiklu ir turėsi abrožą savo patrono švenčiausį. Po Rymo popiežiaus pavelijimu ir paliecavojimu su atpusku apturėjimu amžinu.

— Švento Roko ar neturi? — domėjosi šeimnininkė.

— Kaipgi, kaipgi, mamunyt, šventą Roką pūstelninką su šuneliu, jam taką nuodėguliū šviečiančiu. Šventas Rokas — visų gyvulėlių saugotojas ir apiekūnas, — sklaidė Uogela iš eilės visų šventųjų paveikslus, didumo kaip gryčios langas, taip skaisčiai nudėtus, tokiom brangiom drapanom,

jog širdis salo bežiūrint.

Batsiuovys šalia visokių kurpių laikė ir keletą armonikų ir kitų grojimo įnagių, nes turėjo nagus ir tokiom gudrybėm. Pusberniai tampė, liurlino išgverusias dumplės. Piemenys seilę varvino, tvirtai pasiryžę, per vasarą ganydami, užsidirbti ir pirkti rudenį muziką. Kitas akis spragino, mėgindamas išpūsti pažaliavusią, kelis kartus susuktą trūbelę, kurios ir vardo nežinojo.

Į sieną atsirėmęs, aklas elgeta vienodu balsu be atsikvėpimo traukė, pakratydamas ištiestą dubenėlį:

— Broliai lietuviai, tėveliai katalikai, seselės lelijėlės, broliukai dobiliukai, močiutės kanapėlės, susimylėkit ant vargšo neregio, saulės šviesybės nematančio, jūsų rankytes išbučiuosiu, veidelius nuglostysiu... Broliai lietuviai...

Prie šventoriaus milžiniško ūgio Garbanius giedojo tikras giesmes, tik savaip, žemaitiškai:

Er parduri smakui žoundą,
Er atsuka čiortui sproundą...

Tarp monelninkų, elgetų, pardavėjų ir vežimų slankiojo ir šmeižėsi kitokie turgaus apsireiškimai, kaip janarolas Julikas paputusių žandu, garbanota barzdelyte ir sena gaisrininkų kepure su visokiomis žvaigždėmis ir kokardomis. Keli blizgančios skardos gabalai puošė jo seno žipono krūtinę. Per tautines šventes jis žengdavo visų organizacijų priešaky, netgi pirm dūdų orkestro, kariškai pridėjęs ranką prie kepurės. Ant tilto Antanėlis piktai čyravo savo smuikeliu, o Ušvila, tvirtas vyras, kaip įkastas stovėjo ties šulinio pompa, už pančio užsikišęs kirvį ir vienrankį pjūklą. Jis vaizdavo malkų pjovėją, bet tikroji jo specialybė buvo siuvinėjimas įvairiaspalvių lopų ant savo sermėgos.

Paėjus kiek į šoną, pačiame turgavietės kampe prie gatvės, ateinančios nuo tilto, vyko pats gyviausias ir balsingiausias turgus. Ten spietėsi silkininkai, surikiavę silkių statines, kurias iš savo sandėlių duodavo urmininkas Braudė, tuo palaikydamas nuskurusius savo tautiečius. Norėdamas išvengti bereikalingo susidūrimo, turėjai sukti ratu, kadangi žuvies pardavėjai graibstė už skverną ir rankovių savo silkiniais nagais, nors būtum ir brangiausia gelumbe apsidaręs. Kuproti, šlubi, ašarojančiom akim, išleidę peisus, atkraginę šeriuotus smakrus, vyrai ir moterys, pasikišę zuperinius maišus vietoje priejuosčių, aplipę žvynais ir blizgą nuo rasalo, stengėsi privilioti pirkėjus.

— Prie silkių, prie silkių, prie silkių... — ramiai ir monotoniškai dainavo vienas. O kitas, karštesnio sudėjimo, žviegte žviegė, spragindamas akis:

— Ui, niu pas man, niu pas man! Silka kaip mierga plačia odegą! Silka kaip telyčia! Niu pas man!

— Jakutien, Jakutien, kur tu eini? Eikš pas man! Eikš čie! Tu nekur negausi toka silke. Aš turiu šmalcuvka, aš turiu brėtlinge!

Su šakute ar grynais nagais traukė iš statinės ir drėbė į laikraštį. Kitas, iškėlęs virš galvos, plėšė žuvies nugarą, įrodydamas jos riebumą. Rasalas taškėsi ir varvėjo, žmogui nešantis atkišus nuo savęs.

Du kartu per savaitę vyko turgai ir kas mėnesis, pirmą antradienį — mėnesinis, kurs tuom tesiskyrė, kad suvesdavo gyvulių, kuriems vietą įtaisė už tilto, senos stadalos griuvėsiuose. Tada pasimaišo ir pora čigonų. Daugiau išgėrimo, daugiau apsistumdymų ir daugiau mėšlo gatvių šlavėjams.

Ant plataus šaligatvio, einančio išilgai smuklių su užvažiuojamais kiemais, buvo vieta, nuo seno vadinama Varline. Kam reikėjo pusbernio ar piemens, ar tvirto bandininko apvaliems metams, čia galėjo drąsiai eiti ir ieškoti. Būreliai vyrų sėdinėjo ant laiptelių į smukles, nenoriai pasitraukdami, kai iš vidaus, pasiramstydamas sienų, kopdavo įsmilkęs pilietis. Ūkininkui pasirodžius, prie joėjo Lukošius, liesas apysenis vyras, ir klausė, kokio žmogaus jam reikia. Per pusvalandį jis pristato pageidaujama, sutaria algą ir išgeria magaryčias. Vieniems ir kitiems jis tarnavo sąžiningai. Bet nemėgo norinčių jo tarpininkavimo išvengti. Jis vaikščiojo pasileidęs apivarus ir savo postą ir teises į jį gynė visom išgalėm. Nors ir liesas, duris galėjo išlaužti pečiais. Jis puikiai plūkė linus, metė plytas, gerai dirbo viską, jei dirbo. Tačiau į darbą jis žiūrėjo savaip. Dviejų trijų dienų uždarbio jam užteko ilgam, nes mokėjo pigiai verstis. Turgaus dienom jis gerė su ūkininkais degtienę ir alų, o paprastom ir šventadieniais — mėlynąjį spiritą, gražiai vadinamą „spanguoline“. O mėlynasis juk pačius niekus tekainuoja.

Anais klestėjimo laikais, kai kaimietis ėmė už rugių centnerį trisdešimt litų, o už kviečius nebežinojo nė kiek beprašyti, kai mirknytų linų birkava siekė iki penkių šešių šimtų, žmonės grobstė

darbininkus. Lukošius sėdėdavo Varlinėje ant šaligatvio prieš saulę, kepurę užsmaukęs ant akių, nugarą atrėmęs į sieną, o kojas ištiesęs kaip ienas, ir snausdavo. Kas norėjo jį samdyti, pirma turėjo pasilenkęs pažiūrėti į jo kojų apačias, kur ant naginių buvo kreida užrašytas skaitmuo. Kartais 10, kartais 12. Jei tiek atrodė per brangu, tai geriau buvo nekalbinti, nes Lukošius už prižadinimą lupo mokestį.

— Nenori mokėt, kiek parašyta, tai statyk pusbonkį. O jei ne, tai tėkšiu atbula ranka per valgomąją.

Lukošiaus rankos visi bijojo.

Tilius slankiojo tarp vežimų po bobturgį. Stoviniavo pažydziais. Žvalgėsi pažįstamų. Vienių vengė ratu, su kitais sveikinosi. Geras priešpiečiais atpažino Gužo arklį prie urmo sandėlio ir pamatė Veroniką, apsikrovusią popierinėmis dėžėmis ir paketais. Galėjo jos neišleisti iš akių ir tokiu būdu išvengti susidūrimo kaktom. Bet, vieno saugodamasis, užėjo ant kitų. Petras ir Baikštys jį pastebėjo ir susūko:

— Va, Tilius!

Petras vilkėjo trumpu pamuštinium, kelnėmis iš pilkos, grubios medžiagos, pritaikintos auliniams batams. Atsisagstęs ir kepurę pakreipęs ant šono. Turgus buvo jo šventė. Daug metų jam teko prasitrinti Varlinėje, laukiant geresnių laikų. Ir nesulaukiant.

— Na, pražuvėli. O pasirėdęs, kaip į vestuves!

— Sveikas, Petrai! Sveikas, Baikšty!

— O kaip tavo ranka? Ar jau sugijo? — susidomėjo eigulys.

— Ranka? Niekai. Šašelis užsidėjęs, tai laikau aprištą, kad nenutrinčiau. Matyt, kur brūkštelėjau į sieną.

— Tai jau. O ką beveiki?

— Valkiojuos. Nė pirkti, nė parduoti.

— O kokioj urkštynėj lindėjai tas dvi savaites?

— Daboklėj? — degtukas užsidegė ir užgeso Petro rankoje, nepasiekęs cigaretės.

— Dvi savaites atpyliau. Už tėvynę, kaip sakoma. Vakar vakare tik išleido, — Tilius papūtė dūmų debesį ant skaudančios rankos. — Negi ir nežinojot? Juokiatės turbūt?

— Ne.

— Nesijuokiam. Nors Špicas vėlė kažin ką. Bet kas juom tikės?

— Aš sakau, kad toks pablyškęs, kaip raštininkas.

Tilius atsiminė, kad ir patsai širyti, skusdamasis barzdą, tą pastebėjo. Veidas pailgesnis, nors nebadavo ir nieko nedirbo. Bet mat be saulės ir vėjo. Įdiržusi ir nugairyta oda atsileido ir pašviesėjo. Pusėtinais apsilvkęs, net kaklaraištį pasirišęs, jis pasidarė panašus į miestietį, vieną iš tų, besitrinančių apie krautuves ir smukles, slankiojančių paupiais su meškere ir vis ko nors besitikinčių.

— Nu, kad jau tokios naujienos, tai eime, — nepasakė eigulys kur, bet jie traukė žingsnis po žingsnio, žinodami kelio pabaigą.

— Kad jį kur... — niurzgė Petras, prisimerkdamas ir susiraukdamas, lyg remdamasis pats su savim, lyg pajutęs didelį nesmagumą.

— Užsidirbau, Petriuk. Taip jau reikėjo, — šaipėsi Tilius iš jo jautrumo.

Erdvi patalpa, primenanti daržinę, kur vietoj šieno ar šiaudų šalinės riogsojo baras, lentynos ir staliukai su kėdelėmis be atlošų vidury, smilko dūmų prietemoje ir užesy. Ant pjuvenomis pabarstytų grindų patogu buvo nusispjauti ir iškrėsti pypkę. Ir alus lašėjo nuo stalo ir gėrėsi, nepalikdamas žymės.

Kol neatnešė užsakymo, nebuvo kaip nė kalbos pradėti. Tilius sukino pirštais alaus bokalo padėklą ir stengėsi nuvyti nejuokumą.

— Ar labai užsirūstinusi Veronika? Mačiau nuo tolo, bet nediršau užkalbinti.

— Pradžioj pamurmėjo. Žinai, motera. Bet Špicas buvo geras, kol mokėjo pinigą. O darbai pasibaigė, tai ir viskas. Kitamet vis tiek nebegrįš. Bala nematė.

— Nesmagu dabar...

— E, ką ten, — nekantriai numojo Petras. — O tave visgi greitai stvėrė. Labai greitai.

— Pirmadienį atėjo policija ir išsivedė. Karo komendanto įsakymu, administracine tvarka dviem savaitėm už muštynes ir triukšmo kėlimą.

— Matyt, Melamedas paspaudė. Kad ir komendanto, bet paprastai kelios dienos praeina, — samprotavo eigulys ir kaip tarnautojas, kartais susiduriąs su baudžiamaisiais įstatymais. — Bet už snukio aplyginimą niekad neapgersi magaryčių. Vis atsiras norinčių tave pavaišinti. Dabar nuo manęs. Į sveikata!

— Tiek to.

Tilius žvalgėsi pro langą. Turgininkai drumstėsi ir ūžė. Kas pardavęs nėjo užėigon, tai su kaimynais šnekučiavosi prie savo vežimo, kramsnodami sūrį ir patraukdami retuomiais iš viso pusbonkio. Ant ratų pasilipęs, senis mojavo rankomis ir bliovė kiek išgali:

— Susirinkit! Susirinkit!

Už puslitrį senis šaukė visam turgui lyg kunigas iš sakyklos, kad kas nors yra atsitikę. Tam arklys dingęs iš ganyklos, tas tą pametęs. Kam ko trūksta, kam ko per daug. Susirinkit, susirinkit.

Eigulys kai ką atsiminė.

— O tvirtas pasiutėlis. Jei patsai nebūčiau matęs, netikėčiau. Dirbo prieš tai Špicas malūne svėrėju. To paties Melamedo, aišku. Kartą susilažino ir užnešė į antrą aukštą maišą avižų, dantyse įsikandęs.

— Ką avižos? Pelai.

— Kad ir avižos, o vis daugiau kaip centneris. Ir atsimink, kad dantim. Kokių reikia žiaunų ir sprando! O pats ji vis dėlto dailiai sumurdei.

— Tai mat, šnekėjai, šnekėjai apie tarnybas ir išsišnekėjai, — barbeno pirštais Petras, maigė peleninėje cigaretę ir galvojo apie kažką ankstyvesnį. Jam trūko iškalbos. Ką gi čia alus — vanduo nuo epušių žievės. Ar jau nebėra nieko tvirtesnio?

— Gavau tarnybą.

— Gavai, bet ir greitai atitarnavai valsčiaus daboklėje. Ech, nelengva be jos išsiversti, — jis turbūt grimzdo į jaunystės laikus, kada taip pat buvo ir muštynių, ir daboklių besimušantiems pailsėti.

Smulkiais gurkšniais siurbė alų iš savo stiklinės Tilius. Eigulys pilstė, o jie gėrė. Nusišluostė putas, bet nesiskubino sakyti. Visa atrodė tapę taip nereikšminga. Iš tikrųjų ką čia tas alus?

— Šnekėjau. Ne tuščiai, pasirodo, šnekėjau. Kinivarpa griaužė širdį. Turėjau eiti namo. Nes tikrai manęs laukė tarnyba.

Abu vyrai sužiuro.

— Parsiradau jau gerai įdienesius. Kai dribau, išgulėjau iki pavakario. Brolis padavė laišką. Tikrai toks, kaip mes juokaudami aną dieną nušnekėjome. Be ženklų — valdiškas, vadinasi.

— Pašėlo.

— Nu ir ką?

— Kad skiriamas pasienio policijon. Iki pirmos balandžio prisistatyti baro viršininkui. Prašau, jei netikit, — padėjo laišką priešais.

— Nu, nu?

— Tai ką?

— Nu ką? Nespėjau nė gerai perprasti, toks dar, žinai, kaip obuolys subukytas. Atėjo ir išsivedė nuovadon.

— Reikėjo protestuoti. Nė velnio! Jie neturi teisės, — pakilo eigulys, lyg tikrai žinotų, kad jie neturi teisės.

— Aš sakiau. Ir laišką rodžiau. Tai, vyručiai, kad mane išjuokė, kad suaižė — skudurėliai beliko...

— Sumušė?

— Ne. Nemušė. Atsižadėk, sako, vilties bet kada patekti ton tarnybon ir apskritai valdiškon, kai esi baustas karo komendanto. Nors ir labai geras rekomendacijas turi.

— Banditai!

— Ypač tas vachmistrėlis Žeimys. Bet suk juos kelmai, užmirškim, — vyras pasipurtė ir prisimerkęs pūtė dūmą aukštyn plonyte srovele, bandydamas, kiek ilgai jo išteks. — Ta istorija pabaigta. Vis tiek, jei bausmė ir nekliudytų, aš negalėjau. Buvau areštuotas tuo metu. O šiandien kas, ar ne dvylikta?

Eigulys apmaudingai kratė gaurus.

— Aš jau nedovanočiau, ne.

— Kam?

— Visiems. O Špicui dar pridėčiau... Valkiojasi dabar proklamacijomis nulipintu snukiu ir visiems giriasi. Trauksias į teismą už medžiaginius nuostolius.

— Kokius medžiaginius? — pasiteiravo Petras.

— Sako, dantį auksinį pametęs. Bet nėra ko paisyti, ką kas šneka. Nėra liudininkų, ir kvit. Išgerkim. Per daug jau liūdna. O Tilius atsigavėjo atsakančiai.

— Pailsėjau.

— Bet palauk, — eigulys kažką prisiminė. — Ar tu negalėjai vietoj daboklės pinigais? Už

parą — penkiolika litų.

— Ne, to aš nežinojau, — be džiugesio sutiko tą žinią jaunuolis. — Ir kas man iš to? Dvi savaitės — po penkiolika parai. Iš kur aš būčiau paėmęs?

— Būtume sudėję, — tarė Petras.

— Niekai. Ir iš viso neverta. Vis tiek baustas. Nepaknisi tu jų.

Jis pasisuko į langą. Šiltas vėjas duskino langines, supo vielas, šiuleno papurusius merginų plaukus. Atsisegioję sermėgas, kepures atsmaukę, kaimiečiai siuvo turguje, skubėdami apsirūpinti šventiniais pirkiniais ir atlikti, kas reikia. Smuklėn vis daugiau užėdinėjo. Vis garsesne kalba užė patalpa, nustatyta staliukais, pabarstyta pjuvenomis. Pora vikrių patarnautojų su rankšluosčiais ant pečių šmirinėjo su pilnais ir tuščiais padėklais, priiminėjo pinigus, atskaitė gražą.

— Aš lyg ir nujausdamas. Taip ir traukė širyt į turgų.

Petras netrukus turėjo grįžti į mišką. Gal kas pavėžys? Eigulys raitas.

— Ieškosiu ir aš darbo. Šonai atbuko, begulint ant narų.

— Darbo bus. Pradės upę kasti.

— Kokią upę?

— Vilkiją. Sausins balas.

— Negirdėjau.

— Va tai tau, — atsilošė Baikštys. — Tą vakarą, kai susimušei, pasakojau. Gėrėm, aplaistydami didelę naujieną.

— Neatsimenu, — susiėmė vyras galvą. — Daug ko neatsimenu. Kartais ir iškrinta koks tarpas. Ir vėl išnyra, bet taip neaiškiai...

Petras pritariamai linkčiojo.

— Pasitaiko. Galva mat išvargsta. Nebesutalpina. O darbo gausi.

— Kada pradės kasti?

— Už kokių poros mėnesių.

— Nebeapsikenčiu namie. Padirbėsiu laikinai bet kur. O paskui, kaip sakot, žiūrėsiu.

— Pala. Jeigu norėtum pas ūkininką, tai galėtum mūsų krašte. Doveika klausinėjo vyro.

— Man vis tiek. O kad jūsų krašte, tai dar geriau.

— Tai gerai. Jis užaina retkarčiais, — dairėsi aplinkui eigulys. — Tik privengia bendrai toj daržinėj. Jei eina, tai į atskirą kambarį ir ne pro didžiąsias duris. Paklausiu tų berniukų.

Eigulys nulingavo tolyn į dūmus, į prieblandą. Pranykdamas tarp geriančių, besikalbančių, besiplėstaujančių kaimynų. Ir netrukus jis grįžo tuo pačiu keliu su Doveika.

— Šitas! Vyras kaip levas!

— Sveiki, sveiki. Malonu matyti. Šilumos, atrodo, susilauksim, — sveikinosi ir plepėjo Doveika, kaip buvo įpratęs per ilgus valdžios metus savo valsčiuje, kasdien susidurdamas su visokiais žmonėmis.

Jokių derybų. Tilius sutiko su viskuom, ką jam pasiūlė, numodamas ranka, lyg tai, ką darė, tebuvo tik pramogai ir išsiblaškymui. Doveika turėjo savo papročius ir jų kietai laikėsi. Tik apgailestavo kad nepilniems metams. Bet galima ir mėnesiui. Žmogus yra laisvas. Galop jis pasiteiravo:

— Kaip būtų pavardė?

— Telesforas Gelažius.

— Aha. Gelažius... Ar ne paties tėvuką anais metais kliudė sparnas Biručio malūne?

— Tą patį. Nesivedė žmogui.

— Nežinai, kas tavęs laukia. Taigi. O kada galėtumėt pareiti?

— Šiandien negalėsiu. Ryt ar poryt.

— Gerai. Lauksim.

Jis pasiūlė penkinę rankpinigių. Ir sandėrio aplaistymui, ir sutvirtinimui nuo savęs paprašė kai ko atnešti.

Išgėrė jis tik stikliuką, ir tą patį perpus. Aplaistymui užtenka. Svarbu intencija ir gera širdis. O jis turįs jau susirūpinti ir kelione namolei. Jį, žinoma, stabdė, jį ragino. Kaip čia su vienu — šlubas būsiąs. Jie gi nesirūpino, kaip jam sekėsi nugyventi ir išsilaikyti. Na, ar jis būtų tesėjęs išgerti su visais nors ir po vieną? Su tiek žmonių jam buvo tekę per amžių susitikti.

— Gerkit, gerkit. Jei nori pamatyti šeimninę, tai eime.

Eigulis merkė, skatino. Ar būtina tuojau pamatyti šeimninę, jis nežinojo, bet, kviečiamas ir kumštomas iš šalies, atsistojo. Ir pasijuto toks didelis, lyg staiga išaugęs, turėdamas prieš save kresną žmogėną. Jaunystėje, be abejo, jis turėjo būti didesnis. Metai vis po vieną svarą ant pečių, ir žemyn,

žemyn. Kažin ar jie atsimena tą vakarą Gužienės krautuvėje — perbėgo mintis. Tada jis buvo apžėlęs, šlapias ir nuplyšęs, kaip valkata paskutinis. Ir girtas. Visa bjauri istorija kilo ir vėl nėrėsi kažkur už jo atminties ribų. Apie peštynes jis tai puikiai žino. Pagaliau juk ir nesvarbu. Gali sau žinoti.

— Štai ir turime naują vyrą.

— Malonu. Tai važiuosime kartu? — paklausė Doveikos žmona.

— Aš irgi sakiau. Bet šiandien negalys.

— Šiandien negaliu, — patvirtino Tilius.

Jis matė save lyg veidrodyje, atsimušusį lange, kurį tamsino gretimo namo siena. Balta dėmė atsišvietė veidas, dar baltesne marškinių krūtinė. Jis stebėjosi savo ūgiu ir statumu mažam restorano kambarėly. Doveika paspaudė sienoje įtaisytą skambutį. Atskubėjo žvitrus patarnautojas su rankšluosčiu ant peties. Juos pasamdydavo tik didžiųjų turgų dienoms. Nieko stipraus ant stalo. Jie tik pavalgyti buvo užėję. Doveika atsiskaitė ir atsisveikino.

— Atsirasiu galbūt rytoj, — pasakė Tilius, nes ką nors turėjo sakyti tokiu nelemtu metu. Ir pridėjo nė pats nežinodamas kodėl: — Dviračiu.

— Blogas kelias dviračiu.

— Vis kaip nors. Tad iki pasimatymo.

Aišku, jog prie visų kvailysčių reikia pridėti ir šią — nusprendė Tilius, grįžęs pas draugus. Šie pamažu dažė vaišių likučius. Kaip patikusi šeiminkė? Naujoji šeiminkė. Ir tai skambėjo keistai, beveik nesuvokiamai. Kas tokia moteris galėtų būti jo šeiminkė, jam pasirodė lygiai nepaprasta ir netikėtina, kaip turėti tokią merginą. Vaikščioti su ja, kalbėti. Gal net mylėti ją? Ji net nepasižiūrėjo. Greičiausiai jį stebėjo lange atsimušusiame šešelyje. Gal matė jo numuštą ranką, tai ir viskas. Ji daug jaunesnė, negu jis galėjo įsivaizduoti. Ir gražesnė. Pačia jauniausia Doveikos dukterim ją palaikytum, ir tai nebūtų per daug. Jis atsiminė tik sulytą tamsių plaukų pluoštelį iš po skarelės aną šeštadienio vakarą. Jos pavidalas tai traukėsi, tai tūso, tartum žiūrint pro langą, kur įdėtas prastos gamybos stiklas, nevienodais sluoksniais susiklostęs ir bjauriai sudarkęs daiktus ir žmones.

Tos pačios mintys jį vargino ir atsisveikinus su draugais. Jo draugai buvo senyvi, pagyvenę vyrai. O kur jaunimas, kur tie, su kuriais siekėsi išlipti aukštyn? Jie visi nuėjo ir išsiskirstė kas sau. Jis pasiliko vietoje ir tuo pačiu pasiliko nuo visų. Net nuo tų žavių mergaičių, ne taip seniai dėvėjusių trumpus sijonėlius ir žaidusių tam pačiam mokyklos kieme. Jos šiandien jau su motinišku rimtumu stumdo vaikų vežimėlius ir nususka, jam praeinant gatve.

Jokio svaigulio galvoje, tik bjaurios nuosėdos ir kartumas. Ir besiskirstančio turgaus vaizdas, kur lieka pats nereikalingiausias šlamštas ir atmatos, kėlė jam gaudulį ir nykumą. Bet jis nemanė gailėtis šios kaskart vis labiau tuštėjančios vietos — gatvių, aikštės ir paties miestuko. Nebuvo čia nieko verto prisiminti ir nieko, saistančio su praeitimi. Ji atitolo savaimė, jam nedarant jokių pastangų išsilaikyti. Neatsigręždamas galėjo eiti ir palikti užpakaly. Ir paliko. Pietų vėjas padvelkė nuo dirvų, nuo miškų, mėlynuojančių toli, horizonto krašte. Jis užuodė eglišakių dūmų ypatingą kvaptį. Ir gyvų sakų, apliejusių rankas. Ir šilumą tartum iš blėstančio ugniakuro, ateinančią kartu su plėnimis.

Ir jo krūtinę apnešė plėnimis. Tuojau pat, nelaukdamas net vakaro, jis baudėsi pasinešti taja kryptimi. Gyvai kaip niekad sušvito Agnės šilkiniai plaukai. Ten, už tų saulėje pasmėlusių miškų.

Ten pat ir jo naujoji šeiminkė nuvažiavo su savo senu vyru.

ŠEŠTAS

Iškeliavo jis ankstų, drumstai šiltą ankstyvo pavasario pirmąjį rytą. Kai nuo aušros varnėnai švilpavo, šiaušdami žvilgančias plunksnas, ir pakluonėse triliavo vieversiai. Ir daugelis kilų paukščių, nematytų per žiemą, sutūpę į medžius ar greitomis kojomis striksėjo arimų grumstais ir pievų prabrinkusiais kelmeliais. Ploni, skysti debesys lyg išskidėjęs marškonis nudraikė padangę, prilaikydamas saulės karštį, tartum nenorint iš karto užlieti žemės putojančiu gaivalu. Minkštas vėjas laižė rankas, švelniais pirštais grabinėjo veidą ir drąsiai laužėsi į atsegtą antį.

Leidosi pėsčias šlapiu, tačiau spėriai brinkstančiu keliu. Skalbinių ir darbo drabužių ryšulėlių nešėsi po pažastim, ketindamas, pasiekęs mišką, išsipjauti lazda ir pasiejus užsikelti ant peties. Motina nustebo, sužinojusi, kad jis išeina pas ūkininką, ir nustebo dar didžiau, kad nelaukia švenčių. Kelios dienos belikę, ir ar ne mieliau visiems kartu, kaip tai būdavo per daugelį metų. Kas gi tos šventės, laistomos liesu alumi — motina geresnio nepadarys, margučiai, ridynės, dainelės? Vaikai tegul džiūgauja ir laukia. Ir pats laukė kareivinėse tų dienų ir labai nusiminė sužinojęs, jog negaus atostogų. Kaip krintosi, pavirtęs ant lovos tuščiame kazemate, suremtas gaudulio ir nevilties, lyg amžiams būtų pasmerktas tarp mūrų, akmeninės aikštės ir geležinės drausmės. Gimtieji laukai jį, ramų, namie užaugintą vaiką, traukė tvirtai, nenugalimai.

Gal traukė ir dabar, tik jis nenorėjo prisipažinti, laikydamas save suaugusiu ir subrendusiu. O gal dėl to, jog nesuvokė, koks naujas bruožas įsirėžė viduj. O gal ir to nebuvo, tik išsisklaidymas paskutinių vaikystės šešėlių, dar niekuom nepakeistų. Ir ten, kaip kempinė ištroškusi, laukianti ir imli.

Brolis siūlėsi pavėžėti. Jis atsisakė, patardamas ilsinti arklius ateinančiai sėjai. Kaip ilgametis artojas, jis turėjo patyrimo ūkio reikaluose. Jis ir dabar ėjo arti, tik svetimų dirvų.

Išėjo laiku, turėdamas prieš save begaliniai ilgą pavasario dieną, ketindamas išnaudoti ją kaip poilsį niekieno netrukdomai keliaujant džiūstančiais laukais ir miškais. Vildamasis atsigauti ir apsítvarkyti. Jo mintys buvo keistai susipynusios ir sukosi įvijai, vienodais tarpais nutoldamos ir sugriždamos kaip virvė, kurios vienas pluoštas turėjo kitą storį ir spalvą.

Jis tebegyveno tęsiniu vakarykščių nuotarčių, taip stipriai vienu metu jį užgriuvusių. Ir neatlyžusių, net sapne lydėjusių. Ir pabudęs ryžosi nebelaukti ir išeiti. Nieko jis nepaliko, ką turėtų prisiminti, kas verstų tolstant atsigrėžti, ilgai mojuoti ranka ir pagaliau eiti atbulam, akis įsmeigus į baigiančius sudilti ryškiausiai matomus tos vietovės daiktus, kaip malūno sparnus ar bažnyčios bokštus. Nieko jis nepaliko miesto gatvėse, vakar jam sukėlusiose nykų graudulį savo neatšaukiamu tuštėjimu, nudardant grubiu grindiniu paskutiniams kaimiečių ratams. Turgavietėje paliekant mėšlą, pabiras ir pusgirčius piliečius savo tarpduriuose ir tarpvartėse.

Ir sapnas tebepleveno savo šešėliais ir atšvaitomis jo pašamonėje. Daug ko jis nebeįsivaizdavo taip, kaip buvo iš tikrųjų. Jis grobstė rankomis trupinius, žarstė juos, jų menkus likučius, ir jie, tačiau tarsi lašai iš kvapnaus medaus korio, kritę vandens stiklinėn, jį nudažė savo spalva ir žėrėjo.

Kam jis turėjo būti dėkingas už tą retą dvasios pakilimą lyg dovaną, jį prikėlusį su brėkšma ir išleidusį kelin? Ir nebeatrodė jam keista, kad baudėsi tokiu našiu žingsniu į ten, iš kur visą laiką veržte veržėsi. Kas buvo sudavęs smūgį jo gaižiam nerimui, jį laikiusiam įtemptą tartum jauną karštakraujį arklį laužtukais, nervingai virpančiomis šnervėmis ir šonais, kas akimirka pasiruošusiais aštriam pentinų brūkšniui? Kur tas bodėjimasis savim, nenoras matyti nieko aplink, žiūrint į daiktus iš nuotolio, žvelgiant ilgesingai už miško?

Jis palygino rytą su rytais praėjusios žiemos, kai tekdavo grįžti prie darbo visai ilgai savaitei. Tos slogios nuotaikos nebeįnorėjo prisiminti. Stebėtinai greitai ji liko nubraukta, tartum įkyriai bjaurus voratinklis, vėlėsis ant akių ir erzinęs. Jis džiaugėsi ir giedriu žvilgsniu apmetė laukus ir vienkiemių stogus, išsinėrusius iš sniego, pavasario lietaus nupraustus ir nušvitusius saulėje.

O miškas kilo ir augo priešais, užimdamas vis didesnę ir didesnę regimojo pasaulio dalį. Kartą jį vežėsi tėvas iš giminių. Nuolat atsigrėždamas, jis žiūrėjo ir stebėjosi, kaip žalias miškas pamažu tamsėjo, iki pasidarė juodas ir grėsmingas, lyg nakčiai įsigalėjus. Tokiame tiktai miške — manė jis tada, tesilaiko plėšikai ir žvėrys, nors, važiuojant per jį, klegėjo paukščiai, kvėpėjo vangarykščiomis ir sakais ir ankstyvaisiais grybais. Viršūnės siūbavo, įsirėžusios mėlynėje, ir jame buvo linksma, šviesu ir gera. Vėliau, jiems tolstant, jis pasidarė mėlynas, paskui apsitraukė ūkanom ir jau prie namų besmilko siaura dūmų juoste. Jo vaikystės pasaulį talpniai, sandariai iš visų pusių juosė miškų padūmavęs lankas. Prieš lietu paryškėjas, giedromis apsiblausęs ir virpęs kaitroje.

Dabar jis artėjo, ir priešingas reginys užvaldė jo širdį ir akis. Šmėklos ir raganos bėgo iš jo — juo jis artėjo. Miškas augo, miškas kilo, ėjo žalyn, aiškyn. Jau išsiskyrė pavieniai medžiai — tiesūs rusvi pušų liemenys, eglių dantys ir kai kur tarp jų balta beržo gyslė.

Ir netrukus jau užpakaly lojo šunes, kudakeno vištos, blovė veršiai — toli likusiuose vienkiemiuose ir kaimuose. Vieškelis, lyg vienu braukimu išvestas, aštriu spindžiu smego gilyn ir gilyn. Pradžioje skarotų eglių ir traškių lapuočių šakas praskyręs, pakildamas ir prarauddamas smėlėtas aukštumėles, kur svaiginamai aukštų ir tiesių pušų viršūnės susiglausdamos ošė pietų vėjuje. Slydo kojos ant sausų blizgančių spyglių, storai nuklojusių žemę ir šaknis, po kuriomis savo urvuose lindėjo lapės ir barsukai.

Jis išsitiesė po viena pušim, užsimerkęs, veidą atsukęs į saulę. Tamsiose lūžtvėse ir jaunuolnų tankmėse dar baltavo sniego lopiniai. O aikštelėje buvo šilta kaip vasarą. Tirpo sakai, iš atsiknojusios žievės karpė žiobtus ankstyvas vabalas, dūzgė pakilusi nuo skujos musė ir skruzdės pradėjo savo kelionę pušies kamienu aukšty. Buvo uždara ir be jokio pašalinio garso, išskyrus tai, kas savaime gimė ir sklido pačiame miške. Bet lai netrukė ramybei ir poilsiui. Miškas dūsavo iš visų plaučių, giliai iš krūtinės atsikvėpė miškas, išpūsdamas žiemos dusulį. Budo kraujas miško gyslose ir gausiai tvino iš žiemos padarytų žaizdų sakais ir sula. Kalė kietai ir nenuilstamai miško širdis galingu genio snapu.

Nuo smėlio kalnelių kelias kniubo į lygumas, iš abiejų pusių apgožtas blindžių ir karklų pūkuotais pumpurais, paraudusiais žirginiais alksnių ir lazdynų, pamažu užleidžiančių vietą

skursnoms puselėms ir beržiukams. Pritvinkusios sultimi spanguolių uogos kraujo lašais žėrėjo virš purios samanų, klastingai pasikiožinusios neatsargiai žengiančiai kojai. Ir vis toliau ir toliau akiai neaprepiamais tyrelio plotais, kuriuos perkertant reikėjo kloti medį prie medžio, sumušti tvirtą grindinį ir ant jo supilti kelią.

Jis šilo. Ėjo atsisagstęs, paraitojęs rankoves, švarką užmetęs ant ryšulio, pamauto lazda. Vienai vienintelį vežimą, pakrautą maišais ir pora tvirtų arklių kinkytą, tesutiko kely. Jaunas vaikinai, galbūt ir jo metų, gulėjo kniūpsčias, pagulęs vadžias ir botagą. Tokioj tyloj jis negalėjo praeiti nesušukęs džiaugsmingai:

— Sveikas! O kur keliauji?

— Į malūną.

Arkliai brido kelio viduriu, taškydami skystą purvą, o jaunas vežėjas gulėjo ant maišų ir svajėjo.

Ilgai dar atsisukdamas matė tiesiu keliu nutolstantį vežimą, mažėjantį ir dingstantį nebežiūrimu tašku. O priešais ryškėjo nušvitusi palaukės spraga. Ėjo platyn, gilyn, pamažu išskeldama keletą trobesių ant kalnelio.

Virsnės. Vietovę ženklinanti lenta jau švietė prikaltai prie paskutinio medžio, atskirai augančio turbūt tik tam, kad ant jo kabinėtų skelbimus ir kelio ženklus. Žingsnis savaime lėtėjo, kojos pametė žangųjį ritmą. Jis artinosi savo nusikaitimo vieton. Ji gąsdino ir traukė kaip kiekvieną nusikaltėlį žvilgterėti nors iš tolo. Bet to jis ir negalėjo išvengti — vieškelis bėgo pačia paname. Jį vis tiek pastebėtų. O gal jam leis ramių ramiausiai praeiti? Tai būtų užvis geriau. Labai aišku, ir iš karto nukristų keli svarai, varginamai triną pečius. Tačiau svarstyti nebuvo kada, ir jis suko iš kelio, nors nieks nemojo pro langą ir nieks neišbėgo pasitikti. Šuva sulėjo ir, tingiai pavizginęs uodegą, vėl patogiai atsigulė.

Ar visus jis taip sutinka — pamanė, braukdamas purvą nuo batų į tyčia tam reikalui įtaisyta geležį ant laiptelių.

Šeimyna valgė.

— Skalsink Dieve!

— Ačiū, ačiū.

— Prašom prie stalo.

— Jei šaukštą atsinešei, tai gausi pavalgyti, — pašokusi jau ruošė jam vietą Milė.

— Šaukštą ir būsiu užmiršęs užsikišti už aulo. Šiaip viską turiu.

— Teks jau paskolinti tam kartui. Ką darysi.

Veronika jį apžiūrėjo iš visų pusių ir nesimatė, kad kuom nepatenkinta būtų.

— Pražuvėlis, pražuvėlis. Nebesirodo. Išlėkė, viska palikęs vidurnaktį. Vakar dairiausi po turgų. Tik Petras paskui sakė sutikęs.

Jis nukaito ir prisimerkė. Blogiausia, kad negalėjo atsiminti, ką darė ir ką šnekėjo po to. Kad langą išmušė, taip. Bet Gužas jau, matyt, buvo naują idėjęs. Jokių žymių čia vykusio siautėjimo.

— Buvau...

— Buvot ir apšilti?

— Kur nebūsi.

— Kas be to — visų kelių galas.

— Kol atplaukiau per mišką, net apšilti teko. Vienmarškiniui, ir tai tik pačiam smagume.

— Sušilo. Kalneliai jau baltuoti ima. Po švenčių jau ir į vagą kibsim, — ūkiškai pritarė Gužas.

— Ar teisybė, Tiliau, — teiravosi Milė, — kad į Basiuliškes pereini? Gal, sakau, Petras melavo?

— Nemelavo.

— Ar metams?

— Kol kas tik mėnesiui.

— Jei patiks, pasiliksi.

— Kur ten nepatiks? Su pagaliu nebeišvays. Toks dvaras, — šaipėsi mergina.

— Gal patsai bėgsiu, be pagalio.

— Tas tiesa, — linkčiojo Gužas. — Juk ne ponauti eina. Dvaras dvaru, o iš darbininko atsiima, kas reikia.

— Ačiū už pietus.

— Nėra už ką. Nepatiko gal, tik ar sakysi? — branginosi šeiminkė.

Kalba kliuvinėjo. Anom dienom, kai susirinkdavo atsiimti uždarbio ir prasėdėdavo vakarus,

buvo kitaip. Bet tada kam rūpėjo. Buvo kiti laikai, kitos nuotaikos. Ir tai atrodė taip seniai buvę, taip seniai, jog žmonės per tą laiką spėjo pasikeisti, surimtėti, gal net paaugti. Jis dairėsi, spėliojo, nieko iš viršaus nematė ir tačiau netikėjo, kad viskas likę po senovei. Jis rinko žodžius, dėliojo juos, ketindamas atsiprašyti, kai tik pasiliks viena Gužienė. Ką ji mano? Ir ką mano Agnė? Ji greitai dinga nuo stalo. Pasilikti ir mikčioti visgi buvo kvailoka, bet ir išeiti nesiskubino.

— Malkų krūvą sulig pastoge pripjovę, — sugalvojo ūmai. — Ar nereikia talkininko?

— Ne kiek ten tų malkų, — kukliai pasiteisino Gužas.

— Reikia, reikia. Už pietus turi atidirbti, — džiūgavo Milė. — Toks vyras, išsidykinėjęs kaip jautis. Tik gerą kirvį parūpink, tėtukai.

— Ar tu neprikaši liežuvio! Kaip mazgotę paleidusi visuomet, — barėsi motina.

— Parūpink gerą kirvį, parūpink, Mile. Kad pasiusiu daužyti. Žinai, kad ranka įtaisyta, — juokais vertė Tilius ir galvojo, kad čia viskas žinoma ir kad niežti mergai liežuvis. Bet liek to, jis ir nemanė ko nors nuslėpti. Pagaliau ir nebuvo ko varžytis. Ranka įtaisyta ir malkoms skaldyti, ir snukiams daužyti. Ir dar jis padaužys, dievaži, reikalui esant, taip padaužys, jog tyrelio kipšas nešis užsimerkęs. Jeigu jau kartą pamėginta, tai, žinai, paskui ir nejučiom susigniaužia kumštis.

Saulė kybojo aukštai ant miškų ir blizgėjo vandeny. Traukdama iš žemės pašalo likučius, traukdama gležnutį daigą iš senos velėnos, aižydama pumpurus ir sprogdindama ažuolo gilės kevalą po pernykščių lapų klodu. Ramiausiai jis galėjo keletą valandų pasidarbuoti Gužo skiedryne ir tai laiku nueiti pas Doveiką. Stipriais kirvio smūgiais smulkino storas ir šakotas kalades. Ėmė iš vienos krūvos ir mėtė į kitą, lyg rūšiuotojas prekių, per savo pirštus perleisdamas ir atiduodamas vartotojui. Ne vargas, o pramoga jam buvo, dainuojant paukščiams nuo tvorų ir stogų ir vėjui duskinant atsegiotą antį.

Leisdamas kirvį žemyn, jis jautė, kad jo judesiai yra sekami pro langą ar iš kur kitur. Staigiai atsisukdamas, mėgino sugauti slaptą stebėtoją, bet nė vienam trobos langų nevēpsojo prisiplojęs veidas. Ir vis tiek jis šilo ir neatsikratė to jausmo.

Jį sekė. Aišku. Sustojęs parūkyti ir šnekučiuodamas su Gužu, netikėtai pasisuko ir užkliuvo žvilgsniu dvišypį priemenės langelį.

— Ak tu, — pagrasė pirštu, ir nuo to jam pasidarė nuostabiai lengva ir gera. Mergaitė pasislėpė, bet nuotaika nedingo.

Veronika, atnešusi alaus ašotėlį, pečius kraipė, matydama, kiek padaryta.

— Tėvui dvi dienas būtų užtekę. O čia beregint. Gana jau.

— Dar tą krūvelę.

Ir ta krūvelė netruko. Tada juos kvietė užkąsti.

— Dar gandras neparskrido. Ne laikas pavakariams.

— Jau mes matėm. Suko ratus viršum eigulio uosio ir nusileido į slėnelį, — pasigyrė namiškiai.

Jeigu jau gandras namie, tai ko daugiau bereikia. Tilius pasiėmė savo ryšulį, užsimitė švarką.

— Palydėtum, Agne. Nors iki tilto.

Jiedu išėjo ir iki tilto nepratarė nė žodžio. Tilius praplyšo skardžiu juoku.

— Nugi tu, rimtuole? Ar į davatkų broliją įsirašei? Matai, kad pavasaris abiem rankom kimba į krūtines. Matai, kas darosi aplink.

— Tiliau, tu nepyk. Aš visai nenorėjau... — ji tempė pirštais mazgą skarelės, prilaikančios jos plaukus, tempė, iki ji atsirišo ir pagriebta vėjo suplazdėjo kaip didelis paukštis. Ir jos plaukai taip pat.

— Ko tu nenorėjai?

— Aš nenorėjau, — tęsė, nepakeldama akių. — Aš tik užbėgau pasiimti šukų, kai mama pasakė, kad jis pasiliks.

— Blogai mama pasakė.

— O tas niekšas sugriebė už rankų...

— Aha.

— Ir lenda artyn. Kiša savo snukį...

— O aš tada per tą snukį, per tą snukį. Ar ne? O ko jam kaišiotis, kur nereikia? Ir gerai — daugiau jau nebenorės. Bet palikim, Agne, neverta prisiminti, kas nesmagu.

— Tai tu nepyksti? Ant manęs? — pasižiūrėjo Agnė iš apačios vaikiškai bugščiomis ir vaikiškai giedriomis akimis.

— Už ką? Varge tu mano... Aš galvojau priešingai, kad jūs visi, ir tu, ir tavo motina, mane baisiausiai keikiate. Rodos, to nematau. Gal kai manęs nėra? Bet dabar man nusispjauti.

— Tikrai nusispjauti. Nes ką sakė mama — jau rytą užmiršo. Tu išlėkei kaip perkūnija. Nieks

su tavim negalėjo susikalbėti. Dieve, kaip buvo baisu tą naktį...

— Gal ir buvo? O kas taip baisu? — Tilius gūstelėjo petim. — Žiūrėk, medžius neša!

Jau iš toliau girdėjosi savotiškas ūžesys, braškėjimas, trinksėjimai — tai popiermalkės atsimušinėjo į tilto polius, trynėsi, brūžinosi ir vienu ištisiniu ošimu, viena tiršta srove smuko po tiltu. Vanduo buvo sukilęs taip aukštai, jog betūko kelių pėdų iki grindinio. Jis liejosi plačiai, tvino pievomis trigubai platesniu ruožu. Nieks nebūtų patikėjęs, jog tai ta pati Vilkija, per žiemą snaudusi po ledu, siaura ir vingiuota. Tilius, niekad to nematęs, stebėjo akis išvertęs, pagautas ūžesio, prikandęs nuostabos šūksnį. Galva sukosi ir svaigo, nugara lakstė keisti šiurpuliai ir, nejausdamas to, viena ranka apkabinęs, spaudė mergaitę vis arčiau ir tvirčiau, lyg pabūgęs, kad gali ją sugriebti srovė.

— Kaip puiku! O aš kažkodėl maniau, kad jau seniai jie nuplaukė.

— Naktim vis pašaldavo. Tik vakar išnešė ledus.

Panirdami, iškildami, skandindami vienas kitą, susiremdami galais, plaukė ir plaukė popiermalkių pagaliai, talpniai užpildę upę, nugrindę gruoblėtu, judančiu tiltu. Linko karklų šakos — juos pagulo, čiuožė per viršų, draskė juodalksnių žievę. Ir žemyn, tokiu greičiu, koku tvino atgijusios tyrelio versmės.

O ten, kirtimuose, darbavosi Petras, Každaila, Tugaudis ir kili, dviem pamainom versdami medžius į vandenį. Jie skubėjo, nes vanduo nelauks. Ten lakstė Špicas, pametęs auksinį dantį ir proklamacijomis apsilipdęs, kaip vaizdžiai pasakė eigulys. Dabar jau jiems gerai moka, bet greit ir pasibaigs.

Vėjas šiaušė vandens klanus ir priguldamas pažemiu lėkė iš tolimo krašto. Vėlė plaukus, rovē kepurę nuo galvos, traukė iš rankų Agnės skarelę ir vertė jos sijonėlį aukštyn. Pavasaris tartum nuo sieto nusidaužęs dveigys žvangdamas ir spardydamasis draskėsi tarpmiškėje.

O Agnė viso to lyg ir nematė. Ji pati savimi buvo pavasaris, pali gražiausia pavasario apraiška, kaip žibuoklė alksnynėlyje, kaip svyrančio ant vandens gluosnio šakelė, tirštai nukibusi geltonomis plyštančių pumpurų spurgomis, į kurią suskrido pirmosios bitės. Ji glostė jo ranką.

— Skauda labai?

— Ne.

— Skauda. Sąnariai iki kaulo nuplėšti.

— Jūsų priemenės kuriam kampui didesnę žymę padariau.

Taip, ir ne juokais taip galėjo būti, nes ten viskas vertėsi per galvą, kai du tokie jaučiai susirėmė ragais.

— Ar tau labai bloga buvo kalėjime?

— Iš kur ten? Visai neblogai.

— Bet jie mušė kasdien.

— Kas?

— Sargai ir prižiūrėtojai. Su šikšnos kančiuku tris kartus per dieną, o valgyti tik kartą.

— Kas tau sakė?

— Visi taip sako.

— Meluoja jie, Agnė, neklausyk tu, — Tilius purtė abiem rankom tilto atramą. — Nė sargų, nė prižiūrėtojų ten. Tik valsčiaus sargas, o jis šaunus vaikinai. Ne kartą mudu išgėrėm.

— Tai jie mane lik erzino, begėdžiai, — papyko mergaitė. — Visko jie man pripasakojo. O ką tu veikei ten?

— Drybsojau, varčiausi ant suolo — maniau, kad šonai prakiurs. Lošiau šachmatais su sargu, knygas skaičiau.

— Knygas skaitei?

— Taigi. Sargas jų man atnešdavo iš valstybinės bibliotekos.

— Tai kada tu semdavai vandenį iš vieno šulinio ir pildavai į kitą? O kai tą pripildavai, tai vėl atgal?

— Ką tu paistai, mergyt? Kas tie, kurie taip tave kvailino?

— Gi Petras ir Baikštys, vakar grįžė iš miesto.

— Už tai mes jiems kudlas nurausim.

Gera jiems juokauti ir štukas krėsti. Čia, Virsnėse, juk nieko daugiau ir nėra, jei ko nors iš šalies neprasimanytumėi. Čia taip visko po maža, po truputį — vietoje, kuri lengvai apžvelgiama vienu apmetimu, stovint ant tilto. Kol dunda jo apačia medžiai ir šniokščia sukilęs vanduo — bet jie nuplauks ir viskas nurims. Ir sugrįš į savo vagą upė, žmonės, naršus vėjas nurims ir sulapoję medžiai užkamšys spragas ir labiau sugniauš kaimelį prie upės, tarp miškų.

O ten, atokiau, vienkiemis, Basiuliškės. Ir ten tokie pat vargo kamuojami, ir jis pats eina prie

jų prisidėti. Bet kol kas jis nesiskubino ir pasakojo mergaitei, ką matęs ir girdėjęs miestelyje ir namie. Ir ji pati gerai atsiminė ir daug ką pažinojo, nes gyveno tenai, kol baigė šešis skyrius pradžios mokyklos. O kodėl ji nesimokiusi toliau? Ar jos nebeleidę, ar ji pati nenorėjusi? O kaip jai būtų tikę rudas moksleivės rūbėlis su juoda priejuostele!

Taip, tie rūbėliai gražūs, jai patiko ir, be abejo, jai būtų dailiai gulusi anoji suknelė. Bet ypatingo reikalo ji nejuto, o spirti nieks nespyrė. Ir apskritai neaišku, kodėl ji būtų turėjusi mokytis toliau.

— Kad daugiau žinotumei. Aš tą pats patyriau ant savo kailio. Blogai nemokytam.

— Tu tai mokytas, — pasakė ji įsitikinusi, kad jį net juokas suėmė.

— Pasakos. Taigi kad būtų bent kiek daugiau akis prakrapštę, nesibastyčiau šiandien kaip valkata.

— Visi žino — tai ne pasakos. Kad tu už žvalgą ir už viršaitį Doveiką mokytesnis. Eigulys tvirtina, jog tau ne vieta miške medžius kirsti. Bet, jei nori, gali — niekas nedraudžia.

— Ne, nedraudžia. Tas tai tiesa.

— Ir tu gali būti geležinkelių stoties viršininku arba...

— Ocho cho cho... — iš linksnumo užspringo vaikiną ir apsikabino mergaitę. — Ne, nebūsiu stoties viršininku nė vadu. Nebūsiu, Agne.

— Ir tarnybos neužimsi?

— Neužimsiu.

— Ir gerai, — suplojo rankomis. — Bet dviratį vis tiek pirksi?

— Kam jis man? Juk aš būsiu čia pat. Nuo kalniuko pora gerų pasispyrimų, ir pas tave. Mažiau vargo. O su tarnyba irgi vien bėdos. Va, jei nori, paskaityk, ką jie rašo, — ištraukė iš kišenės laišką ir padavė.

— Matau. Bet geriau neskaitysiu. Aš ir taip žinau, kad tu nemeluoji.

— Galėčiau ir pameluoti. Bet taip jau yra, kad čia rašo, kviečia, vadinasi, mane tarnybon, Pagėgių apskritin. Pačiam Prūsų pasieny tai. Dviračiu jau nebeatvažiuočiau iš ten.

— Tai labai toli? — nusprendė Agnė.

— Taip.

Jis paėmė laišką ir perplėšė į keturias dalis. Popieriaus skiautės skrido iš jo rankų ir, supamos vėjo, nusileido ant vandens.

— Vaje. Dabar tai jau nebegalėsi užimti tos vietos.

— Nebegalėsiu. Ir nereikia man jos.

Iš miško plaukė ir plaukė medžiai, talpniai užpildę srovę. Poliai dundėjo, ir visa tilto apačia krebždėjo ir brazdinosi lyg prisigrūdusi milžiniškų vėžių. Pražulni pavakario saulė variu blizgėjo upės posūkyje, sužiebė liepsnas Virsnių vienkiemių languose ir toli toli gailiu nuovargiu apraukė tyrelio plotus. Kitoj pusėj pro retas medžių šakas prasimušė raudoni stogai Basiuliškių tvartų ir klėties. Tilius pasiėmė ryšulį.

— Laikas man eiti.

— Pašypsėsiu iki anų liepų.

Ji įsikirto abiem rankom jo alkūnėn ir, galvą pakreipusi, žiūrėjo aukštyn į jo veidą. Ir pasišokėdama taškė liūgnelius.

— O ten, matai, Laurynas su kryptimi žuvauja, — rodė ji kažkokią neaiškia žmogystą, kupstuojančią žemiau Doveikos pirties.

— Jau seniau pastebėjau. Tik negalėjau suprasti, kas ten ir ką dirba. Kaip didelė varlė pūtuoja šonais. Einu pažiūrėti, kaip jam sekasi.

— O kada užėisi pas mus?

— Kada nors. Kada nors, Agne. Juk mes dabar būsim kaip namie.

— Gerai.

Jos skarelė ir sijonėlis plevėsavo, bėgant tiltu.

SEPTINTAS

O ten, upės ištakose, ežero pusėje, darbavosi vyrai kelinta diena. Nė normų, nė taisyklių — kas buvo suversta ant kranto, tą turėjo suversti ir vandenin.

Juodas, nepermatomas vanduo lėta srove stūmė susigrūdusią medieną. Siūbavo karklai, palinkdami nuo svorio, panirdami į dugną, leisdami per save praplaukti miškui. Ir tada jie vėl atsities ir žaliuos ant vandens.

Daug metų plaukė miškas Vilcija žemyn. Kiek jo nuplaukė, tik eigulys galėjo parodyti,

mesdamas ranka į kirtimų plynę, abipus pasišiaušusias menku atžalynu ir susiliejančias su skursnų pušelių jūra. Medžiai grūdosi staigiuose vingiuose, tvenkė pievas, skandino alksnynėlius, nunešdami lieptus, žuvų perkalus, išgriaudami pirtelės pamatus. Krantais ėjo vyrai, apsiginklavę kartimis su smailuma ir kabliu galuose. Brido jie pievokšliais, klimpo stačiuose molynų nugriuvimuose, lenkėsi užtakių ir skubėjo ardyti sangrūdų. Jie žiūrėjo, kad medžiai neišsklistų per daug į pievas, kur slūgstas vanduo juos ir paliks, užkliuvusius už krūmų, apneštus žole ir dumbliu.

O kaimiečiai, kurių žemės bent pėda priėjo prie vandens, atidžiai sekė ir laukė, kad viskas vyktų priešingai. Kad ir kaip brangino savo turta Melamedas, negalėjo gi suvaryti tiek žmonių, kad, nustoję krantus, lydėtų ir saugotų kiekviename žingsnyje. Su žeberklais ir kryptimis pusberniai ir seniai ne tiek žuvies, kiek plaukiančių medžių tykojo ir gabiai išnaudojo atsiradusius tarpelius. Naktim darbavosi sėkmingiausiai netinginiai paupiečiai. O riksmų, keiksmų ir grasinimų buvo sodriai persipildęs paupio oras.

Popiermalkių plukdymu domėjosi ir senoji Doveikienė, nors savo miško nespėjo praretinti ir net lūžtvių išvežti, tačiau to, paties pavasario lyg dovanoms siunčiamo pro pat jų pirtį dailiai metrais supjaustyto, jos ūkiška širdis nepajėgė atsisakyti. Jos vyras sėdėjo valsčiuje ir draugavo su ponais, o ji juk turėjo tvarkytis namie. Čia viskas vyko ramiai, sklandžiai, be barnių ir nesantaikų. Pati upė sunėsdavo į plačias pievas ir karklynuose palikdavo nemažus kiekius tų patogių medelių. O vyrai, ginkluoti baisiais iešmais, baisūs keikūnai ir priekabingi kitose vietose, čia laikydavos padoriai ir nieko nematydavo. Jie net dainą užvesdavo, išsitraukę vyno ir užkandę sočiai dešrų iš Basiuliškių viralinės.

Gražiai tvarkomas ūkis — nusprendė vyras, lik įkėlęs koja pro vartus. Vienas ir nebūtų taip pigiai susivokęs, jei ne Laurynas. Jį atrado paupy su kryptimi begraibstantį. Šlapia tarba dryko nuo peties kone iki žemės. Visas šonas buvo kiaurai permirkęs nuo jos. Nuvarius ledus, kol vanduo aukštas ir drumstas, žuvis mušasi į pakraščius be nuovokos ir aklai. Geriausia naktį ir užlakiuose, kur nekliudo plaukiančios papiermalkės. Seniau tai sugaudavo. Bet seniau viskas kitaip ir buvo. Žuvis ėjo neršti grioviais net į laukus ir, vandeniui slūgstant, pasilikdavo. Ei, lydekų! Tik nusitaikyk žeberklu. Tačiau Laurynui sekasi geriau ašuto kilpa. Užnėrei kilpą, ir žuvis kaip branktas lekia į krantą. Bet reikia tam įgudimo. Reikia.

Du šunes pasitiko ir, sukdami ratu, taikstėsi apuostyti atėjūno blauzdas. Dar kitas atsiliepė kiemo gilumoje.

— Šunų tai ne juokais pas jus.

— Yra ir ką saugoti.

Teisybė, kad yra. Naktį jau čia neįkrapensi taip sau juokais ir nepabelsi į mergų kameros langą. Ne vien mergas ir šunis turi prisijaukinti iš anksto. O senis, matyt, gerus šautuvus laiko. Ir tik vamplelėjus, tuoj nuo sienos muškietą, užtaisytą rankulipkėm. Tokiam ir miegas budrus, kai turi ką saugoti — atsiminė vakarykštį susidūrimą ir pokalbį su Doveika ir jo žmona.

— Nežinau, nė pro kur čia? — žvalgėsi Tilius.

— Su manim neprapulsi. Eime, — narsiu vedėsi Laurynas. — Čia ponybei, o kaip mums, tai geriau pro virtuvę.

Nuo vartų į dešinę atsišakojo lygus, gerai žvyruotas kelias, iš šonų apdėtas baltais akmenimis. Jis vedė prie didelės, stikliniais šonais verandos ir, apasukęs ratą, grįžo atgal. Kelio apjuostame apskritime augo kelios tujos ir sidabrinės eglės, apdėti mėšlu ir šiaudais parišti karpomų rožių stiebeliai ir kiti dekoratyviniai krūmai. Lygi veja, sudalyta kryžmais takų, baigėsi nuokalniau eglų žalilvove.

Bent trejetas durų šakojosi iš erdvios priemenės, atskiru priestatu suręstos prie didelio namo šono. Atidžiai nusitrynė kojas į plaušinį ir nuleido ant žemės ryšulį. Katinas nėrė pro tarpkoją. Laurynas nusikeikė. Garų debesėlis siūbtelėjo palubin.

— Jule, pasičiutnyk. Kavalierių atvedu.

Toji, metų kokių trisdešimt penkerių, su dideliu puodu, keliamu nuo priežados, pasisuko į duris ir apmirė. Storos, trumpų rankovių įveržtos rankos pamažu nusileido, jas brūkštelėjo į sijoną ir apvalinas veidas išplito į šypseną. Neaukšta, bet taip tvirtai suremta ir tokia raudona, geriau už bet ką liudijo šių namų sočią duoną.

— Pašauksiu gospadinę.

— Prisėsk, — šlubasis parodė kėdę prie stalo, padengto žaliai gėlėta, vaškuota staldengte. Kol pašaukė, jis spėjo apmesti virtuvę. Tokios jis niekur nebuvo matęs, net įsivaizduoti negalėjo. Tik mieste kas nors panašaus galėjo būti. Su tokia krosnimi, baltai emaliuota, prie sienos, nudėtos baltomis plytelėmis, visai kaip kokliai, kur kiek aukščiau rikiavosi dailios spintelės. Pro kai kurių

praviras dureles matėsi visokiausių indų ir indelių eilės. Grindys išklotos kelių spalvų kvadratinėmis plytomis, kurios sudarė savotišką raštą lyg audinyje.

Tada pasirodė Doveikienė ir pasisveikino.

— O, jau jūs pas mus?

— Jau, ponია. Pasiskubinau.

— Malonu, kad jūs toks. Gerokai bus prikamavusi kelionė dviračiu, nes kelias dar tikrai blogas?

— Nekoks kelias, — paglamžė kepurę Tilius. — Iš kur ten dviračiu? Atėjau pėsčias.

— Tai ne tik alkanas, bet ir pavargęs. Kažin kaip vakarienė? — šeimininkė guviai pasisuko prie krosnies. Nors ir turėjo pasirišusi mažą priejuostėlę, bet neatrodė, kad būtų užsiėmusi vakarienės ruošai.

— Saulė dar per tris sieksnius nuo žemės. Dar visa liuoba prieš akis, — atsiliepė žaliūkė mergina.

— Palauksim. O Doveika išėjęs į laukus. Sako, jau arti bus galima. Mes tad taip, greitomis.

Iš vienos spintelės išėmė sūrį ir sviesto. Iš kitos duonos kepalą. Peilius, lėkšteles.

— Aš duonos paraikysiu, — braukė lenktinio peilio ašmenis sau į šlaunį šlubasis.

Ji prašapo minutę ir įnešė padėklą su buteliu ir stiklinaitėmis.

— Jūsų pirštai stipresni. Gal atkimštumėt?

Į ką ji kreipėsi? Šlubis raikė duoną ir nesiruošė priimti butelio iš jos rankos. Teko tad jam. O kamštis buvo bjauriai įvartytas — kalte įkaltas, ir jo pirštai sudrėko, kol išsuko.

— Na, prašau. O jūs, Laurynai, ko laukiate? — sau ji tebuvo įsipylusi tik per pirštą.

— Geras vynelis. Tokį ir mirdamas gertum, jei kas duotų, — laižė rudus ūsus Laurynas.

Beveik, sutiko Tilius, tik to nedrįso garsiai išreikšti. Pylė po antrą, o pati vos nusiurbusi lašelį. Jei negaila, tai tegul pila, didelio čia daikto. Jis tik pabruko rankas po stalą — kaip skaldė malkas, su tom pačiom ir atkaišė. Bet namiškis šnekus, nors čia ir nebūtų ko įsiteikti.

— Gaspadinė žino, ką daro. Dabar ant antros kojos. Jei pila, gerk — jei muša, bėk. O ne visad papuola taip. Imk sūrį, barstyk druską. Namų duonos rūgštį reikia pajusti iš karto.

— Žinoma, kad reikia.

— O mes jau be piršto apsieinam. Ir šis, ne tik išgerti, bet ir prie darbo. Karštas darbininkas. Mačiau miške, kokius medžius vertė. Bus pataikęs Doveika ant vyro.

— Negirkit, Laurynai, iš anksto. O neįtiksiu, ir pavarys. Kas tada? — teisinosi vaikas džiaugdamašis, kad šlubasis kalbą veda. Iš kur jis galėjo žinoti, kad taip sutinka samdinius Basiuliškėse.

O moterys aptarė lovą, skalbinius.

— Nieks negulėjo po to. Švarūs, — užtikrino merga.

Ir išėjo jie grįstu taku į namą, kurio paskirtis tuojau paaiškėjo. Jis stovėjo pakeliui į tvartus, priešpriešiais klėčiams. Čia buvo viralinė dideliu kaminu, su įmūrytu katilu mažiausiai devynių kibirų talpos. Po dešinei visą galą užėmė pašaro sandėlis su aruodais bulvių ir burokų, su mažesniais miltų, sėlenų ir išspaudų. Maišai avižų, kopūstų, morkų. Loviai, kubilėliai, kaponės, ir jų tiek, kad tik takas praėjimui. O priešingos dvejios durys vedė į kambarius su grindimis ir dažytais sienomis. Po dvi lovas ir stalą talpino kiekvienas kambarys. Po spintą drabužiams ir suolus bei kėdes.

— Čia, — parodė. — Čia gyvensime mudu. O anoj kamaroj Jonas, mūsų pirmavedis, toks minkštakiaušis, su pusberniu. Čionai drabužius gali susikabinti šventininkus. O kitus tai ant sienos pas duris.

Tilių stebino tokia tvarka.

— Na, kad šitaip rasčiau, tai nemaniau. Šeimynai atskirai. O kur mergos guli?

— Jau mergos parūpo? Aha — matos iš akių. Mergom kamara įtaisė troboj, šalia virtuvės. Sunkiau įsimušti. Bet ko ten? Julė tai karvutė, ar tau, tokiam jaunikaičiui?

— Aš tik paklausiau.

— O kodėl ne? Ar ne jaunas? Sakai, šeimynai atskirai, o manai, iš geros širdies? Doveika krienas, tuoj pašaukė meistrus ir prie viralinės surėmė tas kamaras. Tai matyt, kad viskas nauja. Negailėjo kaštų, kad tik nesimaišytų nė vienas vyras troboj. Kai pačią parsivedė. Kaip gaidys dabar su bobų būriu. O mums dar geriau. Ir išėini, ir pareini, kada nori.

Rausvai saulės užlietas, jis visas pasidarė vario raudonumo, o pašiurę ūsai stačiai degė. Pora stiklinių vyno jį nešiojo lyg rūgstantis alus statinė.

Taku bildėjo klumpės. Tvirta ir raudonveidė Julė, pasidavusi pirmyn ir taip smarkiai mušdama kojas, lyg pasiryžusi jas suvaryti į žemę.

— Atėjau pažiūrėti, kaip lova, — atvertė antklodę, pamaigė pagalvį.

— Nevers tavęs į tą lovą, nesidžiauk.

Julė patraukė rankšluosčiu jam skersai nosies.

— Taigi, klišas. Lašą užliejo ant danties ir jau blūdija apie lovas. Ką gi tu išmanai apie lovą?

Nabagėli tu?

— Jau ir sakysiu aš tau. To tai nesulauksi. O labai patiklų, kad kas griebtų.

— Tik ne toks sukirmijęs baravykas, — niekinamai ir iššaukiamai įsisprendė į šonus Julė. —

Eik karvių liuobti nezaunijęs.

— Tavęs neprašysiu į talką.

Nebus nuobodu čia. Dantim gerais apdovanoti, kur tu, žmogeliau.

— Jau vėl riejas kaip šeškas su kalakutu.

Tarpdury stovėjo žemlūžis vyras žilais paausiais ir riesta pypkele dantyse.

— Julė mat rodosi svečiui, — aiškino reikalą Laurynas.

— Čia mūsų gaspadorius, — skubėjo Julė. Niekaip gyvai ji nenorėjo užsileisti, jau ypač Laurynui.

— Matydavau miške, — atsakė šis.

— Aš irgi atsimenu, — patvirtino pažintį Tilius.

— O tu žiūrėk, kad man katilą švariai išplautum. Alui vandenį kaisu tik pakilęs, — kreipėsi į mergą.

Ji atsikalbinėjo, purkštavo. Tai tas, tai tas negerai. Ir vis lyg pasižymėti stengdamasi. O jau plėšėsi taip smarkiai, tartum visi vienkiemio gyventojai būtų kurti.

Netrukus prisistatė dar vienas vyriokšlis, metų apie dvidešimtį gal, plonas ir ne kažin kaip sudėtas. Visa Basiuliškių vyrija buvo susirinkusi į krūvą ir pasiplepėdami rūkė. Jonas dar įspėjo išeinančią mergą, kad būtų atlikta kas reikia.

Po vakarienės, po ruošos užslinko tylus vakaras. Rykavo pempės pakalnėje. Nuo upės sklido ūžesys, tilto poliai dundėjo. Iš karto, lyg ženklą davus, įniko kurkti varlės begaliniuose kaip jūra plotuose. Tyrelis smilko bekraštėje. Ir pavienio šunies vampsėjimas vaiduokliška kapojosi vėsioj pavasario nakties migloj. Iš miško, iš pelkių, iš dangaus, tokio žemo kaip slogas virš galvos, rinkosi balsai, susilydydami į jaukų nakties uždangalą pabudusiai žemei.

Braškanti lova ir garsus žiovilys gretimam kambary jį pažadino, ir minutę nesusivokė, kur esąs. Jis gerai ir kietai miegojo, jog nejuto praėjusio smarkaus lietaus. Nuo stogų reti lašai dar tiško į griovelius. Žemė garavo, tačiau pro ūkanas mušėsi rausvi aušros sparnai. Šlubis sėdėjo ant lovos, nagais pagremždamas pasišiaušusius plaukus. Luošojo koja kažkaip keistai kabėjo ir suposi, perlaužta lyg vežlankis, atšokęs nuo ienos. Jo pypkė sučirškė.

— Gyvas jau?

Tilius rąžėsi, braškindamas kaulus, ir grabinėjo drabužių neįprastoje vietoje.

— Ką sapnavai? — paklausė Jonas, įkišęs galvą.

— Neatsimenu. Miegojau kaip užmuštas, be sapno. O gal?..

— Jei mergą sapnavai, tai, vyriuk, apsistosi ilgesniam laikui. Merga — pašėlęs daiktas, sumaitoja žmogų ant visados. Aš tai kaip šiandien atsimenu: boba atsistojusi kojūgaly ir vasnoja vanta. Sakytumei, kad muses gainioja ar pirty, tik kad su drabužiais. Ir mat jau vienuolikti metai...

— Vienuolikti metai? — pakartojo Tilius.

— Gerai, kad su drabužiais. O jei plika būtų pasišmeižus, tai žuvęs Jonelis, — užspringo kosuliu pro pypkės čirškesį kreivakojis.

Jonas nukirto rūsčiai:

— Tu taip nekriuksėk. Nesgi pats tikriausiai senąją Doveikienę sapnavai, kai parsivežė, nelyginant veršį pasikišęs po pasoste. Taip ir nebuvai kojūkų iškėlęs. Kur tu beiškelsi? Tik su dainelėm giesmelėm nugarbstys į Laumakių smėlyną.

— Nežinom, kuris kurį garbstysim. O tu jo neklausyk. Jis lik dedasi daug išmanęs.

— Kieno mintuvai geresni, tas ir spalių daugiau išlaužia. Tingiu su tavim, — nesileido toliau Jonas ir nurodė Tiliui. — Pats eisi į tvartus. Aprodys, kur kas. O paskui į skiedryną.

Šėrė arklius, lygino mėšlą. Paskui juos šukavo šukomis ir šepėčiais. Gražūs arkliai, ir šeimininkas juos myli.

— Ar piktas?

— Kas jį duos pikta? Ar Doveika? Jis mažai kišasi, ir dėl jo gali vargti. Šeimyna čia pasilaiko. Kol buvo senė gyva, tai, sako, landė visur kaip žiurkė po pašalius. Ir tai nebuvo bloga samdininkui. O pats tai mišką kirtai, ar ne?

— Kirtau, — prisipažino Tilius.

— Bet, sako, tą žyduką, kur kirtimus prižiūrėjo, tai jau taip suaižęs, kad sergėk Dieve. Akį vieną išgėręs. Dabar, sako, su stikline vaikščiojas. O dantų Gužienės troboj, sako, nors su sauja semk.

— Eik, eik. Kas sakė?

— Ir be sakymo žinau. Sako, anas seilę varvinęs visą žiemą, o tą vakarą ir griebęs jau per gvolta jaunąją Gužienės...

— Pasiuto. O kas toliau?

— Kas toliau? Nieko. Jau čia, gerbiamas, pats geriau žinai. Pala. Ar teisybė, kad anas visą apkabą šūvių išvarė? Sieną sugražė kaip sieta. O kur reik, nepataikė?

— Kaip nepataikė? Ogi čia kas? — atkišo Tilius dešinę, apsitraukusia šašais.

— Nu mat, driežai. Sako, o meluoja per akis. Ar kiaurai peršovė?

— Kaip čia pasakius? Ne kiaurai. Nunešė tik... Kaulai subaltavo...

— Aš tai nedovanočiau. Iš anksto pasakau, — purtė galvą vyriokas. — Patykočiau ir papjaučiau su dalgiu. O patį — į akį tyrely. Suburbsėtų tik, ir amen.

Kol apėjo daržinės ir viralinės sandėlių, kol apsitvarkė su tiek gyvulių, ir saulė prisisunkė pro sodo šakas. Ir pašokėjo per keletą sprindžių. Paskui jau skiedryne, kur supjaustytų malkų krūvos siekė pastogę. Reikėjo sudoroti, sukrauti. Daug Basiuliškėse krosnių ir kaminų, daug žmonių ir gyvulių. Tai mat daug ir išeina dūmais.

Julė daužė akėtvirbaliu į seną žagrę, pakabintą ant vyšnios šakos klėties gale. Rinkosi šeimyna pusryčių.

Jonas, kaip vyriausias artojas, savo lenktinį peilį pasigalandęs į stalo pakoją, raikė duoną tokio storumo riekėmis, jog žandai narinosi kandant. Užsigulę dubenis, srėbė papusdami, o Julė sekė, kad ko netrūktų. Kalbėjosi apie alų, apie tai, kas ir kada eis bažnyčion velykinės. Trys dienos prieš šventes skiriamos šeimynai, tik patys turi taip ištaikyti, kad ūkio darbai nesusijauktų, kad spėtų apsikuopti ir pasiruošti orei. Žemė spėriai brinko ir jau bolavo aukštumose. Didieji darbai prasidės.

Kieme piktai krito šunys. Žmogus šmaikštėsi botagu, nenusėsdamas nuo arklio, ir vis dairėsi į langus, ar kas neišeis.

— Atjojo kumelę prie veislinio.

— Kas toks?

— Nepažįstu. Greičiausiai iš kruopiškių, ba apinasris šniūrinis.

Saulė liepsnote liepsnojo skardiniame klėties stoge. Karveliai daužėsi gūžiais, vištos plyšo, besigirdamos savo dėslumu. O už tvartų, užuodęs svetimą kumelę, eržilas žvengė net užkimdamas.

Ir iš veislinio padaro nemažai pinigų, ir Jonui krinta kišenėn po keletą litų kasdien. Reikia tik nusimanyti, o nauda pati renkasi į aruodus ir sandėlius. Šeimyna čia nepersidirba, nes dauguma mašinom, kaip pjaunamom, grėbiamom, sėjamom. Dvivagiai, plūgai, kultivatoriai, visokios žagrelės šakniavaisių kaupimui. Rudens ir žiemos vakarais nekinko prie virvių mušimo, nė kitokio darbo prasimano, kaip būdavo seniau. Doveika viską perka iš miesto, ir tokiais kiekiais, kad kitur užtektų dešimčiai metų. Su valgiu nėra bėdos — šeimynos neskiria, užtat ji ir pasilaiko. Beveik nėra kaip ir išeiti. Iki pietų Tilius daug ką sužinojo. Tą, sakysim, kurio lovoje jis guli, pavarę, nes tai jau valkata svieto paskutinis. Iš Doveikos pagavo tyčiotis, girdi, jei jaunoji šeiminkė susilauks vaiko, tai jis bus ne Doveikos, o jo. Nu, kur tu matęs? Mušeika toks ir ambininkas. Nutvėrė jį prie pirties langelio prisiplakusį, kai moterys vanojosi. Išpėrė gerai kailį ir išvarė. Bet jis ir gauna, kur beapisuka. Gužaitė aną vakarą, sako, taip marmūzė nagais išakėjusi, jog tikra motina nepažintų.

— Ir aš dar jam koja pridėjau, — pasigyrė Tilius. — Nemaniau, kad jo vietą teks užimti.

Vyriokas tvoskė pilna burna. Laurynas kur pasisukdamas jam padėjo, ir atrodė, kad kuo greičiausiai jie nori viską išsipasakoti, kad paskui laiko nebebus. Va Julė jau nė pati nebesuskaito, kiek melų tarnauja. Tiek pat greičiausiai ir Jonas. Jiedu subloškia skudurus retkarčiais į krūvą, bet taip, ne per daugiausia. Jonas mat įdiržęs kaip šikšna, tingus pasislinkti, bet kai pasimaišo ant tako — nepraleidžia pro šalį. Kol senoji buvusi gyva, tai ir pats Doveika pasivesdavęs nuošaliau. Dabar tai, gink Dieve, neužsimink. Apie Lauryną niekas ir nebešneka. Jis čia beveik gimė, čia ir mirs. Kur dėsis žmogelis? Tarnystę pradėjo piemeniu ir iš jo neišėjo, nors karvių dabar nebegano, o riša ar leidžia į aptvarus. Niekam nerūpi, kuri karvė ieško jaučio, niekas nežino, kada ji veršiuosis, kada ją užleisti, kada šerti sustiprintu pašaru. Tik jis turi reikalų su kontrolasistentu, jis melžia ir į pieninę vežą. Su dviem mergom dėl to gali išsiversti Basiuliškės, turėdamos Lauryną. Jį greičiau tad ir liktų prie mergų kategorijos skirti. Jo rankos ilgos ir liežuvis apyligis, o patsai vietos mažai teuzima.

Dideli, gerai įrengti tvartai su daržinėmis pašarui, klėtis iš vienos ir viralinė iš kitos pusės sudarė erdvę kiemo keturkampį. Dar kili pastatai, kaip malkinė, vazaunė padargams laikyti su atskira

patalpa visokiems įrankiams, kur mėgo krapštylis Jonas prie varstoto. O vidury šulinio pompa su loviais gyvulių girdymui. Daug kas patiko Tiliui ūkyje, kur taip erdvu, stambu ir tvirta. Nieko panašaus jo krašte nebuvo, kur daugelis ūkininkų smulkūs ir tik pasiturį. Visus žemės darbus gerai išmanė. Visą vargą išnešė ant jaunos galvos. Buvo linksma, sveikatos ir jėgos netrūko — buvo pati sulapojusi jaunystę. Skurdo jis. Iš jo nepajėgė išlipti, nors ką būtų daręs. Bet tada jis to nežinojo. Turėjo savo svajones, ir jos lėkė, žemės nesiiekdamos, virš šiaudinių stogų, virš visko, kas buvo jo jauna butis. To jis nesiejo su aplinka, tą jis šventai saugojo ateičiai.

Iš tolo matomi kitokio gyvenimo apsirėškimai praslinkdavo, tepalietę tik tam kartui. Jie vis vien buvo tolimi ir neprieinami. Dar toliau knygoje aprašomi miestai ir šalys su jų žmonėm ir stebuklais, tetinkami tik pasipasakojimams vakarojant. Ir jis pasijusdavo nejaukiai supratęs, jog giliose slaptose tūno užkištas ilgesys kaip lik to palies tolimiausio knyginio pasaulio, aplenkiantis, be niekur nieko peršokantis aplinkinį. Šis buvo realus ir per aiškiai bylojo savo neprieinamumą — o knygos leido skleisti fantazijai ir lengvais sparnais nešė, kur tik panorėjai.

Prieššventinė ruoša buvo apsėdusi vienkiemį, kaip ji apsėda kartais pavienį žmogų, laukiantį ko nors įsivaizduoto. Visa, kas buvo susikrovę per žiemą žemės paviršiuje ir tapę nereikalingu šlamštu, šmeižiančiu panames ir lakus, turėjo būti nustumta į šalį ir sudeginta. Švenčių vardu tai buvo daroma, išnaudojant laisvesnes valandas prieš didžiuosius darbus. Kai jie prasidės, visos rankos kibs į žemę, ją purens, draskys ir bers grūdą. Nes diena, suvėluota pavasarį, reiškia savaitės suvėlavimą rudenį.

Dar čia pagrėbstyti, vaikiukai, dar tuos pagalius sustatyti pastogėn. Roges suvilkti vazaunėn, nes jos jau atvažinėjo savo kelius. Ir platų, juodu laku padengtą Doveikos važį, įtaisyta vien tam, kad jaunoji šeimininkė patogiai jaustųsi po kailiniu apklotu.

Moterys dulkinio grindų patiesalus ir lakus, vėdino patalynes ir duknas. Ant ištiestų virvių plakėsi pavasario vėjuje balti ir margi skalbiniai. Kimšosi naujais šiaudais maigūnai, skrido plunksnos, keičiant pagalvių užvalkčius. Ir kliombų lakai nušvito, pabarstyti gelsva smiltimi.

Ir už upės, kur žvangėjo kalvio priekalas, ir už didžiosios liepos, kur vėjas duskino Gužienės krautuvės iškabą, ir toliau, giliam miško ilykyje naujai perstatytoje eiguvoje, lakstė ir sūkavo įkaitusios moterys. Ir ten plevėsavo skalbiniai, sūkuriavo dulkes ir grėžėsi į dangų tirštų dūmų kamuoliai.

Miško viršūnės mainėsi iš tamsaus į šviesų žalumą ir į melsvą, ūkuojant tolumoje, kai vėjas dūko ir laužė jas, skridamas iš nežinia kur ir čia lyg užtvaroj susisukdamas. Drebėjo tilto sijos, drebėjo senosios liepos inkilas ir krūpčiojo perdziūvę Šventieji. O Agnė bėgo per kiemą, ranka prilaidydama verčiamą ant galvos sijonėli.

Antys skrido nuo ežero, gagėjo laukinės žąsys, ir einantį paupio taku neatlyždama lydėjo pempė. Viračinėje apsėdę priežadą, pypkiavosi vyrai, spjaudydami apkartusiomis seilėmis į patįsiasią aslą. Kas norėjo rūgstančios misos išgerti, kišo skardinėlę, ir Jonas pylė iš sunkaus žalio ąsočio, drimbančio per kraštus tiršta puta.

Ką jis sapnavo pirmą naktį Doveikos šeimyninė? Tą klausimą jis sprendė nuo pat ryto, šerdamas arklius, juos girdydamas, klausydamasis, ką pasakoja vyrai. Apie tai jis galvojo pusryčių metu ir prie pietų stalo, nežymiai pažvelgdamas į duris, mėgindamas sugauti žingsnius ar kitą garsą anam kambary. Ir vėliau kieme pasirodydavo moteriškosios, ir jis pakeldavo galvą nuo malkų krūvos. Ji turbūt nieko nedirba, vienai vienos minties apsėstas kamavosi nuo pat aušros, kai Jonas paklausė, ką jis bus sapnavęs. Ką jis sapnavo, iš tikrųjų? Gal nieko, gal pačius niekus, bet naktis nebuvo vien juoda, tuščia duobė. Ji tyvuliavo sklidina iki pat krantų. Ir ten suposi, atsimušdamos lyg vandenyje, žvaigždės ir akys. Ir kodėl jis geidė išvysti šeimininkę nors iš tolo tartum būtinybę, karštligiškai siekiant išbristi iš keistos nakties raizgynės? Ar ji būtų padėjusi jam išsiaiškinti, kad lašas raudonojo vyno, kurį jis regėjo ant jos lūpų, buvo tikrovėje jiems geriant, ar tai jis matė sapne?

AŠTUNTAS

Ant pakilesnio Vilkiijos kranto su skardžiumi, kurį kasmet vis labiau griovė, imdami žvyrą, apžėlusį medžiais, mūrinių šventoriaus siena apvesta, niūksojo Laumakių bažnyčia. Medinė, bet ne iš mažųjų, rėsta iš rinktinių pušies sienojų, apmušta iš lauko dvieilėmis lentomis, statyta dar tada, kai žmonės mokėjo dirbti neskubėdami ir padaryti atsakančiai, galvodami, kad po jų čia ateis pasimelsti vaikai ir vaikų vaikai. Ir varpinė su špitole, ir klebonija su visais nemažam klebono ūkiui reikalingais trobesiais turėjo tas pačias gero darbo žymes ir galėjo tvirti dar daugelį metų.

Antraeilis kelias, išnėręs iš miško ir persigavęs brasta, bėgo pašventoriu toliau ir už kelių varsnų kabinosi į kitą. Ar tų kelių menkumas, ar pačios vietos nuošalumas nepatraukė žmonių prie

bažnyčios, ir ji liko viena, apsupta kapinių kryžiais ir ariamomis dirvomis. Bažnyčia pati viena nepajėgė suburti kaimo apie save, nes niekam nekilo mintis pastatyti kryžkelėje smuklę ir parsitraukti žydėlių jos valdyti ir girdyti ištroškusius.

Dundėjo būgnas. Šaukė tarpmiškių liaudį mišparams. Ir aukšti langai žėrėjo, šviesas sumerkdami brastos vandenin. O kai ėjo siūbuojanti minia tris kartus aplinkui, tekėjo saulė ir pakibo ant eglių smailumų, skaisčiai raudona ir didelė, lyg monstrancija kunigo rankose. Ją sveikino gandras klegėdamas, vieną koją įkėlęs vinkšnos lizdan. Triliavo vieversiai ir švilpavo kiti paukščiai. O tetervinų burbuliavimas tyrelyje dundėdamas ėjo per žemę, pranokdamas velyknakčio būgnus. Tada nuskrido į šiaurę tūtuodamos gulbės kaip sidabro grandinė tyrai nuauksintu skliautu. Ir jų sparnų plunksnos žėrėjo raudoni, ir nuo jų biro gaili rasa, atnešta iš už tūkstančių mylių.

Doveika priklausė prie žmonos kapo ir sukalbėjo poterį. Gera buvo moteriškė, o nuolanki ir tyki, kas didžiausiai pagirtina. Jei ir nesulaukė čia kažin kokios laimės, tai danguje užtikrinta vieta ir linksmybės amžinos. Ir užkietėjusios širdys tokiu metu apdrungsta sūria ašara. Taigi, taip. Šešis šimtus mokėjo už juodąjį akmenį, rades auksu nupūtė, ir aniuolas su palmės šaka lyg vedinti pasirošęs. Jaunoji žmona jo laukė tarpvartėje, ir čia ant jos užkrapeno klebonas, pluošdamas iš zokrastijos. Pasveikino su šventėm ir gražiai šnekino, iki atsirado pats Doveika, pasimeldęs ir prisigraudinęs. Klebonas juos kvietėsi pas save, net už alkūnės kabinosi, o Doveika spyrėsi lygiai atkakliai ir tikino, kad jau nuo senovės žilos jų kieme toks paprotys, kad su šeimyna sėda už vieno stalo ir daužo velykaičius. Tai pagirtina, tai pavyzdinga ir krikščioniška, — džiaugėsi klebonas. Bet vėliau tai jau labai prašom. Vėliau — kodėl ne? Jo žmona tik klausėsi ir šypsojosi. Ji mokėjo šypotis — jaunoji Doveikienė, ir tai jai didžiai tiko. Laumakių šventoriaus tarpvartėje pasidarė šviesiau ir linksmiau.

Važiuoti, raiti ir pėsti traukė namolei su ryšuliais pašventintos pavilgos. Šmėkščiojo baltos skarelės ir blizgėjo kepurinių matikai. Kas galėjo, buvo išėję ar piemenį palikę, ar nunokusį karšinių, ar duris velke iš vidaus užšovę ir pro langą išlindę. Neveikė tą rytą pieninė, nerūko trobų kaminai. Tik Vilkija plaukė po senovei, kimiai šnarėdama pro juodalksnius, patiltėmis, nešė miško šapus ir skiedras ir Melamedo popiermalkes.

Gužas lingavo paupio taku tartum žąsinas, vesdamas visą viršininkų būrį. Įkandin traukė merginos, kalvis su vaikais ir moterim, pienininkas, eigulio šeimyna ir Basiuliškių žmonės. Kas norėjo pakalbinti merginą, turėjo sekti iš paskos, nes takas buvo siauras, o iš šonų suartos dirvos ir molėtas krantas. Jaunuomenė saugojo nušveistus batus, kai visa išėiga ir džiaugsmas dar prieš akis.

Nebetoli tilto, kur Doveikos žmonės skyrėsi, virtinė suiro ir susimetė krūvon kaip darni paukščių rikiuotė, susukus kepure.

— Užeikit, užeikit! Nepasididžiukit!

— O pirma pas mus. Aš jau andai sakiau, kad pirma pas jus.

— Na gerai.

— Tik nesivėlinkit!

— Gi mūsų birbilo taip ir nemėginot dar.

— Pamėginsim, nebijokit. Kad tik nepritrūktų.

— Pasisupti ateisim.

— Žiūrėkit man!

— Diena kad graži. Šilta bus, nors į upę eik plukdytis...

— Musėt pirty vakar nebuvai?

Vienas kitą prašė, vienas kitam prižadėjo, visi norėjo kartu aplėkti ir būti visur. O jei kalvis sutiks patampyti savo dėžutę! Kur jis nesutiks? Ir Gužo troba nemaža. Negi mušiesi miškais į mokyklą, nors ten ir tikri šokiai, tikras vakarėlis. Virsnių kaimelis, lyg ant delno išsidėstęs ir suimamas į saują, ruošėsi bendram pasilinksminimui, nebelaukdamas nė antros dienos.

— Ateik, — papešė Tiliaus rankovę Agnė.

— Ateisiu.

— Bet nelaukęs. Tučtuojau.

Kur jau čia neateisi. Jei tik išleis, tai ir ateis. Och, kur jau ten neišleis. Kur tai girdėta?

— Aš lauksiu, lauksiu, lauksiu...— ji paėjo kelis žingsnius atbula. Ir apsisukusi nuliuksėjo, vydamosi saviškius.

Ji buvo kaip stirna jauniklė, žadinanti šunų vijikų alkį. Ji buvo pienės pūkas, nuo kvėptelėjimo pakylanti ir nuskrendanti, nuskrendanti pavėjui.

Bet skubėti juk nepritinka. Nueis. Ir kur benupulsi šiame ramiam kampely, kur viskas teturi vieną kryptį. Ir taip pamažu, pamažu...

Apsunkę, atleidę diržus, įtingę ir žiovulio ninkami, kėlėsi vyrai nuo gausybės stalo ir vilkosi į savo kamaras. Tik moterys paliko apsikuopti. Taurelė tvirtos degtienės, nusunktos nuo vyšnių, kurios butelį Julė, kaip apdairi ir visą namų tvarką žinanti, buvo įgrūdusi į ryšulį su kitais valgomais daiktais ir kartu pašventinta prie altoriaus, apkeliavo stalą. Pilstė pats šeimininkas, daužėsi su kiekvienu, pašnekėdamas gražiai, kaip tokie dieniai pritinkama. Paties traškiausio alaus ąsotis stovėjo vidury, ir iš jo po stiklinę tokia pat eile susigėrė. O daugiau jau vaduokitės savo galva. Kas kur eis, kas ką darys, kas pasiliks. Tik neužmiršti gyvulio.

Šeimyninėje vyrai jau nuo savęs po kelias išvertė ir aukštinėlki pasidrėbė, kojas užkėlę ant galų su visais batais, kad per daug neįkritus į miegus. Nusnausti pravartu, pasiražyti, padaryti vietos vaišėms, kurios laukia tavęs kiekviename žingsnyje.

Bet ko skubėti? Kur tu čia labai nubėgsi?

— Arklius aš pašersiu, — pasisiūlė Tilius. — Galit eiti, kur kas norit.

— O patsai ar neisi?

— Jei ir išbėgsiu, tai čia pat, už tilto.

— Aha... Gražios tos Gužaitės, gražios...— žiovavo Jonas savo kambary.

— Kol jauni, visi gražūs, — atsakė Laurynas, gurgždindamas savo lovelę.

— Ne visi, ne visi...— jam dar prieštaravo. Bet riesta pypkelė barkštelėjo ant grindų, ir Jonas užknarkė.

Myli Basiuliškių moterys savo vyrus. Šeimyninės grindys ražu ištrintos. Lentos tik baltuoja, lyg būtų vakar naujai sudėtos. Stalai apdengti ir po aukštą puodynėlę su blindžių šakelėmis, nusipūkavusiomis, papurusiomis geltonai, tartum vienadieniai viščiukai. Kam čia ateitų į galvą pasimerkti pavasario šakelių? Ir prie jų labai tinka svogūnų lukštais ir šieno pabiromis dažyti kiaušiniai. Ausys spengia nuo tylos ir sočios ramybės. Blakstienos lūžta ir pridengia akis.

Ir per miegus skambina visais varpais, linguoja aplink bažnyčią. Ir gandras kalena aukštoje vinkšnoje, prašokančioje varpinę, prašokančioje bokštus su kryžiais, su galybe juodvarnių, besukančių ratus aplink. Ir šimtai baltų pakalnučių varpelių skamba Agnės plaukuose, kai ji atmeta galvą grakščiai, kaip temokama tokiuose metuose, išaugus su miško gėlėmis, su pakalnutėmis. Ir šypsena tokia geliamai balta jaunosios ponios lūpose, ten, pašventory. Tokia, jog atšokanti atšvaitu juodoje klebono sėrmėje.

Paskui jis puolė į tvartus, ir ten jį pasitiko žvingaudamas eržilas, krizendamos kumelės, tiesdamos kaklus pro gardų kartis. To šventiškumo kaip ir nesimatė tvartuose, nes ir šiaudai, ir tas pats mėšlo kvapas, ir daugelio dantų griekšėjimas, smulkinant sausą pašarą. O tačiau buvo kažkas tokio, kažkas nekasdieniško, gal ypatingame nušerto gyvulio plaukų žibėjime, gal keistame šviesos išsidėstyme — gausios pavasario šviesos, plūstančios pro plačias duris ir susikertančios tolimiausiuose kampuose su šviesos ruožais pro langus. Jis užsirėmė ant užtvaros, paveiktas savotiškos nuotaikos, ir svarstė valandėlę. Lyg poilsio saldumas tvokstelėjo visu pločiu į jo veidą ir pasiliko, tartum drėgno alsavimo garais nusėdęs. Ar tai jis buvo atsinešęs kartu su savim, atsinešęs lyg sugniaužtoje saujoje skaisčiai žėrinčių išplauto žvyro kruopelyčių? Ir patsai nustebeš, tai išvysdamas? Ar tai gimė savaime tokioje vietoje, kur būrio gyvulių, skubančių pasisotinti, sukeltas triukšmas netrukdo visuotinai tylai?

Tą valandėlę jam buvo nuostabiai lengva ir gera. Kažin ką linksmo užtraukė, pabaigęs darbą, lyg pabaigtuvėse doras talkininkas. Ir Jonas susivėlusiais plaukais, išlindęs iš savo migio, jį draugiškai barė, kam nepakėlęs ir kam vienas teriojėsis. Jis jau būtų padėjęs.

E, tiek ten tos bėdos. Va, Laurynas jau seniai susidorojęs ir smagiai snūduriuoja prieš saulutę panamy. Kur jis tau snūduriuos. Jis kaip gaidys, jausdamas vanagą, vieną ausį pakreipęs, pavirtęs viena klausa, pirmyn pasidavęs. Ir šaukė neiškentęs:

— Pašėlęs daiktas! Kartelę iškišai pro skliautus ir turi kijatrą namie.

Tilius pasidrėbė šalia. Iš namo gilumos sunkėsi svajinga muzika. Minkšta, lengva, sūpuojanli. Sužavėjusi šlubąjį ir privertusi sušukti nesitveriant. Valso melodija ar tango, ar dar kas nepaprastesnio, neišpasakytai gražaus ir net neišvaizduojamo, kad tokių garsų iš viso esama. Ir vis tai nematomų rankų iškelta ir pasiūsta erdvėn. Ir kitos rankos, lygiai nematomos ir tolimos, nors tik už sienos, jaukiam jos kambary, sukinėja aparato kondensatorių, bėginėjančią nušviesta skale.

Jie niekur neišvažiavo — brikelė tebestovi, kaip grįžo iš bažnyčios. Ir eržilas tebesidaužo užtvaroj. Ar tai ir nevažiuos patys į svečius? Tad ką ji veikia, ką ji daro per dienų dienas tokiuose dideliuose namuose? Viena su seniu, nepritampanti prie ūkio rūpesčių, net pasišnekėti neturinti su kuom?

— Ar eisi pas Gužą?

— Kviatė.

— Paėjėsim kartu.

Muzika nutilo. Pasikeitė, staiga sugargaliavo, jaučiu sumaurojo ir vėl švelniai, tykiai, lyg supantis ant vandens. Geriau paliktų tą pačią melodiją ir pati klausytųsi. Neramūs pirštai jos, ir širdis nerimsta, jei negali palikti tos gražios muzikos, kuri gaudina net tokius surembėjusius vyrus. O vis tiek čia velniškai nuobodu jaunam žmogui turi būti, jei nieks neatvažiuoja.

Julė juos kvietė valgyti.

— Neisim. Mes nenorim. Mes svečiuose pavalgysim, ko širdis geidžia, — atsisakinėjo Laurynas.

— Parsidrieksit perkarę, kaip vižlai.

— Tavęs vis vien neprašysim.

— Šaukštai bus jau tada po pietų, — grasino merga, įsisprendusi į šonus, tvirtai pražirgdžiusi kojas.

Ji mat namų sargyboje. Be jos mat nueitų ūkis vėjais. Višta kiaušinio nemokėtų padėti be jos. Ir nežinia, dar kas atsitiktų, jei ji tik koją iškeltų. Ji todėl ir rūgsta per dienų dienas namie. Laurynas žino, ką sako. Jis tiek daug patyręs ir matęs. Jis rieiasi su ja, bet ir privengia kartais jos liežuvio. Tai tokios esančios žiaunos, kad linų jaują galėtų išminti jomis. O jei valią jam kas duotų, tai jis padarytų.

— Pakulomis, degute mirkytomis, nasrus užkiščiau, ir tiek. Dabar jau ji tyko, ar kas neatvažiuos. Doveikai reikia susieiti su visokiais žmonėmis. Tai susės tie už stalo, o ta kaip driežas, prie akmens prisiplojus, klausysis, liežuvį pasidėjusi prie durų. Ar ko nenugirs...

Dulkančiu keleliu jie leidosi pakalnėn. Pakelės beržų pumpurai jau itin pabrinkę. Iš pragręžto kamieno latakėliu ritosi lašai. Kitur jie tiško į pernykštę žolę. Pamažu, tykiai ir tačiau sodriai permerkdami žemę. Kas liks iš beržo, kai išlašės paskutinis drėgmės lašas? Ir tokią nuostabią pavasario dieną beržas pasmerktas mirčiai. Kai kiti tuo tarpu aplink gyvena ir dainuos. Kaip kraujas iš prakirstos gyslos nulašės sula, kaip melodijos iš anos paslaptingos dėžės namo gilumoje. Ir tokios klaikios mintys... O šlubasis pasakojo vis be paliovos.

Gužo trobos jie tiesiog neatpažino. Ne tik kad ištrinta ir išblizginta, bet taip jau išdabinta gudriais išdirbiniais iš kūlio šiaudų, kiaušinių lukštų, karpyto įvairiaspalvio popieriaus, lyg tinklų padengiančio lubas. O žalumynai tebetvoskė gyva miško kvaptimi. Pušų šluotelės, bruknių ir spanguolių blizgantys lapai, rietenų driekenos, gležnų žibuoklin pluošteliai ir baltų kaip sniegas palazdžių. Ir saulės spindulys, tartum miško tankmėn prasigavęs, šokinėjo ir dūko žalsvų dulkių sukuriu.

Gražiai nusistojusia putele alus taisė nuotaikas ir kėlė balsus.

— Išsirink patį gražiausią, — Agnė laikė atkišusi pintinėlę su kaupu gražiausiai išmargintų kiaušinių.

Visi juos gyrė, stebėjosi, leido per rankas. Tilius tarė:

— Akys raibsta. Matau, jog neišsirinksiu. Geriau tu pati.

Ji išrinko. Ji tyčia jį buvo padėjusi pastabiausioje vietoje ir laukė, kada jis pamatys jam skirtąjį. Grakščiais rėželiais eglutėmis, paparčiais ir žiedeliais lyg žvaigždėmis galuose išrašytas vašku juodalksnių tamsaus rudumo fone. Dvi raidės gudriai įpintos ten buvo, ir Agnę suėmė liūdesys, ir ji pyktelejo, jog pali turėjo atkreipti jo dėmesį.

— Aš jį pasidėsiu ant stalelio prie lovos. Jis išdžius per vasarą. Bus lengvas lengvutis ir išsilauks ilgai, — gyrėsi Tilius ir didžiavosi, aprodydamas dovana. Jį užliejo karšta džiugesio banga, kaip saulė išlipusį iš šaltos rūšio drėgmės. Ir pasirodė jam, kad tą jau jis buvo pajutęs gera valanda anksčiau. Draugiškame arklių krizenime tą nugirdęs. Tik jam nereikėjo klausytis anos prakeiktos muzikos. Nereikėjo.

Kai Gužienė pasiūlė kuriam nors pabėgti ir parsivesti eigulį su pačia, Agnė pašoko, geros minties pagauta.

— Eime, eime, Tiliau! Ten yra sūpynės. Išsidumsim iki medžių viršūnių! Oi, kaip aš noriu pasisupti!

Seserys griebė ją už rankų ir tempdamos, lalėdamos skuto pamiškėn. Juos pasitiko šunys. Vaikai lakstė jau vienmarškiniai ir basi.

— Vaikai, vaikai, Velykė atvažiavo!

Milė dalino margučius. Eigulys juos šaukė vidun.

— Mes norim pasisupti. Ar leisi, dėde?

Jeigu būtų pasakę: ar leisi nugriauti tą klojimą, mes norime padūkti? Griaukit, verskit, linksminkitės — būtų atsakęs Baikštys. Tiek jaunystės džiaugsmo ir traškumo atnešė su savim į

nuošalų eigulio kiemą tie jaunuoliai. Jis pats, vaikai pirma traukė už klėties, kur buvo permestas skersinis tarp dviejų senų ruplių beržų. Ir ilgos šmaikščios kartys, įtvirtos geležinėmis kabėmis.

Vėjas šniokslė, vėjas švilpė per ausis. Tilius glemžte glemžė, rankomis ir visu stuomeniu pasiduodamas. Jau iki pusės, jau, jau švysčioja beržų šakos, panirdamos žemyn.

— Ar nebijai?

— Aukščiau, aukščiau! — rėkė kaip pablūdusi mergaitė. Pabrukusi sijonėlį tarp kojų ir keliais jį suspaudusi, vėjo draskomais plaukais, pravira burna ir švytinčiomis akimis.

Milžiniška švytuoklė smego ir kilo. Miško viršūnės bėgo artyn ir staiga, lyg pradalgėn mušamos, braukėsi šalin. Kažin koks pasiutimas buvo apėmęs tą mergiščią, akimis tokio tyro mėlynumo, kokį teturi šaltinių versmės, duodančios pradžią upokšniams ir upėms.

— Aukščiau, daugiau!

— Išdribsit Ar pašėlote? Tiliau! — tramdė juos nuo žemės.

— Dar, dar, mes nieko nebijom!

— Užteks! Berazumiai jūs!

— Aš supčiaus ir supčiaus, dieną ir naktį, kol užmigčiau. Kol...— svajoją Agnė, švytuoklei lėtinant spartą ir mažinant skriejimo lanką.

Po jų suposi Milė su vyriausiu eigulio sūnumi, tik ji prašė neaukštai, nes jai sukantis galva ir ledaka darąsi. Miško užuolankoje, apsaugotoje nuo vėjų ir atviroje saulei, jau pylėsi skaisčiu žalumu veja, nusagstyta geltonų šalpusnių žiedų. Sprogdino pumpurus beržiukai ir šermukšniai. Iš miško tvoskė vėsa ir kurtinantis paukščių alasas.

— Dabar į vidų, mūsų rūgšties paragauti.

Agnė nerimo. Veržėsi eiti, bėgti, pasileisti į tyrelį, nubristi samanomis iki ežero. Nusidaužti bet kur, į dar niekad nebūtas vietas. Paklysti ir klaidžioti iki juodos. drumstos nakties. Gal tada užeitų audra ir prasivertų žemė. Ir miškas dejuotų, pliekiamas žaibų. Ir debesys prasiskirtų kaip atklanės, ir išverktų sutvenktą metų sopulį ir bejėgiškumą. Krūtinė kilojosi ir lūpos pleišėjo nuo išvidinio karščio ir įtampos. Ji sugraibė postalėje Tiliaus ranką ir suspaudė ją, suleisdama nagus. Senasis eigulio tėvas sėdėjo pagarbiai krikštasuolėje, šviečiantis baltos drobės marškiniais, nauju miliniu apvilktas, apkarpytais plaukais ir nuskusta barzda.

— Kieno tos mergučės? — paklausė.

— Kaimyno Gužo. Ar nebepažįsti, tėčiau? — aiškino marti.

— Kaimyno. Tegi. Aš mislinau, kad iš miesto.

Balzganom, pavandeniavusiom akim klaidžiojo virš stalo, kaišiodamas burnon ragaišio trupinius ir nusiurbdamas po gurkšnelį iš stiklinės.

Visa gauja išlalėjo atgal. Tilius ir Agnė lėtino žingsnius, atsiliko tarpelį ir tarė:

— Neikim į vidų. Tvanku, prirūkyta. Pabūkim lauke.

— Neikim.

— Man lyg oro trūktų, — ji grabinėjo kaklą, sukinėjo ant piršto karolius, — trošku kažkaip. Va čia. Ar nebūsiu per daug alaus gėrusi?

— Tu visai jo negėrei. Aš išgėriau už tave.

— Tau nieko. Tau dar geriau. Kokia aš niekam netikusi. Tu gal nežinai, kad ateis Petras ir gal Tugaudis? Dėl to taip linksma pas mus.

Ir Tiliui pasidarė linksma nuo to. Ne vien žinia, jog ateis Petras, bet tai, kad jis taip yra laukiamas. Ir apie keistą bičiulystės eigą jis pagalvojo, prasidėjusią paprastai su miško darbais ir nesibaigiančią dar lig šiol. Ir kaip ji gali baigtis, būdama taip reikalinga, taip geidžiama tame nuošalume? Kuom nors žmonės turi gyventi, remtis į ką nors, kaip Agnė dabar remiasi į jo petį, koja už kojės žengdama paupio taku. Ir to taip sunku atsisakyti, jei tik galima, nes vienatvė po to gąsdina dar didžiau. Ne, negali jai užtekti, kad ir labai puikios, radijo muzikos ir gerai įruoštų kambarių. Ir didelio ūkio su visais rūpesčiais ir gerų metų viltimi. Ne, neužtenka jai to — svarstė Tilius, jausdamas mergaitės plaukų švelnumą ant savo skruosto ir jos mažą, smulkią ranką ant savosios.

Takelis vingiavo atsigauanančia pieva, nužerta plyštančiais purienų burbulais, išplintančia į aikšteles, įkaitusias saulėje ir užgožtas krūmų ir medžių. Jie uždengė reginį į visas puses, palikdami sprindžio plotelį į vandenį ir didelę mėlynę virš galvos. Jie galėjo ir toliau taip eiti, sutardami žingsnius, glausdamiesi, susikabinę ir nieko nekalbėdami. Ir nežinia, kur būtų baigusis jų kelionė tą skaisčią kaip purienų žiedai pavasario dieną, medžių pumpurams plystant ir išvyniojant gležnus lapelius, kad sudarytų didesnę priedangą nuo svetimų akių, nuo saulės ir vėjo dūstelėjimų. Bet takelis rėmėsi į pažliugusią klampynę, prižėlusią ajerų ir viksvų parudavusiais pernykščiais laiškais. Senos apynių virkščios sunkiomis kasomis krito nuo alksnių žemyn. Jie sustojo.

— Tu norėjai mane pabučiuoti. Aną vakarą...— pasakė ji, tartum priekaištaudama, lyg nebesulaukdama to, kas buvo taip arti jos vieną kartą. Aną audringą polaidžio vakarą.

— Kai gėrėm ir mušėmės. Aną vakarą...— aidu kartojo jos žodžius.

Jie susėdo ant kelmo. Ji sėdėjo ant jo kelių ir, kaklą apsikabinusi, laikėsi tvirtai tvirtai. Taip tvirtai, lyg būtų siūbuojančioje valtyje ir nuolatinėje pavojaus grėsmėje. Be jo juk nieko daugiau ji neturėjo. Jis bučiavo primerktas akis ir plaukus, kutenančius padrika šilkinė sruoga jo akis. Aną vakarą, taip tolimą, vos bežiūrimą pro aistros rūką, sunkiu akmeniu nugrimzdusį į širdį, į visą jo buitį.

Aną vakarą... Ir tai buvo įspėjimas jam. Pačią paskutinę akimirką, po kurios jau pati tėkmė būtų pasinešusi grasinančiai viena, nebeatšaukiama kryptimi. Ir atsimerkė jis. Lyg nagais užkabindamas, drėskė tamsų, troškinamai karštą debesį, suvysčiusį juos abu į neišskiriamą glėbį. Jis pajuto jos besąlyginį priklausomumą sau ir kaip brangią savastį siekėsi išlaikyti dar bent valandą. Jos visiškas pasitikėjimas ir atsisakymas savęs padėjo jam nugalėti ir pralenkti save.

— Eime.

Kokiame nuošalume, kokioje slapytbėje jie buvo atsidūrę! Ir kas buvo užgniaužęs žadą bundančiai žemei? Nutildęs jos paukščius ir vėją sustabdęs atokiai? Ir nieks jiems nebuvo pakuždėjęs, kad esama tokių valandų. Jie ėjo patys ir surado.

Ir viskas vėl lyg iš naujo jų akiratyje prasidėjo. Jie išgirdo dainą besilinksminančių kaimynų ir klegesį laimingų vaikų, susiradusių begales žaidimų ir pramogų pievokšliuose ir dirvonuose panamėję.

Netoli namų iš miško išnėrė vežimėlis ir smarkia risčia artėjo. Agnė tvirčiau įsikabino jo rankos, ir jie pasitraukė į kelio pakraštį, kad neaptaškytų purvais. Vadžiomis įtemptas arklys panėrė sprandą ir, krimsdamas žąslus, sustojo.

— Ei, burkuonėliai! — riktelėjo iš brikelės vyras, durdamas oda aptrauktu botkočiu krautuvės iškabos link. — Pasakykit, ar ta būdelė prekiauja? Mes norime šio to pasipirkti.

— Ne, neprekiauja, — atsakė Tilius, išgirdęs pažįstamą balsą. — Ne tik ši, bet ir visos kitos šiandien uždarytos.

— Maža bėda. Mes ir per galines duris galėsime įeiti, — pasakė antras pilietis, taikydamas kur sausiau koją išskelti.

Tilius nežymiai kumštelėjo ir Agnė pasakė:

— Nejeisite ir per galines. Niekas jūsų neleis.

— Oho, kokia smarki sesė geltonkasė! Na, tai pali įbėk ir išnešk mums porą pakelių „Regatos“. O gal dar ir skaidriosios paimsime? — viliojamai mojo antrasai su pinigų rankoje ir atlošta ant pakaušio skrybėle.

— Nenešiu. Mes jums ne tarnai — ryžtingai atkirto mergaitė.

Tilius niūriai šyptelėjo. Vyras tebemojavo pinigų, lyg įspėdamas, kad pinigas tokiu ir lieka, nors didžiausia šventė.

— Gražuole, netinka tau prie veido piktumas.

O vyras su oda aptrauktu botkočiu, pirmasis juos užkalbinęs, kažką atsiminęs, pasakė:

— Tą fruktą pažįstu. Nesuk galvos jaunai mergaitei, nes ir antrą tarnybą pateriosi.

Jis kirto botagu. Arklys šoko iš vietos. Atsisukęs dar pridėjo:

— Taip, taip! Dabar jau trims mėnesiams uždarysim. Saugokis!

Tilius sukando dantis. Raudonumas susiskirstė dėmėmis ir pamažu išnyko. Jis išblyško kaip laikraščio skiautė, numesta pašaly.

— Kas jis? — baimindamasi klausė Agnė.

— Antrojo nepažįstu... Tas vachmistra Žeimys, kuris važnyčiojo.

— Tai gerai, jei pasakiau, kad neleisim krautuvėn?

— Gerai, Agne.

— O ką jis tau pasakė?

Degtukų dėžulė jo pirštuose tratėjo, biro šipuliais.

— Nieko baisaus. Beveik teisybę.

— Jis tave pažįsta?

— Jis mane areštavo.

— Areštavo? Ir ką?

— Ir daboklėn uždarė.

— Tai kas dabar bus?

— Nieko dabar nebus.

— Tai kodėl?

— Kas? Aš tik buvau asilas paskutinis, manydamas galėsiąs būti ir policininku. Nebūsiu juo niekad. Geriau mėšlą mėšiu kaip mėžes po senovei. Visą amžių. Trys mėnesiai... Taigi. Neblogai, ar ne?

— Trys mėnesiai? Dievuliau, už ką? Jis tai begėdis, paršas nuplikintas ir kiaulė. Ir gerai jam, kad taip pasakiau. O kas tas, kurs tarė — gražuole, mėlynake?

— Toks pat turbūt. Nežinau, — niūriai požeminiu balsu atsakė Tilius. Ir iš kur jis galėjo žinoti ir pažinti visus pravažiuojančius, visus vieškelio valkatas, valdininkus ir dykūnus, kuriems patinka Agnė? Nespėsi visų išmušti — kelias platus ir ilgas. Atvažiuos kiti, sustos, prisiriš arklį prie nugrauztos tvoros ir seilę varvins.

O Agnė tuo metu gėrėjosi juom, atpažinusi kai kurias žymes, jau anksčiau pastebėtas, kai jis baudėsi galvą panarinęs ir priekabingas neapsakomai. Ar būtų jis taip pat šokęs ant to su odinėmis pirštinėmis, kurs taip gražiai šypojo ir merkė jai. sakydamas: sese geltonkase?

— Nevertas jo snukis trijų mėnesių, — pasakė garsiai Tilius, tuomi tarsį griaudamas jos svajones ir žavesį.— Gyvendamas prie kelio, visko išgirsi. Ir visokie belsis į tavo duris. Bet jei tik tokie, tai nekas. Labai nekas.

— Eikškit į vidų! Gana staipytis ant kelio!

Juos šaukė iš kiemo. Ten vaikai ridinėjo margučius ir didieji strapinėjo netoliese. Lange juokėsi platus Petro veidas.

— Gal po lempelę, Tiliau? Pažiūrėsim, pažiūrėsim. Ir kodėl ne?

DEVINTAS

Šiuokart jo neveikė alus, net degtienė, sunkiama nuo šaknų ir pakišama į tarpą slapčiom. Jis vėl kaleno dantimis ir visomis išgalėmis tramdė smaugiantį niršulį lyg graudulio ašarą, atkylančią iš vidaus ir įsiremiančią gomury. Jį reikėjo nuplauti. Ir pačiam reikėjo atramos. Jis žvelgė kažin kur į toli, į kelią, prapuolantį miške, nieko nematančiu žvilgsniu pro kaktą, susiliejančiu į judantį tašką ir išsikedenantį migla.

— Tiliui ragai dygsta, — nutarė Petras.

Pats jis nenorėjo apsisunkinti jokiais rūpesčiais ir nebūtom bėdom ir taip apnuodyti šventiška džiaugsmą. Spės bet kada sužinoti, jeigu kas. Spės. Juk kur tu čia labai nupulsi. Pamažiukais, ir perdegs. Jis tikėjo, kad viskas praeis.

Raudonasis Petras vis tebebuvo nesugadintas jaunikaitis. Baisia, gąsdinančia ir grūmojančia šmėkla atsistojo tas žmogus ant kelio. Jo nedalingos laimės pasiūstas kliudyti ir persekioti. Tasai vachmistra Žeimys. Jau jis per daug savim pasitikįs vyriokas. Per daug. Gabiai išnaudojās tarnybą ir uniformą, savo vietą tarp menkų, prastų žmonių. Kas aš — žiūrėkite! Ką aš galiu — ar norit sužinoti? Ir ką tokiam šungalviui? Nieko jam negali.

Žeimys šaipėsi visais kampais nuovados raštinėje. Kvatojosi, net atsilošdamas prie stalo, aptraukto žaliu popierium ir bjauriai sulieto rašalu. Net ašara prasisunkė jam, taip nuoširdžiai jis pasilinksmino. Girdi — kandidatas policijon — policijos rankose kaip nusikaltėlis. Vachmistrai tai teikė nemažai džiaugsmo, pramogos ir įvairumo nuobodokoje tarnyboje. Jo manymu, esą visai ne pro šalį susipažinti praktiškai su dabokle, prieš pradėdant kitus gaudyti ir ten talpinti.

Sunkiai pagiriojo Tilius. Dar druska pabarstė ant nutrintos vietos. Dar geležim kaustytu batu pamindė nuospaudą. Įsikasčiavusį valdininką tik pasirodęs jo viršininkas teatvėsino.

Labai negeru laiku jį išjuokė. Kai beliko jam tik eiti ir pasiimti, kas pažadėta. Tą jau nusinešė šuva ant uodegos. Bet jis pasirodė ir antrą kartą, kai jis ėjo su mergaite, ir tokia giedra, saldžiai nepatirta, glostė jo širdį. Jį svaigino. Taip apsvaigsta gėlės nuo per didelės saulės. O čia sauja purvo iš pakelės stačiai į akis. Ir jis nuvažiavo nesulaikytas ir nenubaustas.

Tą purvą reikėjo nuplauti. Ir tuojau, nelaukiant. Be reikalo jis niovėsi andai su žydeliu. Visai be reikalo. Jis toks nepavoingas. Pikta ranka jį pastūmėjo tada ir tuomi suraizgė viską. Tam raizgymui galo nesimato. Ir nesimatys, kol vachmistra trankysis keliais ir švaistysis botagu manydamas, kad jam viskas galima. Prietaringa baimė jį nusiaubė. Baimė žmogaus, nešiojančio valdžios ženklus. Valdžios akyse jau jis nusikaltėlis ir prapuolęs amžinai. Nebeįsiteiksi jai. Valdžia neatiaidi, nepasitikinti baustu piliečiu ir, be to, kerštinga. Jis turėjo kaip nors gelbėtis — pabėgti, pasislėpti, sumėtyti pėdas. Ne vien pykti ir neapkęsti.

Bet jis nepasėkė, kur jie nuvažiavo. Per daug ūmai ta istorija susiklostė. Žinotų dabar, ar grįš tuo pačiu keliu. Pasisaugoti visuomet ne pro šalį.

Jis svarstė šitaip, gurkšnodamas iš kairės ir dešinės. Kažin kas jo klausė, ar daug svečių Basiuliškėse. Gal ir daug, bala juos žino. Bet tie vargiai svečiais laikytini. Jie greičiausiai tik pakeliui

sustojo pasiganyti. Kruopiškiuose jų kelio galas. Jie mergas ten turi įsitaisę. Prie turtingų ūkininkaičių trinasi susnos valdininkėliai. Kai alga ir ūkis, tai bent gyvenimas! Šią gdynę viskas atvirkščiai.

Tiliaus žiaunos krutėjo griekšėdamos, lyg jis būtų kramtęs žvyro saują. Jie ten tik sustojo. O koks skirtumas? Vis tiek vaišinasi viskuom, kas geriausio ant gausaus vaišių stalo. Ir juos dar paragina pati šeimininkė. Ji sėdi priešais ir šypsosi. O jie sau daro, ką nori, ir nemano važiuoti toliau pas savo ūkininkaites. Kad ir vietoje gerai.

Tilių bandė sulaikyti linksma Gužo kaimynija.

— Turiu apsiliuobti. Turiu gyvulius apžiūrėti.

— Ar dega? Nepasius arkliai.

Ką jie sau galvoja? Jis juk Doveikos samdinys ir niekas kitas. Kartą savo kailį pardavęs, turi išmanyti, iš ko duoną valgai. Bet jis sugrįš? Gal ir sugrįš. Ir Lauryno laukia karvės. Jiedu krypavo atgalios lygiai taip, kaip buvo atkrypavę.

Jis atliko, kas reikalinga, nors kojos painiojosi už pašalinių daiktų ir rankos graibstė ne tą, ką reikėjo. Ir tuo metu jis planavo keršto žygį ir pyko ant savęs, kad toks neišradingas.

— Kas tas antrasis? — pasiteiravo Lauryno.

— Veterinorius.

— Šiandien paršų neromija, tai ko jam čia?

— Nesisakys, jei ir klaustum.

Arklis geras. Valdiškas. Su visais pakinktais ir vežimu. Ir lendrinis, šikšna aptrauktas botkotis taip pat. Kaip galios ženklas ir įnagis žmonėms pliekti. Tai ko jiems nevažinėti?

— Ar dažnai jie čia?

— Veterinorius tai pasimaišo. Patys prašom, jei gyvulys koks nyksta, ar kumelį, kaip pats sakai, iščystyti reikia. O to nesu matęs.

— Galėtų driektis sau po velnių.

— O ko? Ar šeimininkė ne jauna? Ar ne graži?

Kas sako, kad ne jauna ir ne graži?

Šlubasis krizeno, prisėdęs ant slenksčio, savo kojas išmetęs kaip netikusius pagaikščius. Jis šiepėsi lyg erzinamas šuva. Velnių galvojo senis. Jo blakstienos tankiai mirkčiojo. Jo akių nieks negalėjo išvelgti.

— Kad tu jaunas ir tvirtas, o galva lėtai dirba. Ir aš buvau jaunas... Paminėtų tą vietą ir keiktų vėją iš tos pusės.

— Ką? — Tilius giliai įkvėpė oro ir leido jį pamažėle, tartum pasinėręs po vandeniu.

Šalia, pasienyje, žėlė tankūs serbentų ir agrastų krūmai. Šlubiui nereikėjo nė atsikelti, tik ištiesti ranką ir nulaužti aštriais spygliais pasišiaušusią apgrasto šakelę.

— Še. Atkabink pavadį ir pabruk po uodegą. Tik apgrėžk pirma į vartus. O paskui pažiūrėsim.

Vaikinas pavartė šakelę. Paskui nuėjo prie arklio.

Ir niekas po to nepasikeitė. Išbildėjo vežimėlis, šunų lojimo palydėtas. Kažkur toli pakalnėje sužvingavo arklis. Ir to nebesigirdėjo. Nieks neišbėgo jo vytiš.

Tik brėško. Medžiai, matomi pro langą, juodai įsipjovė šventišškai parausvintame danguje. Kambary buvo tylu kaip vidury miško, kai vidudienio kaitros apglušinti paukščiai uždaro savo birbynes ir vėjas prisiploja prie žemės pakraščio krūmuose. Jis dribo lovon ir, sunėręs rankas virš galvos, žiūrėjo į lubas. Jis aptingo, suniuko. Snaudulys kaustė sąnarius, ir jie atsileido, patogiai ilsėdamiesi. Ratams išdardėjus, joks kitas pašalinis garsas nebesiekė šeimyninės, tartum visam dideliame kieme su pastatais ir sodais pasiliko jis vienas. Pagautas abejingumo, gulėjo ir klausėsi. Ir galėjo klausytis dar valandą ar dvi, nors iki vidurnakčio. Nedaug betrūko, kad užmigtų. O kad laukia jo ten, tai nesvarbu. Dar palauks. Nors ten gal jau ir muzika groja, ir išilęs Petras jaukiai šnekina pusseserę Veroniką. Palauks. Kur jie išbėgs?

Ir apskritai juk nėra ko puldinėti. Jis tą sau kalte norėjo įkalti. Reikalai susiklostė taip, kad visi keliai užsidarė. Čia viskas vietoje, vidury miškų ir pelkių. Kas yra, tai ranka pasiekama. O ko daugiau?

Kieme bilsnojo žingsniai. Jie praėjo ir nutilo netoli šeimyninės, ten, kur sustatyti svečių arkliai. O po minutės kokios lengvai krabžtelėjo klingė, lyg šuva būtų palietęs letena, norėdamas įsigauti vidun. Ir daugiau nieko. Jei kas irėjo, tai nuėjo savo keliu, ir jis tęsė toliau savo nuovargiu ir abejingumu persunktus apmąstymus. Bet staiga suėmė nerimastis, tartum per miegus, kai mato stovintį šalia savęs, daro viską, kad pasikeltų ar bent sušukti galėtų ir išsivaduotų iš neįjaukiausio pojūčio. Slogutis rėmė keliais jo krūtinę ir dusino. Jis pasikėlė ir, trindamas akis, atsisėdo.

Kambary stovėjo šeimininkė.

Ji tebesilaikė durų rankenos, viena koja atsispyrusi ir antrąją peržirgdžiusi slenkstį. Žiūrint nuo lovos, jos galva atrodė iškelta ir pravira burna parengta žodžiui. Ji stovėjo kaip šmėkla kokia, įžengusi be garso ir nežinia kodėl.

— Maniau, kad nieko nėra.

Jei jo neskaito, tai nieko. Beveik nieko. Ji gali ir nesiklausti. Aišku, kad nieko nėra.

— Miegojote? Ir aš jus prižadinau?

— Nemiegojau.

— O man taip pasirodė.

— Nežinau, kodėl jums taip pasirodė.

Ji buvo už kelių žingsnių, tame pačiam kambary. Durys už jos užsidarė. Nemaloni tylą įsiskverbė į visus plyšius, užpildydama erdvę gaižiais garais, kurie graužia akis ir svilina odą. Čia pat ji, aukšta ir tiesi, šventiškai pasipuošusi, aukštu batuko užkulniu liesdama grindies lentą. Lenta tįso iki lovos. Ji smego kaip iešmas nuo dailios, šilkinė kojine aptrauktos kojos.

— Šventės, o jūs namie?

— Tai kas, kad šventės?

Karolių eilė driko giliame krūtinės iškirpime. Lygiai sušukuoti plaukai juodu šalmu gaubė prietemoje boluojantį balta sniego dėmę veidą. Tokią, lygiai tokią jis buvo matęs ją. Jeigu lašas raudono vyno prie jos lūpų? Ar jis tik sapnavo?

— Tai tiesa. Ir aš atsiprašau, kad įsilaužiau net nepasibeldusi. Kažkaip užmiršau.

— Ponams neprivailoma belstis, einant pas samdinius.

Įžūlus laikymasis jį vargino.

— Argi jau taip? Teks jums pasikinkyti arklį ir pavėžėti.

Jis krūptelėjo, bet nežymiai, ir, tai norėdamas pridengti, stojosi.

— Sėdėkit. Visai nesvarbu. Aš neklausiu, kodėl paleidot arklį.

— Šlubelis jums pasakė... O paleidau, kad norėjau, — iš pažemių nejaukiai nusijuokė Tilius.

— Ne. Pati mačiau.

Stiprus kvėpalų dvelkimas dūstelėjo su oro srove, jai pajudėjus. Ji atsirėmė į stalą ir sunertas rankas nuleido prieš save. Apyrankė švitėjo ant riešo ir auskarai suposi, laidydami rausvas kibirkštis. Tilius neabejojo, kad ji gerokai išgėrusi. Nekas, visai nekas, gerbiamoji ponija, jei tik tokie jaunikiai pas jus tesilanko. Visai nekas. Verčiau būtumėt pasilikus pas kleboną ir bendravusi su dorais parapijiečiais.

— Gerai, kad matėt.

— Teks pavėžėti. Kur jie pėsti pasidės?

— Aš galiu pakinkyti, jei jūs norit, bet nevešiu. Aš galiu išeiti šį pat vakarą. Galit mane atleisti. Man vis tiek. Bet jūsų ponaičių nevežiosiu, — jis bijojo ir nekenė tos gražios įsibrovėlės. Jis taip mielai būtų suėmęs jos rankas ir apgrėžęs į duris. Ir pastūmęs. Kurių velnių jai landžioti po bernų kamaras?

— Vaje, vaje.

— Taip. Darykit, ką norit. Aš nepriklausau jūsų bendrovei. Arba pasakykit šeimininkui.

Moteris juokėsi.

— Jeigu pasakyčiau, Doveika algą jums pakeltų. Bet gal geriau nesakykim? Paleiskim juos savo jėgom kapstyti.

— Teeina skradžiais visi jūsų ponai! Man tiek terūpi jie. Ir viskas, — jeigu jau taip, tai nėra ko ir varžytis.

— Baisu, kad manęs neišmestumėt. Teks jau eiti, — pas duris ji dar atsisuko. — Labanaktis. Jūs turbūt taip atrodėt, kai lupot Melamedo įgaliotinį?

— Eik po velnių!

Ji ir nuėjo.

Arklis pasigedo apyvėliai. Prieš tai bendradarbiai pradėjo nebesutarti. Žeimys pareiškė, kad su tokiu kumelių daktaru, koks yra veterinorius, jis nebelinkęs draugauti ir apgailestaujęs, jog kartu atvažiuojęs, tai yra atsivežęs. Veterinorius iš savo pusės iškilmingai prižadėjo, kad būtų lengvesnis vežimas, atgal su juom nebegrįžti. Jį parvešias bet kas, kad ir ponas Valašinas, sakysime.

— Kodėl ne, kodėl ne, — pritariamai linkčiojo Valašinas, prasisiekęs ūkininkas ir Doveikos tolimas kaimynas.

— Mano sartis tik padėkos, atsikratęs tokio piliečio, — pūtėsi vachmistra.

Netrukus išėję pasivaikščioti, Valašinas su veterinorium tuo pačiu, kaip gyvulių draugai,

paėjėjo iki vežimų. Bet sarčio nebebuvo. Gyvulių daktaras abejingai tarė sugrįžęs:

— Sartis bus tikrai lengvai išvažiuavęs.

Kol Žeimys susivokė, apie ką kalba, kol pats įsitikino, dar praėjo valandžiukė. Tada jau pareikalavo trumpai:

— Kur mano arkliukas?

— Žveng žirgelis lankoj, juodbėrėlis lankoj...— dainavo jo sėbras.

— Aš rimtai, gerbiamasis šundaktari.

— Rimčiausiai, tamsta generole.

Vachmistra Žeimys nusikeikė atskančiai. Jo palūpis tirtėjo. Jis tvarkdarys, o tokia netvarka po akim. Pala tik. Bus ištirta, kas krečia tokias kiaulystes, ir bus nubausti. Visu griežtumu. Pagal įstatymus.

Svečiai beveik žegnojosi, jog nagų nekišę. Bus gyvulys pats atsikabinęs. Veterinorius lyg keršydamas leidosi į dainas.

— Žirgas galvelę mostelė, išlaužė uosio tvorelę...

— Ne išlaužė, o paleido. Ir tu būsi tas kenkėjas.

— Pirma reikia išmokti arklį prisirišti, o tik tada važiuoti.

— Tu manęs nepamokysi, kai pats temoki tik ant karvių jodinėti.

— Na ir chamas, nepraustaburnis. Atsiprašau ponios šeimininkės, kad su tokiu nevalyvu bernu teko jus aplankyti, — mandagiai lenkėsi įraudęs gyvulių sveikatos žinovas.

— Romikas!

— Liaukitės, ponai! Negražu taip. Atsiminkit, jog ir ponių turim savo tarpe, — draudė susirūpinęs šeimininkas.

— Ponai ne ponai, o geriau pasakyk, kas mano arklį pavogė?

— To tai nežinau, — teisinosi Doveika. — Bet aš paklausiu šeimynos.

Tačiau nė Laurynas, net nė Julė, visažinė, nežinojo.

— Kas čia tokio? Ar pirmas kartas? Atsileido pavadis, ir nuėjo sau, — ramiausiai pypkiavo šlubasis virtuvėje, ausis palikęs atviras kiekvienam garsui iš svetainės.

— Aš irgi taip manau, — sutiko Doveika. — Tik dabar kebelės su tokiu.

— Nesirūpink. Anoks čia ponas.

Žeimys su veterinorium riejosi, kol atsibodo kitiems klausytis. Svečiai sukilo į namus. Valašinas, geras žmogus, siūlė ir Žeimiui sėsti, nes vietos užteksią. Bet kur jis tau. Jis ketino tą reikalą sutvarkyti iš pagrindų. Juk tai vyriausybės įžaidimas. Maištas prieš valdžią. Arklys valdiškas. Ir vežimėlis. Jis nejudėsiąs iš vietos.

Judėk nejudėjęs, tai kiti išjudins. Laurynas išėjo iš savo kampo ir užkalbino patamsėje plavinėjančią viršininą. Paguodė jį ir pasisiūlė palydėti pas kaimynus.

— O ko ten?

— Ten žmonės geri gyvena, ponas viršininke. Tai ne tokie, kur arklius kankina ir apyjuokai pastato.

— Tu gerai šneki, — susidomėjo miestietis ir pasilenkė geriau įsižiūrėti, su kuom kalbasi. — O kas toks būsi? Dokumentus ar turi?

— Turiu dokumentus. Ant lango palikau grytelėj. Aš pats jau artojas — vargdienis. Kumetis Doveikos bagočiaus, kad jį kur degloji išknistų.

— Gudrus tu, matau, jei taip sakai. Bet ir kvailas, jei ari žemę. Ot aš tai žinau, kaip gyventi.

— Visi žino, kad tamsta moki. Tam mokslus ėjęs.

— O o, nepaknis manęs bet kas! — baksnojo sau pirštu krūtinėn Žeimys.

— Tai einam, ponas viršininke, į gerą vietą.

— Mergų ar rasim ten?

— Kiek tik nori. Mergos kaip lydekos, doblėli tu mano. Nereik nė kojos pakišti, pačios virsta ant žemės.

— Jeigu gražios, tai eime.

— Dėl gražumo tai meldžiu, tamstyte, būti be baimės.

Ir jie lingavo pro vartus pakalnėn. Susikabinę ir šonais susiglaudę.

— O ten kas gyvena? Kieno tos šviesos? — domėjosi vachmistra Virsnių žiburiais.

— Saviškiai žmonės, taip sakant.

— Turiu patikrinti, kas jie. Ar gaivalai kokie nesiruošia pasikėsinti?

— Patikrinsim, patikrinsim, ponali. Visus arkliavagių, visus degtindarius. Ką mums tai reiškia? Ir kuris ten velnias — uždainuokim trankią dainelę, kad mus išgirstų ir išeitų pasitikti. Ir

pagarbą prideramą atiduotų. O jei ne, kad drebėtų tų nelabuųjų širdys, — tikino raišasis ir pradėjo dainuoti:

Šimts ar, šimts akėj,
Šimtą grikių nepasėj.
Kinkyk kiaulę į ratus,
Vesim mergą į kapus.
Parein merga iš kapų,
Žydų barzdas krimsdama.
Kur geresnę į kišenę,
Kur prastesnę — krimst, kriaukšt!

— Tai kaip daina?
— Nieko sau. Kur tu tokią išmokai?
— Kur išmokau, klausai? Ogi mes ją dainuodavom, veždami raganas iš savo sodžiaus. Būdavo raganų apščiai pas mus, tegul jas...

— Tai būdavo... O dabar nebėra.
— Kaip nebėra? — įsižeidė Laurynas. — Kiek nori, gali gauti.
— Parodyk man nors vieną, tuoj sutvarkysiu! — drąsinosi vaikinas, grabinėdamas apie kišenę, kur turėjo būti ginklas, jo galybės ramstis, paslėptas.

— Nu, nu, pamažiukais. Čionai, mūsų tyrely, ne tik raganų, bet ir velnių, ir kipšų visokio plauko.

— Duok šen, kad ir šlykščiausią raganą. Paduok man! — brazdino kišenę Žeimys ir žvelgė į tamsą.

— Gausi, gausi. Atiduosiu Veronikai į rankas. Ji jau žinos, ką daryt.

Taip jiedu įkrapeno Gužo priemenėn ir trobon. Stalą apsėdusi publika išvertė akis.

— Nu čia kas per pora?

Vachmistra mirkčiojo, patekęs stiprion švieson. Laurynas jį laikė, apsikabinęs per strėnas, ir tuoj sukomandavo:

— Išgerti ir užkasti!

— Prašom, prašom, ponai brangūs, sveteliai mieli, — sodino juos už stalo ir skubino pilti stiklines. Užkandos čia kalnų kalnai sukrauta.

Jaunasis svečias čiupo stiklinę ir, kol pasiruošė gerti, jau didumą nulaistė. Petras sėdėjo priešais, tad į jį pirmiausia ir kreipėsi, žodžio sustiprinimui durdamas pirštu:

— Tu, tėvai, taip nekraipyk savo žiaunų.

Petras nekraipė ir net nesiklausė, ką tas veikia, bet jam vis tiek.

— Nesijuok, nesijuok. Kas čia tau juokingo?

— Rodos, jis nesijuokia, — kažkuris pastebėjo taikiai ir nuolankiai. Policija pasisuko į prabilusį.

— Pirma atsistok, kulnus sumušk. Ramiai! Smakriuką aukštyn! Atbelsk laipsnį ir pavardę. Kariškai. Kaip tavo pavardė po tėvais, jei žinai, kad tas tipas nesijuokia?

— Kaip jis gali juoktis, jei jam ašaros rieda? Ve, kaip pupos.

— Tai ko tu bliauti, ko nepatenkintas? — vėl susidėmėjo Petru.

— Pagailo gero žmogaus, — atsakė Petras pagaliau.

— A, jam žmogaus pagailo... Mes jam tuoj uždėsime. Kur tas tavo žmogus?

— Sėdi už stalo ir kriuksi kaip kiaulė, manydama, jog laidary į mėšlą įsiknisis, — paaiškino eigulys.

Vachmistra kvailai apsidairė. Linksmi veidai jį sutiko iš visų pusių. Ir ten tas ant kanapos, mergą apsikabinęs. Ir anas su harmonika prie lango. Ir tam sagos blizgančios. Kokį valdininką jis čia sau vaizduoja?

— Kas toks būsi? Ar ne iš Meiliūnų? Ir iš kur tą uniformą nudžiovei? A? Atsakyk man! Jau man duodasi taip, kad aną turgaus dieną būsiu surašęs protokolą ir daboklėn įgrūdęs. A?

— Je, je, teisybė, tas pats, — eigulys rietėsi iš džiaugsmo. — Iš ten, atspėjai. Pataikei kaip pirštu į debesį. O ar atsimeni, kaip pas mano tėvą žalmarges pliutinai? Įsitvėręs į uodegą, bėgai iš paskos ir klausei: tpriukš, kur eini, tamsta?

Valdininkas purtė galvą — ne, to jis neatsimenas. Tačiau kiti tuo visiškai patikėjo ir dėjo nuo savęs.

— Matyt, kad buvęs viršininku.
— Karvių.
— Kieno gi daugiau? O vis vien tarnystė.
— Matos, jog atskančiai kiaulėms šonus genėjęs. Nesivestų šiandien tokiu ponu.
— Nuje. O, kad taip dabar jį į kūčiukę, pas žalašias, prisimint aniem laikam? — ūkiškai samprotavo kažkuris.

Žeimys nebūtų valdininkas, jei savo energiją eikvotų nepareigingai.

— Aš tuoj tvarką padarysiu. Iš kur degtienę imat? Naminę verdat?

— Čia tikra, valstybinė. Prašom, pons, paragauti, — drebino stiklėlį Gužienė. Juokai juokais, o širdelė jai spurdėjo vis vien. Ir biesas atjojo jį čia.

— Kuo jūs mane laikot? Abstinentu ar blaivininku? Aš iš tolo skiriu valstybinę nuo šniūrinės. Jau kažin ar toj troboj tilptų, kiek esu išgėręs? — didžiavosi, išpūsdamas krūtinę, kuri ir be mundieriaus atrodė įspūdingai. Stambiai sudėtas buvo, bestija.

— Arklelis ant butelio padėtas. Ve, pons. Raitas žalnierius joja Lietuvos.

— Arklys ne arklys, o aš turiu žinoti, ar turit leidimą? — jis atsistojo ir žerglino pravertų durų link, pro kurias matėsi krautuvės lentynos ir gėrybės jose. Jis taip klastingai išsišiepė, jog, rodos, visas girtumas tebuvo tik nuduotas. Gužienės sažinė, nors ir po velykinės, matyt, nebuvo iš pačių grynųjų, kai kalbama apie valdišką tvarką ir įstatymus. Būk tu nors ir švenčiausias, o protokolui prikabinti kliaudžių ras visad. Ji rimtai papyko ant Doveikos piemens, kad pasielgė visai piemeniškai, užsiundydamas tą nenaudėlį. Bet Laurynas ją ramino. Bus gerai, vadinasi. Jis jau sutvarkys.

— Pons viršininke, negėręs nepasakysi, kas čia. Valstybinė ar smalinė? Man tai nebeaišku. Išgerk ir pasakyk.

— Duok! Aš pasakysiu!

Šlubis pakišo sklidiną stiklinę pusspiritės.

— Visą, visą. Lig dugno. Smoko nepermanysi su niekais.

— Naminė! Aiškiai, — nustatė degtienės žinovas, žagsėdamas taip smarkiai, jog pakaušis skambėjo.

— Dėk antrą. Ką čia su niekais.

Kad ir laistydamas, bet išrovė ir antrą. Sąnariai suglebo. Visas kaip mazgotė pasidarė. Šlubis mat manė priešingai, ne atgaivinti, o numušti mirtinai, kad nė be, nė me nebeatsimintų. Tada tau leidimai ir valstybinės. Jis paprašė Gužo pakinkyti arklį, įverstį glėbį šiaudų ir, kai tai jau buvo atlikta, griebę keliese išbugdė ir paguldė drangose. Laurynas pasiėmė vadžias ir botagą.

— Aš netruksiu.

— Tik neįmurdyk kur į akį. Visam valsčiui užtrauksi bėdos.

Naktis vėsi. Neprošalį jaunam vyrui atsigausti tyram ore — nusprendė vyrai, grįždami į trobą.

Kinkyk kiaulę į ratus,

Vešim mergą į kapus...

— dainavo žmogelis, brazdėdamas iš kiemo, tarpkojy įsispraudęs viršininką. Pamiškėje jam už akių užbėgo Tilius.

— Leisk man. Šeimininkė būtinai prašė jį pavėžėti.

— Palik tik gyvą, susimildamas,— savo ruožtu įspėjo Laurynas.

— Nebijok.

Netruko žinia ateiti, kaip vienas iš pamiškiečių susidomėjęs, ko taip šunys, lakstydami ratu, skalija ir loja. Prie senobinio klojimo, ant spalių krūvos, atradęs gulintį žmogų. Nusigandęs, nes manęs, jog negyvas. Vietoj kepurės senas kibiras ant galvos ir pantis po kaklu vietoj kaklaraiščio. Klynas atsegtas, ir kelnės spalių privarytos, ir dar taip degutu priveltos, kad nė kaip prieiti nebuve. O jau snukis — kaip tekinio stebulė išdegutuotas. Tikri gimdytojai nebūtų atpažinę. Kur jau.

Kaip jis ten atsiradęs, tai visiškai neaišku. Jis net užmiršęs, iš kur ir kas toks esąs. Tik į popierius pasižiūrėjęs prisiminęs, jog iš miesto. Kas, jei ne tyrelio velnias jį atjojęs? Plėšikas būtų pinigų ir laikrodį atėmęs, žiedus numaustęs. O dabar tik šonai aplamdyti ir pagirios kaip šunio iš veselios. Skarom apmuturiuotą kaip boba, kad nieks nepažintų, vežęs. Gerai pamokėjęs žmogui už parvežimą.

Ir pasaulio mačiusiam nejauku darėsi, pagalvojus apie tyrelį. O Virsnių liaudis klausėsi, žiūrėjo viens į kitą ir pečiais trūkčiojo.

DEŠIMTAS

Prieš geras keturias dešimtis metų, taip vieną vakarą apie Užgavėnes, žiemkeliu atėjo jaunas vyras ir pasiprašė nakvynės. Senis Striūna, parėjęs iš jaujos, kur vėtė sėmenis, nubraukė rankove antakius, nagais išgrėbstė linpelius iš ūsų ir paklausė:

— Ko taip vėlai valkiojies po mišką?

— Paklydau, — atsakė jam.

— Miškai čia klaidūs. Gali kartais ir nebeišeiti, jei susuks tave ratu.

Vaikis buvo kiaurai permirkęs nuo atlydžio sniego. Pūtė sugrubusius nagus ir brukosi arčiau ugnies. Ir alkanas taip pat, nes dubenį baltintos putrienės supilstė nė nekramtydamas ir dar aplaižė medinį šaukštą.

Senis su pačia sėdėjo prie stalo, o jų duktė stačia prie plūktinės krosnies, viena ranka sendama viralą, o antrąja pridedama šakalius ir juos kaišiodama į žibinčių, pritaisytą galvos aukštyje, ir bailiai dėbčiodama baltom į besisotinantį pakeleivį.

— O kur keliauji ir ko ieškai?

— Darbo ieškau. Bandininku kur pas gaspadorių.

— Kad čia nėra gaspadorių. Tik mes ir medšargis Baikštys ten, už Vilkijos. Aplink tik tyrelis ir eglynai per geras dvi mylias.

— Dideli miškai, — sutiko pakeleivis.

— Vilkų ateina prieškalėdy, — giedote užgiedojo plonai ir verksmingai moteriškė.

— Prieškalėdy žmones drasko, eidami rujom. O taip, jų netrūksta apvalius metus. Po pamatais pasikasa į kūtes. Andai mums išvilko peniukšlį. Ir šuva ilgai nepasilaiiko. Pro vartus, ir jau dulka vilnos.

Pabuves senis klausė pačios:

— Motin, kaip mislini, ar mums nepraverstų? Pas medšargį darbo jis negaus.

— Kaip ir praverstų. Tamstai strėnos dar vis neatsitaiso. Kai anais metais drangas nukėlei, tai taip ir galuojies.

— Dėl strėnų dar pusė bėdos. Tik koja, va, tai per kelį vis girgžda kažin ko.

— Girgždėlė bus išimetus, girgždėlė. Suvirinsiu parstapo šaknų su krišpolu, — giedojo graudingai moteriškė.

— Jau tau čia girgždėlė. O kad aš nebespėju paskui akėčių, tai va, kur kliaudis. Ar moki žambrij įsitaisyti?

— Moku. Nuo tokių metų pradėjau, — parodė atėvis ranka, koks buvo, kai išmoko arti.

— Dalgį įsitverti ar galėsi pats?

— Tik paduok.

— O linus plūkti?

— Ne vieną birkavą esu kaip šilką nutaisęs. Moterys verpia, tai pluošto nereikia pirštais traukti. Slysta į verpstę pats.

— Moterims įtiksi, — nusprendė Striūna. — O sėti kartais? Man ranka ar tai prieš kokias darganas, ar galu mėnesio kaip nukirsta.

— Esu sėjęs. Be biržytojo galiu. Nepaliksiu nė vogio, nė į krūvą subersiu.

— Gerai, kad moki. Tikras artojas, kai sėt gali. Tik nežinia, kas per žmogus būsi, gal koks iš dvariškių? Dieną apsižiūrėsi, o naktį klėtį išveši, arklius pasikinkęs? — šakalio blūsčiojančioj šviesoje mėgino išvelgti jo veidą šeiminkas.

— Paklauskit Šunkiškių Kaziūno. Jis mane siuntė, — ramiausiai atsakė vyras.

— Ar Baltramiejaus? Sakyk tu man! — nudžiugo Striūna.

— Jauja aną rudenį sudegė.

— Tigi, tigi, — net rankom suplojo Striūnienė. — Per Aniuolą sargą. Tokios pagados buvo tą vasarą, kad Dieve susimylėk. Rugiai ant lauko išbiro, pūdymo negalėjom sukartoti. Žemelė kaip pelenas, perdziūvusi ir sušokusi gabalais. Tigi, Baltramiejus mūsų Zuzaną prie krikšto nešė.

— Tas pats, — mojo senis dukters link, kuri klausėsi akis pabalinusi, lūpą patempusi. Jai taipogi didžiai rūpėjo, kas čia bus.

Po to jau greitai ėjosi. Vaikis nesiderėjo. Pasakė savo, ir tiek. Bandą sudarė po pūrą avižų ir miežių, sėjamų po pūdymu. Tris pūrus rugių ir du kviečių gatavai nuo klojimo. Dar penkis rublius gyvaisiais. O dėl drapanų, tai ką čia jau daug kalbėti.

— Gero nebebus, kai turi prasidėt su šeimyna. Šitiek mantos! Ale ką darysi. Mūsų duktė, kad ir tvirta kaip išdaris jautis, nebespėja. Žemės turim daug, — skundėsi Striūna.

Ir pati ne mažiau dejavo:

— Ir tam raišeliui juk trys rubliai. Nu, ar matyta kur? Toks užvargęs, nugybęs, kaip milinė pirštinė. O sako, kad jau keturiolikos metų. Kažin, ar nuganys?

— Nuganysiu.

Plonas balselis pasigirdo patamsyje. Ateivis dar nebuvo pastebėjęs vienos žmogystos, susirietusios kampe ant pakulų krūvos ir, dantyse įsikandus, vejančios apivara.

Taip ir prasidėjo bandininko dienos sename Basiuliškių vienkiemy, pas Striūną.

Pakilę gaidykste, sugiedoję adynas ir apsiliuobę, ėjo mušti peniukšlio. Čia vaikinai ne juokais nustebo pamatę, kad senis sakė tiesą apie dukterį. Ji buvo lygiai tvirta, kaip ir negraži. Nuo jos žingsnių dundėjo žemė. Pėdas statė į vidų, storom, suskirdusiom blauzdom ir per strėnas tokia plati, jog, eidama kamaron, tarpdury pasisukdavo skersa, kad neišverstų staktų. Ji galėjo turėti ir trisdešimt, ir penkiasdešimt metų. Bjauriai raupų išėstas, tamsus ir platus kaip duonkubilio dugnas veidas nieko nesakė. Tik akys vartėsi dideliuose kaip slyvos baltymuose.

Vaikis siūlė nutrenkti peniukšlį kirpente ar kūle į kaktą ir tada sau be vargo padurti. Bet Striūna nesutiko. Daužyti gyvulį, savo namuose augintą, jau būtų ir gaila, ir negražu. Jie turėjo savo papročius ir būdą. Piemuo švietė sakų žibinčium, o merga sėlino prie kiaulės, atkišusi tuščią delną, čiuke, čiuke, šaukdama. Kai tik ši atsikėlė iš šiaudų migio, klastingai delnu suviliota, ji ūmai pasilenkė ir stvėrė už kojos per papilvę priešingoje pusėje. Nespėjo penimoji nė dorai sužvigt, kai jau gulėjo aukštinelka, o ant jos, pilvą apžergusi, sėdėjo Zuzana ir laikė priekines kojas, kol senis prisitaikė ir, apčiupinėjęs pagerklį, panėrė geležtę iki pat kriaunų.

— Lovį duok, lovį! — subliuvo ji bernui, dar vis neperprantančiam, kas čia dedas. — Iš ko juką virsim?

Lovelį jis padavė, ir putoto, garuojančio kraujo srovė užliejo jo rankas.

Otri darbininkė buvo Zuzana. Tvirta, patvari, išmoninga ūkės darbuose, paklusni ir nuolanki tėvams. Ir dievobaimingai išauginta, nedrįstanti pakelti akių į jaunikį, kriošintį krikštasuolėje, ir į piršlį, liežuviu keliantį vėją senojoj troboj. Tėvai nelaukė užkurio, bet žinodami, kad vienąkart reikės — vilkino kiek galėdami. Metų metus duktė vis dar buvo per jauna, dar piemenė, dar tik iš piemenės teisbėgusi. Kol sveikata nesiskundė, nenorėjo, viską atidavę svetimam, patys eiti išimtinėn. Paskui, nors piršlių kas žiemą dar vis pasitaikydavo — jie visi buvo ar driskiai, ar utėliai, ar kokie sklypininkai, neverti į žentus tokios senos ir pagirtos vietos, kaip Basiuliškių vienkiemis.

Gyvenimas čia plaukė lėtai, beveik nepastebimai, nuo amžių išgraužta vaga, kaip vanduo upėje, užgožtoje karklais ir juodalksniais, apvytoje apyniais ir karklavijomis. Vaikinas netruko pasiimti, kuom laikosi ūkis ir jo gyventojai.

Iki pavasario prasiniovė skiedryne su malkomis ir žabais, ant senų, baigiančių susmegti, kurių pilnos pastogės ir pašiūrės, metų metais nejudinamos, kur veisėsi šeškai ir žebenkštys, kraudami naujus. Skuto, tašė, skaldė beržus, uosius ir ažuolus įvairiai namų reikmėnei. Visų gausių trobesių pašaliai lūžte lūžo medžiagų atsargom, ir senio patyrimas besurado kur tarpelį naujai.

Didelė klėtis su kamaromis, su grėdais ir prieklėčiais nebetalpino grūdų, sėmenų, miltų, kruopų, linų, kanapių ir mėsos. Taukų, lydyto sviesto, medaus, sūrių — be skaičiaus ir be nuovokos. O kūtėse baubė karvės, veršiai, mituliai ir žindukliai, jautukai ir telyčios. Maži, pašiausę ilgą vilną, blogai per žiemą šeriami, bet atsigauną vasarą plačiose ganyklose. Ožkavilnės avys, deglos smailiasnukės kiaulės veisėsi ir dauginosi, kaip ir paukščiai, nesulaikomai ir nesukontroliuojamai. Jei ne vilkai ir lapės, ne šeškai, šermuonėliai, žebenkštys, žiurkės, vanagai ir varnos. Jei ne marai, raudonligės ir juodligės visokios, šita plaukuota ir plunksnuota gyvūnija būtų užliejusi gyvu tvanu laukus ir miškus.

Vedėsi Striūnai ūkis. Ėjo nuo rankos gyvuliai. Jis ir nesiskundė ir nerūgojo Dievui.

Vakarais, kai moterys sukosi su rateliais ir vėliau staklėmis, vyrai suko pančius, mušė šienveržes virves, vadžias, viržius iš linų ir kanapių ir gyvuliams rišti iš liepų ir vinkšnų karnų. Piemuo vijo apivarus ir botagus, mezgė krytis, narpliojo bučius. Gaidykstėmis kamaroje užavo girmos, dundėjo piesta, grūdant kruopas ir gruce. Visą padarynę, visą apyvoką nuo siūlo iki kailinių, Striūnos šeimyna išmanė pasigaminti pati. Nė daktaro, nė aptiekoriaus jie nesišaukė. Senoji pažino visas pelkių ir miškų žoles. Ji mokėjo atsodyti rožę, užkalbėti gyvatės kandį, atitaisyti pamestą karvės gromulį, išliežti liežuviu akį. Visokių raganysčių žinojo senė.

Nuo polaidžio iki plikšalų nieks nekėlė kojos toliau kiemo ir laukų su ganyklom. Tik žiemos keliu prasilaudavo ir pasiekdavo miestą, kad pratuštintų aruodus ir pastoges naujam derliui ir tuo pačiu papildytų tarbelę su raudonaisiais.

Žemės tedirbo gal ketvirtąją dalį. O kiek jos iš viso valdė, tai kas ten galėjo pasakyti. Už patyrelio balas, už paupio užliejamus karklynus, už miško lūžtančius plotus mokesčių nemokėjo. Tai

iš kur jie galėjo susivokti savo žemės platybėse? O dirbamą visas jėgas įtempę turėjo saugoti, nes miškas smelkėsi iš visų pusių, grasindamas kurią dieną užželdinti patį vienkiemį.

Kol arė mediniais žambriais ir akėjo medinėmis akėčiomis, nepajuto, kad jau po saulės gražos. Ir vasarą, mojuojant dalgiais gyvatynus ir aukštas atuořečių dirvas. Jauja rūko kasdien, kur, be spragilo, kitos mašinos nežinojo. Banda užderėjo — geros žemės neskundė. Išvėčius ir susėmus nuo klijimo ir supylus į maišus, senis paklausė, kur nuvežti.

— Jei rastum kur aruodėlį klėties kampe... Kur aš dabar vešiu?

Toks pasakymas glostė Striūnai širdį. Ne kad būtų dreizęs uždirbtą gerą atiduoti, bet kad visad sunku skirtis su savo žemės vaisiais. Kol jie tavo klėty, tai kaip ir tavo. Bet neilgai jie pabuvo, neilgai.

Nelaukęs Kalėdų, jis sutiko antriems metams. Ir už tą patį. Dar didžiau nudžiugino pasakęs, jog nė poilsio neis. Jis įkosėjo ir piemeniui pasilikti. Kurgi jis rasiąs tiek šeškų, zuikių ir kitokių žvėrelių gaudyti spąstais, už kurių kailiukus nejučiom sudarysias antrą algą? Kur tiek jerubių, karvelių gaudyti su kretalais ir su kilpom?

Kai vieną dieną apšarmojuisiais arkliams ir apiedijusiais ūsais sužvangėjo kalėdninkai, jų laukė niekad nepatirtas priėmimas. Vaikis mat buvo pripūtes moterims ne tik trobą apsiukuoti, bet ir ragaišių prikepti, padaryti alaus, pamušti žasų ir paršų. Pritinka pavaišinti brangius svečius vieną kartą per metus. Ir tikrai, moterys nustebo, kaip anksčiau to nesumetė, kai gėrybių tų visur perpilniui.

Bet prieš vaišes šeimininkas vedėsi kalėdninkus į klėtį atiduoti pyliavos. Vaikis sekė įkandin — padėti. Senis turėjo savo nusistatymą ir, kas priklausė bažnyčiai, nesivaipydamas davė. Davė gerai. Klebonui po puspūrį rugių ir kviečių ir pūrą avižų jo arkliams. Vargonininkui ir zakristijonui — po sieką duoninių, o varpininkui — sieką miežių kruopoms.

Kai jau bažnytiniai padėkoję raišiojosi maišus, vaikis pagavo klebono ranką, stovinčio čia pat ant prieklėčio, pabučiavo ir nusižeminęs paklausė:

— O nuo manęs, tėveli dvasiškas, ar nepriimtumei kalėdos?

— Ką čia iš tavęs imsi, kad ir taip esi plikas kaip kuilio bamba.

— Nesigirsiu. Tik, ką man Dievas davė, tuo ir norėčiau pasidalinti. Paaugo, dėkavot Dievui, gaspadorius geros žemės nesigailėjo. Pats iškūliau, pats bėriau ir vėčiau. Grūdas į grūdą.

— O-o, — atkuto klebonas.

Striūna išsižiojo, tai girdėdamas. O vaikis nebegaišdamas sėmė po pilną sėtuvę iš savo bandos aruodėlio ir vertė į pražiodintus maišus. Visiem po pūrą miežių suvožė, o klebonui dar ir avižų tokį pat saiką. Tą patį gavo ir klapčiukas — varpininkas.

Striūna pažaliavo ir ūsai sulindo tarp dantų, ir nebesikėsdamas suriko:

— Nedaryk sarmatos man, gaspadoriui, prieš šventą ypatą!

— Nieko, nieko, geradėjau. Apieros bažnyčiai dar niekad nebuvo per daug, — suramino jį klebonas.

Suvargęs piemenėlis, didumo suaugusiam lig juostos, pritraukta koja, kurią žengdamas turėjo mesti į šoną kaip kobinį kokį, vaiko, matyt, iš anksto pamokytas, atvilko virtinę jerubių, porą zuikių, pasmaugtų kilpom, ir įbruko į roges.

— Iš kur tu toks medinčius? — stebėjosi klebonas.

— Piemenėlis mūsų, — jam paaiškino.

O jau vaišinosi — tai ką gi. Moterys dar apdalino pirštinėm ir stuomenim. Tie neužsileisdami — saldainiais ir šventais paveikslėliais. Klebonas gyrė visus atsispirdamas. Nebekamantinėjo nė poterių, nė prisakymų.

— Kas duota bažnyčiai, to nė velnias neatims. Juk ar geriau būtų žydo karčemoj už kertės prašlapinti?

Po tokių žodžių seniui kilo noras neužsileisti bandininkui ir todėl vedėsi antrą kartą į klėtį bažnyčios tarnus, pripildydamas dvikarčius maišus iki pat kerpių. Tokio nuotykiu neturėję, kalėdninkai išlėkė gulom ir dainuodami, neužsibuvę ilgiau tik dėl to, kad bijojo vilkų.

Vaikis ir galvą sukrią turėjo, ir nagus kabrius. Padirbo dantytą volą javams kultti. Tuoj pamatė ir pripažino, kad spartina darbą ir užvaduoja rankas. Įtaisė karvėms sietus, arkliams gardus, kiaulėms tokius lovius, kad neišknistų ir nereiktų žargstyti, norint jovalą supilti. Lempą tokią, su knatu, kurioje lajus dega ir duoda gerą šviesą. Lajaus gabalai kaip girnopusės sulydyti šimtui metų. Tai iš jo žvakes lieti pamokė. Kur tu nelabojo, koks išmislinčius, pasakorius ir štukorius, galima sakyti! Nepraėjo pro šalį, to ar to neužkalbinęs, kad ir paties menkiausio. O jau Zuzanai ir nykščiu pašonėn neįdūręs. Tai riešutų kišenę priraškęs.

— Še. Tik dantų neišsilaužyk.

— Hu hu hu... Kur čia išsilaužysi? — patenkinta merga kūkčiojo uždaru juoku.

Vasara buvo. Pats gražumas, pats augimas ir brandis. Jis padėjo Zuzanai nunešti žlugtą paupin ir valandžiukę drybsojo ant žolės, žiūrėdamas į dangaus debesėlius ir leisdamas dūmus iš pypkės. Ji daužė kultuve, pasikaišius sijoną, įsibridus iki kelių, iškaitus, suplukus. Pasirūkęs ir pelenus iškrėtęs, prisitaikė ir griebė per pusiaują, koja papynęs, nes geruoju jau jos nepergriausi. Ir įniko volioti po žolę ir kutenti kaip pašėlęs. Pasivoliojo net po juodalksniais. Ši tik kikenė, kikenė ir užsimerkė.

O vėlai rudenį Zuzana apsunko, apsileido. Nė traškumo darbe, nė elgesy. Storyn ir dukšlyn ėjo, apniukusi, užgriuvusiom akim, lyg neišsimieganti per naktis.

— Į tinginį merga išvirto, — bambėjo motina. — Neryk tiek daug, ne pjovimui užleista.

Ji ir nerijo daugiau, rodos, o sijonai vis tiek nebesuėjo.

Ir saulę, rodos, kas nuo dangaus nubraukė. Nejauku, gudu ir laukstu kažko. O ko, nepasakysi.

O vyrukas dainas dainavo visokias, plušėdamas per dienų dienas. Ir švilpiniavo taip gudriai išraitydamas, kad tik klausykis, liežuvį pasidėjęs.

— Ve, dar gerai, kad turim tokį smarkų darbininką. Per tą ledergą supūtų atuorėtis pradalgėse.

O vėliau, jau taip apie mikūlas, močia susirinko švęstų žolių ir pagavo ją smilkyti. Tėvas subrandino vadžias ir, kertėje ją prispyrę, klausė pasimainydami:

— Kas buvo tas, pasakyk mums, tu, sterva?

— Jei nepasakysi mums, savo gimdytojams tikriesiems, tai pagal prisakymą kailį vadžiomis nuengsiu.

— Iš kur jis atėjo? Ar ne iš miško? Sakyk tu, nederla.

— Rodos, kad iš miško, — unkštė vargdienė, engiama šlapia virve.

— Ar jo kojos apžėlusios ir su nagom? Atsiliepk gi, nevaleika tu!

— Nemačiau kojų...

— Tai gal kailiniais išvirkščiais buvo, ir dūmai su siera iš nasrų ėjo? Lerva, tu lerva.

— Ėjo dūmai...

Daugiau nė iš pėdos. Gali negyvai sukapti, gali visus kadugius sudeginti. Tad laukė klebono, atvažiuojančio kalėdoti. Ir puolė jam į kojas, melddami susimylėti ir atitolinti koronę nuo namų.

— Tai kas toks buvo? — klausė ganytojas.

— Kad užsispyrus nelaboji. Nesako. Sukapok nors į gabalėlius. O tyli. Tik sako, jog iš miško, tėveli, — giedojo pamaldžiai Striūnienė.

— Iš miško?

— Tigi, iš miško. Ir sako, jog apžėlęs ir dūmai iš nasrų ėjo.

— Kokie dūmai?

— Sieros, sieros.

— Jau tu, mamun. Geriau aš pats paklausiu. Eikšen, Zuzan. Arčiau, arčiau.

Merga atkariai laikėsi, tartum į žemę suvaryta, ir krūpčiodama laukė smūgių.

— Tėvai, mirkyk vadžias! — tvarkė motina.

— Pala, pala, be vadžių. Mes gražiuoju pasišnekėsime. Nu, nebijok. Ar tu pažįsti tą? Ar pažintum jį, jei parodyčiau?

— Pa, pa... — nepakeldama akių, dejavo vargšė.

— Tai ką jis tau darė?

— Ugi kad įniks kutenti pašones ir paširdžius... Ugi...

— Ir užkuteno. Nu, žinoma, taigis. O kur jis, ar yra šioj troboj?

— Y-y-yra...

Seniams akys lipo ant kaktų. Motina dar prie to žegnojos. Pas duris stovėjo vaikas ir iš papildų vėpsojo. Klebonas komandavo:

— Eikit šen! Ir tu, ir tu, Petrai. Klaupkitės, o aš palaiminsiu. Poterius mokat? Kur nemokėsit? Jau kai prisipažįstat, tai ir išrišimą gausit.

Jaunuosius suklupdė ir netruko palaiminti.

— O dabar klausykit, ausis patempę. Po Kalėdų užsakus pirmuosius duodu iš ambonijos. Po Trijų karalių atsibus tretieji ir pats juos surišiu į krūvą moterystėje gyventi. Merk salykla, Striūna Pranciškau. Trink apynio spurgas. Šoksime veselį, kad zuikiai išlakstys į pašalius.

— Tai, tai, kad, tėveli dvasiškas, mums netinka jis į žentus, — vapaliojo motina, puldinėdama akim nuo vieno prie kito.

Senis graibstėsi vadžių, traukdamasis atbulas.

— Toks perėjūnas svieta. Bandininkas...

— Žegnokitės, seniai Pats Dievas atsiuntė jums žentą į namus. Toks vyras, tokios rankos ir širdis, — klebonas dar gerai atsiminė pernykščių kalėdą.

Seniai šnypštė, ir tiek. Nors tu ką. Tai klebonas paklaus, kiek jų dukteriai metų.

— Kiek čia būtų? Ar tu neatsimeni, tėvai?

Ne. Ir tėvas nebežinojo, nors lenkė pirštus ir stiebėsi pasižiūrėti po balkiu, kur buvo įkirpti karpai, ženklina visus įvykius ir skaičius.

— Nebenutuokiu.

— Nugis, kai rauplės visus septynius kaip su dalgiu paguldė žemelėn. Dieve jiems dangų duok. Zuzana, pati mažoji — tokia jau buvo. Tik ta viena ir beužsikorė.

— Aha, — klebonas greitai atsekė. — Kai rauplės siautė... Tai jau bus visos trys dešimtys metų, dar su viršum, praėję. O Zuzana tokia, sakai? Tai jau jai visos keturios. A?

— Tigi, tigi. Tiek jau gal ir bus vaikui... O rodos, piemenė. Kiek čia seniai lakstė paskui karvės uodegą.

— Piemenė ne piemenė, o merga kaip staklės subudavota ir nunokus jau ant to paskutiniojo. O jūs, tėvai, ją bergždžią norėjot išlaikyti. Ar nežinot, ką pasakė Dievas, kad veiskitės ir dauginkitės? Ir kad pasakyta Dievo paties taipogi, jog šaka, kuri neveda vaisiaus, turi būti nukirsta ir sudeginta ugnį. A? Klaupkitės ir jūs. Ir kad man nebūtų jokių barnių ir rūgojimų.

Nebebuvo rūgonių. Net gera pasidarė, kad nuslinko sunkumai nuo širdies. Vestuvėse gėrė ir šoko Zuzanos krikšto tėvas, Baltramiejus Kaziūnas iš Šunkiškių, ir medsargis Baikštys su šeimyna.

Darbai sekėsi, ėjo nuo rankos. Pavasaris išaušo gražus, ir vasara brendo, ir ruduo auksinis, versdamas glėbiais į klėtį ir klojimus. Zuzana atkuto, pajaunėjo, nors tai ir nesidavė nustatyti iš raupu klaikiai suėsto veido. Bet akys blizgėjo tokia gera, tokia malonia ir nuolankia šviesa, kai sekiojo vaiko žingsnius ir nejučiom savo jauną vyrą. Parėjęs iš lauko, kartais pasigaudavo jį ant rankų.

— Eikš, panešiosiu tave, varloži. Vyras išaugs kaip pečius.

Moters akys rasojo palaiminga drėgme, ir ji buvo laiminga.

Ir seniai negalėjo atsidžiaugti mažiuku. Grobstė vienas nuo kito. Išsiėmė didelę išimtinę, pamažu traukėsi iš ūkio ir iš viso gyvenimo. Devintą dešimtį einančius vieną ir kitą nulydėjo į Laumakių kapelius. Striūnos pavardė išnyko Basiuliškėse. Išliko Doveika.

O Doveika akis buvo atsikrapštęs dar prieš ateidamas. Jis nebelaukė žiemos ir nebesitenkino rogių keliu. Pasibalnojęs arklį, jodavo miškų šunkeliais ir parsinešdavo tai tą, tai tą, kas daugiau šviesos įneštų jų urkštynėn. Medžius nugenėjo aplink trobą ir langus iškirto didesnius. Praskynė krūmus, kelelį pratiesė bent iki brastos. Ilgai nelaukęs, parsivedė vaikina ir mergą. Yra duonos, yra iš ko algą mokėti, o darbo — tai tik sukis. Kad šeimyna pasilaikytų ir jos liūdnumas neužpjautų, kas antra savaitė siuntė į bažnyčią ir pasižmonėti. Armoniką įtaisė ir pats pagroti pasirodė sugebąs. Mėgo jaunuomenę Petras Doveika. Mėgo žmones pašnekinti, juos aplankyti ir pas save prie alaus pasivadinti. Ir piemenį įtikino, jog niekur geriau nerasiaš. Kartu, girdi, pradėjom tarnystę tose pūstynėse, tai ir pabūkim, žiūrėsime, kas išeis.

Šlubiui jau ir ūsai stagarėjo, ir kaulai sustembo. Rankos tokios kaip verstuvės. Visas augimas į rankas suėjo. Jomis galėjo jaučiuką pasmaugti, jei to būtų prisireikę. Bet augumu ir pasiliko iš pupų nevaromas. Su darbu sunkiai valiojosi, tai plūkėsi prie karvių.

Gera buvo gudrauti ir vaikščioti gūžį išvertus, kai namie tokia šeiminkė. Ji dirbo už dvi samdytas mergas, apėjo visą liuobą, apverpė, apaudė, nors visko buvo perpilniui kad ir dvidešimčiai metų. Savo gyvenimo būdo ji nepakeitė. Sūnus augo, augo laukai aplink, didėjo ūkis, didėjo šeimyna. Vyras vis ką nors naujo vežė iš miesto, pirko, taisė. Bet sunkus čereslas, jai tėvų patikėtas, nėjo menkyn, kartais vis dar papildomas. Kiek ten to gero buvo, žinojo tik Doveika. Ji kaupė pinigus, o leido vyras. Bet jie nemažėjo. Ne. Tiek jau ji išmanė.

Nemažėjo jie net tada, kai Doveika pradėjo naujas trobas statyti. Pamažu, ne iš karto. Viena vasarą nugriovė senuosius laidarius, ir jų vieton iškilo nauji mūriniai tvartai, baltomis sienomis, raudonais stogais, nusižiūrėjus į dvarus. Po to daržinės, klėtis, viralinė, rūšiai. Savo miško turėjo per akis, tad tik darbo ir nusimanymo. Tik su gyvenamąja troba dar nesiskubino, vis kažko laukdamas.

Jis laukė, teisybė. Visą laiką laukė. Bet tai nesiklojo pagal jo valią, kaip visa kita. Tačiau laukdamas nesėdėjo, o veikė. Pradėjus tvartis savai valdžiai, nuo pat pirmų dienų jodinėjo raitas ir darbavosi sušilęs, kol koją įkėlė valdžion kaip valsčiaus tarybos narys. Pamažu jis ten tvirčiau jautėsi, kad iki viršaičio mažai betrukė. Vieną dieną jį išrinko ir patvirtino. Jis tapo ne tik turtingiausias ūkininkas valsčiuje, bet ir galios daugiausia turįs.

Jis jau galėjo vykdyti savo senus planus ir užmačias. Prakirsti spragą į tą nuošalųjį kampa, parodyti ir kitiems, kas tai per daiktas Basiuliškės. Vedė vieškelį per miškus. Vieškelis dulkėjo pro pat

jo kiemą. Sūnų atidavė į mokyklas. Sūnus ėjo didelius mokslus. Ūkį vedė kieta ranka pati, o jis valsčių ir visa kita.

O tas ir buvo, jog tos smulkmenos nesidavė lengvai sutvarkomos. Senė laikėsi, ir tiek, lyg iš ketaus nulieta. Ir tai, kad devynioliktais metais belaisvių ir plėšikų gauja juos siaubė, ir ją po balkiu buvo pakabinę, kojų apačias svilindami. Replēm nagus lupinėjo, reikalaudami pinigų. Inkstus atmušė, bet viską atlaikė, neišdavė tėvų palikto ir vyro patikėto čereslo. Ir gyveno sau kaip niekur nieko. Su siaubu jis pagalvodavo, kad, ko gero, dar pačiam teks pasenti, neparagavus saldaus jaunatviško meilės gėrimo, gyvenant tokiaime pertekliuje. O ką tu, jei senė susimanys savo motiną pralenkti? Ir viena, ir kita, jau iš anksto numatyta į žmonas, baigė pasenti, nuvysti. Jis laukdamas turėjo dairytis naujų

Kad taip sausais dantim būtų snaudęs Doveika, tai ne, tai ne jo gyvai prigimčiai. Leido sau per šalį pasiglemžti kokią traškią moteriukę, našelę ar merginą, bet tai visa tik tam kartui.

Gal ir iki šimto trauks senoji, ir tu dėl to jai nieko neprikiši. Pajuodusi, nusimušusi, viską atidavusi kitiems, kojos beveik neiškėlusi iš tėviškės. Vaikystėje nugalėjusi raupus, didelį atsparumą įgijusi. Tačiau vieną kartą pasiprašė sūnaus. Su ašarom minėjo Petrelį. Bet tas toli, mieste didžiausiam. Kol davė žinią, kol atvažiavo, atrado motiną nurimusią visam laikui.

O garbstymo ir giedojimo tai nepagalėjo ir nepamažino. Ir pakasynas tokias iškėlė, kad visa parapija gērė, ir visi pavargėliai buvo sotūs. Gražiai palaidojo, paminklą pastatė Laumakių šventoriuje. Gera buvo moteriukė. Gera. Tik jau labai suvėlino Doveikos gyvenimą, nors ką tu...

Tuo metu jau buvo pasirodžiusi jauna ir graži pienininkė Virsnių grietinės nugriebimo punkte.

VIENUOLIKTAS

Teko vieną rytą Tiliui išvažiuoti su pienu ir iš punkto su grietine pačion pieninėn. Kas trečią ketvirtą savaitę išėjo statytojams, ir tai jau buvo šiokia tokia gaištis. Basiuliškės staiga paliko kaip karvė be uodegos, Laurynui išėjus. Šlubis tas, nevaleika, paklibykšt-paklebokšt, o savo padaro, ir niekam nė rūpesčio, nė žinios. Žino, žaltys, gerai, ką gali, ir todėl ežiu riečiasi. Susiėdė su Doveika ir išėjo. Išsidėgė paskutiniaisiais žodžiais, kepurę pasuko, ir sudiev. Tegul, girdi, atveža jo daiktus kažkur į Kruopiškius, pas seserį, našlę. Ten jo priebėga.

Ne naujiena toji piemens išėiga. Kasmet taip atsitinka. Tik nežinia kada, rudenį ar pavasarį, užeis jam noras pasivaikščioti. Spjauti jam esą ant to. Doveika toks jam tesas ponas, kaip ir Žebrius prie būdos antai ką pririštas. Basiuliškės jam lygiai priklausančios. Dargi daugiau, nes jis pirmasis į vienkiemį atėjęs. Jis tik nenorįs užsiimti, o parodytų. Kol buvo gyva senoji, vis mokėdavo gražiuoju nutildyti, nuglostyti, pasiguosdama pati, padūsaudama.

— Ir kurgi tu eisi dabar, Lauriuk? Kurgi? Pabūkim, pakentėkim...

Lauriukas duodavosi nuglostomas ir pamažu, pamaželiais atsileisdavo.

— Tai tik dėl tavęs, Zuzan, tik dėl tamstos. O taip, lai aš jam ištaisychiau nugarą...

Tas „jis“ buvo Doveika. Tik su juom Laurynas niovėsi, širdžiai mirtinai apkartus. Ir jis veidavo Doveiką. Visada. Kinkydavosi žmogus arkliuką ir leisdavosi miškais ieškoti maištingojo piemens. Basiuliškių banda didelė — nesipirksi su juom.

Išsiruošė Tilius gerai nusiteikęs, nes kelionė pieninėn buvo niekas kitas, kaip atvanga ir poilsis tokiu laiku, kai kojos pamuštos sėjamosiose dirvose.

Važiudamas pro Gužo trobą, prilaikė arklį ir žiūrėjo į langus, ar kas nepasirodys. Langelis atdaras — ten miega Agnė ir sapnuoja rytmečio sapną. Siena uždengta tirštai sulapojusių alyvų, kurių žiedai jau buvo perpus išsiskleidę, ir saldaus kvapo dulksnis patraukė iš tos pusės. Visas namas ir sėdyba atrodė kažkaip kitaip nuo žalumos, lyg pažemėjusi, pasigūžusi prie žemės. Žalia veja klojosi išilgai kelio ir namo, kaip tik toje vietoje, kur žiemą trempė miškavežių arkliai. Išdaigi mintis jį suėmė, ir jis nusijuokė, apžvelgęs kelią į abi puses. Nieks nevažiavo. Jis užsuko vadžias už šalydrangio ir, nušokęs nuo vežimo, keliais šuoliais atsirado prie krūmo ir barkštelėjo botkočio galu į langą rėmą.

Viduj sušneko, subildėjo kėdė ar kas, ir vėl nieko. Užmigo vėl, matyt, tinginės mergos — pamanė bernas ir antru kartu patraukė išilgai. Tada kyštelėjo išgąstingas Milės veidas, pravira burna ir susivėlusiais plaukais.

— Ak tu čia, baldusninke! O maniau, kad karvė ragu sieną verčia.

— Kelkitės, miegalės! Saulė žeme ritinėja, žmonės laukuose prakaituoja, o jos vartosi iki pusryčių,— barėsi Tilius, atsistojęs ant takelio, rankas susikišęs kelnų kišenėna ir cigarete prisilipdęs palūpy.

— Kur tu taip anksti išsiruošęs? — pasirodė ir Agnė, pritūpusi palangėje, ranka suglemžusi marškinius ant krūtinės.

— Važiuoju į miestą, Agne. Gal reikia ką parvežti?
— Į miestą? — išplėtė akis mergiščia. — Imk ir mane kartu.
— Gerai. Apsirenk ir atbėk. Aš busiu ten, — mojo pieninės link. — Užsisodinsiu ant grietinės bidonų ir nubugdysiu. Gerai kaulus pakratysiu ir paleisiu.
— Tokia ten ir kelionė. Keliauk sau sveikas.
— Tai kas? Važiuojam...
— Mes turėsime namus saugoti. Tėtis su mama išvažiuoja pas gimines, — atsiliepė iš lovos sesuo.
— Išvažiuoja ir parvažiuos. Baisus čia daiktas.
— Ne, neparvažiuos. Jokių būdu šiandien nesusėdės, — karštai užginčijo Agnė.
— Vidury savaitės? Galėtų šventės palaukti.
— Negalima. Tetulė ruošia metines nuo dėdės mirties. O tokią dieną kaip tik išpuola, — išaiškino vyresnioji.

Didelis glėbys alyvų šakų, pamerktų ašotyje, sužydusių iki vieno žiedelio, uždengė pusę lango. Ir Agnės veidas pro juos šypsojosi toks pat jaunas ir traškus, kaip rytas ir tie žiedai, ir svaigus, kaip jų susitelkusi kvaptis. Stiprus, smelkiamai purtantis noras kėlė jo ranką prie lango. Pastumti jį, praverti, pagauti mergaitės ranką, apglėbti pirštais prilaikomų marškinėlių dengiamą krūtinę ir išbučiuoti ją. Ir tas kaitriai jaunas ir ryto rausvumu gundančias lūpas, ir baltą kaklą su švelniu ir minkštu įdubimu virš sulenktos rankos. Jeigu ne sesuo, jei ji viena miegotų savo kambarėlyje, tai pro tą patį langą jis ateitų, nakčiai užskleidus sparnus ant miško ir užsnūdus tėvams kitame gale.

— Judėsiu. Jau kažin kas atvažiuoja. Dar sakys...
— Ką sakys? — nusigando Agnė.
— Velnio akį! Ką kas gali sakyti?

Jis grįžo prie savo kumelės. Lyg geležis iš žaizdro, kritusi už ančio, degino jį geismo ugnis, karštu garu užėmusi kvapą, pakirtusi kojas ir po to likusi juoduoti tamsia, gilia duobe. Jis manė, kad kiekvienas suprastų iš jo veido, iš eisenos, iš botago kirčio senai, rambiai kumelei, kai, kritęs į vežimą, pagriebė vadžias, kas jį buvo taip galingai ir nenuslepiamai užvaldęs šią trumpą susidūrimo su mergaite akimirka. Ir visu vaizdo platumu, ir visa šurpia gelme atsivėrė ana neužmirštama, nepasikartojanti kelionė paupio taku, ir besąlyginio atsidavimo valandėlė sprogstančių karklų tankynėje. Kaip tamsa, kritusi iš aukšto, kaip tvanki ir aistri naktis, nusileidusi iš viršaus ir užspaudusi akis ir užėmusi žadą. Jei ji nebepasikartojanti — tai jis gailėjosi.

— Gerai, gerai, kad taip buvo, kad... nieko. Ne, negerai, o gal... — šnabzdėjo pusbalsiu, negirdėdamas savo žodžių, nesu vokdamas jų prasmės. Ir gniaužė kumštis, braškindamas sąnarius. Jis norėjo, kad nusileistų naktis, jis norėjo, kad nieko, kad nieko aplink nebebūtų.

Keletas vežimų stovėjo patvory. Ant betoninio paaukštinimo rikiavosi pieno indai. Pusberniai ir mergos ar koks senesnis su pypke dantyse juos stumdė, traukė arčiau svarstyklių ir, pasidėdami vienas kitam, dviese kibę už ašų, pylė į sveriamąjį baką. Pienininkas žymėjo į knygeles. Užė separatorius. Pieno srovė bėgo žemyn. Grietinės atskirai. Liesąjį leidosi kiekvienas į savo ištuštintus indus taipgi pagal svorį, pažymėtą knygelėje. Visą įmonę sudarė mūrinis pastatas su erdvesne patalpa pieno priėmimui ir išdavimui, jo išskirimui, o kita mažesne mašinoms. Ten ir motoras burzgė, ir iš ten, išvestas pro stogą, kyšojo juodos skardos kaminas, retkarčiais užsikosėdamas ir išspjaudamas mėlynų dūmų kąšnius. Garų, sušutusio, ant grindų nusilaisčiusio pieno tvaikas laikėsi visam pastate ir pro duris puolė lauk. Aižiai džeržgė geležis, velkama per cementą. Kaimiečiai šnekučiavosi gailioje rytmečio šviesoje.

— Pats būsi Doveikos? — klausė pienininkas, žymėdamas kilogramus į knygelę. Tilius patvirtino.

— Teks grietinę vežti.
— Žinau.

Jis žiūrėjo į trobas, kurios iš čia buvo ne toliau, kaip gera ariama varsna, ir girdėjo vištų katėjimą, cypsėjimą žąsiukų. Gužas tepė ratus, ruošdamasis kelionei. Gerai rėkiant, būtų galima susikalbėti. O durų varstymas ar girdėtusi? Kažin ar ji jau atsikėlė? Kur ji kelsis, ir ko jai keltis? Ji guli išsitiesusi, išmetusi rankas, apimta tingaus rąžulio, užsimerkusi, o lūpos minkštos ir praviros — lyg šypsniui, lyg šnabzdesiui. Ką ji galvoja, ką mano šiuo metu? O jei ji žinotų, ką aš manau apie ją šiuo metu? Jei ji žinotų? Ar išsigastų? Kažin... Tik aklas negalėjo matyti, kas dėjos jame tada, kai jis bėgo nuo jos lango ir šoko vežiman. Jis išspjovė nuorūką ir pasimuistė, tartum bandydamas mūro sienos stiprumą.

Jį kalbino žmogėnas iš pamiškės kaimo, su kuriuo žiemą dirbo. Vaikyštis spoksojo visą laiką į

jį, ir tik vėliau atsiminė, kad jis matytas kažkur ir kad jis vienas iš eiglio vaikų. Dvi paauglės, susikišusios tarp savęs, pasakojosi, juokėsi pasilenkdamos ir vėl rimtais, baikščiais žvilgsniais dėbčiojo jo pusėn. Jos ir išsirengusios buvo kaip bažnyčion, gėlėtom suknelėm ir dar dailesnėm skarelėm pasirišusios plaukus. Ir įsispyrusios į kurpaites, nors blauzdos be kojinių ir itin suskirdusios.

O čia dirbo Doveikienė prieš gerus metus su viršum. To apkūnaus vyro baltu, saulės nematančiu veidu, kaukštinčio medinėm klumpėm, vietoje. Anksti jis turi keltis. Su aušra, kaip ir visi dori kaimo darbininkai. Ir ji keldavosi ir skubėdavo žemyn cementiniais laiptais. Ir ką veikdavo paskui per visas ilgas dienas ir naktis? To nieks nepasakys. Ir kaip ji atrodė toje patalpoje, dvelkiančioje šalčiu ir drėgme ir atsiduodančioje sukartusiu pienu? Ar ji dėvėjo taip pat baltu palaidiniu ir avėjo basnirčia medinėmis klumpėmis?

Tai čia ją aptiko Doveika, ilgametis viršaitis, prasisiekęs muzikas. Turįs visko, tik stokojaš pačios. Kuom jis ją suviliojo ir kaip jis ją gundė, tas žilis juodais vešliais antakiais, klastinga ir gudria šypsena kaimietis? Vis tiek čia turėjo atrodyti kitaip. Ir saulės daugiau, ir juoko mūriniame name prie viešo kelio, kai šeimininkavo tokia skaisti mergina. Greičiausiai bernai varžydavosi dėl eilės piena vežti ir, sienas ramstydami, pliaukšdavo ir žvengdavo, kad atkreiptų jos dėmesį.

Ir buvo taip gera ilsėtis, pasidrėbus vežime ant maišo, pagulus vadžias, išmetus rankas ir kojas, užsimerkus ar išžiūrėjus į debesis. Kelias tuščias. Kelią žino sena ir ištikima kumelė. Balkšva kelio juosta pjovė atgijusį mišką, ir jis skardėjo paukščiais, ir toks jis garsus, pilnas, turtingas ir kvapą užimančiai troškus, jog salo širdis, ir mintis pavargusi leidosi snaudulin.

Ir pats ievų žydėjimas buvo, kai tirštais baltų žiedų kekių sriautais sviro šakos iki žemės, ir galvą suimantis jų kvaptis, suspaustas miško ankštumoje, dusino krūtinę. Alkanynėliuose laikėsi savotiškas, niekur kitur ir niekad kitu laiku neaptinkamas, baltųjų gegužinių grybų kvapas. Ir jis kėlė ankstyvuosius vaikystės prisiminimus, kai, pirmą kartą išginus bandą, to ypatingo dvelksmo viliojamas, bėgdavo, sprausdavosi tankynais ir iš po senų pernykščių lapų išsipylusius baltus tiltelius rinkdavo kepurėn. Berželių lapai blizgėjo. Skrido pūkuoti epušių žirginiai, ir pušų sidabriniai ūgliai plyšo ir žiojosi, pažerdami sakuotų žvynelių saujas. O tyrelis blausiai mėlynavo, lyg dar nespėjęs nupustyti miškakirčių laužų dūmų nuo savęs, ir smego kažin kokiose tolybėse. Ir malūno sparnai kelio spindžio gale, įsitvėrė aukštumoje, plaukė virpančiame ore, kilsuodami tartum ant aštrios, neramos bangos. Tai ir buvo viskas, ką užgriebė akis, ir apskritai viskas, kas buvo tapę jo gyvenimu ir jo pasauliu. Mėginimas prasilaužti ir išeiti nesėkmingai baigėsi valsčiaus dabokle. Ir atėjo čia. Bet argi čia bloga?

Ne. Po to jis niekam nebesiskundė, net Petru, kaip buvo įpratęs. Tuo atžvilgiu surimtėjo ir gal vyriškesnis ir suaugesnis tapo.

Jis sapnavo tokius keistus sapnus. Jie sudarė, glaudžiai susipindami su kasdienine buitimi, žavią ir gundančią tikrovę. Jis buvo patenkintas, nieko daugiau nebetroško ir užsimerkęs mėgavosi puikia poilsio valanda. Ir net nustebo pamatęs, kaip toli jį pasivareš ir įpratęs, kad pasikeitimas bet kurion pusėn jam atrodė kaip praradimas. Jis nesusigraibė, ko būtų gailėjęsis, bet kad taip, tai tikra. Vyrų prie tvenkinio jam priminė netrukus prasidėsiančius kasimo darbus.

Atlikęs pieninėje, senais, dvaro sodintais kaštanais apdengtu keliu nusileido pakalnėn ir tiltu persigavo antron pusėn. Kairėje vanduo siekė tilto apačią, taip aukštai sukeltas ir visu tvenkinio paviršiumi apverstas pavasarį atplukdytais medžiais. Dešinėje jis krito pro atvirus šliuzų vartus, sudalintus trimis betono sienomis, ir virdamas šniokštė ir kunkuliavo dvidešimties pėdų gilumoje. Turbinos užė Melamedo malūne, gręždamos putoto vandens verpetus, nusivingiuojančius siaura Vilkijos vaga žemyn tarp aukštų molėtų krantų.

Didžiulis raudonų plytų pastatas nudulkėjusiais langais, virpančiais ant jų voratinkliais nuo mašinų gaudimo viduj, pažaliavusiais tašytų akmenų pamatais įsibridęs upėn ir prisiglaudęs šonu prie įkalnės, buvo statytas dvaro kartu su daugybe kitų mūrų. Kaip ir pylimas, iškeltas ir įrengtas taip, kad tvirtų šimtmečius. Malūną nupirko broliai Melamedai, kelintais metais po karo grįžę iš Rusijos. Jie buvę raudonųjų komisarais ir gerai pasipelnę revoliucijos metais. O grįžę pliki, kiaurom alkūnėm ir, be skudurų maišo, nieko neturėję, neminint storos bambukinės lazdos. Ta lazda buvusi mėtoma ant grindų, valkiojama po purvynus vargingoje grįžimo kelionėje — vagonuose, pirtyse, karantinuose. Bet jos vidus buvęs išgręžtas. Geresnių daiktelių už auksą turėjo būti lazdoje, jei užteko jų malūnui ir kitiems vėlesniems įrengimams.

Malūnas veikė žiemą vasarą. Atslūgus vandeniui, jį suko garo katilas. Aukštas mūrinis kaminas išdygo virš pastatų kaip tikram fabrike. Be šešių malimo gangių, be valcavimo įtaisų, kruopų ir grucės grūdyklų, sustatė mašinas vilnoms šukuoti ir verpti, milui nukirpti, nuspausti, suvelti ir dažyti. O paskui naujuose priestatuose pradėjo gaminti kartoną. Miškas plaukė Vilkija, mišką pjovė

žviegiantys tartokai ir malė vandeninės girnos. Įmonės elektrinė teikė srovę visam miesteliui.

Raudonasis Petras, Každaila, Tugaudis — buvęs policininkas ir keletas kitų, žiemą kirtusių mišką, darbavosi prie tvenkinio, ilgais kabliais graibydami popiermalkes iš vandens. Grandinę užnėrus, ištisomis krūvomis traktorius vilko prie pjūklų. Lauko darbams vadovavo tas pats Špicas, ir Tilius, jį pažinęs, nejučiom sulėtino žingsnį, pajutęs kažkokį nesmagumą.

— Ė, Tilius! — mojo, jį pamatę, vyrai.

— Kurgi tu?

— Atvežiau grietinę pieninėn. Ir pamačiau jus.

Jis purtė kiekvieno atkištą didelę ir sakuotą ranką.

— Tai kas ten naujo pas jus? Ten, už miškų?

Nenusakomai šviesaus žalumo Petro akys juokėsi, ir aplink išsivagojo smulkučių raukšlių spinduliais. Tugaudis irgi šypsojosi ir liežuvio vilgė vėjų suplaišiotas lūpas.

— Taigi kas? Kaip Gužienė, mūsų geradėja, laikosi? — klausė jis.

— Ne Gužienė, o Gužaitė, sakyk. Mačiau, kas tau rūpi, — glemždamas taboką iš pakelio, įsikišo Každaila. — Nors pati Gužienė dar verta pasimesti ant šono. Jau aš pasakysiu, kad vieną kartą man buvo nagai panižę...

Tugaudžio pirštai barstė taboką, nesutvarkydami išsiziojusios suktinės. Petras, primerkęs vieną akį, antrąją mirkčiojo, gindamasis nuo dūmų.

— O per nagus, jeigu kartais?

— Ar tau gaila? Nenupliš.

Špicas nuo tartokų pašiūrės nebeiškentęs sušuko:

— Nestovėkit! Dar nebuvo švilpio!

— Uždaryk savo švilpynę geriau.

— Ateik arčiau, palamdys tau šonus iš naujo.

Tilius pasimuistė, sekdamas prižiūrėtoją.

— Niršta ant manęs.

— Gavo į skudurus ir tegul džiaugiasi.

— Gal byla iškėlė teisme? Negirdėjote?

— Ne, to mes negirdėjome.

— Nekels. O jei ir keltų, vis tiek iš pliko nieko nepeš.

— Nelabai, matau, jo paisot.

— Kas mums? Mes tik padieniai.

Nė vienas iš jų nebuvo nuolatiniai įmonių darbininkai. Ne vienas jų vylėsi tokie pasidaryti, kur ir darbas pastovus, ir atlyginama pusėtinai. Popiermalkes ištraukus, padieniai bus atleisti, ir tesižinai sau. Jie guodėsi prasidedančiais nusausinimo darbais.

— Tai perduok labas dienas. Žinai... Greitai ir mes ten pasirodysim.

— Perduosiu ir pasakysiu.

— O teisybė, ar jau užsiregistravai prie kasimo?

— Dar ne.

— Tai užsirašyk. Galima ir pas eigulį. Kito mėnesio pradžioj numatoma jau, — skatino Petras. Tugaudis, truputį pasilikęs, patempė Tiliui už skverno.

— Ir nuo manęs... Milei. Pasakyk...

— Pasakysiu. Perduosiu. Gerai, — staiga jį persmelkė purtanti, kaip svaigi pagunda, mintis.

Ir, griežęs už peties, savo ruožtu papurtė vaikina. — Ogi tu pats imk ir atvažiuok. Šį pat vakarą, darbą baigęs. Juk turi dviratį dar?

— Turiu laužą tokį.

— Laikys iki Virsnių.

— Na, — Tugaudis rausėsi po kišenes, lyg ieškotų kokios dovanėlės, kurią norėtų pasiųsti merginai. — Aš vis ketinu. Bet nėra kaip. Gal kurį šeštadienį.

— Ne šeštadienį, o šį vakarą. Jeigu ne, tai pasakysiu, kad tu toks kalaušas, jog neverta tau nė kelnių dėvėti. Ir kad tu lakstai paskui žydelkėlas ir vediesi jas į parką vakarais. Ir pasakysiu, kad eini šokti į Šaulių klubą.

— Ką tu?

— Tai žinok, ožy, kad tėvai išvažiavo pas gimines, ir mergos vienos šianakt. Supranti?

Vyrai išraudo, vienas į kitą pasižiūrėję. Tugaudžiui pritrūko oro.

— Ir tu būsi?

— Aš juk kaip ir namie. Kas man?

— Jeigu tu... — atsisukdamas plačiai švietė dantimis.

Apgręžęs šakas skambliojančią kumelę, jis nustebo, kaip iš karto nekilo tokia puiki išeitis. Šnekinant prie atviro lango iš lovos išverstą mergiotę. O Tugaudžiui jau pragarą užkūrė. Lopys savo kiužą dviratėlį, arba pasiskolins. Ten jis dar mojuoja jam nuo vandens. Tie vyrai lyg giminės jam buvo pasidarę. Suartino bendras laikas ir vargas. Ir tos retos atvangos valandos, skandinamos užuomaršoje ir svaigime. Ir iš tolo, kaip nuo kalno žvelgiant, jos mielos ir žvarbančios linksmomis varsomis ir gaiva, tartum reginys į upės sietuvą su dangaus mėlyne ir baltu debesiu, įgulysiu jame. Tie vyrukai turėjo kažką bendra ir su tuom, ką jis tik nujautė dar labai miglotai. Bet artėjo jau nesulaikomai.

Saulė skėlė kibirkštis tvenkinio praperšose, žibėjo šlapiose medžių pluskėse, priešingą pusę aptemdindama šešėliu ir nuklodama paviršiuje, lyg šviežiai suverstas vagas. Maurojo ten traktorius, žviegė pjūklai, dundėjo girtos ir skaudžia garo švirksle išsiveržė sirena iš didžiojo pastato, skelbdama vidudienį. Apačioje, po šliuzų putomis ir sūkuriais, kantriai darbavosi meškeriotojai. Purslai tiško nuo akmenų, pasauliui sužysdami skaisčia vaivorykste. Žemai, dauboje, žvangėjo kalvės priekalas, žiro ugnis juodoje durų angoje. Gluosnių eilė bėgo pavandeniui iki vingio, kur džiaugsmingai klegėdama maudėsi jaunuomenė.

Kaulus narstančiu grindiniu pasiekė turgavietę ir trunkė išilgai krautuvių, kurių languose bluko išdėstytos prekės, o tarpduriuose snūduriavo patys šeiminkai, piktai puolami snaudulio ir įkyrių musių. Prie spaudos kiosko baltakelnis frantas šnekino jauną pardavėją. Laiškininkas vilko šikšninę tarbą, mojuodamas paruoštu įteikti laišku. Daugiau beveik nieko gero ir nesimatė apsnūdusioje aikštėje, neminint poros kaimiečių priešais valsčiaus raštinę, įsitvėrusių rankose kaduginius botkočius ir gyvai besitariančių, ką daryti. Jų arkliai čia pat garksojo, nuleidę galvas, seniūno įsakymu atvyti iš tolimų jų kaimo dirvų. Net ir Lukošiaus nesimatė, patogiai besiilsinčio savo įprastinėje vietoje, ant cementinio laiptelio.

Tilius apčiuopė kišenėje piniginę. Keletas atliekamų pinigėlių joje skambėjo. Galėtų sustoti ir užbėgęs išversti alaus kokį kaušą. Arba nupirkti kokį nors dailų niekelį. Ta mintis jam labai patiko kaip nauja ir išradinga.

Ką nors tinkama nejučiom išprausti užantin ar, sugniaužus delne, siūlyti įspėti. Bet ką? Ir tai jau ne taip paprasta. Laikrodininko ir auksakalio lange, atvirose, aksomu išmuštose dėžutėse žvarbo mažų ir visai mažyčių, žėrinčiomis grandinėlėmis ir puikiomis apyrankėmis laikrodėlių. Kaip tik ant jos riešo toks smagus daiktelis. Tik ar užtektų ir viso mėnesio uždarbio, nes jis mažiausiai turėtų būti auksinis? Ir žiedelis taip pat nepigus, ir jo nenupirksi taip sau iš akies. Kipšas rautų, nieko neišeina. Negi šilkinę skarelę arba stikliukais pamargintas šukas? Jis baigė persivaryti turgavietę ir tuo pačiu visas bet kokias parduotuves. Ant kampo, įsukant į savo gatvę, su šilto oro srove į veidą tvoskė įvairiausių kvapų mišinys. Išplėstomis šnervėmis patraukė vidun ir ko neužspringo valerijonais, mėtomis, gaižiai sausomis pudros dulkėmis ir tualetiniu muilu, kurs ilgai lydi iš kirpyklos išėjusį miestelio ponaitį. Ir chloroformo, karbolio ir jodo debesys, pasitinkąs kiekvieną, žengiantį gydytojo kabinetan ar ligoninės koridoriun. Ir visa tai plūdo pro praviras duris iš tokios kvapų daryklos, kokia buvo vaistinė turgavietės kampe. Didžiulis stiklo skritulys, sklidinąs ogiai žalio skysčio, tartum mėnulio pilnatis, žvelgiant girtom akim, už jo matėsi bonkučių eilės, perjuostos baltom etikečių juostom, ir iškilminga vaistininko statula. Dar kažką pažįstama suodė jis tame kvapų sraute, ir tai buvo akimirka, jį ūmai nukėlusį į prietamą šeimynos kambarį. Tamsūs plaukai buvo prasiskyrę ant jos balto kaklo. Ir du auskarai suposi, rausvai kibirkščiudami, lygiai taip, kaip saulėleidžių gaisras pro mažą langelį. Ir plaukai, ir kaklas jam tapo neatsiejamai surišti su tuo nuostabiu dvelksmu, bent tiek ilgai, kiek jis išsilaiškė aname kambarį.

Jis pasuko arklį prie šaligatvio.

Vaistininkas pastūmė laikraštį į šalį, viena ranka jį prispaudė, lyg saugodamas, kad vėjas nenuneštų, o antrąją pakėlė akinius ant kaktos. Ir žiūrėjo iš pažemių, geru šypsniu susiaurindamas paraudusias akutes ir švytėdamas auksiniais dantimis, iš po stangių ir vešlių kaip dvi vantos ūsų. Atrodė, jog visi plaukai buvo susitelkę į jo žilstelėjusius ūsus, nepalikdami nė plaukelio niekur kitur. Jo palenkta galva klaičiai blizgėjo, mėtydama rausvus, žalsvus ir dar kitokius atšvaitus, susikryžiuojančius su spinduliais iš lauko ir nuo spalvingųjų stiklų.

— Tai su receptu būsit, tamstele?

— Su kokių receptu? — įsiklausė Tilius, iš karto pajusdamas kliūtis savo drąšiam sumanymui.

— Nuo daktaro, tamstele, arba nuo gydytojo, kaip dabar sakome.

— Kam man receptas?

— Be jo, tamstele, mes nevaliosime tamstai paruošti reikalingų gyduolių. Taip, taipgis, — barbeno krumpLIAIS ūsorius stiklu padengtą plotmelę, išgaudamas linksmą šokio melodiją.

— Gi be to bieso recepto ar jau jūs nieko neturite? — nirtulingai kaupė drąsą vaikas.

— Mes turime, kaipgis, mes turime. Ir šio, ir to mes prilaikome, ir pasiruošę tamstelei sąžiningai pasitarnauti. Vienok norėtume iš karto sužinoti ir patirti tamstos pageidavimą, apie ką maždaug reikalas sukasi. Apie vidurinius ar viršutinius.

— Nė viršutinių, nė apatinių, — Tilius jau pradėjo gailėtis čia užėjęs. Žydo krautuvėje ar kooperatyve nieks tavęs neengia. Nė kepurės nereikia nusiimti. — Vaistų man nereikia. Aš norėčiau kvėpalų kokią bonkutę, jei galima.

— Aha, aha, malonu girdėti. Štai mes jau ir būsime pasiekę aiškumo ribą. Čia jau kita sritis, nors mums taip pat gimininga. Čia jau kosmetika, tamstele, — vaistininkas grybštelėjo savuosius atamano ūsus ir, jų galus raitydamas pirštais, taikstėsi užmesti už ausų. Be to, dar pliaukštelėjo liežuviu.— Agotėlė, Agotėlė, meldžiu aprūpinti šį gladiatorių parfumeria.

O Agotėlė turbūt to ir telaukė. Ji pasirodė ir išplaukė begarsiais žingsniais tartum balta peteliškė iš piliarožės žiedo iš kito kambario, kur prieš tai girdėjosi melodingi cingtelėjimai ir skysčio kliuksėjimai stikluose. Ji vos kyšojo virš prekystalio. Akinamai balta apikaklė ir palaidinis net gurgždėjo iškrakmolytu standumu lyg zakristijos kamža. Priešingai negu viršininkas, ji turėjo tokią gausybę plaukų, kurie, riešo storumo kason sudėti į milžinišką kuodą, jos galvytę svėrė atgal, priversdami ploną kaklą visada laikyti įtemptą. Po šitąja plaukų našta jos veidukas atrodė dar smulkesnis ir toks baltutis, lyg saulės neregėjęs nuo pat užgimimo dienos.

— Kokių kvėpalų jums, pone?

— Aš ir nežinau... Kaip čia pasakius? Gal jūs, panele? Jūs geriau žinote...

— Prašau.

Kur ji tau nežinos, toks dailumėlis, užaugęs tarp kvėpalų ir kodylų. Melsvai balta ir permatoma mažytė rankelė pakilo ir vedžiojo išdėstytus buteliukus. Ploni, ilgais, raudonai blizgančiais nagais pirštai baksnojo tai tą, tai kitą, ir ji kalbėjo, minėdama tokius žodžius, kaip koty, paris, levendel, esencija. Jų buvo visokiausių ir gražiausiose dėžutėse. Ir viskas ten atrodė nepaprastai, visos tos reikmenės: dantų šepetėliai, pastos, pragaro akmenėliai karpoms, kremai, muiliukai ir kita gudrybė. Galėtum pasiusti, ir tai neišsirinktum. Kiek tai kainuoja, jis nesusivokė, tik viena žinojo, kad pinigų kišenėje nėra per daug, ir jei jau pirkti, tai vieną iš tų mažųjų. Kad bent užtektų.

— Duokite šitą.

— Prašau.

Panelė susupo popierių, žvilgterėjo į kažkokį sąrašą ir pasakė:

— Dvylika litų.

Tiliaus ranka nukrito. Piniginė barkštelėjo ant grindų. Joje tebuvo aštuoni litai su centais. Už nugaros lyg sniego gniūžtę kas būtų užgrūdęs, o nuo kaktos lyte lijo prakaitas, ir tokiais stambiais lašais, jog girdėjosi papsint toje prakeiktoje krautuvėje, tylioje kaip koplyčia vidurnakty.

— Atsiprašau... Aš nežinojau... — mekeno vaikas, glemždamas pinigus ir siūsdamas save ir visus į pragarą ir šimtą kartų keikdamas. — Gal kitą. Jei galima? Gal...

— Žinoma.

Baltoji peteliškė dabar vedžiojo didesnius buteliukus ir kartu sakė kainas. Ir juo buvo didesnis daiktas, juo kaina mažesnė. Taigi kas tą galėjo žinoti? Kai suminėjo aštuonis, jis palenkė galvą, nuolankiai su viskuom sutikdamas. Tegul jau būna. Ar taip, ar taip žuvęs.

— Odekolonas.

Ir dar kažkoks neįsidėmimas jo vardas.

— Gerai.

Padėjo pinigus ir buvo pasiryžęs išversti kišenes ir dar pridėti. Rautų velniai. Odekolonu dvelkė nuskusti karininkų sprandai. Kad tik greičiau paduotų ir nesiveltų, vyniodama popierėliais. Vaistinės panelė šypsojosi numirėlio šypsena ir krabždėjo lyg pelė, užlipindama paketėlį.

Grindų lentos linko po jo žingsniais, koja kabarkštelėjo už slenksčio. Įkritęs vežiman, rėžė kumelei botagu ir iš vietos pasileido risčia per akmenis, barškėdamas dantimis ir visais sąnariais, lyg tuomi norėdamas išpurtyti bjaurų sloguti. Ir reikėjo jam įsidriekti, kad taip apsijuokintų. Jam pasirodė, jog kelias valandas sugaišo toje raganų virtuvėje ir grįš tik vakare. O dar norėjo stabtelėti pas motiną.

Namiškiai nudžiugo, jį pamatę. Kumelei atnešė šviežio šeko iš sodnelio ir patį sodino už stalo. Viskas ten ėjosi gerai. Brolis jau buvo ne tik apsisėjęs, bet ir apie mėšlavežį galvojo. Tikru ūkininko įnirtimu ir narsa jis plėšėsi, atsisakydamas net išėigų, kas tokiuose metuose net stebino. Jis priklausė jaunųjų ūkininkų rateliui, lankė susirinkimus, paskaitas, skaitė ūkiškus laikraščius ir

knygeles ir šventai dėjosi į galvą agronomo patarimus. Tilius pripažino niekad nebuvęs toks stropus ir niekad neišmušęs iš galvos visokių kvailysčių, nieko bendro neturėjusių su ūkiu ir aplinka. Brolis jau baigė jį pasivyti ūgiu, ir įdegę veidai stagaravo kaip vieversio pūkais retais, šviesiais gyvplaukiais.

Pavasaris žadėjo gerus metus. Motina jo nevargino. Tik prašė labai negerti. Bjauraus potyrio vaistinėje jis ilgai neatsikratė. Tik, įvažiavus miškan ir nieko, be dangaus ir žalumos, aplink save nebematant, jo nuotartys atslūgo. Miškas skardėjo paukščiais ir tvoskė vangarykščiomis taip stipriai, jog mėlynė tavaravo ir keli debesys vertėsi kūliais, lyg nugirdyti. Jis buvo namie, jis artėjo į namus. Ilga keiksmų virtine palydėjo paskutines vaistinės atčiaižas ir jau ramesne širdimi guodėsi, kad vaistininkas jo nepažino. O ta pempė, jo padėjėja ar praktikantė, tegul eina skradžiais. Jis pasistengs jai daugiau į akis nepasimaišyti.

Odekolonu kvepėjo raudonai nubrūžinti karininkų sprandai parado metu. Gerai bus ir odekolonas. Jo toks stambus, sunkus buteliukas. Yra ką ir į rankas paimti.

Minutei užbėgo Gužo kieman. Jam rūpėjo pašniukštinėti, ar išvažiavę ir ar negriš tėvai. Jo širdis dunkčiojo, lipo gerkle aukštin.

— Čia tau, Agne. Lauktuvių.

Ją užlaužė kampe, bučiavo, spaudė ir pakėlęs kelis kartus apsuko aplink. Ji tik žiopčiojo, gaudė orą, sugniaužusi mažą sunkų paketėlį.

— Kas čia?

— Pali atrasi.

— Geriau tu.

— Palauk vakaro. Kai aš ateisiu. Temstant... Tada... Ji kramtė lūpas ir sunkiai alsavo. Paskui įrėmė galvą į jo krūtinę.

DVYLIK TAS

Liepa kryžkelėje apsidengė skystu žalumu, kaip žalias pelėsių valktis ant vandenyje mirkstančio stuobrio. Smulkučiai ir lipnūs lapeliai spėriai dengė šakas ir paukščių lizdus. Liepa smilko pavasario kvaptimi ir kas valandą ir kas rytą iš po gaivios nakties tirštesniu ir kuplesniu kaubriu kilo kalnelio viršuje, kur kadaise susikirsdavo senas eiguvos kelelis su kitu, bėgančiu į Striūnos vienkiemį. Išvedus vieškelį ir tiltą, šunkeliai apžėlė, paskui juos išvarė, ir liepa gumšėjo atokiai, viena, pasiekiamą tik ežia tarp vasarojaus ir dobilų. O kai sukildavo rugiai, jų varpos susisiekdavo su apatinėm medžio šakom, ir atrodė, jog medis yra aptūpęs ir apglėbęs javus. Inkilų bitėms jau nieks nebeįkeldavo. Senasis Baikštys sustodavo prie vieškelio griovio ir kasydavosi antį, atskleidęs kailinių apikaklę. Toliau jis nebedrįso. Aukštai kilo pieninės kaminas, ir ten suvažiuodavo rytais daug bernų ir klegančių mergų. Daug vežimų jis matė prie Gužo krautuvės, iš kur kartais atžiegdavo pasigėrusių dainos.

Senajo eigulio akys veltui beieškojo atramos savo gyvenimo ir jo didelės veiklos akiratyje. Maža kas ten bebuvo likę. Miškus aplink išteriojo, ir už upės, kur nuo amžių ramiai snaudė apsamojė vienkiemio stogai, prigulę prie žemės, turtingi, ramūs ir sotūs, jau raudonavo čerpės ir lentelėmis dengti, nulieti švediškais dažais, aukšti pastatai. Nuo skliautų kilo kartys ir kažkokios švėtrynės sparnai, kurie sukdavosi ir kaukdavo vėjuje. Iš Doveikos trobos langų spigino balta šviesa. Tai elektra — sakė. Tokia kaip miestuose. Elektra padaro vėjas, sukdamas geležinius švėtrynės sparnus. Vieną rytą, kai jis buvo atėjęs prie vieškelio, iš miško išmaurojo ir dulkes keldamas nurūko kažkas toks su langais ir durimis, pirties didumo, tik ilgesnis už pirtį. Marti paaiškino, kad tai autobusas. Jog autobusai dabar kas rytas eis pro juos ir vakare grįš. Būsią dabar gerai, arklių neberekėsią mušti, norint pasiekti miestą. Mašina daug greitesnė už arklį, tik įsisėdai, ir neša tave, kur nori. Jis matė jaunus vyrus braidant paupiu, žiūrinčius pro trikojo viršų, tempiančius grandines, kalančius kuoliukus. Gyvai jam stojosi anie metai, kai matininkai atėmė iš jo žemes, kai kiti, į tuos panašūs, išbraidė jo vasarojų, kad paskui jo žemę perdalintų šiuomi vieškeliu. Po to jau nebebuvo gero. Nebebuvo gero nuo tos dienos, kai pirmas svetimasis įkėlė čia koją.

— Tai kultūrtechnikai daro planus. Upę pradės kasti, — aiškino sūnus.

— Upę kasti... Ar upes kas kasa? Jos pačios išsikasa sau vagas, ir kokias nori. Ir tai ne jūsų nosiai.

— Pamėginsim ir mes, pamėginsim. Vagą padarysim tiesią kaip stygą. Vanduo nubėgs iš tyrelio. Ežerą nuleisim.

— Ežerą?

— Nugi, nugį. Tai lydekų pažaliavusių, apsamojusių, šimtmetinių pagriebsim, — tyčiojosi sūnus, jaunasis eigulys Baikštys.

Ežerą nuleis. Jau kuris laikas susirinkę troboj vyrai apie tai šneka. Ir gal iššnekės? Dabar su jais tu nesipirksi. Ežerą. Ar yra kas jo gelmę išmatavęs? Jo dugne tebestovi nugrimzdęs pušynas. Tinklo nenuleisi į jo vandenį. Tinklus sudrasko suakmenėjusios medžių šakos ir viršūnės. Didelės lydekos nardo juodam ežere, ir jų kitaip nepaimsi, tik su meškere. O jos tokios rajos ir alkanos, kad sulaužo meškerių kablius ir nutraukia šniūrus.

Senasis jau dabar gali pasakyti, kuom baigsis ta velnystė. Kas upę ir nuleis ežerą. Tai kur pasidės lietaus vandenys, ir kur susirinks polaidžių nuvarytas sniegas? Jis pasakytų, bet kas jo klausys? Gerai, gerai. Tai ko traukiasi gyvatės iš tyrelio, jeigu gerai? Viena jis matė suvažinėta ant vieškelio, kai buvo atkrapenęs prie griovio ir ten jį apnešė dulkėmis nužviegusi juoda kaip kurmis mašina. Ir už laidarių, už epušroto, kur prasideda lieknas, vadinamas Velnio akim, jos rinkosi tabūnais ir po kelias, virvėmis susivijusios, šliaužė paupin ir plaukė į kitą pusę. Miežių sėjimo laiku ir kai jau rugys bamblyje. Nee, ne tokiu laiku. Ir ko tad voverys nešėsi kelmiais ten, kur nei lazdynų, nei ažuolų? Va, prieš mėnesį jis matė dignį trijų sieksnių nuotolyje, bet ne žalsvą, kaip turėtų būti, o raudoną, kruvinai, negražiai raudoną. Ir juodalsnių žirginiai barstė tikrą sierą, žolę apnešdami rūdimis, kurios jau joks gyvulys nebeėda. Pasakytų jis, kaipgi, tik kad jau nebėra kam. Jaunieji išpuiko, nesiklauso. Kol buvo gyvas Laumakių klebonas, žmogus saviškis ir prantus. Dar kol Striūnos tebevaldė Basiuliškes. Būtų dar Doveika, tik tas jau velniui dūšią užrašęs ir susidėjęs su juodašimčiais.

O naujakurių kiemuose diena iš dienos buvo laukiama pirmųjų ženklų netrukus prasidėsiančio judėjimo. Kalvis tikėjosi keletą litų viršaus užkalti, Gužienė — praplėsti savo krautuvę. Pieninė gal dėlto ir sumažins grietinės apyvartą, kai šimtai griovkasių pasius lakti pieną ir graužti sūrius. Jie, be abejonės, mokės daugiau ir šeiminkams pravers čia pat, sugriebus nejučiom, užkišti už balkio juodai dieniai. Ir mergos, ravėdamos daržus, sukritusios vagoje, galvas sukišusios, kuždėjosi, kad jau bent šią vasarą nebus nuobodu. Pasišokimų prasimanys kieno nors daržinėje ar upės vingyje, šieną nupjovus. Kai pasipils moterys iš tolimųjų kaimų uogų rinkti. Kai pradės lankyti savo vyrus, savo numylėtus, ištrūkusius visai vasarai — na, na, jau bus ko pasiklaudyti.

Juk čia nieko ir nebuvo, iš tikrųjų. Nieko, į ką įsikabinti jaunam žmogui. Jei ne miškakirčiai, jei ne vyrai, verčią popiermalkes į vandenį, niekas tos vietos ir nežinotų. Bet jie nudainuoja, ir, nubrinkus arklių mėšlui ant žiemkelių ir ant jų prasikalus pavasarinei žolei, ausys ima spengti nuo tylos. Kas buvo išganymas senajam Baikščiui — jaunuomenei, įsikūrusiai tarpmiškėje, peilis po kaklu. Agnė skundėsi Tiliui, žiemai bėgant, užiančioj krautuvėlėj, kad čia galima pasiusti vasarą. Bet ji vaiko metų atsikėlė su tėvais, ir šis kampas jai tapo namais, beveik tėviške, nes nieko kito ji nebeatsiminė kaip reikiant. Nerimas ją apniko, išimetus krūtinėn ilgesiui. Ir tokiam, kuriam ji neturėjo nė vardo, nė apybraižų. Jis atsiranda, mergaitei pasiekus penkiolika ar šešiolika ir pamačius smarkius jaunus vyrus, nors ir įkaušusius, mušeikas ir keikūnus.

O ką jautė jaunoji Doveikienė, kai ūkininkas sustojo prie mūrinio pastato su juodu skardos kaminu, ryškiai išsišovusiu žalsvam prietemos danguje? Kai jis tingiai nuleido kojas nuo šalydrangio ir išlipęs pasakė:

— Būsim jau kaip šaute priešovę.

— Ar čia?

— Tai kurgi daugiau, jei ne čia? Aš padėsiu daiktus panelei iškelti.

Jis ne tik padėjo, jis patsai iškėlė, nes panelė nesiryžo žengti nuo aukštai pakeltos sėdynės. Ji sėdėjo ir laukė. Žmogus irgi kažko laukė ir, garsiai nusižiovavęs, patampė kelnes ir paveržė spruduklį. Paskui mostelėjo ranka.

— Va, ir parašyta, jog čia. Juk skaityti, panele, moki?

Ji mokėjo. Ir perskaitė gelsvai pilkoje, grubiai tinkuotoje pastato sienoje tarp durų viršaus ir pastogės — P.P.B-vės „DOBILAS“ Virsnių grietinės nugriebimo punktas. Tokiomis tirštai juodomis raidėmis, kad ir tamsiausią naktį jos turėtų matytis. Tie žodžiai įsirėžė kaip įpjauti medžio žievėje ir neišnyksta augant medžiui, tik pasidarą dar daugiau pastebimi lyg užgijusios žaizdos randai. Ji pabudo. Lipo iš vežimo ir vos nepavirto — koja buvo nutirpusi iki nenumaldomai saldaus gėlimo. Ji prisiminė, kad reikia užmokėti, ir nusigando supratusi, ko žmogus gaišta, ir stebėjosi, kaip ta mintis ją taip vėlai pasiekė. Suradusi du litu plonoje piniginėje, padavė.

— Nežinau, ar užteks?

Kaimietis nukėlė kepurę, paėmė pinigą ir, sukdamas pirštuose, kišosi arčiau akių.

— Ar ne du litai? Nugi kad du. Tai ką tamsta, panele, matyt, prie pinigų, jei taip nesigaili? No, aš ne toks žmogus, kad imčiau. Va, jei ant popierosų pakelio, tai jau kits kuškis. Juk man vis vien pakeliui buvo.

Ji norėjo prasitarti, kad tai nesvarbu, ar ką, bet pilietis dar norėjo kalbėti ir todėl tęsė:

— Jau aš toks žmogus — ką apsiimu, tą padarau. Sakiau, kad atvešiu, tai ir atvežiau. Jau kad ir kaip, nebūčiau palikęs vidury miško. O su kitu kuočas, tai niekad negali žinoti. Kiek čia pačios sunkumo, kaip gera ankštis — arklys nė just nejuto. Iš pakeleivingo lupti nepritinka. Pati man kudlą nurautų, jei pasakyčiau. Ale aš imsiu ir nesakysiu jai. Ar sužinos? Va, pabėgsiu iki Gužienės ir paimsiu pusbonkį. O ką? Išeis arklinės ir dar ant popierosų, kai tuščią buteliuką gražinsiu. Aš čia pat. E, prastai, kai žmogus neišgeri sulig miera. Rėmuo tave ėda, ir seilėtekis toks va, čia, lipa, kad jį kur pavietrė. Nugis, jeigu kartais dar koks puslitis, tai ir alaus išgerčiau.

Ji vėl siekė piniginės, ir vežėjas jos ranką sulaikė, patraukdamas už švarkelio rankovės.

— Tik, meldžiamoji, jau nesikaštyk per daug. Turi tai turi, nu ir turėk. Pravers ir pačiai. Matau, jog iš geros vietos paeini. Aš jau toks žmogus, kad, jei ką pradėdu, tai iki galo ir, taip sakant, ne dėl pinigų kaip kiti. Va jei, duokim, painiojasi tarp pirštų koks smulkus, tai ką tada. Aš jau toks, kad negailiu atsakyti geros širdies.

— Išgerkit alaus, — ji sugraibė sunkų puslitį.

— Ačiū, ačiū. Tai į panelės sveikatą išgersiu. Rėmuo taip degina, kad jį kur nelaboji. Ir pasakysiu, kad išbėgtų priimti. O jei reikės kada ko, tai tik žinią man duokit. Kad ir vidurnaktį pribūsiu, — skersas ir atsisukdamas skubino krautuvėn vežėjas.

Iš kur jo tas šnekumas staiga atsirado? Autobusui sustojus miestelyje ir jai pasiteiravus šios vietos, konduktorius, mandagus tamsiaplaukis vaikinys, paklausinėjo susirinkusių ir netrukus pristatė sutinkantį ją pavėžėti. Jis buvo gerokai įsmilkęs ir iš tarpo tų, kurie išgėrę aptingsta ir mieliau snaudžia, negu kalba. Jai knietė šio to pasiklausti, bet nedrįso. Išsilaužus iš grindinio, jo galva pradėjo knapsėti, linkčioti į priekį ir kraipytis į šonus. Arklys ėjo kaip jam patiko, išnaudodamas šeimininko nuovargį, bandydamas net žolės pagrioviuose pasiskamblioti. Kniosterėjęs — surikdavo, susikeikdavo ir droždavo botagu išilgai nugaros. Jam iškrito iš dantų pypkė, bet tai pajuto ir sustojęs ėjo ieškoti. Porą kartų, jau beldžiantis per mišką, stabdė arklį, sakydamas turis eiti pasivaikščioti, ir paskubomis nešėsi už pirmųjų medžių ir krūmų. Vežimėlio šalydrangiai buvo aplipę sudžiūvusio mėšlo liekanomis, kas rodė neseniai praėjusį mėslavežį. Tuo pačiu atsidadė žmogėno nublukusi sermėga ir pašiurę ūsai.

Bet jie atvažiavo visai neblogai. Ir, atsupusi nutirpusią koją, liko stovėti prie savo mantos — poros lagaminų ir didesnio ryšulio. Sutemos tirštai gulė į upės klonį. Iš jo pasikėlė rūkas. Grelimame name, į kur nukulniavo kaimietis, sužibo šviesa. Pro duris prasiveržė traški kalba. Ir du šešėliai artinosi, perkirsdami iš lango einančios šviesos ruožą.

— Labą vakarą. Tai jūs būsit naujoji pienininkė?

— Labą vakarą. Taip, mane atvežė.

— Mums pasakė Krivickas, užėjęs krautuvėn. Bet mes jau žinojom anksčiau, kad jūs atvažiuosit, — skubinosi plona ir šmaikšti kaip vįjurkas mergiščia, kurios veidas buvo tamsesnis už plaukus, net sambrėškoje nepraradusius spalvos ir švitėjimo. Ją nutraukė antroji, ramesnė ir tingesnė, bet svariu, apystoriu balsu:

— Nieko tu nežinojai. Neklausykit jos, ką ji plepa. Tuoj ateis mama.

— Tu pati plepi. Mama neateis, kol neišleis Vargdienio iš krautuvės, — spyrėsi šviesioji.

— Tylėk! Jūs turėsit pas mus pernaktvoti.

— Ar čia nėra vietos? — paklausė pakeleivė, žiūrėdama pieninėn.

— Yra, yra. Bet dabar jau jie sumigę, ir kaip juos prikelsi?

— Jie su vištom eina gulti, — aiškino storabalsė. — Darbininkas su žmona. Bet dabar jie turės išsikelti, kai jūs atvažiavot.

— Jie keliasi taip anksti, kaip nežinau kas. Dar beveik tamsu, o jau motoras užia. Ir jūs turėsit taip pat. Vaje, kai pats miego saldumas!

— Manai, kad visi tokie miegaliai kaip tu?

Atėjo jų motina. Seserys griebė po lagaminą ir įsitempė vidun, kur pasiūlė nusiprausti, paruošė vakarienę ir patalą seklytėlėje. Ja taip rūpinosi Gužo moterys, lyg ji būtų jų sesuo ar duktė, grįžusi iš miesto vaišėms, o ne svetima, kelionės ir nežinios išsvarginta mergina, atsiūsta pradėti naują ir savarankų gyvenimą, pelnomą savo rankomis ir mokykloje įgytu paruošimu. Tą pat vakarą jau ji spėjo sužinoti beveik viską, kas buvo galima ir bent kiek įdomu. Traškios mergiotės viena per kitą stengėsi įsiteikti. Jos džiaugėsi, sulaukusios tokios puikios kaimynės. O tų kaimynų, Dieve mano, taip visi pasiilgę!

Miško šešėliai buvo taip suartėję iš visų pusių, jog ji jautėsi esanti viduryje aikštės ir tokio dydžio, kad kiekvienas pakraščio medis virsdamas galėtų pasiekti ją savo viršūne. Pro vieną ir pro

antrą langą palšai mėlynavo eglynas. Migla vertėsi tartum iš žemės vidurių, iš upės, paskandindama tilto rentinį, nuplaudama juodalksnius ir išsikedendama čia pat, pasienyje, sužydusiuose levendrų krūmuose. Jeigu žvilgsniu negalėjo nieko tikro ir aiškesnio apčiuopti, tai klausia ją nunešė į be galo margą ir turtingą pasaulį. Nesibaigiantis varlių kurkimas iš vienodo, monotoniškai migdančio ir sūpuojančio staiga pereidavo į klaikiai išgastinę riksmą, tartum į tų vasaros naktų dainininkių tarpą būtų įsibrovę dešimtys gandrų ir savo snapais įnikę šienauti. Gižiai čyravo griežlė, rasotu vasarajumi atbrisdama po pat langais ir iš čia, suplojusi bukais sparnais, grįždama atgalios į platumas ir naktį. Sausai, kapotai vampsėjo šunes, palaukdami ir įsiklausydami savo aido iš pamiškės. Ir iš miško gelmių atklystantis lapės pakeltų ančių kryksėjimas, ir jaukus, minkštas putpelės plastėjimas, ir geležinis, kurčiai prikimęs kiekšės riksmas pakalnės pievutėje. Kažką lydėjo nirtulinga pempė, kas nors turėjo laužtis paskardžių lazdynais ir pakelti jerubių pulkelį. Ir čia pat, po pamatais, griežė svirplys, ir daužė stiklus sunkūs karkvabaliai, ir muistėsi karvė diendaržyje, ragu barškindama stalinį. Balkšva ir trumpa vasarvidžio naktis ją nešė žviegiančiais geležinkelio bėgiais, siūbavo autobusu vieškelio nelygumuose. Gramzdino į daubas ir į juodą miško tankmę, kur po eglių šakom žybčiojo švento Jono vabalėliai. Mandagus tamsiaplaukis kilojo jos daiktus ir pasilenkdamas stengėsi išvelgti jos akis. Šimtą kartų stabdė arklį kaimietis ir ėjo už artimiausių medžių pasivaikščioti... Ji sėdėjo ir sėdėjo mėšlavežiuose ratuose nutirpusiais sąnariais, dulkių prineštom akim. Toli, kelio gale, lyg išžarstyto laužo nuodėguliai ant sniego juodavo raidės mūriniame pieninės pastate. O jie vis dar tebevažiavo. Šviesiaplaukė, šlakuota, liauna, kaip karklo vytelė, rudom blauzdom basa mergaitė bėgo, įsikibusi į vežimo galą, ir neprisiprašė pavėžinama.

Paskui dar prisidėjo naujų ir nepatirtų vaidinių. Springdamas kosėjo motoras, džeržgė geležis, velkama cementiniu paaukštinimu, dundėjo tiltas po vežimų ratais. Ir prunkštė arkliai, ir šūkavo piena suvežę apylinkės žmonės. Saulės sriautas tvino pro langą, pro rasotus krūmų lapus, pro langines gėles — pirmąjį jos savarankaus gyvenimo rytą.

Ji atsirado naktį ir pakilus manė, kad, be ją priglaudusios šeimynos, niekas nežino apie jos atvykimą. O žinojo visi — nuo piena priimančio darbininko, laikinai einančio vedėjo pareigas, iki paties smulkiausio vežėjo, paauglio piemens, nespėjus dar kaip reikiant nė įdienoti. Visi tarpmiškės gyventojai apie tai tik ir tekalbėjo tą rytą, sėsdami prie pusryčių stalo.

Ir, jai bedėkojant už pusryčius vaišingai šeimininkei, subildo krautuvės durys ir, pasisveikinęs labu rytu, storas balsas stačiai klausė:

— Tai kur jūsų viešnia, ta panele?

— Ogi su moterim, pons viršaiti, kamariukėje musėt šnekasi.

— Tai, sakai, tikrai atvažiavo? Aš dar vis ant abejo. Maža ką Laurynas pripaisto.

— Nemelavo Laurynas, pons Doveika.

— Ir jau, sakai, atsikėlusi?

— Jau kuri kadė.

— Tai rodyk, rodyk. Knieti jam taip labai pamatyti. Mergos prunkštė į saujas. Gužienei tespėjus susimerkti ir ištarti: „Šekit, koks kavalierius“, — tarpdury pasirodė vyrai, ir Gužas pasakė:

— Čia mūsų viešnia, pons viršaiti.

— Labas, labutis, panelyte. Štai mes jūsų ir sulaukėm vieną kartą. O jau valandžiukę laukėm,— žmogėnas atkišo ranką, panelė pasikėlė iš užustalės. Ji pastebėjo, kad jo ranka sausa ir kieta ir kaip vyrui maža. Ir pūslėmis nesudirbta kaip kaimiečio.

— Tikrai, pons viršaiti, kad seniai laukėm, — skubino patvirtinti jo žodžius šeimininke.

— Ką čia viršaitis? Esu Doveika Petras, ir tiek. Jei pasakysiu, kad prie to dar mūsų pieno perdirbimo bendrovės valdybos narys ir kad galiu šį tą padėti, tai gal panelei ir bus įdomiau.

— Ačiū. Labai malonu, — padėkojo. Ji nutarė, kad viršaičio ir valdybos nario pareigoms jo išvaizda tiko. Storas plunksnakočio galas, kyšas iš jo drobinio, palaidai sukirpto švarkelio kišenės, rodė jį esant raštingą. Avėjo rudais iškarpytais vasariniais pusbačiais, per kelius padubusiomis mėlynomis kelnėmis. Tautiniais tulpių raštais austo kaklaraiščio vienas galas siekė juosmenį, o pasmukęs mazgas neprilaikė atsegtos nežymiai dryžuotų marškinių apikaklės. Mieste jį galėjo palaikyti kokios plytinės vedėju, senos kartos girininku arba į atsargą išėjusiu karininku, gyvenančiu savo gerame ūkyje, tolimiausiame užkampyje. Šiame nuošalume jis atrodė didesnis ir iškilesnis. Ir elgesys su jaunomis moterimis jis šį tą išmanė. Ploną vasarinę kepurę reto, beveik tinklinio jūrų žolių audinio viršumi jis laikė rankoje taip oriai ir tokiu išnašiu mostu, lyg išreikšdamas pagarbą ir tuo pačiu nuolankumą. Taip maždaug yra išmiklinti savo kepures laikyti mūsų kariūnai, išrikiuoti prieš kuopos vadą patikrinimui ir giedodami savo vakarinę maldą „Marija, Marija“ arba „Tėve mūsų“.

— Už ką dėkoti? Tai mano kaip ir darbas. Jeigu panelė jau būtų pasirengusi, mes tuojau pat

galėtume pradėti pieninės užėmimą, taip sakant, įvesdinimą į naujas pareigas.

— Žinoma, kad taip. Būsiu už tai jums labai dėkinga.

— Ir vėl tas pats, — jis pakėlė juodus ir stangius antakius, tuo pačiu kakton įmesdamas keletą rūpesčio raukšlių. Kieti ir šiurkštūs antakių šeriai šovėsi stačiai priekin, sudarydami kaip ir slogelius virš akių, tepastebimi tik pas senyvo amžiaus žmones, jo veidui teikė gyvumo ir traškumo. Jo nemažino ir gerokai žili plaukai, ir visai balti, rūpestingai pakirpti ūsai. — Na, ko čia taip daug. Eime ir pamatysim.

Punkto darbininkas kaukšėjo klumpėmis, vedžiodamas ir rodydamas patalpas, mašinas, visą inventorių ir įrengimus. Punkto vedėjui susirgus, jis tapo vyriausiu ir, kad būtų kam ir kaip tą vyresniškumą pareikšti, atsivedė žmoną kaipo darbininkę. Su mašinom jis mokėjo elgtis, o riebumui nustatyti kas dvi savaiti atvykdavo iš centrinės pieninės vyrukas ir paimdavo pavyzdžius, reikalingus analizei. Kad pasijustų visiškai tos įmonės viršininkas, jis išnaudojo visus galimumus ir, nieko nelaukęs, atsikraustė su pačia gyventi. Bet kambariai priklausė tikram punkto vedėjui, ir Doveika davė įsakymą tučiuojau, nelaukiant net vakaro, išvalyti, kad blizgėtų. Jo nupuolimas buvo lygus iškilimui savo staigumu, bet jį didvyriškai sutiko, nė nemanydamas priešintis.

O kambariai, juos iškuopus, atrodė pakenčiamai, beveik geri. Ypač didesnis, numatytas raštinei, kurį pienininkė galėjo paversti salonu ar kuom nori, turėdama truputį išmanymo ir skonio. Ji galėjo naudotis raštinės stalu, kėdėmis ir lentynomis. Virtuvėje stovėjo daili krosnelė ir vanduo, šaltas ir karštas, patsai bėgo, atsukus čiaupų snapus. Tik miegamasis toks ir pasiliko kaip iššluotas, net aidėdamas nuo tuštumo. Gužo moterys svarstė, ką čia panaudojus guolio įtaisymui, bent laikinai. Ir Doveika nuo savęs pasiūlė kaip nors naktį kitą pavargti. Paskui jau atsirasią. Jis nesiskubino važiuoti, bet vieną kartą reikėjo, nes valsčiuje laukia eibės reikalų. Jis pasakė užkutrinsias centrinės pienininką, kad patsai arba padėjėją atsiųstų ir kaip reikiant supažindintų su darbu. Nes, jo nuomone, kad ir patyręs žmogus, naujoje vietoje tačiau susiduria su įvairiais sunkumais.

— Aš visai nepatyrusi, — naiviai prasitarė ji.

— No, visgi mokykla. O ir praktikos darbai. Tai man jau, panelyt, nepasakysi, — Doveika iš karto buvo pasiryžęs už viską pasirašyti, net nesusipažinęs su rašto turiniu, kaip būtų pasakęs jo įstaigos tarnautojas. Ir tai sakydamas, jis sukinėjo savo plunksnakočio galvutę, išpraustą švarko kišenėlėn.

Juom galėjai pasikliauti. Taigis, taigis... Jei jau ką jis daro, tai ir bus padaryta. Gužienė paaiškino, kad tik jo dėka jie galėję čionai atsikelti ir pradėti gyventi ant žemės, kurią vyras, kaip savanoris, gavęs iš valdžios. Doveika pravedęs vieškelį per miškus, ir tik tokiu būdu pasidarė žemė prieinama. Ir dar daug ko.

— Vieškelį jis vedė sau. Nes, jei po teisybe, tai jis turėjo eiti pro Laumakius, o ne pro jo klėtį, kad paskui vėl darytų alkūnę, — įsiterpė neiškentęs Gužas.

— Sau tai sau, o ir kitiems iš to kliuvo.

— Nu, kur jau ne.

Bet kad lova atsirado taip greitai, to nė Gužienė nesitikėjo. Tą pačią savaitę ją atvežė iš malūno grįžtas Doveikos vyras. Ir kad tai toks daiktas, niekam nė galvon neatėjo, matant ant miltų maišų užkrautus ir virve pririštus grebežius, apsuptus rūpestingai gūniomis. Pasirodė puikiausia suneriama lova tamsaus poliruoto ažuolo, vienu aukštu galu, antru žemesniu, ir pati tik per pėdą tepakilusi nuo grindų. Su ja kartu atkeliavo ir maigūnas. Tokias tik mieste, tik prakutę verteivos ir valdininkai tesistatė į savo kambarius. Viršaitis, grįždamas iš savo raštinės, apžiūrėjo lovą, pagyrė ir paaiškino, jog ją atsiuntė bendrovė. Bendrovė nutarusi kai kuriuose savo skyriuose, kur tai būtinai reikalinga, kiek leis galimybės, įrengti ir inventorių. Jis manąs, kad čia ji buvusi reikalingiausia. Galbūt?

Galop žmogus įsismagino. Gindamasis nuo karščio ir troškulio šalto alaus aprasojusiu buleliu, merkė tai vieną, tai antrą akį ir be paliovos sukinėjo savo plunksnakotį.

— Jau į tokią lovytę mėgėjų atsirastų. Tegul bala...

— Lyg ir per siaura dviem būtų, pons viršaiti, — stengėsi liežuvio smailumu neatsilikti ir Gužienė, trumpom rankovėm, skysta bliuzele, pilnagrūtė moteriškė.

— Ei, nenuduok, kaimyn, davatkos iš špitolės. Juk žinai, kad kuo mažiau vietos, tuo geriau. Susispausti tenka, susiglausti...

— Ko gero, bus panelei Monikai pasoginė.

— O ką manai? — senio antakiai sukilo vidurin kaktos.

Ji išraudo. Ji norėjo apsisukti ir išbėgti laukan, palikusi vienus šnekiuosius kaimynus. Staiga ji pajuto gaižią neapykantą šiam žilam blevyzgai, neprašytam geradariui. Šleikštumas atlipo iš vidaus ir

sustojo gerklės viduryje, tartum ji būtų apsisvalgiusi sacharinu pasaldintais obuolių virėšiais. Ji pažvelgė į jo mažas ir darbo nesuvargintas rankas ir pajuto jų prisilietimo šaltį taip gyvai, taip purtančiai, jog niekad jo vėliau nebeatsikratė. Moteriukė kažkaip pati moterišku išvalgumu susivokė nusuokusi į pūdymus, susigėdo ir, staiga surimtėjusi, taisė padėlį:

— Taip, taip, mes čia plepam, o viešnia gal norėtų susitvarkyti.

— Tegul, tegul, — kaimynas sriubčiojo antrą bulelį ir dar toli gražu nebuvo išsimušęs iš savo geros nuotaikos. Jis gąsdino merginą apylinkės vyrais, tikrais smakais, tikrais meškininkais, kurie tokią gražuolę be atsidūsėjimo kaip uogą murkt prarytų. Tegul ji langus gerai užsidaro nakčiai. Bet ką reiškia langai, jei jiems niekai nusileisti kaminu, prasiplėšti stogo čerpes, atlupti lubų lentas.

Ji laikėsi, dantis sukąsdama, nagus suleisdama į delnus, kad nepasiųstų ko nors seniui į kaktą. Ir nesuriktų, liepdama jam nešdintis kuo greičiausiai su visa lova. Jokia bendrovė, o jis sumanė parodyti savo mielaširdystę ir pasišvaistyti turtais jos, vargšės svetimos, akyse. Tas šlykštynė ožys.

Ir ko ji čia atvažiavo? Kodėl ji nesipriešino, kodėl pati, viska palikusi, nelėkė į centrą ir, ten verkdamas, rankas gražydama, neišmaldavo nieko geresnio? Jai pasirodė suvis kvaila buvus pasikliauti paskyrimo raštu. Kas ten sėdi tame centre? Ar ne vyrai — praplikę, stori, gašliom lupom, muilnom akim, išdribusiais pagurkliais, atsibodėję žmonom, neatsikratą senstančiom meilužėm. Ir tokie, kurie, baigią penkiasdešimtuosius, tebeieško aštuoniolikos metų, ir būtinai nekaltų mergaičių vedyboms. Ar vienam iš tų centro referentų ar instruktorių ji negalėjo šilčiau pasižiūrėti į akis? Pasižiūrėti ir apsisukti porą kartų aplink. Kaip apsisuko ne viena ir šiandien jau be pirštinių nebepaimama. Juk visos jos laidos merginos nuėjo į pienines. Visos, išskyrus ją, nors ji buvo laikoma gražiausia mokykloje, jos tamsius plaukus lygino su naktim, akis su sietuvos gelme ir kaitrių lūpų siekė įsimylėję vaikinai. Siekė ir gal pasiekė, bet jie buvo skurdūs, jauni, gyveną ateitim ir laipioją padangėmis, bet žemės nesiekia berniukai.

Ji niekad negalėjo pasirinkti, kas tinkamiausia. Ėmė tai, ką skyrė kiti, kas kitiems buvo atliekama ir nebereikalinga. Ji darė tai, ko nenorėjo. Taip daryti ją vertė kiti. Tie kiti buvo už ją galingesni. Jie buvo skurdas ir nedalia. Jie vedėsi ją, nustvėrę už rankų, nuo pat lopšio, paplankdami, pakumščiuodami ir kiekviename žingsnyje duodami save pajusti. Ji nepamėgo jų ir neišprato prie jų. Ji vylėsi ištrūkti, sulaukusi pilnų metų ir savarankumo.

Dvidešimt vienerius baigusi ką tik buvo — seniai pribrendęs laikas kam nors geresniam. Ir tada, kai ji buvo pačiame laukimo įkaityje, mažiausiu nervu pasidavusi kilti ir šuoliu mestis pirmyn, atėjo paskyrimas. Į šią miškų sėdybą, į grietinės nugriebimo punktą, ką lik baigusią aukštesniąją pienininkystės mokyklą. Centras savo rašte paaiškino, kad tai tik laikinai, kad ji nelaikytų pažeminimu tokios tarnybos, kuriai užtenka dviejų savaičių kurselių. Ir nors pažanga esanti didelė, visgi nespėjama pastatyti tiek naujų pieninių, kiek mokykla sugeba paruošti ir išleisti specialistų. Ji laikoma pirma kandidatė, pasitaikius laisvai vietai. Jos paguodai sekęs prierašas davė smulkesnių žinių, paremtų statistika. Bendrovė, viena iš pačių didžiausių ir stipriausių, turinti platų punktų tinklą, įrengtų pagal paskutinį technikos žodį, daugeliu atvejų galinčių rungtis su mažesnių bendrovių pieninėmis. Apylinkė turtinga. Paieškoti reikia tokių gaspadorių.

Rinktis nebuvo iš ko. Laukti ji negalėjo. Tėvų žvilgsniai ją būtų išviję tą pat dieną iš namų. Jie jau manė sulaukę dienos, kai vaikai pradės remti jų senatvę. Rinktis jai nebuvo iš ko, ir stojant pienininkystės mokyklon. Nė ūkis, nė kaimas, nė kokia ekonomija jos netraukė, visa tai buvo svetima užaugusiai miestelyje, sunkiai besiverčiančio amatininko šeimoje. Svėrė tokie dalykai, kad motinos sesuo gyveno prie mokyklos ir pas tetą ji galėjo pigiai prasiversti. Kad leistų baigti gimnaziją ir siekti aukščiau, ji tegalėjo svajoti taip pat sėkmingai kaip ir apie filmus ir teatrą. Užteko keturių klasių — lygiai tiek, kiek buvo jų progimnazijoje. Ji mokėsi gerai, buvo atleidžiama nuo mokesčio, buvo jau dailiai nauaugusi ir prastypusi mergiotė — kai susimanė ją leisti mokytis. Bet rūko kelių mėnesių, kad būtų peraugusi pirmajai klasei.

Vargšai tėvai. Ką ji galėjo jiems nusiųsti? Nors ji ryžosi spaustis ir pasidaryti kaip sužiedėjęs nagas, bet algelė tokia kukli. Ne, ne taip jau mažai, įskaitant butą, kurą ir šviesą prie to. Pragyventi ji galėjo už niekus. Tik atsimenant, jog ji atvažiavo pusplikė, ir lagaminuose aprinti rūbeliai. O ateis ruduo ir žiema. Bet visi užmanymai dužo į šipulius, pažvelgus pro langą. Juoda miško siena ją buvo apjuosusi taip kietai, taip negailestingai suveržusi lyg lanku, kad širdis šalo ir bėgo šurpas nugara. Neviltis ją gniuždė vietoje. Ji jautėsi įmesta gilion duobėn, apkalta aklina statinių tvora, neperlipama, neperlendama. Ji nežvelgė niekur spragos. Vieškelis, ją atvedęs mėšliniuose ratuose, už kelių varsnų smego po eglėmis, ir juomi per dieną praslinko turbūt ne daugiau kaip dešimt tokių pat vežimų. Iš savo aukšto kambarėlio ji galėjo nuklysti medžių viršūnėmis tiek toli, kiek leido mėlynėje susiliejęs akiratis. Vienu tarpu jis bėgo bekraštėn tolybėn, gūbriuotas sukilusiais kupstais, tartum kelminis

debesys, nusileidęs sparnais ant žemės, tolydžio vis smilkdamas ir ūkuodamas. Ten tai telkšojo baisus ir paslaptingas ežeras, iš kurio dugno vidurnakčiais išnyra vandeniniai žalčiai, įsisupę miglų marškiniiais ir ugniniaiais liežuviais išliežią paklydusio žmogaus ar žvėries akis. Ten gyvačių šipšynai, verdenės, akivaros ir liumpuoją liūnai. Ten burliškai arkliavagiai suslėpdavo pavogtus arklius. Ten lindėjo gauja pabėgusių belaisvių paskutiniaisiais karo metais, žudę ir deginę žmones.

Ak ne. Ji verkė, įsikniaubus pagalvin, ir kandžiojo rankas. Kam rūbai ir visa kita? Prieš ką ji galėjo pasirodyti? Suvažiuojantiems pieninėn vyrukams ji ir taip atrodė per gerai savo baltu palaidiniu, medinėmis klumpėmis ir skarele, perrišančia plaukus tik tam, kad jie neišsiveltų kokion transmisijon ar diržan. Taigi. šauniasias kavalierius berods buvo viršaitis. Ir kodėl ne? Juk jis našlys ir kasdien pasiriša kaklaraištį. Antras kavalierius, ją užkalbinęs, gal tik trupučiu vyresnis, gal lik devynių dešimtų melų, irgi našlys, eigulio tėvas. Tik jis gal kiek kuklesnis ir stebėjo ją iš anapus vieškelio.

— Ar neini žemuogių pasirinkti? Ut, tinajos, už mūsų laidarių kirtime, kaip nuberta.

— Kad bijau gyvačių, dėduli, — pasiskundė.

— Nekonda anas tom čėsi. Jeigu kuočes, tik ant kramės užkrapentum.

Et, tegul sukapoja gyvatės, tegul. Vis liek nėra gyvenimo ir išėities. Kol atsiras laisva vieta, kol kas numirs ar susilaužys ranką, ji pati spės nunokti ir galės pasiprašyti klebono kampučio špitolėje. Ir gerai. Ji neis niekur. Ji nesirodys. Užėjus rudeniu, artėjant baisiajai žiemai, ji išeis ieškoti ano šiurpulingojo ežero ir pasiskandins. Bet, kol šilta ir gražu, pasimaudys, pasivolios saulėje. Ji surado gilų duburėlį smėlėtu dugnu, užgožtą medžių, ir kaip tik netoli. Saulėje greičiau sudžius, suvys ir taip bus po viskam. Ir tegul žinosi. Ji ir valgiu nesirūpino, kad greičiau sunaikintų save, ir tenkinosi šviežiu pienu, saldžia ir parauginta grietine, na, dar kiaušiniais, kuriuos per prievartą brukio gerosios kaimynės. Gaidžiuku koku, pagautu iš gausaus panamės būrio, čia pat jam sprandą nusukus. Ir dėl to kankinimosi, abejingumo ir kasdieninio pasninko nenyko ir nerodė jokių artėjančios mirties ženklų. Kaip tyčia, darėsi beveik dienomis vešlesnė ir gražesnė. Pro įdegusius skruostus prasimušė raudonumas kaip aušra pro išretėjusias medžių šakas. Rankos, pečiai ir šlaunys įgavo senobinių varinių indų blizgėjimą. Tokią ją atrado pienininkas su agronomu, vieną šeštadienio popietę atbildėję lengvu vežimėliu. Rimti vyrai ko neaiktelėjo, pamatę ją, išsikariančią iš kabančio po medžiais tinklo. Ilgiau jau jie nebegalėję laukti jos pasirodant miestelyje, ir patys ryžęsi vykti ir surasti. Iš karto pareiškė, jog sodinsis į vidurį ir vešis pas save. Didelę, grandiozinę, kaip sakoma, gegužinę ruošia šauliai. Nuobodžiauti jai neteksia.

— Šokti nemoku.

— Kas patikės?

— Užmiršau šiose giriose.

— Prisiminsite su pirmu valso taktu.

Jos vienatvė, turėjusi aiškias savižudybės užmačias, baigėsi netikėtai greitai.

Gauja vaikinių, imančių algas ir besitrinančių vienas su kitu kaip vėžių kerna krepšyje — iš mokyklos, iš pašto, iš policijos, iš kooperatyvo ir Melamedo įmonių — su viltimi ją pasitiko ir sužiuro guviom akim. Vienas toks, pavarde Braslauskas ir pažįstamų vadinamas Česiune, policijos raštininkas su teise dėvėti civiliškai tarnybos metu, įniko lankylis Virsnėse kone kas antrą dieną. Prie tamsaus švarko jis dėvėjo būtinai baltas kelnes arba atvirkščiai. Jis vartojo sulankstytą popierių, kad išgautų kuo didesnę kaklaraiščio mazgą, kas buvo labai gražu ir madinga. Kirpėjas Šolumas iš savo įstaigos jį išleisdavo taip puikiai paruoštą, kad nuo jo esantiems pavėjui svaigdavo galva nuo kvapų dvelksmo ir akys perštedavo nuo pudros dulkių. Ir vasarą jis mūvėjo geltonas pirštines, ir karščiausią dieną nenusivilko švarko. Kaip jis būtų atrodęs be švarko? Įdubusia krūtine, siaurų pečių — patamsyje išstypęs bulvės daigas. Kaip jis atrodytų, nuplėšus nuo jo marškinius? Kaip sliekas, kaip kirmėlė, saulės nematanti. Ir šleikštu darėsi, vien apie tai pagalvojus. O gimnazistėms jis patiko. Apie jį svajoto ir dūsavo, sulaukusios mėnesienos. Po kelių apsilankymų ir dantį atkandęs, jis grįžo jų širdžių gaudinti.

Ji nenorėjo nieko prisiminti iš to tarpsnio, kurį bandė ir vienas, ir kitas savaip pajvairinti. Ir kiekvienas gviešėsi iš to pasipelnyti, ją pačią nustumiant paskutinėn vieton. Ji ir pasiliko, kaip buvusi, tik punkto vedėja.

TRYLIKTAS

Visai pavakary susigražino Doveika savo maištingąjį piemenį. Parsivežė kariukuose iš jo

sesers anapus miško kaip neparduotą veršį is turgaus, kurio tik ragai ir uodega tekyšojo iš šiaudų. Tai buvęs paskutinis kartas, paskutinis, kol jis gyvas būsiąs. Doveika jau nebemelšias jo, kaip jis melžias jo karves. Pilnas grasinimų ir užslėptos didybės, jis šnypštė ir rausėsi po savo daiktus, lyg tikrindamas, ar kas nagų neprikišo, jam nesant. Šeimyniškiams jis kirtosi dantis pasipustęs, tik su Tiliumi laikėsi kiek mandagiau. Jis mat tebebuvo naujas ir neatsibodęs.

O Tilius kantriai lauke, kada jis atsiguls ir užmigs. Bet jis, atrodė, nesiruošė tam žygiui ir, braukdamas koją per grindis, išėjo lauk. Jis sagstėsi kelnes už šeimyninės kampo, ir įtraukta nuorūka rausva dėme išryškino veidą, užgultą obelės šakos.

— Ant slankų ištrauki?

Tiliui itin patiko tok.s pasakymas: eiti ant slankų. Vadinasi, išsirinkti gerai matomą vietą kur nors pamiškėje, pabalyje ar ant linijos ir laukti, kol virš galvos suskambės sparnai ir gėstančios vakaro žaros atskiestame danguje sujuoduos sunkūs taškai. Turi šauti į naktį ir pataikyti.

Pietų pusėje, pro sodo šakas, virš juodo miško brūkšnio, ūmai blubtelėjo rausvai melsva pašvaistė, prislopinta tolomos ir išblukusi prietemoje.

— Rūdis traukia iš žemės.

— Žaibuoja.

— Jei žaibuotų, tai ir griaustinį girdėtum. Sakau, kad rūdys. Aprauks agrastų uogas valkčiu, o miežiuose bus svilėsių.

Tilius netikėjo tom pasakom.

— Nesigirdi, jog per toli. Palaukim valandą kitą, ir sudundės, kad sienos skirsis.

— Gudročius. Negaišk. Laukia tenai.

— Kas laukia?

— Nesakysiu, jei pats nežinai.

Vabalas skaudžiai ciksejo, įsivėlęs kieme žolėje, po klėtimi kniaukė kačiukai. Šeimyna jau knarkė kaip reikiant, bet jaunoji šeiminkė tebežibino gaubtu prigniaužtą lempelę ir turbūt skaitė savo kambary. Ji nesikėlė su aušra, ji galėjo vakaroti ir tokiu metu, kai devintą valandą dar nėra sutemę, o trečią ryto jau šviesu.

Ji nė lango neužsidengusi, lyg visi Basiuliškių darbininkai būtų begyveną paskutinę vasarą ir vietoj kraujo beturį išrūgas. Nieko lengvesnio kaip apeiti gėlynų takais pasisaugant, kad žvyras negirgždėtų, ir pritūpti už žalitvorės. O senis nesėdi ant suolo po tuo langu su šautuvu tarp kojų, kai jo jauna žmona skaito gražias knygas, atsiklasčiusi palaidinį, paleidusi plaukus ant pečių.

Patiltėje pliauškėjo lydekos ir vienodais protarpiais begarsiai pleveno žaibas, tai akimirkai nutrindamas žvaigždes nuo pasmėlusių skliautų. Slopi naktis sugėrė žingsnius, bet jam vis tiek nusidavė, kad jie yra girdimi už ariamų varsnų ir kad širdies plakimas pasiekia mišką ir, atsimušęs aidu, grįžta atgal. Tai buvo vakaras iš tokių, kurin per melus nepasitaiko daugiau kaip trys ar keturi. Koks nutinka prieš pjūtį, prieš didžiuosius darbus, išeinant į lauką sėjai. Ir išleidžiant vaikus į platų pasaulį painiais, klaidžiais keliais. Vakaras prieš didelius įvykius, kuriems nelemta pasikartoti. Kaip nėra pakartojama jaunystė ir nėra pakartojama mirtis. Apraukiąs kaktą sūriais lašais, suliejęs pirštus drėgme ir odos lašteles padarąs kraupiai jautrias ir imlias niekad nepatirtiems pojūčiams.

Jis leidosi pakalnėn, jį traukė iš ten, iš apačios, iš svaigios ir troškiai tamsios daubos. Jį stūmė, jį judino iš vielos ir tada leido riedėti jau nebesulaikomai, jau nebeatsaukiamai.

Iš priebutėlio, iš žalios gebenių tankmės išniro balkšvas šešėlis lyg nuo debesio vėjo atplėšta miglos skiautė. Ir jį pasitiko.

— Maniau, kad nebeateisi.

Ji sėdėjusi ir laukusi. Ji girdėjusi jo žingsnius. Ji mačiusi jo cigaretės ugnelę, jam tik išėjus iš Basiuliškių kiemo ir leidžiantis pakalnėn liepų keliu. Ji visa tai matė ir girdėjo.

— Laukiau, kol sutems. O Julė, ragana ta, barškinosi puodais kaip ant patyčių. Knietė labai paleisti žvirblį į jos kudlas.

— O būtų jai darbo, kol išsišukuotų!

— Bene ji šukuojasi? Apsileidusi kaip telyčia nekreiktam tvarte pavasarį. Doveikos vietoje jau seniai ją būčiau išgrūdęs.

— Mama sakė, kad ji pati netrukus išeisianti. Jonas turi žemės pirkęs ir pradės ant savęs. Vestuvės bus, Tiliau! Tu būsi vyriausiu pabroliu, o Laurynas piršliu.

— O tave pasiprašys gėlių barstyti jauniems po kojų, einant iš bažnyčios, grojant Garbenio dūdų orkestrui. Tai bus linksmybių, Agne!

— Aš tau pabarstysiu, — ji bandė pasiekti jo plaukus ir papešti.

— Išaina tokia mažučiuokė, balta suknele, su sparneliais. Plaukai parišti ružavu kaspinu, ir ant

tokio pat pasietas šilkinis krepšelis. Ima Agnė dviem pirščiukais po gėlytę, po žiedelį ir pritūpdama, priklaupdama žeria po vieną, po du. Julė, jaunoji gi, žerglioja, pėdas statydama į vidų, kaip žalmargė iš ganyklos, tešmens neapžergdama, ir traiško Agnės gėlytes.

Buvo taip nuostabiai gera ir lengva niekus plepėti, taukšti ir kvailioti. Žodžiais užslėpti nelygų ir išdavikiškai karštą alsavimą. Prilaikyti rankomis, atremti galva ir pečiais iš viršaus ir iš visų pusių nusileidžiantį, apsupantį ir skandinantį rūką.

— Dabar tai tikrai gausi, jog atsiminsi.

Susikabino rankomis į jo alkūnę, parietė kojas ir bandė jį palenkti žemyn. Jis įsirėžė ir sukosi. Ji skriejo oru kaip karuselėje, ir ji buvo lygiai tokia mergaitė, kokią įsivaizdavo prie bažnyčios, barstant žalumynus.

— Gana! Galva apsisuko.

— O eigulio sūpynėse nesisuko?

— Ne, tada nesisuko.

Prie sienos barkšojo atremtas dviratis.

— Svečio vis dėlto sulaukė.

— Žinoma. Jo ir laukti nereikėjo. Dar su saule pasirodė.

— Koks stropus Tugaudis.

— Iš kur žinai?

— Nežinosi mat.

— Tai gal žinai, ir ką jis atvežė?

— Saldainių. Ką daugiau Tugaudis veš?

— Taip. Bet nepaprastų. Prakandi, o viduje vynas. Milė sako, jog galima pasigerti, ir man už tai daugiau dviejų nedavė.

— Kad jai daugiau liktų, todėl. E, galėjau ir aš tau tokių pat.

— Kas tie saldainiai prieš tai, ką tu man dovanojai? Ir aš tau nepadėkojau dar. Tai dabar. Ačiū, ačiū. Kokį šimtą kartų ačiū, — ir kiekvieną padėkos žodelį lydėjo bučiniu. Kur tik pasiekė ir kur pakliuvo.

Savo ruožtu ir jis neliko skolingas, ir, kai pastatė ją ant žemės, vargšė gaudė orą saujomis ir atsirėmė į jo nugara pailsėti.

— O ką jie veikia dabar?

— Kas?

— Jaunikai.

— Jie sėdi virtuvėje ir kalbasi. Aš manau. Milė prikepė blynų. Visokių uogienių sunešė iš rūsio. Jis sakėsi esąs po vakarienės, bet kai įsismagino šveisti blynus, tai po visą iš karto, lyg būtų savaite nevalgęs.

— Nebuvo kada. Skubėjo vyrukas.

— Be saldainių, jis dar ir vyno atsivežė.

— Tai ir mes užeisim vynelio pagerti.

— Gerai. Galėsime vėliau. Bet dar pabūkim lauke, Toks nakties šiltumėlis, jog nebegali tiesiog.

Jie ėjo susiglaudę. Jis laikė ją apkabinęs per pusiaują ir abi rankas savo didžiuliam delne. Už jų, kažkur toli, sudundėjo. Mergaitė sunerimo:

— Pasukim nuo kelio. Kažkas važiuoja tiltu.

— Ne. Tai audra ateina. Griaustinis jau dunda padangėmis.

— Tikrai. Žaibuoja. O aš nė nepagalvojau. Ir štai jau debesį matau atkylantį nuo Laumakių.

Pamažu, pamažėle jie ropojo, versdamiesi kuprom, susiliedami į kalnus, atverdami daubas. Žaibas vis aiškiau nubrėžė jų kontūrus. Vis labiau sviro šion pusėn, vis didesnę dangaus erčią užguldami ir paglemždami po savim blyškias vasarvidžio žvaigždes. Mirtina tyla surakino žemę, ištraukė žadą iš nakties paukščio gerklės. Ir varlės vienu metu nutilo ir, panėrusios vandenin, žvelgė išsprogusiom akim. Siaubi tyla ir troški tamsa, teskrodžiama uodo zyzimo, juos įsuko savo pragaištingan sūkurin, ir jie spaudėsi arčiau vienas kito, ieškodami išsigelbėjimo ir paguodos tik savo tarpe ir iš savęs. Pro ploną jos bliuzelės audinį tvinkčiojo kraujas kaip suspaustas garas akliname inde, grasindamas suplėšyti kevalą ir išsilieti. Ji staiga neteko iškalbos, ūmai užmiršo visa, ką plepėjusi, ir nebesurado to vieno, vienintelio žodžio išsakyti tam, kas ją buvo tvirtai ir negailestingai pasigriebęs ir nešėsi drauge su artėjančios audros šėlimu. Ir nešėsi ten, kur panorėjo neklausdamas, ar ji sutinka, ar ne. Ir jis nieko jai nebegalėjo padėti šią minutę. Jis ėjo šalia didelis, pasviręs ant jos. Toks milžinas ir stiprus, jog kalnus galėjo versti, ir tačiau bejėgis, tvirtom rankom tegalįs apglėbti jos liemenį ir

sugniaužęs laikyti jos rankas.

Ji alsavo, lyg būtų bėgusi ir skubėjusi. Ji nesuvokė, kad tai, kas darosi šiuo metu, tęjvyksta vieną kartą gyvenime. Kad po to jau viskas eina savaime ir nebeatšaukiamai. O jei ir jautė ką, tai taip neaiškiai ir miglotai. Ji baigė praeiti paskutinę savo vaikystės valandą. Ji drebėjo visais sąnariais. Agnė mylėjo.

Vėjo gūsis, griebęs nuo kelio dulkių saujas, bloškė jiems į akis. Ir kaukdamas nusirito medžių viršūnėmis, kur tratėdamos lūžo šakos ir dejavo besibrūžindami kamienai. Akinantis žaibas statmena rykšte suplakė dangų ir čia pat trenkė plėšiančiai aštriai, tartum būtų atsimušę į vienas kitą didžiuliai akmenys. Stambūs lašai užtiško ant jų kaktų.

— Bėgam! Ištrinks mums nugaras. Lendam po tuo medžiu.

— Ne, ne po liepa.

— O kas? Ar tu bijai?

— Ne, aš nebijau. Tegul trenkia.

Ir jis nebijojo. Kapojami vis tankėjančių lašų, nušviečiami žaibo ir palydimi griausmo, pasiekė namus ir prisiglaudė prie sienos, pastogėje. Kur liūtis iš viršaus per sprindžio atstumą sudarė vis tirštesnę vandens uždangą. Smarkiau ir smarkiau įsilijo, iki pagaliau tapo ištisiniu upės šniokštumu. Miškai ir visas pasaulis aplink ošė šilto pavasarinio vandens tvane.

— Permirksi, Agne, mergyt.

— Nieko.

Vanduo, atsimušęs į žvyrą, plovė jų kojas. Vėsi banga tarpais siekė juos iš šono ir visu plačiu sriautu griuvo ant jų.

— Aš galėčiau žiūrėti ir žiūrėti. Aš dabar galvoju... Aš tau pasakysiu kada nors, ką galvoju dabar. Tikrai mus ištrinks. Bėkim!

Ji pasileido pirma, tempdama jį už rankos per kiemą ir, stabtelėjusi prie durų, vienu traukimu atšovė skląstį ir jas atidarė. Jie atsirado patalpoje, dvelkiančioje pelėsiomis, suplėkusiais miltais ir džiovintomis miško žolėmis, kambaryje, tamsesniam už naktį šulinio dugne, kur tik žaibo tvykstelėjime galėjo susigraibyti ir išvengti susidūrimo su kokiu nors daiktu. Tai buvo priestatas prie klėties įvairiam podėliui. Ten stovėjo spinta rečiau naudojamiems rūbams, tvirtai suremta lova, paklota ir paruošta netikėtam pakeleiviui ar svečiui. Ant tos lovos jie susėdo.

Nieko nebebuvo likę toje sukilusioje ir krantus užliejusioje jūroje. Grėsmingoje savo pragaištum ir neišmatuojama gelme. Nė laiko, nė erdvės, be jų pačių, be jų vienu, dūstančių ankštame ir alkaname glėbyje. Trumpomis atoslūgio minutėmis jie klausėsi ištisinio lietaus šnarėjimo, migdančiai ramaus lentinio stogo gaudimo kaip kažin ko nepaprasto, nereikalingo ir beveik nesuvokiamo. Melsvame žaibo mirksnyje tartum iš nebuities išnirdavo jos veidas nubrėžtomis blakstienomis, praviromis lūpomis ir sukąstais dantimis, lyg ji būtų stengusis sulaukyti niekad neištartą žodį, dabar jau vis tiek nustojusį savo reikšmės. Ir tada vėl juos glemžė tamsa ir nešė pasroviui, pakalnėn, nežinion.

Aną atmintiną naktį.

Seniai jau buvo apmalšęs lietus. Debesys nusigrudę, išskidę, atidavę žemei savo duoklę. Aušra mušosi pro šakas, kopė vis aukštyr, platyn, skleidėsi, apimdama vis didesnę erčią, nuskalautą, nušveistą ir geliančiai tyrą. Paukštės kilo nuo gūžtų, išlaikiusios šiltai ir jaukiai savo jaunikius visą audringą naktį. Reti pavargę lašai sunkėsi iš šiaudinio stogo ir baigė prisotinti žemės troškulį. Jonas, Doveikos pirmvedys, pravėręs duris ir sustojęs ant laiptelio, trynė juodu rankos krumpliu akis ir rąžėsi iš pasitenkinimo.

— Jau kad miegojau, tai miegojau. Kaip ežys savo kinyje. Negirdėjau nė griaustinio. Ačiū Dievui už skalsą. Tokio gražaus lietaus kaip tik trūko žemelei.

Jis buvo tikras ūkininkas, rankomis ir galva, ir bandė atspėti, ar tokio lietaus gavo ir jo sklypas Vaidžiūnuose, kurį dirbo pusininkas. Nuo švento Jurgio jis ketino kraustyti ir pradėti pats, jau ir laikas, prisidirbo kitiems iki nenorų, iki atsiraugėjimo.

Iš Gužo kiemo vaikinai stūmėsi dviratį. Pasikūprinęs ir svyrudamas į šalis, pasileido kelio viduriu. Padangos cypė, liūgneliai tiško, vydami jį visu pločiu.

Tilius tik buvo spėjęs nusimesti kurpes. Prie šulinio nusiprausė ir, dar kelis kartus smarkiai pajudinęs siurblio rankeną, pakišo galvą po srove. Gaivus šaltis persmelkė kaulus ir nubėgo šūrupuliais išilgai nugaros, nunešdamas nuovargio ir nemigos nuosėdas.

Laurynas iškumbrino su milžtuvėmis iš diendaržio.

— Žio, tai jau parsimušęs? Teks tom pačiom akelėm išeiti į lauką.

— Iki pokaičio datrauksiu.

— No, kai aš buvau tų metų, tai kartais tris naktis iš eilės. E... — žmogutis susimąstė, ar sakyti daugiau, ar ne. Ar patikės, jei pasakys. Kiti iš jo juokiasi, neįsivaizduodami jo jauno ir manydami, kad jo širdis ne krūtinėje, o suluošintoje kojoje. Jis atkišo milžtuvę, iki kraštų priputojusią šilto, kvepiančio ganyklomis ir karvių prakaitu pieno. — Še, patrauk. Prakoši per ūsus, jei ir papuls koks šapelis. Širdis nusalus atsigaus.

Jis kinkėsi arklius ir išėjo į tolimiausią lauko rėžį, už pievokšlių ir krūmų. Tuo pat metu ištryško saulės skritulys, varvantis ir tyškantis baltomis žarijomis, tartum iš milžiniškos kalvės žaizdro, kuri įpūtė vėjai ir audros slogią naktį. Tiltas dundėjo nuo pieną vežančių ratų. Ir pieninės motoras, užsikosėjęs ir išspjovęs keletą kašnių mėlynų dūmų, pradėjo kasrytinę dainą.

Niekas nebuvo dingęs iš darnaus aplinkos paveikslu, ir nieko sukeisto vietomis. Saulė skriejo puslankiu, pasišokėdama nuo vienos viršūnės ant kitos, siekdamosi nusigauti patin žydrinės dugnan, ir iš ten jos paleisti spinduliai smigo į permerktą velėną. Ir garai kėlėsi iš pajudintos žemės kaip smilkalų dūmelis, ir kaito jon atgręžta grumsto pusė. Iš juodo ir suplakto dirvos kevalo laužėsi aštrus želmens ašmuo, dygsniuodamas tuo pačiu pradėjimu ankšty. Niekas nebuvo pasikeitęs, tik įgiję daugiau gyvybės, traškumo ir žavesio. Už pievų, už krūmų, tolimam lauko rėžyje jis buvo vienas su savo darbo įrankiais ir savim. Ir valandos lašėjo, prakaitu merkdamos marškinius, ir jos sprindžiavo milžiniško saulės laikrodžio plokšte kaip niekur nieko.

Nejau tikrai nieko?

Ir dienos turėjo slinkti, nustumdamos viena kitą, padarydamos vietas įkandin sekančiai. Sudėtos iš paprasčiausių dalykų, iš nuobodaus ir neapibūdinamai pilko trūnėjimo, kaip darbas ir poilsis po jo. Ten, už tilto, anapus upės, už blizgančiai tamsių juodalksnių kūgių, prie atviro lango ilsisi jos šviesiaplaukė galva.

Vieną kartą jis buvo atbėgęs nuo kelio ir pabelsdamas ją prikėlęs ir išgąsdinęs. Vieną anksčiau ir be galo skaištų rytmetį, panašų į šį. Kai ji trynė užmiegotas akis, kuriose nebuvo išnykę šviesaus sapno pėdsakai. Bet tai atsitiko taip seniai ir liko tolimoj praeity. Neperšokamas griovys jau buvo išsikasęs tame tarpe, tuo trumpu laikotarpiu, nesutalpinusiu daugiau kaip vieną dieną ir vieną naktį. O tačiau tai buvo laikas, pažymėtas dviem įvykiais, kas akimirka tolstančiais, bėgančiais į priešingas puses. Kiekvienas žingsnis, paliekąs pėdas purioje žemėje, jį tolimo, tolimo. Jis buvo niekas kitas kaip atklydėlis iš tolino krašto, iš kito gyvenimo. Sugrįžęs ir bandąs įsistoti į tas pačias vėzes. Po daugelio mėlų ir didelės patirties.

Jis stebėjosi, kaip gali rasti kitų minčių jo galvoje tokiu metu, kai dar nebuvo atvėsęs jo kraujas, kai prakaito sūrumas tebegrauzė kaktą ir nespėjęs nubraukti bučinių perštėjimo. Jis mąstė apie šį ir tą, jis klaidžiojo po laukus ir pamiškes. Jis nepajėgė susitelkti ir visu nuogumu atgaivinti prarastos akimirkos. Tik viena tikrai žinojo, kad turėtų būti ten. Ten traukė jį.

Arkliai, išgirdę dūžius į seną žagrę sėdyboje, šaukiančius pusryčiams, grėžėsi viduryje varsnų ir sparčiai leidosi namo. Jie buvo didelio ūkio gyvuliai ir žinojo, lygiai kaip ir žmonės, jo tvarką ir kaip skirstomas laikas, ir kam kiekviena valanda.

Ir jam tereikėjo sulaukti pokaičio ir kristi į vėšų ir naktį nepaliestą guolį. Akmeninė miego ranka jį užslėgė tuo pačiu akimoju. Ir iš jo pakilo tik tampomas už kojos, purtomas už peties, tačiau toks lengvas, lyg išsinėręs iš motinos vystyklų, kažkur numetęs visą dvidešimtį metų.

Daržinėje rikiavosi eilės sustatytų maišų, jau iš anksto pripildytų sėklinių bulvių. Vyrai vedėsi arklius, vertė maišus į vežimą. Visos jėgos sutartinai telkėsi dideliui darbui.

— Daugiau kaip trisdešimt centnerių neįveiksim šiandien, — samprotavo vyrai.

Jei nuo pusryčių būtume galėję pradėti, tai kita kalba. Taigi kita. O kad rankų tik po porą kiekvienam. Ir arkliams tenka numauti pavalkus nuo sumuštų pečių bent naktį, bent saulei nusileidus.

Iš tolo laukas atrodė lyg nubertas kupstuojančiais bulvių ir trašų maišais, sulinkusiomis nugaromis ir žangiai traukiančiais arkliais. Neatsilikdami, pasiragindami, nes tai buvo darbas, kuri tegalima atlikti veikiant sutartinai ir vieningai. Patsai Doveika vilko zuperio kibirėlius, stengdamasis pataikyti ten, kur jo reikia. Pati šeimininkė, neužsileisdama kitoms, pluošė lygiai ištvėringai. Sėdyboje beliko smulkioji gyvūnija, saugoma šunų ir snaudalių katinų. Tilius turėjo išvežioti maišus dirvoje ir sustatyti tinkamais atstumais, kad nereikėtų per toli eiti atsinešti.

Sustojus parūkyti, Doveika pasakojo, kad bulvės ne kartą esančios atgynusios žmonės nuo bado. Geras daiktas toji Dievo dovana — tikri žemės obuoliai. Tik bulvė nemėgsta, kai ją palieka žemėje. Ji žemėje tik tol, kol užauga, paskui jau jai reikia rasti vietos. O jei nerasi, tai gali kartais ir nekas išeiti. Bulvė galinti ir atkeršyti už paniekinimą. Jo žmonai, amžiną atilsį, tebešeimininkaujant, prieš gerą puskapį metų, tarnavusi čia tokia mergutė. Ir ar ne toje pačioje dirvoje ėmę bulves rudenį. Bulvės, tiesa, jau buvusios nukastos, atartos ir nurinktos. Bet žinoma, kad jau po visko, kai atrodo, jog

žemėje nieko nėra likę, dar išeina vyrai su akėčiomis ir pertraukia skersai ir išilgai. Ir netikėtum, kiek jų dar akėčių virbalai iškelia paviršium. Turi žvaliai suktis, idant surinktum. Anoji mergutė driekiantis paskui akėčių ir paimanti viena, paimanti antrą, o kai šalia trečia ar ketvirta, tai primina koja ir išpaudžia į purią dirvą. O po to buvę blogi metai. Ūkininkai mažai besamdę ir daug kam tekę praalkti. Ateinanti su maišu anoji ir bučiuojanti gaspadinei rankas. Susimildama, nors bulvių siekelį — badu mirštame. Motina antri metai ant patalo. Laurynas galėtų patvirtinti, jog širdies minkštos buvusi šeiminkė. Bet ji pasakiusi šitaip: duočiau ne siekelį, duočiau visą puspūrį — tiek, kiek paneštum. Visas bulveles, kurios tau buvo žadėtos. Tik kad tu, vaikel, jų nesurinkai. Jas išpaudei koja į žemele, ir jos ten supuvo verkdamos, rūgodamos.

Šitaip ūkiškai ir pamokomai nupasakojo saviškiams gerai nusiteikęs šeiminkas.

— O tu, Monikut, per daug nesitąsyk su pilnais krepšiais. Pervargsi, — rūpinosi meiliom, šiltom akim sekiodamas žmoną.

O Julė, narsioji darbininkė, atsitiesė vagoje, plačiai pražirgdinusi kojas. Viena ranka įsisprendė į šoną, o antrą nubraukė plaukus nuo akių. Ji jautėsi ne mažiau svarbi ir ne mažiau teisių turinti. Ir pasakė:

— Nepariškadys retuomiais ir poniutei vietoje sportų.

— Julijana,
Graži pana,
Lenkų karalyčia,

— uždainavo Doveika.

— Nieko, dar pasportuosiu. O paskui eisiu jums pavakarių ruošti.

— Jau gali. Duok krepšį Laurynui, pamėtys. Jam nė susilenkti nereikia, — skatino vyras.

Šlubasis dėl to pasijuto užguitas ir, baltom dėbčiodamas, nurijo keiksmą. Tilius, apgręžęs arklį, leidosi sėdybon sėklos ir trąšų atvežti.

— Palauk! Pavėžėk ir mane.

Jis sutraukė vadžias, ji pasivijo ir kiūktelėjo į ratų galą ant dugno lentos, kojas nukorusi žemyn. Tilius sėdėjo skersom ant šalydrangio. Jų veidai buvo nusukti į priešingas puses. Ji avėjo be kojinių lengvas, guminiams padams ir drobiniais viršais, juodais šniūrais suvarstytas kurpaites. Tekiniui nusileidus į duobelę, kurpaitės siekė žemę, ir, pavažiavus toliau, dirvoje žymėjo dvi vagutės, du šviežūs brūkšniai.

— Ar nesunku Basiuliškėse?

— Ne. O kur lengviau?

— To aš nežinau.

Ji uždainavo:

Pasisėjau balandėlę daržely,
Pasisėjau balandėlę daržely —
Balandėlės nė daigelis nedygo,
Balandėlės nė daigelis nedygo...

Arklys išvilko vežimą iš suartos dirvos ir žangiau patraukė dobiliena. Ji supo kojas ratų gale. Tekiniai minkštai spaudėsi į vešlią žolę.

— Kaip bus toliau?

— Kas?

— Koks kitas dainelės posmas?

— To ir aš nežinau.

— Nežinau, — pakartojo storai ir kirčiuodama, mėgindama pamėgdžioti jo balsą. — O aš ją tik jūsų krašte išgirdau. Ją čia visi dainuoja. Kas dainavo vyrų kambary?

— Jeigu dainavo, tai greičiausiai Jonas. Aš taip manau.

— Žiūrėkit, koks jūsų balsų panašumas! Jis toks nuostabus dainininkas, tas mūsų Jonas.

Tilius nežymiai pakreipė galvą. Ji buvo pasilenkusi ir dantimis kandžiojo lūpas, sulaikydama juoką.

Jis suko tiesiog į daržinės duris.

— Ačiū už parvežimą.

- Nėra už ką.
- Kaip jūs vienas įsikelsit? — susidomėjo krūva maišų.
- Kaip nors.
- O gal padėti? Nors aš jau tokia ir padėjėja.

Buvo iš ko pasijuokti. Jie abu nusijuokė. Jeigu taip, tai ji bėgsianti ruošti užkandžių ir gal spėsianti sugrįžti, kol jis čia su tais maišų kalnais susidoros.

Nėra ko sakyti, kad ji sugeba dailiai pasikraipyti ir mėtyti kojas kaip šaudykles. Ir šnekumėlis gi jos — jūs tik pamanykite. Tik kažin kaip senis į tai būtų pasižiūrėjęs? Ji skriste nuskrido per kiemą, ir ne kaip moteriškė rimta, ir ne šeimninė tokio ūkio ir žmona tokio vyro. Tarytum pusmergė, išleista išieigai, bažnyčion ar pas drauges, ištrūkusi iš ją ganančių akių. Pasijutusi pirmą kartą laisvėje ir pirmą kartą išvydusi tokį didelį ir mielą pasaulį. Ir savy pačioj — jaunystę, jėgą ir patrauklumą. Tokia buvo jo šeimninė.

O jis turėjo apie ką mąstyti ir permąstyti iš naujo ir iš pradžios. Jis nususuko ir ėmėsi darbo.

Bulvių maišus, po centnerį ar kiek daugiau, lengvai kilnojo ir mėtė į vežimą. O trašos jį apšildė. Viršutinį pavyko nesunkiai įversti, o antrasis, kurs gulėjo ant žemės, nesidavė vienu ypu atkeliamas. Pirmiau pastatęs, sukabino rankas ir atstangiai, žandus išpūtęs, įrėžęs nugarą, pasikėlė ir, laikydamas glėbyje, nešė į ratus. Paskutinį žingsnį žengiant pasipynė koja, ir jis kniubo priekin, tačiau stengdamasis maišą patupdyti vežimo gale. Jis leidosi, bet per daug vienon pusėn. Lentos galas pakilo. Viena ranka prilaikė maišą, kad jis neišsiverstų, o antrąją griebė už apačios. Maišas permainė pusiausvyrą ir visu svoriu atlaužė lentą. Jo pirštai pakliuvo tarp tos lentos ir ratų dugninės. Šimto kilogramų tomamilčių maišelis prispaustų pirštų neleido nė pajudinti. Tik pečiu pastūmęs, ištraukė ir susilenkė iš skausmo.

O tuo tarpu iš virtuvės su krepšiu ir ąsočiu išėjo ir per kiemą atpluošė Doveikienė. Ir iš tolo jau šaukė:

— Jau ir aš! Galėsim važiuoti!

Tai per ją, raganą, taip atsitiko, — nesitverdama pykčiu pamanė vyras. Savo liežuviu ir pliauškimu kaip kerai bus užtaisiusi pinkles. Ir dar tokiu metu pati pasirodė, kai nebebuvo nė kur, nė kaip pasislėpti. Bjauri gėla pakirto kojas ir krūtinėje pasidarė šleikštu, ir akyse kažin kokie žalsvi ratilai vėlėsi, tai priartėdami, tai nutoldami. Jis supo ranką, antrąją prilaikydamas ir bijodamas pasižiūrėti.

— Kas tau? — suriko, priėjusi arčiau.

Jis baiminosi pasirodyti silpnu, nesubrendėliu. Ir laikėsi kiek galėdamas ramiau.

— Susižeidei?

— Pirštus įkliudžiau.

— Parodyk.

Pirštai iki antrojo sąnario buvo pamėlę ir suploti, ypač didysis. Jo nagas — kaip anglis pajudęs, ir iš panagės kraujas prasisunkęs.

— Ai ai ai. Kaip tu juos įkliudei?

— Maišas krito.

— Bėgam į vidų! Pažiūrėsiu kokių nors vaistų, — ji griebė už rankovės ir tempėsi per kiemą, ir jis sekė įkandin, lygiai, kaip buvo sekęs pereitą naktį, kai buvo tempiamas pastogėn nuo lietaus. Ir nebebuvo kaip nė priešintis, nė spirtis. Nors manė, jog tai be reikalo. Tik palaikytų po šalto vandens srove ir praeitų.

— Kokių čia vaistų? Pergels, ir tiek.

— Nekalbėk man. Kad tik kaulo nebūtų sutrupinę.

— Iš kur jau?

Trankydama duris ir jas palikdama už savęs neuždarytas, per priemenę ir virtuvę ji vedėsi toliau. Tilius pamatė vandens kibirą ant suolelio ir paprašė atsigerti.

— Gerai. Bet vanduo bus sušilęs. Atsuk čiaupą ir palauk, kol nubėgs išilusis.

Kambariuose žvangėjo ir barškėjo, lyg ten viskas būtų kritę iš rankų. Ji šaukė:

— Eikš čia!

— Kad mano kojos žeminuotos. Priminsiu, — vaipėsi Tilius iš skausmo ir nesmagumo, kurį pajuto, tik peržengęs slenkstį.

— Ir mano tokios. Kartu dirbome lauke.

Tarpiniame kambarėlyje, kurs gal buvo tik platus koridorius praėjimui į kitus, nes bent trejos durys iš jo šakojosi, ji stovėjo prie atdaros spintelės sienoje ir kilojo visokius buteliukus. Jam gyvai stojosi vaizdas vaistinėje ir mirtinai išbalusi vaistininko padėjėja. Pempė, be kraujo lašelio ir

milžinišku plaukų vežimu tartum gandravidžiu ant plono kaklelio. Šioji tačiau buvo visai kas kita.

— Pirmiausia nuplausim vandenilio peroksidu, kad žaizdą išvalytų.

Kokia čia žaizda, nesikeikiant ir neperdedant? Ji nėra mačiusi žaizdų.

Vatos gniužulėliu drėkinami pirštai čirškėjo ir putojo.

— Ėda?

— Ne.

— Pagrauš trupučiuką. Bet užtat greičiau sugis.

Pro išteptų ir žeminuotų, plačiai atsegiotų marškinių antį veržėsi susivėlę krūtinės gaurai. Tamsiai įdeges lopas blizgėjo prakaitu. Ir plaukai iš po kepurės buvo sulipę, ir ant kaktos susimetę stambūs lašai. Jis jautėsi esąs pirtyje, kai, dar nespėjus nusirengti, kažkas uždeda garo.

— Vargšas berniukas, — tarė šeimininkė, imliodama naujas dėžules. — Dabar užtepsime kamparo mostimi. Skauda labai?

— Neskauda.

— Bet nagas, Dievuliau! Ypač tas! Tą tai tikrai nuvarys.

— Ataugš kitas. Gal dar geresnis.

— Ataugš. Bet kol ataugš? Man šita, dar mažiukei, durimis nuvėrė, — ištiesusi rodė savo pirštą. — Kliūva visur, nepatogu. Ataugo, bet matai, koks nelygus.

Nieko ypatinga tame nage jis nepastebėjo. Gal kiek siauresnis. Bet visi jos nagai buvo siauri ir ilgi, pritaikyti rankoms ir pirštams. Ji paėmė tvarsčio ritinėlį, žirkutes ir visu rimtumu ruošėsi aprišimui.

— Laikyk stipriau.

— Laikau.

Bet ranka vis tiek judėjo. Ji paėmė su antrąja ir atrėmė jo skaudamą ranką sau į krūtinę.

— Dabar. Na, taip.

Jis stengėsi nieko nejauti ir nieko nematyti. Žiūrėjo virš jos galvos pro praviras duris, pro oleandrus ir fikusus, užglemžusius kambarį ir padariusius jį kaip šiltnamio kampilį. Jo gale didžiulis veidrodis, beveik nuo grindų, atmušė keletą daiktų, tarp jų jis matė ir save, didelį ir kaip stulpą grubiai nerangų. Tamsūs plaukai, išdrikę paskirais pluoštais, lietė ir kuteno jo ranką. Kažkada, ankstyvojo pavasario metu, panašiai jis matė save smuklės kambarėlio lange, iš lauko arti esančios sienos aptamsintame. Ji sėdėjo už stalelio, užmetusi koją ant kojos, laukdama, kol jos vyras pabaigs sandėrį su bernu, ateinančiu į jų ūkį.

Stangūs plaukai, prasiskirdami nuo sprando, dengė jos kaktą ir ausis, kai ji darbavosi pasilenkusi ir taip rūpestingai, lyg tikra gailėstingoji sesuo. Viena baltą plauką jis pastebėjo toje tirstoje ir tamsioje šūsnyje, nuvingiuojantį nuo viršugalvio ir pranykstantį apačioje, kur jie rietėsi atgal. Kilo noras jį sugriebus išrauti. Juk dar toli jai iki trisdešimties, o jau plaukai pradeda žilti. Ji knebinėjosi, pabaigė darbą ir nuleido rankas.

— Tvarkoj. Iki vestuvių pasveiksi.

— Ačiū, ponია.

— Prašau labai, ponuli.

Ji pakreipė galvą, kaip ir norėdama ją atremti į sieną, pilna nuovargio ir saldaus šypsno sučiauptose lūpose. Pamažu jos prasivėrė, ir ji juokėsi plačiai nušvisdama tankių baltų dantų eilėm. Šnervės susispaudė, nosis tarp antakių įsivagojo dviem raukšlėm. Ir akys susiaurėjo iki brūkšnių, ir jie pasidarė nežvelgiamai juodi. Juosvi pūkeliai klojo minkštus šešėlius ant jos viršutinės lūpos. Lyg būtų kas švelniai švelniai pabraukęs suodimis ištepto piršto galu vienoj ir antroj pusėj.

Daržinėje arklys sau ramiausiai gremžė bulvių maišą. Vištų būrys, vadovaujamas gaidžio, strapinėjo apie krepšį, aštriais snapais naršydamas sūrį ir sviestą. Galvą išspraudęs, nepaisydamas vištų smūgių į nugarą, atkakliai brukosi katinas, vilkdamas dešros rieteną. Iš ąsočio gėrė senas gaigalas pasistiebdamas, panerdamas snapą ir viduje paturkšdamas. Pasisėmęs kėlė kaklą ir laukė, kol gira nubėgs žemyn. Priišti šunes, stebėdami bendras vaišes ir patys negalėdami jose dalyvauti, baigė pasiusti ir susidraskyti iš piktumo.

KETURIOLIKTAS

Ant tilto, turėklų įsikibusi ir persisvėrusi, stovėjo Agnė. Ji žiūrėjo į vandenį ir laukė.

Jeigu nieks neateis ir jos neišgelbės, ji šoks į patiltės duburį ir nusiskandins. Ir galės tada džiaugtis, galės žinotis motina, kai ištrauks ją negyvą ant kranto ir paguldys ant žolės. Galės lakstyti ir plaukus rauti, galės vadinti visokiais vardais ir garbstyti... Nebeprikels jos niekas. Tada bus jai geriau. Tik jai nepatiko, kad greičiausiai į bažnyčią jos karsto neleis nešti ir laidos už tvoros, kur jau keletas

panasių skenduolių ir pakaruoklių guli. Tas truputį vėsino jos iškilnios pomirtinės eisenos įsivaizdavimą. Ir tėvo būtų gaila. Jis toks ramus ir geras visada. Ir dabar juk jis pasakė:

— Neužsipulk taip ant vaiko. Nesvilina nieks pauodegio. Pirma turim gerai apsvarstyti, ar verta, ar ten ji rimtai galvoja. O jei mergaitės netraukia, tai ir nėra kaip stumti. Pažiūrėsim.

— Tuos reikalus jau palik man. Aš iki panagių išsišnekėjau su jos krikštomočia. Mergaitės laukia laimė.

Tėvai grįžo pavakary gerokai išvargę, bet pilni geros nuotaikos ir lauktuvių. Milė vaizdingai pasakojo, kokia baisi buvusi naktis, kad lietus jau ne kibirais, o upėmis pylęs, ir taip klaikiai žaibavę, jog jos maniusios abi su Agne, kad uždegs visus miškus. O griaustinio tai nė apsakyti nesą kaip. Trenkė į liepą. Nuo viršūnės iki šaknų išvartytas griovys, žievė nuplėšta, šakos apsvilintos. Jos abi su Agne — ji vėl pasižiūrėjo į seserį — išdrebėjusios visą naktelę kaip epušės lapai.

— Tau, Agnyt, pasakysiu naujieną, jog iš karto išsižiosi, — pradėjo motina.

Taip, Agnė išsižiojo ir sustingo toj padėty, išgirdusi tą naujieną. Jos krikštomočia ją tučtuojau norinti pasiimti. Ji, vyriausia tėvo sesuo, Agnės teta, palikusi našlauti, jau gerokai apsenusi, tačiau dar žvali ir užvalgi, turinti žemės prie miestelio ir namus prie bažnyčios. Ji tad norinti pasiimti mergaitę, ją įdukrinti ir užrašyti ir namus, ir žemę. Ją nukaršintų, jos gražiai nugyventų sau, viena kitai padėdamos. Ją išleistų už vyro. Ji jau turinti numačiusi padorų vaikiną ir esanti kalbėjusi su juom ir net atvaizdą jam rodžiusi. Agnė jam baisiai patikusi. Taip krikštomočia ir sakiusi, žodis žodin.

— Nevažiuosiu! — suriko Agnė. Ir suriko gal per smarkiai, kad net tėvas virtuvėje sukluso.

Toji žinia kaip griūvantis medis visu smarkumu ir svoriu trenkėsi ant jos ir paliko ją be žado. Nesibaigiantis, perpintas žavesiu ir pasigėrėjimu motinos pasakojimas ją išlaikė padėtyje. kad ji nesijautė, ar gyva, ar mirusi. Juodi grubūs nagai plėšė jos širdį ir traukė per gerklę. Tie nagai buvo džiūgaują motinos žodžiai. Ir kai pajuto, kad jau gali ištarti. suriko:

— Nenoriu, mamyt! Ne, ne...

— Nu jau, nu jau?

Ji išlėkė pro duris ir, sukritusi ant suoloelio pasienyje, prapliupo kūkčiodama ir trūkčiodama pečiais, rankomis užsiėmusi veidą ir užspaudusi akis.

— Kas tai ožkai užėjo? — susirūpino motina.

— Nenori vaikas namų palikti, — ramiai svarstė tėvas.

— Nevaro nieks jos iš namų. Tik ko čia trintis dviem mergom? Sakytum, drignėmis būtų kas užgirdęs mergiščią.

O mergiščia nesirūpino, ar jos per daug čia namuose, ar jos labai trūksta ten, pas krikštomočia. Ji aiškiai žinojo viena: turi būti ten, kur jos mylimasis. Ji turi pasilikti čia, kur sutiko savo didžiosios laimės rytą. Kur prasidėjo jos gyvenimas kaip ugninės saulės kamuolys, skriejantis vis aukščiau ir aukščiau. Ji tikėjo tokiu gyvenimu ir tokia saule, kuri niekad nepakrypsta į vakarus. Kaip traškus ir svaiginamai baltas sodo žydėjimas buvo toji diena, ta pirmoji, niekad nepažinta ir net neįstengta nuspėti. Viso miško, visų jaunų pavasarinių ūglių nesulaikomu veržimusi į saulę ji buvo pasišokusi ir atsiplėšusi staiga nuo visa, kas dar vakar buvo, kas buvo kvaila ir vaikiškai menka. Ji turėjo pasilikti čia, nes čia jos numylėtas. Ji turėjo būti taip arti jo, kad galėtų per dieną sekti jo žingsnius ir, vakare sulaukusi, kristi jo glėbin. Ji turėjo būti ten, kur jis, ir eiti ten, kur jis eis, nors jis eitų ir nežinia kur.

O motina kalbėjo, kad jos laukianti laimė. Nieko ji nežino, nieko ji nebeišmano ir nieko nebeatsimena, tartum ji jau būtų pasiekusi šimtą metų. Arba niekad nebūtų buvusi jauna. Tegul nesiūlo laimių, kai laimę jau ji pati laikė savo rankose, ir laimės rankos ją glėbė taip karštai, taip kietai, kad ji begalėjo tik numirti. Ir nieko kito.

Visą dieną ji buvo nešama tų karštų vaidinių, nejausdama žingsnių, negirdėdama savaime ištrūkstančių žodžių. Ir buvo taip gera, kad nieks nevaržė jos išsiskyrimo krūmams, laukams, daržo žolei ir baltam, lengvam debesėliui, krypuojančiam aukštai aukštai.

— Mile, Miliute... Ok, kada nors aš tau pasakysiu...

Pripuolusi ir apkabinusi seserį, glaudėsi, nes tarpais rodėsi, jog jai vienai bus per daug ir ji neištvers. Milė šypsojosi tingiu, geru vyresnios sesers šypsniu, užmiršusi kasdienius susikirtimus, apstumdymus ir barnius. Kiek čia seniai stovėjo atremtas į sieną dviratis. Ir ant tos kėdės sėdėjo jis, nenuleisdamas nuo jos akių, suspaudęs ranką savo delne ir antrąją mėgindamas paglostyti jos plaukus. Nedrašus, geraširdis vaikinai.

Visą ilgą dieną, niekieno netrukdama, niekam nekliudydama, ji dainavo savo ilgesį ir meilę. Ir krovė lūkesčius ateinančiam vakarui. Širdis skambėjo, širdis plėšėsi kaip ipūsta liepsna, kaip vėjo pagairėje pakabintas varpelis. Karštligiškai blizgančiom akim, ji žvelgė anapus upės, kur ant kalno,

tarp aukštų senų medžių, tik spėjamai gumšavo sėdyba ir dirbo joje žmonės. Ten jis, ten jo žingsniai ir ten jo didelių tvirtų rankų mostai. Ji spėliojo, ką jis veikia kiekvieną valandą. ir, įtempusi klausą, bandė sugauti vėjo atnešamus garsus ir juose atskirti jo balsą. Jo balsą ji būtų atskyrusi iš tūkstančių, iš viso pasaulio. Ir ji žinojo, kad jo žvilgsniai ir mintys taip pat nukreipti jos pusėn, ir jie pusiaukely susitinka.

Ji nebegalėjo išverti namie, kur motina apsisukdama pasakojosi, kaip buvę ten ir kaip gerai viskas pavykę. Vakaro ji laukė kaip išganymo, vakaras turėjo atnešti jai suraminimą. Nevažiuos ji ten, tegul nemano, kad taip lengvai ji duosis suvystoma tartum mažametė, ir apgaunama vylingais pažadais. Ji nieko neprašė, nes ji pati turėjo viską. Meilė yra tokia, kad tereikia ją pasikliauti, o visa kita ateina savaime. Ir apskritai kas tas visa kita? Visa kita yra niekai. Staiga ji prisiminė, kaip mama sakė, jog teta jau jai ir jauniki parinkusi. Ir jam baisiai patikusi jos fotografija. Ją pagavo nuožmus pyktis. Ji pasijuto baisiausiai įžeista tų piršlybų. Kaip jos drįsta, tos senos moterėlės, kištis į jos švenčiausią, jos vienos, kaip širdis ir siela tėra viena, reikalą. Ji laikė tai nuoskauda tam, kuri jau ji buvo pasirinkusi ir be kurio negalėjo būti nieko kito.

Ežios takeliu ji nusileido pakalnėn. Ji žinojo, kad jos pasiges ir ieškos. Bet Milė pasakys, kad ji nuėjo pas eigulį. Ji šiandien tokia gera. Bet tegul. Ar ji turi vien tik klausyti ir pildyti kitų užmačias? Ji vaikščiojo paupio pievute, slapstydamos už medžių, stabtelėdama ir prisėsdama. Rasa plovė jos kojas, šakos prisiliesdamos kedeno plaukus ir išilusios dienos kaitros pilnais lapais braukė veidą. Dabar jau jis yra baigęs darbą ir grįžęs iš lauko. Sėdi prie viralinės ir aunasi kojas. Julė šaukia vakarienės. O gal dar ne? O gal jau yra pavalgęs ir ateina? Vis tiek jis ateis. Jis žino, kad yra laukiamas. Ir kad taip begaliniai jo pasiilgusi. Tik jis nežino, kokia ji vargšė ir nelaiminga. Todėl ir turi jis ateiti. Ji stovėjo ant tilto ir laukė.

— Agne!

Jos keliai suvirpo. Ji buvo per daug nukamuota lūkesčio nerimo ir tyliai pasviro jo pusėn. Po valandėlės ji sušnabždėjo:

— Eikim iš čia. Manęs pasiges ir pradės ieškoti. Gal jau ieško?

— Kas?

— Namiškiai.

Žemai, po juodalksniais ir ievų krūmais, ginami stataus kranto, paaukštinto išplaukusiais rugiais, jie susėdo, ir ji pasiskundė:

— Mane nori išvežti.

— Kur ir kas tokie tave nori pagrobti?

— Motina mane nori atiduoti tetai.

Tilius suprunksitė.

— Aš nesijuokiu. Visai rimtai, Tiliau.

— Juk tu ne daiktas, kad atiduotų ar dovanotų.

— Krikštomočia manęs užsigeidė.

— Na, kas jai užėjo?

— Ir užrašyti žemę ir namus prie bažnyčios nori.

— Visai neblogai...

— Ir jauniki jau turi parinkusi, — tęsė, jau beveik įsižeidusi.

— Ak, ir jauniki. O maniau, kad jei namai prie bažnyčios. tai tave davatka padarys.

— Koks tu bjaurus! — protestuodama ji atsitraukė, palikdama pusės sprindžio tarpelį.

— Bet aš tavęs neduosiu. Ką tada tos tavo tetulytės darys?

— Tikrai? — ji vėl prisiglaudė ir užmetė ranką ant jo tamsiai įdegusio sprando.

— Kaip mane matai.

Nuo pradžios iki galo papasakojo, ką žinojo, ir kokia neviltis ją buvo suėmusi, kaip ji verkusi ir net pasiskandinti ketinusi, jei jau jokios išeities nebebūtų.

— Dieve brangiausias. O tu dar norėjai pasijuokti.

Jis purtė galvą. Ne, jis nenorėjo.

— Kas čia beliktų. jei tu išvažiuotum?

— Aš nenoriu. Aš nevažiuosiu. Juk tu mane myli?

— Agne?

Ar ji ko nors klausė? Ji šnabždėjo taip sau. Ji nereikalavo jokių priesaikų ir patvirtinimų. Ji tikėjo viskuom ir kitaip negalėjo. Ji tebebuvo dar tokia jauna, ir jos gyvenimo patirtis neviršijo vienos dienos tarpsnio. Nuo saulės patekėjimo iki nusileidimo. Skausmingai saldaus šurpo tebebuvo pervirš jos sąnariuose ir širdyje. Išskėstomis rankomis ji bėgo pasitikti savo mylimojo.

Žvaigždės siūbavo. Kai kurios iš jų krito į medžius, kitos leidosi dar žemiau ir vėlėsi į vešlią žolę, kur ilsėjosi jos šviesiaplaukė galva.

— Žinai, kad mūsų liepą sutrankė perkūnas šiandakt?

— Argi?

— Ir pameni, kaip mes ketinome po jos šakom pasislėpti nuo lietaus?

Taip, jis ir tą atsiminė. Jie kažką tada kalbėjo.

— Ir kokia mintis mane buvo apėmusi. Aš ketinau tau kada pasakyti. Mane traukė po liepą. Aš norėjau ir bijojau. Aš norėjau, kad mudu nutrenktų žaibas, ir atrastų mus žmonės susikibusius, negyvus ir tom pačiom akim. Ir aš galvojau, kaip būtų buvę gražu. Niekas jau mūsų nebebūtų galėjęs išskirti. Amžinai, amžinai. Bet tai juk nelabai gudru?

— Ne, nelabai. Nepasakysiu, kad tai visiems patiktų.

— O tau?

Jis lėtai judino galvą.

— O man kartais užėina tokios nykios mintys. Užsimerkiu ir matau, kaip neša mane. O varpai skambina, skambina... Tik kažin ar mus laidotų šventintoje vietoje?

— Bene tai svarbu?

— Aš nežinau... Juk mes nesusituokę. Ir ką tada kalbėtų žmonės apie mus.

— Velnio akį visiems jiems. Aš jau mokėčiau nasrus užkimšti, nebijok.

— Žinau, jog tu labai smarkus. Ir tavęs visi bijo, kaip ugnies. Neužmiršo dar, kaip tu trankei prižiūrėtoją pavasarį. O aš nebijau, — tartum gėrėdamasi savo draša ir savo pasirinkimo puikumu, ji apsisuko, išsprendusi į šonus, ir paduskeno jį už marškinių.

— Nusispyjauti, kas ką šneka. Nebus kada ir gyventi, kai visų klausysies. Ot, pasigausiu vieną kitą, pereisiu keliais per muziką ir liausis.

— Vai neprasidėk, Tiliau. Bet kas tavo rankai?

— Niekis. Nuspaudžiau.

— Kaip nuspaudei?

Išsisukti nebebuvo kaip. O manė nuslėpti, ir jau mažai betrūko, kad nebūtų pastebėjusi.

— Labai skauda?

— Kur ten skaudės?

— Neapgausi manęs. Dėl menkniekio nebūtum apsirišęs ir dėjęs vaistų.

— Kokių vaistų?

— Bet kokių. Aš užuodžiu, — ji apžiūrinėjo ranką, pilna susirūpinimo ir nerimasties, bijodama prisiliesti, kad neužgautų, ir tik nuo tolo, švelniai paglostydama, kaip yra glostomas iš lizdo išimtas nepaskrendantis paukščiukas. — Ir kas taip gražiai aprišo?

Kas aprišo? Pats apsirišęs. Padėjęs, tiesa, piemuo, tasai šlubasis. Esanti Doveikos šeimyninėje tokia lentynėlė, kur laikoma vaistų, kaip jodo ir kitokių, jei kas nusimuša ar įsipjauna. Dėl niekų juk nelėksi į miestą. Ir aprišimui tvarsčio ritinėlis. Nors tasai be reikalo, nes lygiai gerai tinka bet koks skudurėlis. Apie šeimninę jis neužsiminė. Ir kodėl — jam pačiam liko neaišku. Ar bloga buvo kas tarne?

— Čia jau Monikos išmislai, — nutarė Agnė, išklausiusi pasakos ir turėdama galvoj vaistų lentynėlę. Ji gal nuspėjo teisingai, tik dėl jų laikymo vietos per lengvai davėsi klaidinama.

Jiedu atsisveikino, nes ji prisiminė motiną ir jos siaubingus planus. Nors jie jau ir buvo netekę savo aštrumo ir ji pati prisisėmusi narsos ir besąlyginių užtikrinimų, tačiau per daug įsierzinti nenorėjo. Tikriausiai jau jos ieškojo. Atsisveikino karštai ir dūsaudami, prižadėdami susitikti, kada tik bus galima. Eikliu stirnos šuoliu kiūktelėjusi per griovį, nušnareno ežia ir pranyko sodelio krūmuose.

Šuva suinkštė iš džiaugsmo, ją pasitikęs. Jis tebestovėjo antkelio ir girdėjo. Gal net durų atsargų brakstelėjimą. Naktis buvo sklidina, nebesutalpinanti, plūstanti per kraštus savito, džiūgaujančio gyvenimo.

Jo buvo per daug vienu metu, tokiu trumpu laiku, koks yra vienos dienos ir nakties eigoje. Keliai linko. Jis skubino pasiekti lovą ir išsitiesti. Nuspausti pirštai nebent lengvesnį darbą žadėjo, o laikas, o valandos tos pačios.

Nejaugi jam būtų pradėję sektis? Ir būtų pavykę užkelti koją ant tokios žemės pėdos, iš kur viskas pasiekama, iš kur galima pradėti kelionę? Arba pasilikti visados toje žemėje, nieko daugiau nebegeidžiant?

Kokie gi jo planai yra buvę anksčiau?

Jis norėjo užaugti, pasidaryti savarankus ir nepriklausomas nuo nieko. Tėvo jis anksti neteko, greičiau, negu pradėjo tikti jo palikti batai. Parvežė jį iš Biručio malūno tuose pačiuose ratuose, ant tų

pačių šiaudų, kurių buvo pats visą glėbį įsidėjęs išvažiuodamas. Pūtė geras vėjas, tėvas skubėjo su maišais, nes vėjiniame keliais centais pigiau. Šiaudai buvo prižliurkę kraujo iki pat vežimo dugno ten, kur gulėjo tėvo galva. Jį parvežė sustingusi, atšalusį ir greičiausiai jau buvo miręs, kai atrado jį gulintį. Kas jį traukė atidaryti malūno dureles į vėjo pusę? Kokia baisi jėga slypi užmigdyta vėjinio malūno sparnuose! Gal jis susimaišė, užsigalvojęs apie rūpesčius ir bėdas! Tik žingsnį nuo slenksčio tespėjo pažengti, kai girgždėdamas ir svyruodamas nusileido iš viršaus sparnas. Jis išgulėjo taip ilgai, kiek truko pripildyti prie latakų maišą. Kai miltai užsikimšo, jį pradėjo šaukti. Paskui pamatė dureles atdaras. Jis gulėjo ant žolės, o sparnai vienas po kito lyg iš debesų leidosi, girgždėdami ir dūšaudami. savo smarkumu patraukdami iš vietos visą malūno kūgį ir tuojau kildami aukštyn. Kaip niekur nieko. O Gelažius gulėjo negyvas. Taip nusakė jį atvežę, patsai Birutis ir kitas žmogelis. Prie šulinio jis plovė sukruvintą drabužį. Per arti buvo suėmęs jo pečius, keldamas į vežimą, ir, matyt, netyčia prisiglaudė galva.

Tėvas buvo niūra ir nekalbus. Lieso veido, geltonais ūsais ir retais šviesiais antakiais, jo žvilgsniui teikusiais gerumo ir platumo. Jis turėjo trūkį ir prieš kokius orus skūsdavosi negalavimais. Poakiuose apie nosį, taip pat ant rankų buvo pilna mėlynų taškų ir brūkšnelių, tartum, rašalo buteliukui sudužus, aptaškytų ir niekad nenuplautų. Tilius ir kilį mažesnieji ne kartą yra bandę paseilintais pirštais nutrinti anuos mėlynus taškus. Tėvas tikino, jog tai akmens anglių dulkės, įsiėdusios į kraują ir matomos po oda. Ir nenutrinamos. Bet tikėti tuom kažkaip nesinorėjo vaikams. Namiškiams jis tik atrodė niūra ir lyg piktas visą laiką, o kiti sakė, jog tai aukso širdies žmogus. Dargi sakydavo, jog jis moka taip papasakoti, kad reikia klausytis švarką nusimetus. Jis turėjo apie ką šnekėti. Grįžęs iš kur nors ir išgėręs alaus, jis neidavo tuojau gultis, o prisitraukęs kaladę prie židinio, kaišiodavo žabus ugnin. Galvą pakreipęs, žiūrėdamas kažkur per priežados viršų. Anglių ir liepsnos atašvaistose jo veidas darydavosi tai raudonas, tai auksinis, o ūsai — lyg iš smulkučių vario vielelių nupinti. Jis pašnekėdavo apie Škotiją ir jos miestus — Glazgovą ir Edinburgą, apie darbus kasyklose. po kalnais. Ten jį apimdavęs tokis liūdnumas, jog giedodavęs šventas giesmes, ypač tas, kuriomis apgiedami ir apgarbstomi mūsų mirusieji šermenyse. Kas kartas jam atrodydavę. jog jis gyvas leidžiasi į kapą ir iš jo nebeiškils. Tačiau vietoje namo jis dar patraukęs per vandenį toliau, nes labai norėjęs susispausti grašį, jeigu jau kartą išėjęs į sviatą. Pasiekęs Čikagą ir dirbęs šlokjarduose, arba gyvulių skerdyklose. Ir ten jam nepatikę su negrais — juodaisiais, tad įsitaisė geležinkelių kompanijoje, vadinamoje Santa Fe. Didelė tai buvusi kompanija ir turtinga. nes mokėjusi savo darbininkams grynų aukso. Kas savaitę sustodavęs vagonas, apkaustytas geležim ir saugomas dviejų ginkluotų vyrų. Kasininkas semdavęs aukso dolerius stačiai iš maišo. Taip, tikrai iš maišo. Žinoma, tiek kiek uždirbta. o uždarbiai buvę menki. Bet auksinių pinigų maišus jis buvo matęs.

Jis grįžo metai prieš karą. Spėjo vesti, padėti dolerius į banką ir jau dairėsi ko nors geresnio. O iš to gerumo liko tik tiek, kad visą kamaros sieną galėjo nulipinti rusiškais rubliais. Jeigu būtų buvę tie Sanla Fe kompanijos mokamieji aukso doleriai ar net paprasti — popieriniai, šiandien jie kitaip gyventų. Žinoma. Dar jis turėjo kažką parodyti godiems kaimynams. Ir tai buvo ropės pavidalo butelis, pagniaužtas viename šone ir tame igniauzime su dviem duobutėm, kaip tik suimti pirštais. Kamštis užsukamas, sidabrinis ir taip įtaisytas, kad tiko vartoti vieton stiklinaitės. Ant to įstabaus butelio švietė įrašas WHISKEY. Galėjo aiškinti, kiek tik nori, kad tas žodis reiškia nieką kitą kaip degtienę, bet vaikams, klausantiems tėvo istorijų, jis buvo didesnis ir svarbesnis. Kažin kas paslaptinai iškilnaus. Kas degtienei pažymėti vartos tokį nenusakomą žodį, kai ir be jo, tik pauosčius, puikiausiai susivoksi, kas butelyje kliuksi? Kartais jis rodydavosi toks didelis, baisus ir juodas kaip negras su peiliu, nuo kurio smūgio tėvas atsigynė, tik spirdamas jam į blauzdą. Arba kaip tas su kukurūzine pypke juoduose dantyse ir išpūstu žandu nuo kramtomo taboko, šiustelėjęs žiupsnelį pelenų į akis ir pilnoje praeivių gatvėje išnarstęs kišenes taip vikriai, jog jis nenorėjęs priimti jam atkišto dolerio, manydamas, kad tai už akių prikėtimą. O jis buvo iš jo paties piniginės. Ten mat ir vagys laikąsi tvarkos — palieką vieną dolerį tramvajui, alui ir užkandai. Buvo tai ano pasaulio, milžiniško ir masinamai purtančio, tėvo pereito beveik basomis kojomis, maža nuolauža, čia atvežta kaip akivaizdus įrodymas.

O prieš tai jis tarnavo kareiviu. Du mėnesiu su viršum išsitrynė ant šiaudų vagone, kelionėje per Sibirą, Baikalo ežerą ir Mandžiūriją. Kunkūzai ir japonai juos mušė, o jie tik bėgo. Peršautu petim jį nešė arklys tol, kol pajėgė išsilaikyti, užsigulęs ant karčių. Paskui pabudo lauko lignoninėje.

Tėvo jis neteko per greitai. Rodos, dar nebuvo išklausęs visų jo pasakojimų. Jų dar daug turėjo slypėti po jo pliktėlėjusia kakta, blizgančia it varis priežados žarijose. Jis daug ko ketino klausinėli, sulaukęs tinkamų metų. Ne, per greitai. Tuo labiau kad be jokio pasirošimo ir perėjimo patsai turėjo užimti jo vietą. Visi už jį jaunesni, o motina prispausta nusiminimo ir vargo. Tai, kas

buvo taupoma ateičiai, teko paimti ir vartoti, nelaukiant nė subrendimo, nė tinkamo laiko. Jis lik stebėjosi, kaip šitoks netvarkingas jo jaunų jėgų pustymas neatsiliepė. Užaugo, peržengdamas vienu didžiuliu žingsniu tarpą, kuriam kitiems prireikdavo keleto metų. Jo vaikystė buvo numesta užpakalin. Ji buvo perlėkta šuoliu, peršokta vienu pasispyrimu.

Savo mokytojų ir patarėjų neteko labai anksti. Turėjo sukaupti atmintį ir sužadinti vaizduotę, kad atgaivintų tam ar kitam atvejui reikalingą vaizdą pavyzdžiui ir palyginimui. Kaip būtų daręs tėvas jo vietoje? Gal taip, o gal priešingai? Pasiklausti jau nebebuvo kaip, nors ir didžiai knietėjo. Ir nors jo nelaikė nė labai išmintingu, nė per daug gudriu. Kaip ir to prieraišumo, kurs žingsnį jungia žingsniu ir mostą suriša mostu. Niekad jis neprisiglaudė šiltai ir nepešiojo ūsų, dargi jautė savotišką baimę ir baimę ne vietoje — kad nepasakytų, jog tai negerai. O tačiau jis pasiliko didžiulis medis, peraugęs mišką ir vienišai rymąs ant jo. Matomas iš visų pusių, teuždengiamas tik debesų ir nakties.

Ir jį tokį didelį jis pats išaugino Jau vėliau, nuolatos darydamas palyginimus ir daugelyje vietų rasdamas jo pranašumą. Tėvas tikėjo ateitimi ir dėl jos nieko nesigailėjo. Jis giedojo graudžias giesmes, laidodamas save kasyklose po kalnais, žinodamas, jog, išlipęs iš jų, galės daryti savo. Jis nepabūgo ir toliau nusikelti, kad tam savarankumui paruostų tvirtesnius pamatus. Svetimi kraštai jam tebuvo kaip ūkis, kuriame dirbdamas telaukia sutarto laiko ir užsidirbtų pinigų, kad galėtų tučtuojau išeiti. Tai, o ne kas kita, jam ir jėgų teikė iškęsti ir ištesėti. Jis likėjo laikinumu vardan to, kas turės ateiti, kaip jauna motina, laukianti savo pirmagimio. Jeigu tas jam nepavyko, tai niekas dėl to jo ir nekaltino.

Tiliui viso to trūko. Jis pavydėjo tėvui jo kelionių, jo pasaulio pažinimo, bet ne vargo fabrikuose. Jis svajojo apie anuos kraštus ne darbininko ir skurdžiaus vaikino akimis, bet tokio, kurs gali visur eiti ir viską matyti. Ir pasiimti, kas patinka. Jis daugiau žinojo už tėvą, ir jo akiratis buvo išplėstas skaitytų aprašymų. Knygos jį buvo apgadinusios, duodamos ne tikrovę, o tik jos atšvaitus, krinantčius į jautrią ir imlią jaunystės širdį.

Jis norėjo gyventi dabar, tuojau pat. Toli toli yra šalys, kurias tereikia pasiekti, kad pasotintų alkį. Bet kaip? Jis to nežinojo. Kur slėpėsi jo negalia? Ar negalėjime žengti pirmą tvirtą ir nulemiantį žingsnį, ar nedalioj, kurios prakeikimo žymę pradėjo jausti gana jaunas. Matydamas aplink save galinčius daryti tai, kas jam neprieinama, išugdė nepasitikėjimą savim ir menkavertiškumo jausmą. Nebūtinai tai turėjo būti dideli dalykai. Jei jis negalėjo įsigyti dviračio ir su kitais važiuoti ten, kur jie, jei jis dėvėjo aprintą švarką ir prastus marškinius — jis nebenorėjo maišytis tarp geriau atrodančių. Jis nebedrįso užkalbinti mergaitės vien dėl to, kad ją matė šokančią su kitais, šaunesniais jaunuoliais. Šaunesniais, tik jo manymu. Jis traukėsi savin, jis niekino visa, kas ne jo, ir kaip tik dėl to, kad negalėjo jo būti.

Knyginis, išskaitytas pasaulis ėjo savo ruožu šalia jo, tik papildydamas trūkumus, tai pakeldamas dvasią, tai ją smukdydamas visai ne vietoje. Ilgą laiką jis vien tuom ir tesirėmė. Per daug anksti turėjo atsidurti vienas, ir tai suformavo nevykusį, išpūstą ir sudarkytą pasaulėvaizdį. Ir tą pradėjęs jausti ir matydamas jo pragaištingus padarinius, jau negalėjo taip paprastai atsitiesti. Tam reikėjo pastangų. Jo pastangoms niekas neskatinio. Jis tik graužėsi ir laukė. Viena dieną turėjo susijaukti dangus ir išrauti medžius su šaknim. Karšto, audringo ir nusiaubiančio vėjo jis laukė.

O matė taip nedaug ir lygiai nedaug jam būtų užtekę. Kartais pagalvodavo, kas būtų atsitikę, jei ne ankstyva tėvo mirtis? Gimnaziją jis būtų baigęs, ir kas po jos? Ką jis būtų pasirinkęs? Ar jo jaunystės aistros būtų buvusios apmalšytos mokslo ir žinojimo? Siekti mokslo vien dėl baltų rankų ir patogaus gyvenimo jam taip pat atrodė kvaila ir visų tų išvargtų metų ir paties mokslo paniekinimu. Kam, jei ir be jo tūkstančiai gyveno ne blogiau ir nesiskundė. Dargi džiaugėsi neapsikrovę sunkia pažinimo našta. Jų laimė kaip tik rėmėsi akiračio siaurumu, kaip tik ji puikiausiai tarpo jo užbrėžtame rate, neįsileidžiant vidun ieškojimu rusenančio nerimo. Jei tik geras kąsnis siekimų viršūnė, tai iš tikrųjų kam? Ne žinių gausume, o žinojime, kaip prieiti, tūnojo tasai magiškasis raktas.

Užaugęs ant žemės ir nuo mažens savarankiškai dirbęs, tačiau nepasidarė tikru ūkininku. Tąja kryptimi pasibausti jam neleido išimtina šeimos padėtis. Jis vyriausias. Jis negalėjo vienas ant savo galvos užsikrauti brolių ir seserų paruošimo ir išleidimo gyveniman, ko nebūtų išvengęs, pasilikdamas žemės paveldėtoju. Jos per mažai tokiam būriui ir dalintis nėra iš ko. Jis lengva širdimi atsižadėjo pirmgimio teisių, vildamasis neprapulti. Ir džiaugėsi matydamas, jog brolis kiekiau imasi ir kitaip žiūri į reikalą. Tėvo paliktai žemei ir savo artimiesiems jis jautėsi atidavęs pakankamą duoklę — šešerius savo jaunystės metus. Jis turėjo ištvirti iki kariuomenės. Ji kilo prieš akis ir tuo pačiu naujas etapas, naujas skyrelis jo kely.

Nieko gudraus nebuvo pasidaryti puskarininkiu. Dar kažin ar to laipsnio jis būtų išvengęs. Puskarininkių mokyklon rinko pačius smarkiausius, ir, jei jis ne iš tokių, tai bent labiausiai

apsitrynusių ir gerai atrodančių. Vadams jis ėtiko net nesistengdamas, ir jau visiškai galėjo tikėtis pasiūlymo pasilikti daliny liktiniu. Tokį pasiūlymą jis gavo. Ir galėjo jį tuojau pasiųsti po velnių. Nes, jam tarnaujant, buvo taip patvarkyta, kad pasiliekan tieji liktiniais turi dar pusantrų metų išbūti kandidatais ir tik tada laukti pilno atlyginimo ir visų priedermių. Tegul pasikaria ir tegul liekasi tie, kuriems neatšipo dantys nuo bendro katilo sriubos ir slankiojimo su žydmergėm miesto sodo pakraščiais.

Vienas įvykėlis jį galutinai nustatė prieš kareivišką karjerą ir paliko slogų prisiminimą.

Gražų vasaros sekmadienį septyniolikametė sesuo sėdo autobusan ir atbildėjo aplankyti brolio ir miesto pasižiūrėti. Jis aprodė jai bažnyčias, aikštes, parkus. Nusivedė į kiną, kur garsinis filmas ją stačiai sužavėjo. Užsuko kavinen pasivaishinti ledais. Lydint autobusų stotin, prie namo, ant suoloelio sėdinti senyva moteris su plunksnom prie kepurės ir šuniuku skreite rūsčiu balsu tarė:

— Tokia jauna, tokia graži margaitė, ir kaip tau ne gėda vazotis su kareiviu? Fi, čiu!

— Ką ji sakė? — įsikibdama tvirčiau į ranką. sušnabždėjo sesuo.

— Et... Supaisysi. ką tokia pelėda sako. Na, kad tu graži ir jauna, sakė...

— Bet juk tu ne kareivis? Tu puskarininkis? Ir tau kiti pagarbą atiduoda, — gėrėdamosi jo pablizgintais antpečiais, stebėjosi mergaitė.

— Tai... Bet tai tas pats biasas.

Jis paspaudė žingsnį ir galvojo, ką tai šunininkei paleisti į jos susivėlusį kuodą.

Su geromis kuopos vado rekomendacijomis jis ėniko rašyti prašymus. Vienas kartas nemeluos. Tai tikrai. Rudenį ir žiemą jis išlaikė. Ir sulaukė. Ir tegalėjo pasakyti — kas iš to? Leisdamas maloniai laiką valsčiaus daboklėje, svarstė iš visų pusių kvailai susiklosčiusią padėtį, ir vieloje gailėsčio ir susikrimitimo dėl prarastos nepasikartojančios progos jam kilo atkarumas ir pyktis. Jame pabudo gaivalas. Jis gėrė ir mušėsi. Ir stebėjosi tuomi, ir su pasitenkinimu nusprendė, jog anksčiau prie to niekaip nebūtų priėjęs. Nebūtų drisęs — paprasčiausiai. Ir nejau tik dabar suaugo į vyrus ir pajuto jėgą? Tos jėgos tūnota ne vien raumenyse. Į jį žvelgė lūkestingos akys. Jo ilgėjosi ir tiesė rankas į jį. Tereikėjo tik nueiti ir pasiimti.

Jis tik dabar tesužinojo, kaip baisiai buvo išsiilgęs moters.

O tai jau buvo labai daug. Taip daug iš karto, jog sukosi galva. Jis viską turėjo čia pat, ranka pasiekiamai. Jis dainavo visa gerkle, atlikdamas pačius sunkiuosius darbus, ir jie slydo lengvai, lyg žaidžiant, lyg pramogaujant. Jis mažai bemiegojo naktimis. Laukė pokaičio valandos, ir tos užteko atgauti jėgoms ir nejausti nuovargio. Ir vėl giedriom akim stebėti saulės lanką, svyrantį žemyn. Ji nusileidžia, ir šešėliai atslenka iš miškų, iš tyrelio, iš ežero jo vidury. Su rūkais, su varlių kurkimu. su ūbavimu nakties paukščio. Pati naktis užėina.

O ten jį stovi ant tilto ir laukia.

PENKIOLIKTAS

Būtų jau geriau nevažiavęs į turgų. Tokius reikalus ir žmona galėjo atlikti. Tai nebūtų Krivickas prikibęs, kaip erkė karvei į tešmenį, kad nė dantim neatlupsis. Ir dar kur — prie vežimo rinkoje, kur žmogus prie žmogaus ir vis tokie — pastatytom ausim, išsižioję, kad daugiau nugirstų ir paskui liežuviais plaktų, eidami pakiemiais.

— Pons Doveika, žodeli su tamsta persimesti norėčiau.

— Prašau.

— Aš dėl to mat...

Ką čia tiek daug. Doveikai aišku, koks tas žodelis. Per dešimtį valdymo metų visko pasilaikė. Sprendė, lygino, taisė. Tik kam ruošti teatrą viso valsčiaus liaudžiai? Jie gali užėiti, prisėsti ir pasišnekėti vienu du. Nors, po teisybe, to šnekėjimo kaip ir nebūtų.

Bet Krivickas moka ir pasibranginti, kai taip.

— Galim ir čia pat.

— Tai nieko. Užėikim.

Jis paėmė alaus ir pusbutelį. Ir godžiai išgėrė stiklinę. Krivickas lenkė iš abiejų. Ūmus pakvietimas atsisėsti už stalo sujaukė jo užmačias, atėmė drąsą. Bet jis tikėjosi ją atgauti po antro ir trečio stiklelio.

— Aš mat kaimyniškai norėčiau, kaip čia sakant.

Doveika juokėsi. Jie tiek ir tiek yra kaimyniškai ir draugiškai aiškinęsi. Ir vėl dabar iš naujo. Geriau jau juokais nuverstis.

— Kaimynai juk ir esam, tai kodėl ne?

— Aš tą patį ir sakau.

— Nu matai.

Bjauriai įkyri musė lindo į tarpą, siūdama nuo vienos ant kitos kaktos, patraukdama alaus, pasidažydama degtienės taurelėje. Ir į ūsus ji taikė įsivelti nesirūpindama, kokios bėdos suvedė kaimynus, taip iš pažiūros nepanašius ir skirtingai nusiteikusius. Krivickas drąsinosi:

— Tą daržinėlą jau galėtum, pons, man atiduoti.

— Kad, Krivickai, pats iš tuščio į kiaurą pilstai. Žinai, kaip yra tai, ir pabaikim vieną kartą.

— Žinote, žinau. Ant dokumentų nebuvo parašyta, kad su trobesiais.

— Bene pats skaitei? — lengvai šyptelėjo Doveika.

— Buvo, kas skaitė. Gerai pamokyti, ir man sakė.

— Sakė, sakė. Nebūtum klausęs, ką kiti sako, tai šiandien mes nesibartume.

— Aš nesibaru. Aš geruoju. Parašyta buvo, kad tik žemė įkeista bankui, o ne trobos.

— Aš pirkau su trobom.

— Duokim, kad pirkai tamsta... O jei ir būtum pirkęs, tai kur dėsi, kai savo trobų tiek ir tiek? O man ta daržinė labai praverstų. Nusigriaunu ir parsivežu.

— Man nepasakysi, kas reikalinga, kas ne. Jeigu nori žinoti, tai man ji šiemet itin bus pravarti. Apšėjau visus plėšimus ir, kas užaugs, rudenį sukrausiu.

Krivickas prisipylė degtienės. Ir vėl padėjo. Jo akys mirkčiojo, žandai knitėjo. Jis galvojo labai įtemptai.

— Susimildamas, nepaleisk manęs tuščiom, — tylaus grasinimo gaidelė atsiliepė jo žodžiuose.

Ir Doveika taip pat galvojo. Ne pirmą kartą galvojo ir pergalvojo.

— Matau, kad su tavim nebus galo. Vis ta pati giesmelė. Antraip apsukus — nereikėjo prasidėti su teismais, nereikėjo dergti manęs, o iš karto kreiptis, kaip į žmogų. Jei teisybė tavo — še. O jei ne, tai palauk, vyruti. Išsiaiškinti turim. Geruoju — svieta pereisi, o piktumais — kur tu, toli? Užsimosi lazda, tai lazda ir atkars. Būtum atėjęs ir pasikalbėjęs. o ne puolęs kaip šuva į blauzdą. Ir gal būtume sutarę? Nesakau, kad ne. Dabar jau per vėlu.

Žmogus klausėsi iš paniūrų, galvą nuleidęs. Ta pati nenuorama musė akėjo jo nuplikusį pakaušį ir, nuo jo pasipyrusi, skrido kiton stalo pusėn. Doveika, nepakęsdamas jos kutenimo, susikeikė ir plojo delnu sau per kaktą. Musė krito po stalu.

— Būčiau geriau sudeginęs, jei taip, — pabuvęs ištarė.

— Galėjai, galėjai.

— Tai persiprašau, pons Doveika. Aš užmokėsiu už pusbonkį, ką pastatei.

— Nereikia. Į sveikata.

Doveika buvo įpratęs prie visko. Jis galėjo išklaudyti ir nesupykti. Tik reikia tvirtai laikyti savo, ir gana. Jis atsikėlė ir išėjo.

Pusė buteliuko dar buvo likę, ir vienas prie stalo Krivickas apmaudui užlieti.

Apmaudo išsinešė ir Doveika. Ir patsai nebesusigraibė kodėl? Nepalyginamai sunkesnių užduočių jam buvo tekę spręsti ir išspręsti. Šitoji jau pradėjo jį varginti. Nors kas čia tokio, kas čia ypatinga? Tik šalto kraujo daugiau, kaip visuomet. Tą istoriją reikia užmiršti. Ir pabaigta.

Dviejų savanorių žemes jis atpirko, ir niekas nepasakė, kad negerai. Tie vyrukai apsižiūrėjo ir iš karto nutarė, kad neverta palaidoti savo jaunystės kažkokiose velnynėse. Taigi, kam velnynė, o kam namai ir tėviškė. Žmonės daugiau prie miesto linkę. Per daug ir neužsiprašė ir gavo tą, ko norėjo. Ir išvažiavo dainuodami, atsakančiai nugėrę magaryčioms. Tik su Krivicku nelabuoju vis dar kebelių netrūksta po šiai dienai. Tas, matai, bandė pasidaryti ūkininku, bet, kai prie savo turėtų dviejų hektarų iš valdžios dykai gavo dar dešimtį, ir nebeišnešė žmogui galva. Duoda banka.s paskolą — ima, kitas pasiūlo — irgi ima. Jei duoda, tai ir ima ir negalvoja, kad reikės gražinti. Nu, reikės, bet kada dar... O kad nuošimčiai auga, to jau nemato. Kai gavo pinigų, tai ir pagyveno žaliai. Ir tik daržinė surėmė ant sklypo, daugiau nieko.

Taigi su Krivicku, driežo kiaušiniu, vis negalima pabaigti. Bankas davė, bankas turi ir atsiimti. Paskelbė varžytynės, tai jau žinok, kad ir parduos. O jis dar į krūtinę kimba, kai nori patarti. Na, ir pardavė. Kitaip ir negalėjo būti. Jeigu varžytynės, tai, vadinas, viešas dalykas, ir gali pirkti, kas nori, kas turi iš ko ir kam paranku. Nupirko Doveika. Būtų nupirkęs kitas, tai nieko. Bet jei viršaitis, tai būtina suktybėmis. Jis pirkto, kad patiko, kad žemė neblogo ir ežia su ežia sueina.

Kiek ašarų, kiek piktumų. Girdi, nebūtų pardavę, jei ne Doveika. Jis norėjęs, tai ir sutaisęs viską. Pridirbo mat, niekadarys, visokių eibių, susimušė su vienu, ant paties viršaičio puolė su rungu turgaus dienoj, tai ir nubaudė komendantas mėnesini. Be teismo. Kam ten teismas, jei byla per daug aiški. Atliekant jam bausmę, ir įvyko varžytynės. Štai kodėl esąs viršaitis kaltas. O nė velnio. Taip tik

susiklostė. Ir susiklostė, reikia pripažinti, nelabai palankiai jam.

Ech po kelmais! Jei ne tas, tai kitas būtinai tau turi kutenti pažastis.

Ir darbininkų klausimas staiga opus pasidarė. Iki šiol ėjosi gerai ir savaime, bet nusausinimo darbai galėjo padėti pakeisti. Didelė pagunda bernams pačioje pašonėje. Jeigu kas, susirinks skudurus ir išeis su kastuvu į tyrelį. Tilių jis vertino. Jo kietą ranką, jo išmonę. Užaugęs ir išvargęs jaunystę ant žemės. Visgi prisiprašė trečiam mėnesiui. Bet kas bus, kai, tam pasibaigus, persigalvos? Ir pačiam pasiūčiausiam darbymečiui užėjus — tada, kai žmogaus be spąstų nė miesto Varlinėje nesugausi? Jis jau suko ton pusėn, kad liktų iki metų galo, bet tas dar prašėsi nespirti. Ir aišku, kodėl. Jis norėjo turėti laisvas rankas ir patirti, kaip su grioviais.

Be to, Jonas. Geras ir sąžiningas, išlikimai atpylęs eilę metų, savarankiškai vedęs ir nepridaręs kiaulysčių, nori pradėti ant savęs. Ir pradės. To jam neuždrausi. Išsives Julę ir knis savo žemę. Tokie knisliai duonos turės per akis, ir neima pavydas, kad jiems seksis. Tačiau Basiuliškės tą pajus. Teisybė, netekęs tarnybos ir pareigų, jis ir patsai daugiau galėjo atsiduoti ūkiui, bet reikia vis tiek vieno vyro, kuriam galėtum patikėti raktus ir laikrodį. Greitosiomis nieko gero nesugriebsi. Žmogų reikia pažinti ir pažinus prisijaukinti. Tai ir buvo Doveikos būdas — eiti per gyvenimą ir laimėti. Lig šiol — ačiū Dievui. Prisijaukinti tai, kas naudinga tau, o kas ne, pastumti toliau, pavarinėti. Jo akys krypo į Tilių. Iš pat pirmos dienos tas berniukas jam padarė gerą įspūdį ir lig šiol nepagadino. Taigi kad jį pasilaikius ir paruošus išeinančio Jono vieton. Jis pravartus ūkyje, tai ir turi pasilikti. Jei nieko kito, teks pasišnekėti su žmona. Moteriškas gali, jei nori.

— Ar skaudžiai užgavo ranką? — klausė, pamatęs aną dieną.

— Prispaudė, ir tiek.

— Na, vadžias jau vis galėsi nulaikyti, kol apgis?

— Smulkmena, — numojo Tilius.

O tas kaip tik labai ir paliko šeimnininkui. Kitas būtų dejavęs, sukęs uodegą, kad daugiau išloštų, iš pagalio vežimą prikrautų. Maža tokių, kurie nesikėsina apgauti savininko, manydami, kad jam tai ir iš rankovės byra. Ir jis — tai vien tik išnaudotojas ir niekšas.

Jeigu vyriškąją pusę jis vylėsi kaip nors įveikti, tai moteriškoji vertė ne kartą, atsmakus kepurę, padraskyti nagais pakaušį. Išeis Julė, lervakojė, ir ką pastatysi jos vietoj? Šeimnininkė jaunoji — ką gi, lėlė, pirmą kartą uždėjusi ant žemės savo dailią koją. Neįgudusi, neužsigrūdiniusi rūpesčiams ir vadovavimui. Kad ir bandė pamažu pratinti, supažindinti, paaiškinti, bet ne per dieną to atsiekiamą. Jei pati domėtusi, tai kita byla, bet lig šiol didelės meilės neparodė ūkiui. Na, žinoma, ne tam ji, kad turkštųsi kiaulidėse ir markstyti daržuose. Jis parsivedė žmoną savo džiaugsmui, savo akių šviesai, o ne rūpesčiams ir darbams.

Ok, kaip jis mylėjo Moniką, savo brangiausią, mieliausią žmonelę! Patsai dangus ją bus pasiuntęs jam, bent jau antrajai jo gyvenimo daliai papuošti ir praskaidrinti. Jis tikėjo jos meile ir šventa ištikimybės priesaika, net neprileisdamas artyn minties, kad kitaip galėtų būti, kad kas drįstų jį apgauti ar netinkamai pasielgti, tą teisę pasilaikydamas tik sau ir sau taikydamas kuo didžiausias lengvatas. Tad, gyvenant sutarime ir meilėje, visa kita yra niekai. Jis turėjo patyrimo daugelyje sričių, jis sugebėjo valdyti valsčių, priversti klausyti įstatymų visokius neklaužadas, tai ką jau čia dabar. Žmonos nepaslankumus jis tikėjosi atsverti savo gabumais, tuo labiau kad dabar jam ir beliko rūpintis tik ūkiu ir ja.

Antri metai jis intensyviai darbavosi namie. Netekus gerai apmokamos vietos, netekus galios visuose punktuose su viršvalandžiais, su posėdžių, komandiruočių pinigėliais, jas turėjo atsiversti ūkiu. Ūkis stovėjo pačioje aukštumoje. Naujai pripirkti sklypai, padidinę jo bendrą plotą visu trečdaliu, tinkamai apdirbti, galėjo gerokai pakelti Basiuliškes. Plėšė, vertė krūmus, draskė varputynus. Jei pirmais metais dar neužderėjo kaip reikiant, tai antrieji jau turėjo būti visai padorūs.

Basiuliškių taip greit neįveiks. Kol jis dar sveikata nesiskundžia ir nestokoja noro. Yra dėl ko grumtis ir tikėlis atpildo. Žinoma, atleidimas iš viršaičio nebuvo nė malonus, nė geras daiktas. Bet kai taip susidėjo, ką čia bedėjusi. Iš pavydo ir keršto vedami suskundė, susuko, nors nieko tokio baisaus jis ir nebuvo padaręs. Gero gi — tai begales. Vieškelį, girdi, sau prasivedęs, sausinimo darbus trukdęs ir sabotavęs. Naujakurius žlugdęs ir žemes iš jų atiminėjęs. Ką dar? E, jei iš pagrindų tuos reikalus kas būtų panagrinęjęs, tai suvis kitą vaizdą būtų gavęs. Ne jo nusikaltimai, kitų pramanyti, ne kas, o tai, kad priveisė per daug mokyti. Priveisė ir nebeturi kur padėti. Viršaičio tarnyba ne iš paskutiniųjų. Tad ir atsiuntė tokį atsargos kapitoną. Nepasiūsi tokių šunim šėko pjauti. Neduosi gero pragyvenimo, tai jie tuojau tau prieš valdžią susimokys, revoliucijas kels. Ką tu jiems?

Vargas tik. O seniau, rodos, sklandžiau ėjosi. Mat vis jaunystė. Nors savo metais Doveika dar nesiskundė. Paprasčiausiai — galėjo nežiūrėti į kalendorių ir nesirausti po metrikų knygas ir tada kaip

iš pirties, močiutės nuglostytas, naujos drobės marškiniais apvalkstytas. Tiek dar jėgos ir žavesio gyvenimu. Iš kitos pusės paėmus — ir nebuvo kada dairytis. Jis turėjo gyventi. Melžti visais dešimtimi pirštų ir žiūrėti, kad rankovių neprisimelžtų. Į ten, kur reikia, į tam skirtą indą.

Nemalonius potyrius turguje jis stengėsi atsverti maloniais apmąstymais apie žmoną. Visa, ką reikėjo, ko pageidavo, nupirko. Ir dar daugiau, ko ji neprašė, bet kas, jo nuomone, jai galėjo patikti. Ir jam pavykdavo nutaikyti. O tai vis gerai ir nepigūs dalykai. Geri, kad juos kur... Jis energingai siekėsi ją užvaldyti, įsigauti jos vidun, pasiglemžti sau visiškai. Tad jos troškimai turėjo būti ir jo taipogi.

O paskui jis net nustebo, taip netikėtai lengvai išsprendęs darbininkų klausimą. Užkalbino, ir Tilius be žodžių sutiko.

— Gerai, — pasakė tasai šaunus vaikas.

Tuomi jis nubraukė paskutines nemalonias dulkes, parsivežtas iš turgaus. Didelė dorybė per daug neplepėti. Patikimo vyro pirmas ženklas. Gerai, arba klausau, bus padaryta. Jau čia beveik kariškai. Tas reiškia drausmę ir pareigą. Ir nuo savęs neketino likti skolingas. Tai užsilieka atminty ilgam. Tokiu metu bertas grūdas atneša dešimtąjį.

Vedėsi vidun, surašė darbo sutartį, ir abu pasirašė.

— Monikut, — pašaukė žmoną. — Mes čia pasirašėm svarbų dokumentą ir turim antspaudoą primušti. Seniau tai būtum perėmusi rankas, ir atlikta. O dabar — jau antspaudo reikia.

Žmona klausiamai pasižiūrėjo. Jeigu reikia, tai ir muškit. Vyras nusijuokė:

— Pas notarą negi važiuosi? Aplaiestykim čia pat. Gal koks lašelis drėgmės prisilaiko?

— Taip ir sakykit, kad norit išgerti.

Tos drėgmės indaujoje įvairios matėsi. Pilnuose ir pusiau nugertuose buteliuose.

— Ir sau, ir sau stiklinaitę.

— Ir man? — abejingai pastebėjo Doveikienė, tvarkydama stalą.

— Nu, kaipgis. Reikia susimušti, kad skambėtų. Tai bus ir rankų perėmimas. Ir ženklas, jog gyvensime ir dirbsime santaikoje ir susiklausyme.

Doveika pakėlė pirmas savąją, ir stiklinės suskambėjo.

— Geras vynas, — pagyrė Tilius.

— Neblogas.

— To gero netrūkstam. Savo pačių gamybos. Valdžia nedraudžia, tai moterys ir prasunkia, rudenį uogų parankiojusios.

— Turite tokį vyšnyną.

— Turime, — patvirtino moteris.

— Tu išgerk, Telesforai, su šeimininke. Aha, ką norėjau pasakyti? Kad nebūsi apsigavęs, pasilikdamas pas mus. Jeigu viską gerai paskaičiuotum, tai vargiai daugiau uždirbtumei prie melioracijos. Ano darbo jau aš nepavydžiu. Gerai, jei gražios dienos. O subjurs orai, ir po uždarbio, — samprotavo ūkiškai Doveika.

— Ketinau tik dviratį vasarai pasipirkti, — lyg ir pasiteisino vyras.

— Dviratis ne pro šalį. Užvada kojoms ir laikui. Tą galėsi padaryti. Kada važiuosim į miestą, ir išsirinksi bendrovėje. Aš dar šioks toks valdybos narys. Mano sąskaiton.

— Būčiau užtekęs, jei ne drabužių eilutė. Sumaniau mat pasirėdyti, — kaltai šyptelėjo Tilius.

— Reikia, reikia pasipuošti. Tokios gražios merginos aplinkui, — pritarė Doveikienė. Ir Doveika tam pritarė, pilna burna juokdamasis.

— O tikrai kad gražios. Gal sakysi, kad ne? Gi Gužo mažylė jau taip išstypusi. Sakytum lėdrė paežery. O kiek čia seniai šeštą skyrių baigė. Ece, auga mūsų jaunimas. Gi, Tiliau, ar ne pats ten ramulę suki? Mačiau, mačiau, nesižegnok, nėra čia ko. Susiglaudę taip, nelyginant per linų minamą mašiną išleisti.

Tiliui buvo nepatogu, tai girdint. Ir jos toks keistas šypsnyš, lyg ji žinotų dar daugiau. Lyg ji būtų kuo nors dėta toje istorijoje. „Kiaulė“ — norėjo jai pasakyti ir atsikėlęs išeiti. Bet ji atsikėlė pirmiau, dar pridurdama:

— Graži porėlė.

— Ką kalbėt, — pritarė jai vyras. Jis galvojo praktiškai. Turi merginą parankėje — vadinasi, prižiūtas prie vietos. Tik kad neapsileistų su darbu. Bet jis nepanašus į tokį.

Paskui jau po sandėrio aplaistymo ir draugiško pašnekesio Tilius kažką prisiminė. Ir įniko svarstyti, ant kokios pakopos bus atsistojęs. Jis galėjo laikinai dirbti. Ir staiga — pasiliko. Jis net nežinojo, ar čia jau tokia gera vieta, geresnės nieškodamas aplink. Pradės upę kasti. Ir ką jis galės pasakyti Petru? Kaip žiemą traukė skerspjuoklį, taip turėjo vasarą pėda prie pėdos su kastuvais pereiti durpynus ir nudainuoti pasroviui, žemyn su Vilkija, su nauja jos vaga.

Ką jis pasakys Raudonajam Petru ir Veronikai — jo šauniai pusseserei? Jos troboj jie tarėsi ir spaudė rankas kaip seniausi draugai, prisizadėdami vienas kito neapleisti. Beveik kaip du jaunuoliai, susimylėję taip ankštai, jog, rodės, kitaip ir nebegalės gyventi.

Kažin kas jį graužė, kas išimetė užantin ir smukdė nuotaiką. Lyg kojas būtų spaudęs perdziūvęs apavas, lyg šlapių rūbų erzinantį prisilietimas. Jis nežinojo, kodėl jam taip visuomet išeina. Ir tasai nesmagumas tartum nemalonios ataraugos ateina visada, kai veiksmas jau atliktas ir atitaisyti jo nebėra kaip. Šiuokart niekam blogo nepadarė, bet sau? Kas jį pastūmėjo ir privertė pasilikti vienkiemy, kai to jis visai nemanė ir planavo ką kita? Kas jį užsiundė ant prižiūrėtojo, kas vijo laukais atsikeršyti vachmistrai? Ir dar tokį, kai jį galėjo net vaikas sudoroti?

Po to jis krintosi. Jis gėdinosi anų veiksmų, nes jų priežastys ilgainiui bluko ir tapo bereikšmėmis. Be reikalo, visai be reikalo. Bet tai paaiškėjo žymiai vėliau.

Ir anksčiau, ir tolimoje praecityje jis galėjo rasti eibes pavyzdžių, kai jo žodžius ir mintį diktavo kažin kas iš šalies. Po to gailėtis ir jausti neskonį burnoj, bijoti susitikti su tais, kurie vienaip ar kitaip su tuo siejosi. Šiuo metu jis didžiai vengė susidūrimo ir su Špicu, ir su Žeimiū. Ir ne baimindamasis jų keršto, o savo paties netinkamų pasielgimų, kurie vėl ir vėl iš naujo, naujais priekaištais grįžta.

Kodėl jis pasiliko Basiuliškėse?

Jo širdis nė kiek nebuvo atsileidusi ir pavakary, kai jį užkalbino Laurynas, atrėmęs nugarą į vandens bosą, užkeltą ant ratų, su kuriuom vežė į lauką vandenį karvėms girdyti.

— Ar nesakiau, kad taip bus?

Tilius neatsiminė, kad būtų jam tą sakę. Jis sustabdė arklius paežy, ir užsirūkę pūtė dūmus į dangų ir šnekučiavosi. Ilga eile ant grandinių pasietos karvės užėmė dobilienos barą tartum linų rovejės. Kumelė, įtvirta prie vandens boso, skambliojo dobilus, arkliai prunkštė. Jų uodegų ašutai švilpė, gainiodami muses. Kregždės šaudė pažemiu, ir, joms praskrendant saulės taką, jų juodi lenkti sparnai žybčiojo kaip peilio ašmenys.

Šlubasis pakėlė ranką, sugniaužė.

— Tvirtos dar ir maniškės. Tvirtos. O pačiam — tai išrūgas sunkti iš akmenų.

— Taip tik atrodo.

— Esi jaunas.

— Visi buvom jauni.

— Ir aš buvau jaunas. Kaipgis. Ir Doveika. Jis ir dabar dar toks. Aš nuo karvės tešmens neatsitraukiau. Pradėjau piemeniu, piemeniu ir baigsiu. Kažin, kur mane dės, kai nebepaslinksiu prie gyvulių? Išveš į prieglaudą? Sako, tokia esanti įtaisyta valsčiuje.

Tilius nesusivokė, ar jis rimtai, ar juokiasi iš savęs piktu, gaižiu kaip sieros rūgštis juoku. Jis gūžtelėjo petim, pakraipė galvą. Laurynas tęsė:

— Bet aš neisiu. Nenuvarys ten manęs. Ten sugrūdo visus pavargėlius. Atėmė gyvenimą ubagui. Ar tu žinai, kas jam belieka, kai atima tarbą? Turi mirti. Duonos jis nebeužsidirba. Ta, kurią jam duoda, stojasi skersai gerklėj. Jis nori duoną užsidirbti kaip ir visi žmonės. Vieni žagre, kiti kirviu. Jis mat šunų lodymu.

— Nekokia tai duona, — suabejojo Tilius.

— Vyreli! Tu nežinai. Tai tokia gera, kad daugis norėtų ją turėti. Tik nežino kaip. Buvo toks Pilvinis. Juodus akuliorius dėvėjo ir akliu davėsi. O matė geriau už paukštvanagį. Jis traukė per kraštą, sukdamas ratus. Ir vis toliau nuo namų. Namie gi pati kaip bravo jautis, raudona ir išsiganiusi. Kai dukterį leido už vyro, jai pasogos du pūru pinigų davė. Smulkių, varinių, bet du pūrus. Vienu arkliu nevaliojo nuvežti išdinėn, išmainyti ant tikrųjų, popierinių.

— Parodyk, kur tokia ubagaitė gyvena. Prisisuksi ir aš, — karčiai nusijuokė Tilius.

— Nežinau to. Nežinojau ir tada. O Doveika žinojo.

— Doveika?

Laurynas nusišnyptė nosį taip trankiai, jog arkliai suskliaudė ausis.

— Nugi.

— Eik, eik?

— Ne, ne tą. Ne, ne šitą. Šitoji — tik seilei nuryti. To medaus laižysi tik tiek, kiek ji duos pati, atkišusi korį. Ji kyštels, kada nori, ir atitrauks ranką, kai jau griebsi išsižiojęs. O tavo dantys prisivels vaško ir neišsispjaudysi veikia. Ana kur ji pati.

Pamiškės takuėjo Doveikienė.

Tilius nejučiom sugraibė vadžias.

— Nieko sau moterėlė. O senis žvaliai apsisuko.

— Tai kas? Ir tu apsisuktum, jei nieko kito galvoj neturėtum. Jo gi burna pati juokiasi, merga pamačius. Nemažai jų matė.

— Tokios tai gal ne?

— Patinka, matau, ir tau. Patinka, velny.

— Kas? — atsilošė Tilius.

— Ar tau vienam? Kurgi. Ir gerai, kad pabūsi su mumis.

Minutė kita praėjo jiems tylint. Uodas, plonai zydamas, lindo į ausį. Bus lietaus, manė Laurynas keldamasis. Jis prisiminė savo bandą.

— Žaliukė jaučių ieško. Suleisiu, kad apsiuostytų.

Jis krypavo per lauką, mosuodamas rankomis, pasišokdamas, atsispirdamas sveikąja koja. Milžiniškas, bjauriai susidarkęs šešėlis dryko per žolę šalia jo. Karvės baubė. Jautis šnypštė ir niaurojo, ragu versdamas kurmrausį. Žemės skrido per jo galvą. Apšviestas saulės, priplotas prie žemės, neūžauga, pritraukta koja senas piemuo, artėjo prie šėlstančio gyvulio be baimės, ramiu ramiausiai. Šalti, rasoti snukiai pakilo ir didelės drėgnos akys sekė savo poną.

Pražulniuose spinduliuose eglynas tvaskėjo kiekvienu spygliu, kiekvienu trašiu šiūmečiu ūgliu. Jo tirstai tamsiu pasieniu slinko baltas moteriškės pavidalas.

Tasai miškas su boluojančia palaukėje bliuzele, su pieva pakalnėje, juodu, ramiu upės vandeniui, su namais toliau aukštumėlėje bus regimi kasdien ir kasnakt. Jis neišklys toliau miško aukštų juodų sienų. Čia bus valgoma kasdieninė duona, surandami džiaugsmo trupinėliai ir pasitenkinama tuomi, kas matoma, kas užgriebiama nejučiom.

Prie to dar reikia save paspausti ir pasipratinti džiaugtis kartu su tais, kurių naudai ir gerovei plaukia iš laukų uorės ir vežimai į daržines, klėtis ir viralines, lyg būtumei jų neatsiejamas dalininkas. Ir nesileisti į svarstymus, jog kurią dieną visa tai nurūks su vėjais, be žymės ir pėdsako. Ar taip nedaroma senų, gerų draugų būry, apsėdus smuklės stalėlį? Tenorima plepėli, svaigti, išbučiuoti kiekvieną iš visų pusių. Menki, nežymūs dalykėliai gali patapti svarbiais ir reikšmingais, bent jau tokiais, jog niekai prieš juos rūstus žmonos sutikimas su visais kitais priedais. Ir skurdžios dienos po to — be pinigų, be darbo, be duonos.

Žmonės čia ateina ir pasilieka. Kaip šlubasis žiauriai suniokotas žmogelis. Ar jis neieškojo, ar nesitikėjo rasti geriau? Bei tikra, jog pasielgė geriausiai, ką galėjo. Ar tik čia nesislėpė kur giliai nukištas dygsnys, siejantis visus ateinančius ir nebeišeinančius? Ir jį patį. Ir šeiminingę. Jos tikriausiai nieks neatvarė. Ir nušvito tarpumiškės aikštė, jai pasirodžius lyg dienos po darganų ir purvynų.

Ji jau bent žinojo, ko atėjusi. Varpai skambėjo, ją sutinkant. Takus barstė geltona smiltimi ir eglišakėmis. Ir vartus iškėlė, perpintus vainikais, ir po jais duonos riekė ir druskos žiupsnelis.

Jo mintys krypo į ją — ir taip, tartum ji būtų į vyno stiklinę įvarvinusi dar kelis lašus iš kito bulelio, iš vieno tų, matytų indaujoje, nejudinamų, aptrauktų dulkėmis ir slepiančių savyje nuodus, surinktus iš pelkių žolių dar tais laikais, kai vienkiemį tebevaldė Striūnos. Ir jos kaklą regėjo, prasiskleidus jos plaukams. Ir tebejuto jos standžias krūtis po savo šiurkščia, kietai sudirbta ranka, kai ji buvo ją pasigriebusi ir prisispaudusi, kad geriau galėtų aprišti pirštus.

O koks jam reikalas, po velnių, manyti, kad ji per jauna ir per puiki žmona tokiam žmogėnui kaip Doveika? Jis jau susitvarko — būkite be baimės. Jam dar toli iki šimto. O ir šimto sulaukęs, dar šį tą išmanys.

ŠEŠIOLIKTAS

Prie Vilkijos traukė žmonės su kastuvais ir tarbelėmis. Tiltu turėklai braškėjo, spaudžiami atremtų nugarų. Dilės kilojosiu nuo susėdusių ant grindinio, kojas nukorusių žemyn, rūkančių ir spjaudančių į vandenį. Griovių šlaituose, ant dulkėmis apneštos žolės, pievoje, po medžiais susimetę būreliais, ir ant kelio, pasirėmę į kastuvus. Jauni, paraitytomis marškinių rankovėmis, klegą ir šūkaujį taip, kad skardėjo miškas, ir aplinkiniai šunes susiriesdami draskėsi kiemuose. Ir vyresnio amžiaus, niūriai rūpestingais veidais, vešliais ūsais ir retai skutamomis barzdomis. Malėsi ir itin senyvų ir apnykusių, kuriems geriau lazda, ne kastuvai tiko. Kas turėjo laiko, kas norėjo užsidirbti ir netingėjo, drąsiai galėjo traukti prie upės ir pradėti. Taip skelbė turguje ant vežimo užkeltas šauklės. Bus mokama juk už tai, kiek padirbsi, tad jokios atrankos ir skirstymo. Darbo užteks visiems.

Nenuoramos ir rūpestingieji su saulės tekėjimu jau prisistatė, lyg bijodami prasnausti eilę. Ir taip be paliovos. Aštuntą valandą jau būriavosi gerokai per šimtą vyrų. Ir dar vis ėjo. Miesto bedarbiai, moką viską ir einą, kur tik skylė atsiranda. Plūkią linus, kertą mišką, skaldą malkas, daužą akmenis ir kasą žvyrą statyboms ir keliams. Aplinkinių kaimų kampininkai ir įnamiai, gebę prasiersti su karve ir pora paršų ir daržu prie savo menkos trobos. Mažažemiai ir smulkūs ūkininkėliai, turintys

paaugusios šeimynos namie ir niekad neatsisakantys uždario iš šalies, nors tai ir būtų pačioje rugiapjūtėje. Pabėgę iš ūkininkų bernai, driskiai iš miestelio turgavietės ir net moksleiviai iš gimnazijos.

Jų būrys kaip lik traukė visų akį.

Ne iš geros dienos vienam iš jų kilo toji mintis. Jis turėjo užsidirbti per vasarą, kad galėtų baigti mokyklą ir siekti toliau. Kai prasitarė, ką veiks vasarą, labai patiko ir kitiems. Daugumas buvo skautai ir manė niekur geriau nerasią savo patyrimui pagilinti ir išmonės pasisemti kaip miške, pelkėse ir prie vandens, atliekant sunkų ir reikšmingą darbą. Vieni tikėjosi naudingai praleisti atostogas, palengvindami namiškiams ir sau, kitus traukė nuotykiškai ir neatsiejama draugystė. Vieno tėvas turėjo didelę krautuvę ir sūnui galėjo leisti bastytis kur tik jam patinka, nesigailint smulkių išlaidoms. O kitas, iš turtingo ūkio, ir turėjo išbėgti slapčia, įsiutinęs iki mėlynumo tėvą, kad išeina pas zimagorus ir užtrauks jam nešlovę. O kas jaunimui rūpi?

Jie laikėsi atskirai, ankštai susimėtę, tartum pasiruošę atremti bet kuri puolimą. Trumpomis kelnaitėmis, ant diržų pasietais peiliais plačiose odinėse makštyse, atlasomis krūtinėmis ir vėjo suveltai ir saulės nublukintais plaukais. Visi darbo įrankiai su jais kartu atkeliavo. Žygio sumanytojas smulkiai buvo apsvarstęs ir viską numatęs. Jie turėjo kuprines, prikimštas žiauriam lauko gyvenimui būtinausių daiktų, apkarstytas puodais, keptuvėmis ir kitomis virtuvės reikmenimis. Jie patys gaminsis valgį. Jie maitinsis daugiausia žuvimi — tam tos meškerės ir samteliai. Jie gyvens palapinėse, prisikloję egliaškių — štai kam tie brezentų ryšuliai ir virvės. Kiekvienas iš eilės, padieniui, atliks ūkio darbus. Virs, keps, lopys ir kurstys ugnį. Jie stengsis kaip galint išsiversti vietoje gaunamu maistu, pirkdami tik duoną ir pieną. Žuvies ir vėžių, grybų ir uogų užteks. Jie mielai verstųsi ir rimta medžiokle, pamušdami šerną ar ožį, jei nebūtų prisiekę gamtos draugai ir įstatymų gerbėjai.

Buvo ir daugiau masinančių dalykų, teaptariamų pašnabždomis, puoselėjamų savyje ir ketinamų atlikti atskirai. Kam želia, galės užsileisti barzdas ir ūsus. Jie rūkys pypkes, nes kaipgi kitaip apsiginsi uodų. Teks ir išgerti su vyrais, susimetus kurioje nors pamiškės smuklėje, ir palošti kortomis, prieš save išmeigus suomišką peilį stalo lentoje. Ir pasimušti teks — to, kad ir kaip saugosies, neišvengsi. Smuklių merginos gabios peštynėms sukelti. Prisigaudys gyvačių ir jomis nukarstys palapinių sienas, kad daugiau siaubo įvartytų atvykstantiems pasižiūrėti. Lankytojų netrūks. Mergiotės jau dabar plėšosi iš smalsumo.

— Ar tai kasinėti susimanėt? — teiravosi nuo tilto atramos.

— Susimanėm, dėdule.

— O kad kelnės jūsų per trumpos. Pakinkliai sušlaps.

— Tai dar geriau. Nusimesim tas pačias ir braidysim be kelnų, kaip gandrai. Juk bobų nebus tenai, tėvel? Kaip manai?

— Bobų tai gal ne. Užtat laumių tyrely kiek nori, — traukė kitas per dantį.

— Laumes mes prisijaukinsim ir pristatysim skalbti mūsų marškinių.

— Išskalbs ne tik marškinius, bet ir nugaras. Po dienos nebeliks nė vieno. Mama neatneš arbatos prie lovos, ir ką tada?

— Gersim degtiene. Ot, šitaip!.. — rodė vaikas pirštais ir burna, kaip jis gers, užsivertęs butelį.

— Blauzdos per skystos dar jums, vaikeliai.

— Jeigu bus spenelis užmautas ant kaklo, tai gal? — iš paniūrų dėbčiojo griovkasys, negalėdamas atsikratyti minties, kad tie vaikėzai gali ne vienam darbą atimti.

Vyrukai laikėsi. Žodžio nereikėjo skolintis. Ir tvirtai pasiryžę viskam.

— O gal geistum patraukti bulvinės koki lašelį, kaimyn? Mes čia turim pasiėmę dėl visų ligų, — plojo sau per kišenę vienas iš moksleivių, artėdamas prie ano niūros.

— Jukš, piemengali, deglųjų pliuityti!

— Kad visas pardavė anglams, nebėra ko.

— Tai gal anas gaspadorius priims ganyti? Girdėjau, žviegė, markstydamas laidary, — rodė ranka Basiuliškių pusėn kitas, ne mažiau piktas ir nedraugiškas kasėjas.

— Ar tai jau sveiką pavarė nuo kiaulių, kad čia atėjai darbo ieškoti?

Griovkasys nusikeikė ir dar atsikrankštė. Pasidėjo kastuvą ir spjovė porą kartų sau į delnus. Juos trindamas, išėjo ant kelio.

— Eik šen, gyvatnapi! Nutrėkšiu nagu kaip utelę. Eik šen! Kas norit?

— Neprasidėk, Každaila! Grįžk atgal! — šaukė jam nuo tilto.

— Aš jiems parodysiu, snargliams, užsikabinėti!

— Každaila, sakau tau, nelįsk! — įspėjo Raudonasis Petras.

Moksleivių eilė nė nepajudėjo. Neatrodė, kad būtų nusigandę aukšto juodėkšnio vyro, ir nemanė trauktis. Kai jis sustojo už kelių žingsnių, įtraukęs pečius ir suspaudęs kumščius, iš eilės išniro garbiniuotais plaukais, šlakuota nosimi vyrukas ir sušuko:

— Na, tai duok! Aš noriu!

Každaila, galutinai įsiutintas tokio neregėto įžūlumo, sėmė iš peties. Kumštis švilpdamas nurėžė lanką ore. O garbanius tik linktelėjo ir galva movė tiesiai į pilvą, nudrėbdamas į kelio dulkes užpuolėją.

— Valio! Valio! — subliuvo nugalėtojų būrelis. Visas tiltas drebėjo nuo juoko. Pakelės ir pievutė po medžiais suklego ir suūžė, tartum kilstelėdama aukštyn.

Každaila pašokęs dar norėjo kažką daryti, bet Petras jau buvo jį pasičiupęs už peties ir pastūmė atgal.

Pradžia buvo nenumatyta gera. Jaunuomenė džiūgavo.

Tuo metu sustojo brikutė ir iššokęs viršaitis ėjo ant tilto.

— Ho, ho! Tai nenuobodžiaujat?

— Apsistumdė vyručiai dėl šilumos, — paaiškino Baikštys.

Kultūrtechnikas su girininku prisistatė prie vežimėlio. Išlipo ir sekretorius. Sukišę galvas, tarėsi ir mėčiojo rankomis. Jie lėkė kaip įkirsdami iš valsčiaus, kad apskrities ponybė pirmiau neatvažiuotų. Aštuntą valandą atidarymas. Bet kur jie tau atvažiuos.

— Aš sakiau, kad nėra ko draskytis, — niurzgė sekretorius.

— Negražu, jei būtų jie mus aplenkę, — tikino viršaitis.

— Kada tai buvo? Tą žinau iš praktikos.

— Netruks automobiliu atrūkti, — laikė viršaičio pusę eigulys.

— Kad ir automobiliu, o visgi penkiasdešimt kilometrų. Oru neatlėksi. Gerai dar, jei jau išvažiuo. O gal dar ir ne, — samprotavo ir girininkas.

Darbininkai vis arčiau slinko ir tankesniu ratu supo besiartinančius. Kurių velnių laukti? Ar be apskrities ponų jie nemokės kastuvų įsmeigti? Gal dar ir kunigas turės atvažiuoti su krapyla ir pašventinti pelkes? Jeigu taip, tai šią dieną nieko ir nebeišeis. Nes kol atlaikys mišias, kol pasistiprins. Tegul tik veda, nieko nelaukdami.

Ir taip, ir ne. Bet pagaliau ko čia gaišti? Viršaitis su sekretorium nutarė pasilikti ir sutikti atvykstančius. Su jais ir eigulys nelyginant koks pasiuntinys. Kultūrtechnikas ir girininkas patraukė paupiu aukštyn.

Juk taip jau iš karto, kokiam apskrities poneliui pamojus pirštu, nepuls visi kaip šunes prie numesto kaulo ir, sustoję į savo vietas, nepasius mėtyti žemių. Kol nurodys kiekvienai grupei savo barą, kol užims kryptį, praeis gerokai laiko. O laikas brangus darbininkui, iš savo rankų gyvenančiam. Kultūrtechnikas tikrino sąrašus. Kai kurių trūko, užtat jų vieton susirinko dar daugiau neužsiregistravusių. Ir gerai. Samdyti darbo jėgai jis turėjo neribotus įgaliojimus. Užsibrėžtam tikslui jis turėjo sutelkti visa, kas įmanoma. Planą vykdydamas jis galėjo daryti, ką nori, tik svarbu neviršyti numatytos sumos. Ir juo daugiau sutelks, daugiau ir bus atlikta per trumpą vasarą. Ruduo tam nebetinka.

Pirmasis etapas — išsilaužti iš tyrelio ir miško. Jie traukė ankštyn paupiu, menkai tepramintu taku, šokinėdami per kelmus, aplenkdami išvartas, skirdami rankomis tankių atvažų krūmus, susimetusius pudurais ir iškilusius statmenai nuo kelmo, teikusio sultį ir gyvybę senomis storomis šaknimis iš podirvio molio ir baltos kaip sniegas saulėje smilties. Sausos sukritusios šakos tratėjo po einančiųjų naginėmis. Aižydamosi biro į šimtus raginių, persisunkusių sakais žvynelių senos eglė ir pušų skujos, nukritusios nuo medžių ir išnokusios kaitroje. Jie traukė mišku, peršokdami išklampotas aikšteles, išsisukdami užtakių ir pranykdami tarp storų senų kamienų, kur tik retuomiais tesipynė menka sausviedžio ar skirpsto vytelė, aplipusi pablyškusiaisiais lapais ir sirpstančiomis uogomis.

O kitas Vilkijos krantas, nuplikintas saulės ir nugairintas vėjų, bėrėsi lyg šašais plikų kelmų gruodu. Ten buvo pasidarbavę miškakirčiai, gamindami Melamedui popiermalkes, versdami jas į vandenį ir plukdydami žemyn aukšta ir smarkia polaidžio srove. Skiedrų, pagalių, pjuvenų, atlaužų priversta ir nutrypta pakrantė ne vienam priminė žiemos ir ankstyvojo pavasario darbus. Vienu žvilgsniu sunkiai teaprepiami skynimų plotai, nusagstyti kur ne kur sėklinėmis pušimis — tiesiais, ankštais, liaunais kamienais ir žaliais šakų kuokštais viršūnėse, vargo daužomos vėjų, atskirtos nuo miško ir paliktos tartum liudininkės buvusios didybės ir dabartinio skurdo ir išniekinimo. Tik ankstyvesnių žiemų kirtimuose jau kalėsi jaunutės pušaitės retais ilgais spygliais ir papurusiomis ūglių šakutėmis, gyvai primenančiomis skarotas voverių uodegas. Toliau jos jau dengė kelmus ir išvartų griaučius ir smigiais dygsniais varėsi į aukštį, užtvinusios plotus gairia žaluma, atsirėmusia į senojo

miško sieną.

Vilkija sruvo lėkštais žemais krantais, lėtais vingiais iš ten, iš ano, su dangumi susiliejančio tyrelio. Nusekusi ir aptingusi, apsvirtusi šakomis ir pagraūžusi durpinės samanos velėnas. Vietomis ji buvo tik upelis, susiaurėjusi į keleto žingsnių plotį, bet juodu, nežvelgiamu vandeniui ir saulės nesiekiančiu gyliu. Tingia, beveik nejučia srove ji traukė vandenį iš tyrelio ežero, įsisupusio į klampynes ir liūnus. Augmenija jau ėjo skurdyn. Mažos, plačiai išsikerojusios pušelės storais, gumbuotais stuobriais ir sakais persigėrusiomis šakomis pakeitė aukštus ir tiesius medžius. Jos gumbais kerpėjo, jos lipo tiesiog iš bruknienojų, iš viržių ir gailių krūmokšnių, aplipusių siauručiais lapeliais ir tvoskiančių galvą suimančia kvaptimi. Pilka, lyg pelėsiomis apsitraukusi samana, nusidraikiusi mėlynių ir spanguolių vaškiniiais lapais, traukė kojas aukščiau kelių. Įmintoje pėdoje sunkėsi vanduo.

Ir toje akimi neaprėpamoje, pilkšvai žalsvoje, kuokštais gūburiuojančioje lygumoje, pajvairintoje tik kur ne kur skurdžių neūžaugų berželių baltu ir bjauriai susproginėjusiu stuobriu, suspindo ežeras kaip milžiniška sustingusi akis.

Žmonės sustojo ir žiūrėjo. Prieti prie jo ne visur buvo galima. Vietomis kilo samana prieš einančiojo kojas, ir jis jautėsi lyg duobėje, liumpuojančioje ir besisupančioje. Vasarą jo nieks ir nemėgino pasiekti. Net pačios narsiausios uogautojos, nepaisančios gyvačių ir uodų, jo vengė, nors neišsemiami ir nepaliesiti bruknių, mėlynių ir vaivorų derliai ir masino. O žiemą čia ėjo kelias, ir čia taip neapsakomai tyku ir gūdu, jog važiuojantis žegnojo arkliams nugaras botagu, kad greičiau prasmukus. Naktį geriau ir nemėginti.

— Tai čia tas ežeras?

— Čia. Ar nebuvai matęs?

— Ne. Kur aš matysiu? Tik esu prisiklausęs visokių pasakojimų, — praskleidęs pušelių šakas, kišo galvą vaikas.

— Neikit artyn, neikit! Įmarmėsit kiaurojon, tai nė arkaniuolo triūbos nebeišgirsit, kai šauks Juozapato pakalnėn.

— Na jau. Kai pradės durpynų eksploataciją, iškas.

— Dar kada pradės, nežinia.

— Kai tik išvarysim griovius, kai nusauginsim, ir pradės.

Ežeras tvaskėjo įmigusiu paviršiumi tartum didžiulis indas, sklidinai pripiltas ir užmirštas viduryje kemsotų, žalių ir nepereinamų plotų. Be krantų ir priėjimo, sumerkęs savin skubančius prasiirti debesis. Į jį leidosi ančių būriai. Kvykavo narai, plieniniais gūžiais skirdami atsimušusį vasaros dangų.

— Paukštienos čia netrūktų. Tik reikia parako, — atsirado ir praktiškų iš moksleivių būrelio.

— Nušovęs nepaimtum. Kas iš to? Čia ir gervių nuo seno perisi, — aiškino žmogus iš patyrelių kaimo.

— Šunį vižlą reiktų turėti. Ir gervių sakote?

— Rudenį pulkai išeina į palaukę. Tai atrodo nelyginant avys ganykloje.

— Ko ko, bet žuvies čia apsčiai. Paleisim meškeres į darbą.

— Lydekų sieksninių. Taip sako, nežinau. Ir kas čia gali žinoti, jei ištraukti nėra kaip. Miškas ežere nugrimzdęs.

— Vaje! Tai įdomu!

— Koks ežero plotas?

— Šešiolika hektarų, — atsakė girininkas.

— O neatrodo, kad tiek galėtų.

— Dėl to, kad nėra su kuom jo palyginti. Jei tai būtų laukas ir ant jo pastatytum trobas, tai matytumei, koks gražus ūkelis.

— Žinoma.

O visų pelkių, apžėlusių skurdžia augmenija, ir visiškai nenaudingo ploto — daugiau kaip penki šimtai hektarų. Po velnių, tai toks gražus laukas, kad per dieną vargiai apeitum. Tyrimai parodė, jog čia geriausios rūšies durpė, tokia kieta, kad gali be jokio paruošimo vartoti kurui. Susiformavusi taip, kad prilygstanti briketams ir rudajai angliai. Jos čia sunkiai apskaičiuojami ištekliai. Girininkas neatrodė pasipūtęs, vienas iš tų, neseniai baigusiu mokyklą ir išėjusiu plėsti krašto dirvonų. Besidominčiam jaunimui jis ir papasakojo šį tą.

Todėl ir prasideda šieji nusausinimo darbai. Ežero lygį paleisiam dviem metrais žemiau. Išvairius magistralinį griovį, seks šoniniai, ir tai įgalins prieti prie durpės. Durpė — Lietuvos ateities laidas. Ji išsaugos krašto grožį ir turtą — miškus, be atodairos niokojamus kurui ir statybai. Durpėmis

kūrens plytines, suks mašinas, minkys molį. Molynai šiame krašte neišbrendami, kai palyja. Durpė sukurs mūrinę Lietuvą.

Kad taip gražu bus, net nesinori tikėti. Bet griovkasiams vis tiek darė įspūdį. Jau patsai pasibaudimas versti nuo amžių nejudintą velėną. Ir, kad čia ne juokais užsimota, rodė tokie dalykai kaip svečių atvykimas. Net apskrities viršininkas turi būti. Vai neapsieis jau be triukšmo. Viršaitis vos arklio nenuvarė besiskubindamas.

— Pagers ponybė ir išsiskirstys. O kas mums iš to? — spjaudėsi vyrai, laukdami eilės užimti barą.

— Tokia jų duona.

Kultūrtechnikas su dešimtininku darbavosi sušilę pagal iš anksto išvestą liniją, nužymėta kuoleliais, statydami vyrų grupes ir duodami aiškius nurodymus.

Žmogus nusiėmė kepurę, persižegnojo ir, pasispjaudęs delnus, smeigė kastuvą, pusbalsiu tardamas:

— Dieve, man padėk.

Pirma sunki, drėgna ir juoda velėna atsiskyrė nuo kastuvo plokštės ir, švystelėjusi oru, nukrito į samanas.

Krivickas Vargdienis, palaukęs, kol jo grupei nurodys vietą, apsisuko ir pasileido atgal į palaukę.

Ant tilto dar tebelaukė viršaitis su savo sekretorium, spėję atvėsti ir vėl sušilti. Sekretorius dar negalėjo nuryti skubėjimo ir niurzgėjo neatsileisdamas.

— Va tau ir atvažiuom laiku. Va tau ir punktualumas. Jis niekad nesikėlė anksčiau kaip septintą, o šį ryt viršaitis išvertė iš lovos šeštą. Nu, ir kas iš to? Netvarka. Lėkė, puolė, šonus išbarškino toji biesų brikelė. Ir dabar turi snausti ant kelio. Jis svėrė šešis pūdus, užgriuvusiom akim, aukštai pakirptais plaukais, kad nematytųsi žilumo. Judėjo lėtai, bet tiksliai ir apskaičiuotai. Atrodė panašus į tinginį ir lervą, bet savo darbą atliko puikiai ir buvo nepakeičiamas įstaigoje.

— Punktualumas pirmiausia. Tada gali ir iš kitų to paties pareikalauti,— atsakė viršaitis.

— Pareikalauk iš jų. Tiek jie jūsų ir boja,— šaipėsi sekretorius.

— Na, bet aš vis vien to neužmirštu.

Kur jis tau užmirš. Jam nereikėjo nė stengtis. Jis tebebuvo kareivis visais kampais. Ir toks, kurs niekad nesijaučia paleistas į atsargą. Jis mielai dėvėjo aulinius batus ir, per petį žvelgdamas, nuolat juos tikrino, kaip buvo įpratęs tikrinti, ar gerai laikosi pentinai.

— Šilta, — pūkštė skūsdamasis storulis.

— Čia toks puikus duburys, ir galėtume išsimaudyti. Bet nežinai, kada atbirbs mašinos. Būtų juoko, jei aptiktų plikus plikutėlius.

— Aš tai neimu į galvą. O kas, kad plikas? Su drabužiais jau nesiplukdysi. Tą žino ir apskirty. Tik aš tingiu.

— Apsieisim be to malonumo. Tik gerti norisi.

— Gerti tai gerti, bet aš alkanas, pasakysiu atvirai. Šunį suėščiau. Juk išlėkėm be pusryčių, nors prie Dievo stalo eik.

— Ot tai tau. Kur čia tokią prabangą kelionėje? Dar mergos užsigeisi, sekretoriau, — kariškai užgrūdintas viršaitis piktinosi.

— Kai sotas, ir merga ne pro šalį. Gi tereikėtų palipti į kalnelį, pas Doveiką. Pasikirstumėm kaip reikiant skilandžio.

— Šunis paleistų nuo grandinių.

— Kosėk, viršaiti, kam kitam. Aš jau gerai pažįstu. Dešimt metų bendro darbo. Manau, kad teks dar pas jį užsukti.

— Nepatogu.

— Tai eime į punktą, grietienės ištrauksim po porą litrų.

— Hm...

— Žinau, ką galvoji. Palauks, jei atvažiuos. Bet mes ir taip spėsime sukarti. Negaiškim.

Sekretorius atsikėlė nuo olos. Ir tai reiškė, jog nesulaikomai veršis prie tikslo.

Prie Gužo krautuvės stabtelėjo svarstydami, kas geriau. ar šviežia grietinė, ar alus su žaliu kiaušiniu. Moterys, pastebėjusios tokius paukščius, padūko lakstyti ir puldinėti. Net veidrodių nuvertė ir sudaužė. Svečiai pasirinko grietinę, alų numatydami vėlesniam.

Spėjo atsigerti ir dar po dūmą sutraukti, grįžę prie tilto.

Visa apylinkės liaudis, kiek lik jos buvo, pradėdant Gužienės mergaitėmis ir baigiant Basiuliškių Doveika, akylai stebėjo ir sekė sujudimą paupy. Doveika svarstė, kaip jis turi pasielgti.

Nuo to daug kas gali pareiti. Padarysi vienaip, gal išloši, o kitaip, gal prakiši. Bet kaip? Žinok tu, žmogus. Ilgai jie ten po balas nesivels. Priešpiečiam kaip lik laikas būtų. Po lempelę, po žodelį. Vargiai jau kada bepasilaikys, kad tiek ir tokių svarbių asmenų sulėktų beveik į kiemą. Ne, būtinai reikia. Viršaitis su sekretorium jau kuri kada lūkuriuoja. Geras žmogus tas sekretorius. Kiek kartų čia gėręs ir valgęs. O gal ir viršaitis naujasis? Gal?.. Kas žino? Blogas tai nėra, sako. Ir kodėl jau turėtų būti blogas? Jį skyrė, tai kaip neužims tokios vietos. O tačiau nejauku kažin kaip, ir tiek... Ar vieną kartą jis, Petras Doveika, yra pravedęs, kaipo valsčiaus šeimininkas, panašias apeigas? Tiltų atidarymus, pastatų šventinimus, viešųjų darbų pradžias! Kiek kartų net. Ir pakalbėti tekdavo viešai. Ir pakalbėdavo. Ir, sako, išeidavę pusėtinai. Ir širdį žmogui nudiegė, ir graudu pasidarė, kad jau jam to niekad nebepakartos.

Na, ką padarysi. Bet pasikviesti reikia. Negražu būtų. Apskrities ponybė gerai pažįsta Basiuliškes. Dar prie senosios. Bet nebuvo nė sykio, kai parsivedė Moniką. Vaizdas jau dabar kitoks. Jis nebe viršaitis, bet tokios žmonos ir viršininkas neturi. Aha. Tik su tais kauliškais skundais. Išėdė iš visur, sudirbo, ir dabar kažkoks nesmagumas. Va, kas kelia abejones ir lyg kirminas graužia paširdy.

— Žmona, patark, kas daryli?

— Koks klausimas? Žinoma, kad reikia. Tik ar aš sugebėsiu paruošti vaišes?

— Žmonele, tu mano brangioji, — susigraudinęs siekė rankos Doveika. — Ar tu sugebėsi? Tau ir nereikia to. Aš jau viską. Tik paruošk stalą, lėkšteles. Užkanda tik. priešpiečiai. Viskas ūkiškai. Alaus dar yra. O be alaus, aš žinau, kas ką mėgsta išgerti.

Žmona šoko ruoštis. Taip, taip, stalą tik pakloti. Lengviau pasakyti. O turi būti viskas pirmiausiai atlikta. Ir pati turės apsirengti. Acto reikia. Prie šaltienos. Reikia būtinai. O kur actas? Ji išbėgo į kiemą ir apsidairiusi šaukė:

— Tiliau, Tiliau! Ateik, vaikeli, pasirodyk!

Tilius kartojo žemę burokams netoliese, už klėties.

— Būk gerutis. Sėsk ant dviračio ir nulėk į krautuvę. Acto neturim nė lašelio. Prašau pinigų. Netruksi.

— Gerai. Porą minučių.

— Ir žinai ką? Paprašyk Gužienės, kad leistų Agnę man trupučiuką padėti. Mūsų mergos daržuose. Svečių Doveika laukia. Būk geras, Tiliau.

— Jeigu manęs klausys, — ko jam nebūti geram, jei tik tiek?

— Klausys, klausys.

Užkabinęs vadžias už medžio, apžergęs dviratį, movė Tilius krautuvėn. Moka, pasiutėlė, šnekėli, kad, jei ir kas, negalėtum atsisakyti. Bet jam buvo savotiškai smagu, kad Agnė ateis ir pabus čia keletą valandų.

Doveika jau artinosi prie tilto, kai iš miško išlindo automobilis ir, dusliai suūžęs, girgždindamas kelio žvyrą ir čiuoždamas per jį, sustojo. Šoferis iššokęs atidarė duris ir padėjo išlipti pirmam, sėdinčiam nuo krašto. Viršaitis su sekretorium, o jiems įkandin ir eigulys metėsi ton kupeton.

— Sveiki, sveiki. Ar seniai laukiat? — atkišęs ranka, sveikinosi akiniuotas vyras.

— Ne, neseniai, pons viršininke, — nusilenkė viršaitis.

— Mums mat toliau.

— Užtat jūsų arklys geresnis, — tarė sekretorius.

— Tai kur ta jūsų velniabalė?

— Ot ten, tenajos, — eigulys spėjo pirmas parodyti. Rodė ir kiti. Mėčiojo rankomis, aiškinosi, tarėsi. Jų buvo visas ketvertas su viršininko padėjėju, jaunu, smagiu vyru. Į jį visi kreipėsi ir vadino ponu viršininku, ir jis dėl to nesivaržė.

— Ar toli nuo čia?

— Rodos, bus apie pora kilometrų, — stengėsi prisiminti apskrities melioracijos tvarkytojas. Jam teko pabraidyti po balas, beruošiant planus ir projektus.

— Tikrai bus pora, — tvirtino eigulys, didžiausias šių vietų žinovas ir beveik šeimininkas.

— O kaip ten nubristi?

— Takelis jau pradžiūvęs.

— Aš tai jau neisiu, — abejingai muistėsi sekretorius. — Va, ir Doveika!

— Laba diena, ponai.

— Ogi Petras! Tai kaip kruti, kaip gyvuoji? Sveikinosi, spaudė ir kratė rankas. Visi tebebuvo tie patys, seni, geri pažįstami. Seniau susilikdavę dažniau, bet dabar jau kiek ir nutolę.

— Girdėjau, kad vedęs? Ar teisybė? Ir jauną, puikią žmoną?

— Na, teko... Ką beveiksi, — kukliai teisinosi buvęs viršaitis. — Todėl ir norėčiau supažindinti su savąja. Prašau neatsisakyti ir užsukti valandžiukei. Užkašim, atšvėsime. Kaip spėju, ilgai nesugaišit miške?

— Bravo Petras! Aš taip ir maniau. Būtinai užsuksim — nudžiugo inžinierius.

— Būtų pamėginęs nekviešti!.. — pirštu grasino kitas, ne kartą gėręs Basiuliškių alų ir šveitęs dešras.

— Tai gerai, tai lauksim.

— Mes čia neilgai. Už valandos kokios ir sugrįšim.

— Velniai žino, kaip mes ten ir nuklamposim. Ir ko man ten vilktis, aš visai nesuprantu? Tai kultūrtechnikų reikalas, o ne mano, popieriaus graužėjo, — niurzgė sekretorius atsilikdamas, kai kiti jau ruošėsi leisti į balas.

— Nebūk pasiutęs. Turim eiti, — viršaitis jį kumščiojo pašonėn ir pusbalsiu barėsi. — O kas ten toks? Ko tas žmogus nori?

— Krivickas Vargdienis, — pasakė sekretorius, pažinęs savo valsčiaus narį, staiga lyg iš po žemių išdygusį su kepure rankoje.

— Ko tamstai, pilieti? — paklausė viršaitis.

— Aš prie pono viršininko, paties apskričio, — suskliaustom ausim ir išbarto šunies šypsniu suvargusiam veide linkčiojo ir dairėsi Krivickas.

— Kad viršininkas neatvažiavo, — tarė padėjėjas, atsisukęs nuo griovio, per kurį taikėsi šokti, iš anksto nujausdamas nemalonų interesantą.

— Ogi tamsta pons viršininkas, aš žinau. — Jis buvo ištūnojęs po krūmu ir nusiklausęs, kas ką ir kaip vadina. — Aš norėjau paprašyti tamstos, kad man daržinę leistų nusigriauti.

— Kokia daržinę?

— Gi mano paties daržinę, ponali...

— To mes nedraudžiam.

— Kad neleidžia, pons viršininke. Va, Doveika neleidžia...

Valsčiaus žmonėms tos bėdos jau buvo atsiėdusios iki panagiu.

— Baik savo giesmę, Krivickai. Ir negaišink.

Aukštesnių valdininkų akivaizdoje jis visai nepaisė savo valsčiaus vyrų, iš menko, apipešiotu gaidžio itin smarkiu peštuku pasidaręs, atkakliai gindamas savo bylą.

— Taigi kai Doveika buvo viršaičiu, tai atėmė mano žemę, kurią buvau gavęs iš reformos.

— Kaip tai atėmė?

— Ogi atėmė. Kaip neatims, kad uždarė mane į kalėjimą, ir varžytynes garsino tada...

— Ką bepadarysi, jei varžytynės, — viršininko padėjėjas jau aiškiai nekantravo.

Technikai traukė paupiu, vedami eigulio, o Doveika stovėjo, atsirėmęs automobilio, ir nė lūpų nekrutino. Viršaitis paėmė Krivickui už rankovės.

— Užteks, pilieti. Mes turim eiti.

— Aš ne su tamsta. Aš ponui viršininkui turiu išklostyti. Ir išklosiu visą teisybę, kaip buvo. Teisybė mano pusėj — tą visi žino. Ir daržinė mano...

— Aš čia nieko. Duokite teismui, ar ką.

— O kad ir teisine tokie pat vagys ir...

— Blogai, jeigu taip, — pasakė padėjėjas ir peršoko griovį. Atsisukęs šūktelėjo Doveikai: — Prisistatysim netrukus!

— Lauksim! — kaip įmanydamas garsiau atsiliepė, bet jo balsas susivėlė ir sausai sudžeržgė.

— Lauk, lauk...

Tai jis mat čia stovi ir tyčiojasi. Pirmą kartą po atleidimo Doveika pasijuto toks nedidelis ir taip suniekintas. Ir senas toks, ir taip suvargęs, kad nebūtų drįsęs šokti ir pasmaugti savo priešo.

Krivickas Vargdienis dar vis tebelaikė sugniaužęs kepurę. Paskui užsidėjo ir koja paspyrė akmenį, kuris, nuriėdėjęs tilto grindiniu, plumptelėjo į vandenį.

SEPTYNIOLIKTAS

Smulkiai papasakojo Agnė saviškiams, kaip jiedvi sukosi su Monika, vaišindamos Doveikos svečius. Kažin ko ypatinga nebuvo ant stalo, nes jie užgriuvę netikėtai. Bet praalkę gerokai, bebraidžiodami po tyrelį, ir, ką radę, tas buvę gerai.

Vienas iš jų labai mėgęs sūrį su kmynais ir jo riekės šveitęs be duonos ir sviesto, užsigerdamas alum. Kurį vadino viršininku, atsispirdamas gyrė sausas dešras ir skilandį. O inžinierius toks, tai actą su šaukštu srėbė ir dorojo šaltieną. Išgerti pylė iš keleriopų butelių, ir vis kitokios

spalvos ir turbūt skonio, nes svečiai tai gardžiavosi, tai raukėsi, tai purtėsi išgėrę. Ir netruko įsismaginti.

Tiliui ji viską atpasakojo iš naujo. Ir tai, ko namiškiams nedrįso. O kaip jie žiūrėjo į Moniką, tai net šiurpu darėsi. Apsilaižydami. Paima jos ranką, pakelia beveik iki smakro ir paskui pabučiuoja. Bučiuoja ilgai ir bučiuodami žiūri į akis iš pažemių. Visai ne taip, kaip moterys, klebono ranka pasigavusios. O rankos, ir pabučiavę, dar tuojau nepaleidžia, bet laiko apgniaužę, pirštus čiupinėja ir vis — į akis. Doveikai, tai ji maniusi, jog pečius sudaužys, beplodami plas plaštakomis. Ir vis stebėdamies, ir vis girdami jo žmoną.

— O ką jis?

— Jis tai jau kurgi. Pučiasi kaip rainasis, per nugarą braukomas. Apsimeta, jog nieko. O vis tiek matosi, kad labai patinka — akys tik blizga.

— Kur nebus senelis patenkintas.

— Petrai Doveika, sako, pasakyk ir mums, kur tokios gražuolės auga. Mesių savo varną ir pradėsiu iš naujo. Nu nu, pons tvarkytojau, sako Doveika, tamstos tokia maloni, tokia viežlyba poniutė, kaip jau ten... Ką, viežlyba? Bjauri kaip velnias, o pikta jau — kaip raganų motina, — sako tasai tvarkytojas ir barškina stalą, net lėkštelės šokinėja ir šakutės laksto ant žemės.

— Gerai, matyt, buvo užsrėbęs, jei taip pasakė, — nusistebėjo ir Tilius.

— Sakiau tau, kad ten tų gėrimų tiek, kad ir apsakyti nėra kaip. Doveika tik pilsto, Monika tik ragina, o tie atsakinėja, purtosi, bet geria viską iš eilės.

— Kas jiems.

— Gera jiems ten gyventi, — atsiduso Agnė užsisvajojusi. Užtat tik mergos ir terūpi. Mačiau aš...

— Ką tu ten galėjai matyti?

Mergaitė numykė patylomis, lyg jai tikrai nemažai būtų tekę matyti. Bet, ką matė, to neiškentė nepasakiusi.

— Tik aš nesupratau, kodėl Monika jiems tai gražuole, tai nepaprastai puiki. Tai vėl kitam kaip žiedas bijūno, kurį anas geistų nusiskinti ir prie širdies prisiegti. Ar tikrai jau ji tokia graži, Tiliau?

— Jeigu jie taip sako, tai turbūt.

— O tau?

— Kas man?

— Ar tau graži Monika Doveikienė? — neatlyžo Agnė.

Sunkiais dūžiais sumušė kraujas pausiuose. Stipriai patraukta cigaretė raudona pašvaiste nutvilkė veidą.

— Ar aš sakau, kad ji bjauri? Nieko bobelė.

— Nieko. Taip... — ji patempė lūpą. — Būčiau ir aš nieko, gyvendama jos vietoje.

— Kad tau ir nereikia jos vietos. Tu ir taip graži, Agne.

— Tu taip sakai...

— Taip yra.

— O manai, kad jie man tai nesakė.

Tilius pralinksmėjo.

— Kur jie tau nesakys? Aš manau, kai tik tave pamatė, tuojau. Ar ne?

— Beveik. Kurį inžinierium vadino, tai tasai, dar negirtas būdamas, norėjo mane apkabinti. Tik aš pasprukau. Ir sakė taip Doveikai, aš pati girdėjau. Saugok, saugok savo mergužėles, ba kitaip jų greitai neteksi. O ką manai? Užpulsim kuria naktį ir pagrobsim. Doveika jam atrėžė, kad šunes jo esą budrūs, taip pigiai jiems nepavyksią. Nunuodysim sunis, kas mums, įsismaginęs troško inžinierius.

— Pasiuto. Ko gero, tavęs neteksiu. Išsiveš į miestą, ir ką tada?

— Jau norėjo išsivežti. Ir žinai kas? Gi šoferis jų tasai. Plonas dailus vaikinys. Jis visai mažai tegėrė. Ir tai tik slaptai, virtuvėje. Jis daug negalįs gerti todėl, kad valdyti tokią mašiną nesą juokai. Sėsk, sako šoferis, ir dumiam į miestą. Nueisim į kiną, paskui... Paskui, sako, kur tik norėsi, galėsime. Jums, sako, panele, tai tik ne čia, miškuose, gyventi. O kur man gyventi, paklausiau jo. Mieste, mieste, mano miela.

— Matai koks suskis, tasai šoferis.

— Visai ne. Jis labai puikus. Ir dar nevedęs. O tie kiti — jau su pačiom ir vaikais apsikrovę. Bet tu vis tiek man puikesnis. Ir jis manęs klausė, ar aš esu važiavusi automobiliu. Iš kur aš būsiu? Tai jis man siūlė lipti ir pasivažinėti, kol ponai vaišinsis. Čia pat, po mišką.

— Tai kodėl tu nevažiavai?
— Vai ar aš jau tokia kvaila, kad važiuočiau? Dar nežinia, kur būtų nuvežęs... O ir tu būtum pamatęs ir taip primušęs jį, kaip nežinau ką.
— Už ką aš jį mušiu?
— Už ką? Tai tu manęs jau nebemyli?
— Eik tu, patarška. Myliu tave kaip mylėjęs. Bet visų vis tiek nespėsiu išmušti, kurie tave kalbins, nors ir kažin kaip smarkus būčiau.
— Tai gerai. Aš tai jau labai labai tave, Tiliau. Nežinau, ką daryčiau be tavęs, — ir ji glaudėsi taip kietai ir lenkė galvą ant jo krūtinės taip švelniai, kaip niekas prie jo nebuvo glaudęsis ir tokia kaitra bučiavęs.

Jie brido ramos nužliaukta ežia, versdami užgriuvusius rugius nuo tako. Jie sėdėjo po medžiais upes vingyje, kur status nugriuvęs molio skardis alsavo dienos karščiu ir kaip siena uždarė jų mažą, vienišai atskirą gyvenimą. Žiogai dainavo ištiesai nuo vakaro iki ryto, be paliovos, be poilsio, be nuovargio. Ir vėjas snaudė tuo metu, pagulęs savo sparnų ir medžiai suglaudė lapus, susimesdami į juodus, neperžvelgiamus šešėlių kalnus tai trumpai, balkšvai dūluojančiai vidurvasario nakčiai. O kmynų ir barkūnų žydėjimas klostė baltas marškas apačioje.

Ji dar kai ką atsiminė. Ji buvo kiaurai perlieta kaip smarkaus lietaus stiprių išgyvenimų.

— Bet dar nesakiau tau, kaip jis norėjo mane pabučiuoti.

— Ne, nesakei.

— Jis sakė šitai, tartum dainuodamas: mielai aš išbučiuočiau akutes, lūputes...

— Ir išbučiavo?

— Ne.

— Kodėl?

— To aš nežinau. Bet jis tikrai norėjo.

— Gal manęs pabūgo?

— Greičiausiai. Už tai jau jam būtum davęs ausų, ar ne?

— Gal ir būčiau?

— Būtum, būtum, tą gerai žinau. Ir Monika taip pat. Žinai, ką ji sakė? Kad tu toks vyras, kokio reikia paieškoti.

— Nė tu manęs ieškojai, nė ką. Patsai atėjau pas tave.

— Užtat aš tokia laiminga ir taip tave myliu.

— Jūs ten, kaip girdžiu, gerokai pasiplepėjote, — Tilius pergaltvojo ankstyvesnįjį sakinį.

— Taip, visą laiką. Ji skundėsi man, kad liūdna esą kartais ir nyku kaip kapuose. Kad iš gyvenimo nieko gero nesą galima tikėtis. Bet kodėl taip, aš nesuprantu? Kad jau jai atsibodę. Ir kad ji norėtų? Ko ji norėtų? Ji pati nebežino ko. Taip, ji dar sakė, kad gera esą man, mylimai.

Per daug šviesi, per daug trumpa vasaros naktis.

O štai dar žiburėlis tebespingsi jos lange. Kada ji beužmigs, jei jau aušra pasikelia iš miško ir namo sienose išsiskiria skarotos gebenių virkščios.

Bet Doveika turi pailsėti, atgauti jėgas ir žinoti viską, kas dedasi ūkyje. Nepalyginamai lengviau buvo, kol gyveno senoji. Kol ji savo juodą ranką laikė uždėjusi ant Basiuliškių, ant savo senos, žilos tėviškės. Ir gerai ji darė, kad taip ilgai gyveno, kad taip atstangiai laikėsi prieš visus, pati būdama viena ir nenorėdama mirti. Ji gerai atliko savo užduotį, ir todėl dabar taip nelengva.

To jai nieks nepasakė, kol ji gyveno ir ėjo savo įprastinį kelia. Bet ji žinojo, kad jos pasiges, ir todėl kantriai išnešė. Ji ne tik neprašė nieko iš jo, bet ir nekliudė jam laisvai šienauti iš kairės ir iš dešinės. Jis buvo valdininkas, ji gerbė ir jo bijojo. O rūpesčiai likdavo namie. Dabar iš jo juokiasi, jo nieks nebebijo, o rūpesčiams nebeužtenka dienos. Praeina kartais ir naktis, ir vis nieko gero. Vaisinosi ponai jo geru, gėrė ir gyrė jo žmoną. Ir jei jie susimanytų dažniau lankytis, jau kažin, ar beišturėtų. Vargina, didžiai vargina.

Jį viešai suniekino tasai bjaurus kaimietis. Ir nieko jam nebegali. O seniau būtų galėjęs. Kai galėjo, tai nieko panašaus ir neatsilikdavo. Jis liko tik ūkininkas. Kieto gyvenimo reikalauja žemė iš žmogaus, gyvenančio ant jos. O jis buvo nutolęs per daug metų. Pilna sauja nebesuimdamas vadžių, nejuociom galėjo ir iš kelio išsimušti. Bet atlaikyti reikia. Ir jis atlaikys. To dar nebuvo, kad pagniužtų kaip pašutintas karklas. Jeigu matys, kad reikia, su šautuvu išeis į kiemą saugoti savo mantos.

Jis nesutiko primti griovkasių į savo ūkį. Svetimi juk nieko gero negalėjo jam atnešti. Dar padegs, daržus ištremps, kitokių eibių pridarys. Ir su padieniai samdomais darbymečiams jis turi pakankamai vargo.

Griovkasiai ėjo kitur ir rado. Raudonasis Petras apsistojo pas Gužą. Su juom ir Každaila, ir

Tugaudis. Pas eiguļi susimetē koks dešimt. Visur aplink, kur tik kokia daržinėlė, šnabždėjo kaip žiogu žolėje prikritisų pelkių darbininkų. Smilko dūmeliai, ruseno anglis po katiliukais.

Miške, prie upės, sausesniame jos krante, liepsnojo skautus laužas, ir ant vaškaro pasietame katilė virė, kunkuliavo. Sekdami čigonų papročiais ir patirtimi, jie dažniausiai virė ne ką kita kaip akėtvirbalį arba kirvį, o sriuba išeidavo vis vien gera. Jau tokia gera, kad pilvus apsimušdami srėbė ir gyrė. Jei prie akėtvirbalio dar druskos žiupsnį įbersi, jei lašinių bryzą nejučiom įleisi, dar žirni, dar bulvę ir morką kokią. Vaikinai nepaikino savęs. O dainuoti netingėjo. Bet padainuoti, kad būtų ko.

— O Jėzau, kaip gražiai dainuoja! — Basiuliškių laidaryje, paleidusi iš rankų kibirus, klausėsi Julė.

— Taip dainuojant dar nesu girdėjusi, — pritarė antroji Doveikos samdinė.

— Jau kur tu girdėsi, jei ir aš nesu, — atlaidžiai dūsavo Julė.

O padienes moterys, parėjusios iš daržų ir laukdamos vakarienės, su nerimu žvelgė į mišką. Gero jau nebebus, kai išimetė tokie giedoriai.

Daina plauke drauge su Vilkija. Vanduo ją nešė žemyn į žmonių apgyventas aikštes. Plėšėsi, nebetilpdama tarp medžių ir vandenių, kaip ji netilpo Basiuliškių ir Virsnių žmonių širdyse. Ji siekė dar toliau, užkliūdama Laumakius, įsrūdama jų šventoriun ir padūzgendama šviesius klebonijos langus.

— Uždaryk langą, uodų prileisi, — šnabždėjo Milė, pati neatsitraukdama ir nejučiom apkabindama seserį.

— Dar pasiklausykim, dar...

— Smarkūs vyrai, — gyrė Petras dainorius. O Každilai tai kaip su mazgote per snukį.

— Jų smarkumą dar išvarysiu, nebijok. Pirtį aš jiems tokią pakursiu, kad vilna smuks gabalais nuo šonų.

— Pagyrų puodas — netaukuotas, — migdamas suvapėjo Petras.

Tugaudis prunkštė, rankas pabrukęs po galva.

Pamažu geso saulėleidžių gaisras. Raudo dar viena debesėlio pusė, pasiklydusio, beveik sutirpusio kaip ledo luitas ežero platumoje. Žara prisiplakė prie žemės, atšipinusi spindulių žerėjimą, ir sliuogė į šiaurę miškų dantytomis viršūnėmis, tartum liauna, šmaikšti katė per aukštą žolę. Migla pasidraikė juodalksnių šakose. Ir pakalnėje baltais kmynų žiedais nuplastėjo putpelė.

Monika sėdėjo prie lango ir klausėsi.

Kai jau viskas buvo nurimę ir lauke, ir namo viduje, brakštelėjo už sienos lova ir šlepsėjo žingsniai prie durų.

— Dar nemiegi, žmonele?

— Nemiegu. O jūs kodėl?

— Visokios mintys kaip žuvys neršto metu jaukiasi po galvą. Va su taja daržine, kad jų kur...

— Sakėte jau.

— Nagi sakiau, bet vis negali. Nori pasitarti, pasiguosti.

— Rytoj, rytoj, — nekantriai atitraukė savo ranką žmona.

— Aha, rytoj. O kai atsikeli, vėl iš naujo.

Doveika čiuzeno grindis savo šliurėmis. Nuo sienos iki sienos. Jis negalėjo užmigti savo kambaryje, baltoje, minkštoje lovoje. Visa žemė knarkė įsisupusi miego marškonyje. Ūkininkai su savo pačiomis, jų samdiniai, jų mergos, bandos nualsinti piemenys miegojo išsižioję, išmetę tirpstančias nuo darbo rankas, atleidę kelnių spruduklius ir marškinių sagas.

Daržinėse ant šviežaus šėko, klėčių kamarose, vėsiose seklyčiose ir ant rasotos žolės, ganyklose. Doveika buvo ūkininkas ir negalėjo užmigti. Jis turėjo jauną žmoną.

— Laikas jau ir mums, žmonele, pailsėti.

— Aš tikrai nežinau, kodėl jūs nemiegate? — atsiliepė nuo lango žmona.

— Manai, kad lengva atsakyti kodėl? Eime į lovą, eime, mano mažule.

— Palaukit, palaukit, Doveika. Atimkit savo ranką. Ir taip jau šilta, — ji spaudėsi prie sienos, išsisukdama vyro apkabinimo. Ar jo ranka šilta? Jeigu ji taip pasakė, tai visai nepagalvojusi. Ji įšilusius nuo oro ir tvankos, bet ne iš vidaus. Ta ranka kaip pagalys su pritaisytais paukščio nagais gale. Ir ten daugiau kaulo negu kraujo.

— Doveika, vis Doveika. Aš tavo vyras, Monikute. Pagal Dievo palaiminimą ir įstatymus. Tai kodėl aš Doveika?

Jis gi ūkininkas ir šiuo metu turi knarkti išsižiojęs. O pati, pagal Dievo prisakymą, šalia.

— Aš nieko blogo, — pasiteisino pati.

— Ir tiek čia blogo, ir tiek čia gero. O gero tai niekad nelauk, kai įsileidi į savo namus miesto

dykūnus. Jie punta tavo gerą ir išeidami palieka nesmagumą.

Ji visai negalvojo apie apskrities pareigūnus.

Tik tas pasiruošimas, laukimas ir gadinimas nervų. Kai pasigėrė, tai lygiai tokie pat kiaulės, ar iš kaimo srutyno, ar iš naujoviškos kiaulidės su visais moderniaisiais įrengimais.

Doveika atsisėdo ant lovos. Kaip jis ta galėtų pasakyti kitam? Juoktūsi ar netikėtų. Ar ne tam žmoną vedi, kad skeltumei per pusę viska? Jam negaila, kad turi atskirą kambarį, apstatytą visokiaisiais niekeliais. Tegul jau būtų, nes yra iš ko. Bet naktį žmona turi gulėti su vyru vienoje lovoj. Dievobaimingam žmogui ir nekiltų kitokia mintis. Tik ne jai. Jeigu kokios, jei geras ūpas, tai nu... Negalėtumei skųstis. Bet kad daugiausiai šitaip atsitinka kaip dabar. Ateini pasiilgęs, perpilniui švelniausių jausmų ir pagatavas kojas nubučiuoti. O ji tai pavargusi, lai blogai besijaučianti, tai nuotaikos neturinti. Kokios čia nuotaikos? Ir kas per išmislas toji nuotaika? Labanaktis, sako, Doveika, aš nesijaučiu gerai. O norėtum paklausti, kada jau, meldžiamoji, pasijausi gerai?

Išeina, kad kas nors negerai. O kas, tai nepasako. Gal pas daktarą tam tikrą nugabenti, kad apžiūrėtų ir patikrintų? Nors... Taigi seniau į tokias ligas būtų pasižiūrėję kitaip ir pavadžiu, gerai subrankintu, kaipmat išvarę. Tais vaistais gydyti jis neketino. Bet vis vien keista jam darėsi pagalvojus, kad dar ne taip seniai, dar valsčių tebevaldant, jei kuriai gyvanašlei įgnybdavo paslėpsnin, tai viskas geru ir išeidavo. Jau jani nepasitaikė taip sausai pasitraukti kaip dabar nuo savo tikros, nuosavos žmonos.

Apkartusiu gomuriu, sugižusiu veidu krapeno atgal į savo kambarį ir gulo į lovą. Vienas.

Monika sėdėjo, galvą įrėmusi palangėn, persilaužusi taip, jog vienas petys buvo iškilęs aukščiau galvos. Buvo panašu, lyg ji verktų arba dantimis kandžiotų pagultą ranką. Ne to, ne to ji nedarė. Ji svarstė ramiai savo nueitąjį kelią, vienu ryškiu vaizdu prikeldama daugybes kitų, glaudžiai susietų visumon ir sudarančių tartum tvorą, be spragų ir be vartų taisyklingu lanku apjuosiančią žemės plotelį. Pati stovėjo jo vidury. Išėiti ji negalėjo. Tik bandyti lipti per statinius, kurių viršus dargi apnarpliotas spygliuota viela ir nubarstytas sudaužytų butelių šukėmis. Arba kastis pro apačia. Bet vienu ir kilu atveju sveika ir nepaliesta negalėjo tikėtis prasmukti.

Prasmukti. Ir kur tada? Čia ji palį atėjo. Be piršlių ir tarpininkų pasirinko su visu geru ir blogu. Pilnametė, blaiviai, praktiškai svarstanti ir numatanti. Beveik visiems tai atrodė didelis laimėjimas, tepasitaikąs itin retai ir tik nedaugeliui, gimusių po gera žvaigžde. Jai tokią žvaigždę skyrė. Net ir manydami, jog pastangų nemažai buvus įdėta. Pastangų — taip, jei jomis galima laikyti tokius dalykus kaip pasirinkimą paties tinkamiausio laiko, naudingo tik sau. Nepaisymo kitų nuomonės ir patarimų, atmetimo bet kokių, kad ir kukliausių užuominų, jos manymu, jai nebuvusių reikalingų. Ji atėjo čia ir apsigyveno, ir iš karto galėjo pasijusti kaip vienintelė, neprivalanti klausyti, bet galinti įsakinėti.

Lengva širdimi to neatsisakoma. Ji galėjo sakyti, ką nori ir kaip nori. Aiškintis, teisintis, kaltinti. Teisinga buvo ir nenuneigiama sau pačiai — ji pati norėjo.

— Važiukim, panelyt, mano trobelių pasižiūrėti, — siūlė Doveika, grįždamas iš miesto. Nušvitęs, gal išgėręs kiek, gal gerai išrišęs kokius painius reikalus.

Arklys toks, kad mylių dešimtį važiuotum. O čia tik pakalnėn ir vėl į kalnelį. Pėsčias nueitum ir dar nespėtum pypkės išrūkyti.

Atrodė neblogai jis, kalbant iš tiesų, žinant jo amžių ir padėtį. Bent jau taip, kad nesivaržytum ir miesto gatve pereiti. Taip sau, kaip su dėde, atvažiavusiu pasipirkti. O Doveikai be galo smagu įvažiuoti į savo kiemą ir sutempti vadžias prie gonkų. Jis žino tiek, kad reikia pirmam išlipti ir paduoti ranką moteriškai. Žino, velnias, ir tą jis atlieka be priekaištų. Matyt jau iš viso, jog dykai neleidęs laiko ir braukęs nuo visų kampų. Ir prieš savo šeimyną jis moka laikytis, ir eina tartum žąsinas, kiekvienu rankos judesin ir žodžiu ar juoku leisdamas jiems suprasti: žiūrėkite, juodnugariai, su kokia mergina vaikšto jūsų Šeimnininkas! Pirmučiausia jis yra ūkininkas ir todėl turi aprodyti klėtį su visais priestatais, sandėliais, viralines ir leisti pastebėti, jog tie pastatai iki lubų prikrauti to, kam jie ir skirti. Modernūs tvartai su vandeniu, pačiu atbėgančiu į lovius, su langais tokio dydžio, jog ir mokyklai nebūtų per maži, su gyvūnija, užėmusia jai skirtas vietas prie ėdžių, su kilmės ženklais ausyse, su gryno kraujo liudymais ir metrikomis. Daržinės, rūšys, ledainė. Jei būtų įdomu, ir į laukus vasarojaus ir kilo augliaus aplankyti galima. Bet gal kitą kartą? Jis manąs, kad teksią dar susitikti netolimoj ateity.

— Puiku, nuostabu, ponas Doveika. Aš ne ką išmanau, bet negalėjau įsivaizduoti, kad jūsų toks ūkis.

— Ūkelis, panelyt. Ko čia daug norėti, — Doveikos kuklumas neturįs pavyzdžio.

— Tai labai daug.

— Nelabai, atsimenant viso amžiaus darbą ir rūpestį.

O gyvenamas namas — čia kas kita. Čia ir moterims jau kažkaip arčiau esą prie širdies. Moteriškė tai juk namo širdis, raktas, dvasia. Moka viršaitis kalbėti, to jam neprikiši. Ir moka nejuociom prasitarti, kaip namuos pasidaro nyku, kai nėra tos širdies, nėra rakto, nėra dvasios. Kas tada namai, po perkūnais? Ar ne daržinė, kurioje švilpauja vėjai? Ar ne vieta, kur pareini krimstis ir keikti savo dalį? Jis ir statęs tam, kad užuovėją žmogui atneštų. Gal kada, o gal jau ir nebeteks čia sėdėti, kūrenti ugnelę ir šildyti rankas. Kas tą galėtų pasakyti? Daręs tai jau viska iš pagrindų, nes toks jau jo esąs būdas. Vandens nereikia nė nešti vidun, ne išnešti. Šviesos pagamina vėjo generatorius. Kartais jos pritrūksta, bet dažniausiai visai pakenčiamai. Gali sau knygą pasiskaityti prie tokios šviesos arba laikraštį. Gali ir muzikos pasiklausyti arba žinių ir kitų naudingų patarimų, radijo priimtuvą pasukęs. Telefonas irgi būsiąs netrukus, nes linija eina pro šalį.

— Stebina mane.

Ji ne juokais stebėjosi. Doveika tai matė ir sunkiai nuslėpė pasitenkinimą savo žvaliose akyse.

— O, daug dar reikia. Kai pagalvoji, kad visa gyvenimėlių turi muštis ir neprasimušti prie galo, tai ir suabejoji kartais. Žinoma, jei turi dėl ko muštis, tai kita štuka.

Ar ji mėgstanti gėles?

— Kur jau gėlių nemėgksi?

Na, jis taip ir manęs. Moteriškosios vis kaip drugiai, kaip peteliškės į gėles, į žiedus. Sklaidė savo poetišką sielą Doveika. Užtat sodą turėsiąs aptvarkyti. Gėlynus įrengti prieš namus. Žalitvores ir takus naujus išvesti.

Kiek tegalėjo būti įvairumo grietinės nugriebimo punkte? Ji skaitė knygas, rašinėjo tėvams laiškus ir laukė paskyrimo rašto, jos buitį turinčio pakeisti iš pagrindų. Ji laukė to, kas jai priklausė, ji laukė tinkamos tarnybos tinkamoje vietoje. Bet galėjo laukti nors iki šiol, vargiai kas būtų pasikeitęs, jei savo teisių siektų tik laukimu. Ji turėjo jau pačioje pradžioje kitaip daryti.

Prėjo vasara, ir, rudeniui verčiantis vis gilyn ir niūryn, ji galėjo persižegnoti ir pasakyti amen. Net berno tinkamo nebuvo susiradusi — štai kaip puikiai jai klojosi. Bet Doveika ji galėjo visiškai pasikliauti. Jo ištikimybei negrėšė joks šešėlis. Jis ir buvo tas, kurs gailėjosi jos vienatvės, kurs darė visa, kad ji to nejaustų. Daug kartų ji lankėsi Basiuliškėse ir iš jų grįždavo tartum pailsėjęsi. Ji matė, kaip yra pratinama prie to ūkio, prie jo žmonių, ir nieko nebuvo nuostabaus, jei pamažu ėmė priprasti. Kitaip ir negalėjo būti, kitaip ji ir negalvojo, kad bus. Viena dieną Doveika puolė jai į kojas ir pasisakė taip ją mylįs, taip mylįs, kad skradžiais tegul eina visas pasaulis, o jis ne piršto nepajudins, jei ji jo meilę atstums. Ji buvo jau taip pripratusi prie tos minties ir prie to žmogaus, jog tuojau galėjo suraminti ji. Bet ūmai negalinti. Ji turinti apsvarstyti, apsigalvoti, nes ji labai rimtai žiūrinti į tą reikalą. Doveika džūgavo ir visom keturiom skubino pritari, kad tai iš tikrųjų labai rimtas reikalas.

Ji parašė laišką į namus. Išdėstė padėtį ir prašė patarimo. Namiškiai ją laike suaugusia ir visiškai pasiklovė jos skoniui ir pasirinkimu. Ar jie savo vaikui pavydėtų laimės? Niekuomet. Tačiau ji mane, kad daugiausiai svėrė vaizdus ūkio aprašymas. Jis ir jaunikio amžių tėvų akyse padarė visai nereikšmingą. Senas geriau mylės. Geriau už seno lazdos negu už jauno botago. Visa liaudies išmintis kalbėjo už tai.

Jis vadino sužadėtuviomis tą valandą, kai ji pareiškė sutinkanti. O vestuvės kada? Juo greičiau, tuo geriau. Ji mane kad negera skubėti. Ir jis be žodžio sutiko. Doveika visur su ja sutiko. Prieš užgavėnes geriausia. Taip, prieš užgavėnes, kaip ir būdavo senovėje. Paskutinę savaitę prieš užsigavint. Jau kad nubrėždavo, kad nutrypdavo. Tik, žinoma, jie neulios ir išviso jokių vestuvių nekels. Tas nepatiko Doveikai. Jis jautėsi jaunikis visoje aukštumoje, ir toks, kurs parveda žmoną, išskirtiną keliose parapijose. Tad tegul ir girdi, ir mato. Dėl tų pačių priežasčių ji buvo linkusi laikytis kuo tyliausiai. Geriau, kad nematytų ir negirdėtų. Ji nėra tėvų nenorėjo kviesti.

— Tėvelius lai reikia. Juk susipažinti turim.

— Apsieisim. O susipažinti bus kada ir vėliau. Jokių giminių nenoriu.

— O sūnų su marčia tai norėčiau matyti savo vestuvėse, — svajojo laimingas jaunikis.

— Sūnų galėsit pasikviesti. Aš nieko prieš jūsų sūnų.

— O užsakai?

— Jokių užsakų. Iš dekanı gausim indultą. Nuvažiuosim pavakary, tik su liudininkais ir...

— Ir jau mano žmonelė brangiausia būsi...

Doveikai pritrūkdavo oro krūtinėje nuo tos minties, jau taip greitai stosiančios kūnu. Kad tik nevilkinti. Suk velniai visus užsakus.

Ar ne tėvas laiške buvo užsiminęs kažką apie dokumentų sudarymą? Turbūt, nes ji pati kai ką galėjo ir užmiršti. Ūkį užrašyti jis jau turėtų savo žmonai. Ir dar prieš vestuves. Tik kaip Doveika

manęs? Matyt, rimtai ji apie tai kalbėjo, kad jam iš karto pasidarė aišku, jog atidėliojimai gali tik pakenkti.

— Pavažiuosim kurią dieną pas notarą.

— Gerai. Pavažiuosim.

— Jau mano pareiga sutvarkyti, kad žmona ir vaikeliai, kurių, Dievo padedami, susilauksim, gautų savo dalį.

Jai pasirodė itin keista, kad toks senis, kad ir Dievo padedamas, dar tikisi susilaukti vaikų.

— O jei jų kartais nebūtų? Ką mes galim žinoti? Tada mane išvays.

— Kas išvays?

— Jūsų sūnus.

Doveika purtė galvą. Jis sunkiai galvojo. Jis turėjo spręsti ir rinktis greitai. Basiuliškės priklausė sūnui. Tai jo tikroji tėviškė. Bet jis jos negaus. Užteks poros sklypų, nupirktų iš savanorių. Ir tai nemažai prie to, ką jis turi. Jo žmona — ūkio paveldėtoja, gal ne menkesnio už Basiuliškes. Taip turi būti, nors ir kaip tas sūnui nepatiktų. Doveika sugebėjo spręsti itin painius klausimus. Ir visada juos taip išsukti, kad išeitų naudos, savo pridėdamas kuo mažiausiai. Ir šiuo atveju jis vylėsi laimėti daugiausia — jauną, gražią žmoną. Juk žemės jis nenusineš. Ji teks kam nors. O kam — koks skirtumas?

Jie važinėjo, apžiūrinėjo, rinkosi visokia reikmenę savo jaukaus lizdo puošimui kaip tikri įsimylėję jaunuoliai. Jaunikis ne juokais atjaunėjo ir tryško tokia sveikata, kad būsimų vaikų klausimas jau beveik nebekėlė jokių abejonių.

Ir taip belyginant tokį nuostabų laikotarpį ir nekantriai laukiant didžiojo įvykio valandos, kitas, ne mažiau didelis, vos nesugriovė jo. Kitam gal ir būtų, bet ne Doveikai. Jis ėjo tiesiai ir nesvyruodamas. Atleido jį iš viršaičio pareigų kaip tik tuo metu. Jis tik sukando dantis, sugniaužė kumštis ir niekam neparodė, kaip skaudžiai buvo įspirtas į blauzdą. Jis ėjo vis tiek prie savo. Visą amžių ilgėjosi didelės meilės ir jos teikiamos palaimos. Atsibodo, pakyrėjo verstis gegutės papročiais ir dėlioti kiaušinius į svetimas gūžtas. Labai jau panūdo savos.

Jis rodė savo dvasios didybę, ramindamas ir guosdamas išrinktąją. Gerai tai gerai buvo toji tarnyba, teikianti daugelį galimybių ir atlyginama visai neblogai. Bet tegul ji nemananti, kad tai pakenks jų gyvenimui. Nieko panašaus. Korys buvo siuvas daugelį metų ir pripildytas iki varvėjimo. Užteks ir dar liks.

Ji irgi taip manė, kad užteks

Vestuvės praėjo sklandžiai. Žodis žodin, kaip buvo sutarta ir numatyta. Nedalyvavo jos gimines, nedalyvavo ir jaunojo. Ir sūnus neatvažiavo. Dargi pareiškė, jog niekad nebekels kojos į tėviškę, kur tėvas senatvėj sumanė visai negražiai pasijuokti. Iš savęs ir iš savo sūnaus.

O tegul nekelia kojos, jei jis mano esąs gudresnis už savo tėvą, tai ir gerai. Tėvo jau jis nepagašdins. Ne. Jis jau turi kuom rūpintis.

Jai nereikėjo laiko nė priprasti, nė atsikvošėti. Tai taip buvo aišku iš anksto. Tai buvo jos kerštas už savo nesėkmes, už savo bjaurią, šykščią dalį. Ji keršijo savo jaunystės skurdui ir niekad neišsipildžiusiom svajonėm. Ji nieko nebenorėjo imti iš kito rankų. Tai, kas vienu grybšniu jai atiteko, buvo jos. Ji nesiruošė niekam už tai dėkoti.

Ir už ką? Iš tikrųjų?

AŠTUONIOLIKTAS

Senis dar nemiega. Vartosi, girgždina lovą ir pūkščia, lyg slogučio slegiamas. Ir ji nemiegojo ir svarstė, kas dar galėtų šiuo metu. Tokių nedaug, jei kas kelionėje arba turi sunkių, neišspręstų klausimų. Ji gulėjo, galvą atmetusi, aukštinėlka, išmestomis rankomis ir sukeistomis kojomis. Taip geriau, ji manė, tokioje nukryžiuojimo padėtyje. Ir užsimerkus, sutirštinus naktį virš savęs. Tada gali tvirčiau pajusti neramios rankos spūsnį. Kieta, sunki ta ranka turėtų būti, apkabinanti geležiniu lanku ir nebeatleidžianti. Galinti pasmaugti, uždusinti, užgniaužti žadą. Nieko neklausianti ir nepaisanti. Imanti ir pasiimanti, kas jai reikia.

Tokią ranką ji buvo pajutusi visai neseniai. Ji pati ją buvo pasiėmusi ir tartum netyčiomis prisispaudusi prie krūties. Ji stebėjo, kaip stambesniais lašais išsipylė jo kakta, ir tik per plauką susilaikė nenusikvatojusi. Jis žiūrėjo per jos galvą kažin kur, išsitempęs, kad netrukteltų ir nesukliudytų jai baigti darbo. Po kieta, sudirbta oda ji pajuto jo kraują, lyg jis būtų aptaškęs jos veidą ir pasilikęs sūriu skoniu ir nenutrinamai, visam laikui.

Monika Doveikienė negalėjo užmigti.

Ji ir nebandė užmigti, tartum nutarusi klaikiai nemigos naktim išalsinti sąnarius, atbukinti juos

ir įvilkti grubion ašutinėn. Ji kankino save žiauriai, negailestingai, palikdama save vieną ir beginklę įaudrintos vaizduotės ir jausmų valiai. Ją supo, mėtė, nešė. Ją daužė į uolotus krantus, į aštrius akmenų luitus toji žiauriai išėlusi jūra. O ji buvo viena ir nematė niekur išsigelbėjimo, šviesesnio kranto, lėkšto, ramaus, švelniai vilnių nulaižyto smėlyno. Ir apaugusio medžiais su paunksne ir užuovejė. Kuriame atsileistų įveržti raumenys, sudrėktų perdžiūvęs gomurys, ir palaiminga miego ranka užspausių perštinčias akis.

Jos akys perštėjo lyg išpūstos sauso smėlynų vėjo, lyg išėstos sūraus prakaito. Ir blakstienos lūžo nuo įtempimo, mėginant palšoje naktyje išžiūrėti vieną, iš visų išskirtiną daiktą. Jis galėjo turėti bet kokius apvadus ir bet kokias formas, tik būti gyvas ir deginantis ugnimi. Gaisrą, šėlstantį ir siaubiantį viską pakeliui, apėmusį ją nuo kojų nagų iki galvos plauko, ji tegalėjo užgesinti tokia pat ugnimi. Taip daro beviltiškoje kovoje gaisrininkai, prieš ugnį miške paleisdami kontraugnį.

Radijo priimtuvo dėžė ant stalelio galvugalyje, pasiekiamą ranka ir dideliu daiktu juoduojuanti prieblandoje, žioravo tartum laužo anglis nušviesta skale. Saldi muzika sunkėsi, ir sklido žodžiai ir kalba, tiek tesuvokiama ir paliečianti kaip kalba iš namo gilumos, už kelių sienų. Didelis ir neprieinamas pasaulis kaupėsi juodame daikte, lyg patyčiai surenkąs visa, kas tik daugiau skaudintų ir primintų.

Medžio šakose cikšėjo vabalas. Tai buvo gal svirplys ar žalias žiogas ir gal ne vienas jų, dar pasitelkę gaują vasaros nakties skraiduolių. Ir grojo jie ir smuikavo, ir pūtė švilpynes nepavargdami, vienu atsikvėpimu pradėję ir tuo pačiu baigia savo jaunas dienas su džiugiu saulės sutikimu. Kili jų daužėsi į stiklus, vėlėsi į užuolaidų nėrinius lyg paspėstus tinklus ir krito čia pat į žolę. Ant žalitvorių, ant plačių lapų ir aštriai smigių gėlių laiškų pasidriekė miglos iškedentos saujos tartum plaukai praamžių nakties šmėklų, žvaigždžių akimis žvelgiančių iš aukštai ir sėjančių nerimą.

Iš toliau, iš laukų ir miško jis atėjo. Nakties paukščio balsu, nepanašiu į lakštingalos, sotaus gyvulio atsikvėpimu, žuvies pliauškėjimu sietuvoje — balsu, ateinančiu iš žemės krašto, tolybėje pasimetusiu, nustojusiu tikrojo vardo ir apibūdinimo. Gal tai brasta besikeliančio arklio kojų sukeltas vandens teliūškavimas ir duslus kanopų dūžis į dugno akmenis, gal patenkintas juokas drąsiai kibinamos mergiotės, gal pikta užtrenkiamos durys ir po to seką garsai? Arba atsargus barbenimas ir tylus girgždesys rėmo, atsiveriant langui? Kas tai galėjo pasakyti, kas tai žinojo, iš ko susidėjo trumpa balkšva birželio naktis.

Ji bandė prisiminti, ar taip buvo ir pirmąją jos vasarą? Gal buvo kas, o gal ir ne. Buvo tai visgi nauja, ir tai pareikalavo šiek tiek įsitempimo ir veiklos. Kad ir kaip niekindama visa, kas jos tiesiogiai nelietė, tačiau susidūrė su daugeliu niekad nepatirtų ir nenujaustų reiškinių. Pro vienus jų ji galėjo praeiti, net dulkių nenupūsdama, o kiti pasiėmė savo dalį. Kai kas net jai patiko ir su pomėgiu mėtėsi, įsitraukdama ir rasdama malonumo. Žvalios moteriškės ranka turėjo kur pasireikšti, ir tai netrukus buvo pastebima visur. Buvo ir iš ko pritaikyti įgimtą sugebėjimą, teikiantį jaukumo ir sukeltantį pavydo kitiems. Praėjo vasara ir ruduo, turtingas ne vien derliaus, bet ir jo sudorojimo būdų ir priemonių. Skambėjo linksmos talkininkų dainos, sunkų darbą paversdamos smagia pabaigtuvių švente. Žiemą daug skaitė. Kas savaitę keliavo viešojo bibliotekon, pasišovusi atsiimti tai, kas praleista ankstyvoje jaunystėje. Žiemos kelias per mišką kailiais aptrauktame važyje, žvangant žalvario žvangučiams ant išganyto arklio sprando, savaiame buvo pramoga. Ji matė milžiniškus dūmus, pasikeliančius viršum miško, rusvomis dėmėmis susiklostančius gėlame žiemos danguje, taip priešingus skaisčiai žėrinčiai šerkšnai ant medžių ir žolių stagarų. Gūdžiomis naktimis ji sugaudavo duslų ežero ledo sproginėjimą.

O po to jau ji nebepajėgė išsilaikyti vagoje. Po to atėjo pavasaris. Tartum atlikusi, kas reikėjo, susirikiavusi ir paleidusi eiti kiekvieną savo keliu, staiga pasijuto nuošaly. Ji pamatė grįžtanti į ta patį tašką, nuo kurio pradėjo. Ir tuštuma atsivėrė priešais, ir ji pakibo jos pagairėje, ir pasijuto įsukto vilkelio greičiu skriejanti, skriejanti. Toje pačioje vietoje, toje pačioje tamsoje. Aplink, gražiai nužymėtu ratu. Vieno apsisukimo jai užteko, kad pajustų jo vienodumą, nuobodulį ir beprasmybę. Kur ji pasidės, kai vilkėlis išsisuks?

Pavasaris sudrumstė, sujaukė dulkes ant kelio ir pakėlė debesiu į viršų. Jis buvo paskutinis suopis, apžlibęs nuo gyvenimo sėkmės, ir naivus nesubrendėlio pasitikėjimu. Tik pusprotis galėjo moterį parsivesti į namus ir manyti ją jau padaręs savo visam laikui. Doveika ir dabar ta patį tebemanė ir, nepajėgdamas nubraukti rūko nuo akių, atkištomis rankomis slankiojo aplink ir neaiškumo priežasčių ieškojo kitur. Jis niekad nepaklausė, ar jai ko netrūksta, ar jai ko dar nereikėtų, visiškai įsitikinęs jau viską jai suteikęs ir dar lengvai galįs pridurti bet ką ir bet kada. Jis galvojo apie gražius ir nepigius daiktus, tasai nukluikęs žmogutis. O to jis negalėjo, ko jai trūko, nes patsai neturėjo — tai meilės ir jaunystės.

Tas buvo aišku jam pradžioje. Jo karštį ir aistrą ji priėmė su šaltu apskaičiavimu. Tik trupučiuką kantrybės, ir susiras takelis iš tos nuobradžios ir slogiu rūku aptrauktos pelkės. Kas nors jau vis susiras iki to laiko. Kada jau ji bus visapusiškai susipažinus su padėtim, ištyrinėjus ir galinti spręsti vienaip ar kitaip. Tas laikas tačiau atėjo staigiai ir greičiau, negu ji manė. Jis atėjo savo laiku — tada, kada jis turi ateiti. Taip, kaip ateina pavasaris. Jis gali suvėluoti, bet tuomet jo apsireiškimai dar smarkesni ir palydimi audrų.

Ji gulėjo paslika nė gyva, nė mirusi. Ji buvo nunokęs vaisius, kritęs nuo šakos į žolę ir laukias, kol kas ateis ir pasiims. Ją galėjo pasiimti bet kas tuo metu, net praeivis valkata. Bet ji negalėjo leisti sau minties, kad prasivertų durys ir tykiais katės žingsniais atšlepsėtų senis ir atsisėtų šalia. Juo didžiau ji kaito, tuo su didesniu siurpu mastė, kaip bus toliau, kaip ji išsisuks iš jo glėbio ir nuolatinio maldavimo. Kapu, lavono šalčiu dvelkė to gašlaus senio namai, jo šliurių šlepsėjimas, tykojimas pirštų galais ir minkštos, nesudirbtos rankos prisilietimas. Užteko pajusti jo tankų alsavimą, jo pirštų spūsnį, kad galėtų šokti ir bėgti laukais. Bet ji kentė ir drebėdama laukė vis pasikartojančių ir nesibaigiančių meilikavimų. Koks karštis būtų tvilkęs ir koks ilgesio tvaikas būtų svaiginęs, iš karto pasijusdavo įnešta eketėn ir tik dantis sukandusi ištvėrdavo. O jis kalbėjo apie savo laimę ir apie vaikus, kurių jau pats laikas būtų susilaukti. Senis svajojo apie sūnų, kurį jam turėtų padovanoti jauna ir jo taip mylima žmona. Dieve tu mano! Senis iš proto ėjo kaskart didžiau.

Ją suėmė staigus ir baisus pyktis. Ji galėjo nežinia ką padaryti žmogui, gulinčiam už sienos. Ji neapkentė viso, kas buvo surišta su juomi. Visa, už ką jis pirkto jos jaunystę ir kraują. Ir už tą jo begėdiška drąsa, ji manė, galėtų jį pasmaugti ir, ramiai palikusi, nueiti šalin. Ji pašoko iš lovos nesiklausydama, ar jis miega, ar dar tebesivarto, geismo kamuojamas, ir stiklinėmis akimis žiūri į lubas ir, žadą užgniauzęs, stengiasi sugauti krabždesį iš jos. Ji priėjo ir uždarė duris. Tada įžiebė lempą ant tualetinio stalelio, mažą, prislopintą rausvo stiklinio gaubto ir, numetusi palaidinį, atsistojo prieš veidrodį.

Tegul jis dabar įeina ir pamato ją. Jeigu turi drąsos ir nebijo sudegti jos neapykantoje. Tegul jis pamato ją ir susiriečia savo senatvėje ir bejėgiškume, ir ataturpsta atsitraukia, įsitikinęs visam laikui, kad ne jam ji. Ji ražėsi, iškeldama rankas, suimdama plaukus užpakalyje ir atmesdama galvą, tartum po šiltu vasaros lietumi, plūstančiu iš aukšto, šniokščiančiu krūmų šakose ir metaliniu skambėjimu susigeriančiu į žolę. Ji svaigo, save iškėlus iš tamsos didžiulėje veidrodžio plokštėje, vibruodama kaitra, pribrendusia vasaros saulėje ir tvankių naktų nepasotintame alkyje. Ji nirto, abiem rankom spausdama krūtis, lyg maldoje ir bejėgiame nuolankume nesulaukianti grubaus ir nieko nepaisančio delno, apglėbiančio ir nusinešančio užuomarštin. Ir, kramtydama lūpas, šnabždėjo: ateik, ateik. Kodėl tu neateini, kodėl tu neateini manęs pasiimti? Argi tu nematai, kaip esi laukiamas ir geidžiamas?

Jis neateis. Kaip jis galėtų ateiti? Juk tada reikėjo jo ranką prispausti taip, kad kraujas sustingtų. Reikėjo įkasti, suleisti nagus, reikėjo pasakyti tada tiesiog: kvaily, tu jaunas, argi tu nematai, argi tu nieko dar nesupranti?

Kaip ir kur jis galėtų ateiti? Net jeigu ir žinotų, ir durys pačios prasivertų. Jis turi kur eiti ir turi kas jo laukia. Išbėga Agnė ant tilto ir žiūri, persisvėrusi į vandenį. Ta balta kaip palazdė, traški ir linksma kaip vėjas mergina. Ji gali vadžiotis jį, persikreipusi žiūrėti į jo akis ir kedenti jo stangią kudlą. Ne, ne, galės ji palaukti. Galės ir paverkti, jei graudu ir nyku pasidarys nesulaukus. Tai kas? Juk ji dar tik pirmuosius žingsnius žengia. Ir kodėl ji iš karto gali turėti patį geriausią ir kaip tik tą, kuris ir kitiems taip būtinas. Tegul paverks, paliūdės ir susiras kitą. Ir tai nebus jai sunku. Monika sprendė kietai ir nesivaržydama. Ji turėjo siekti savo.

Monika mylėjo.

Ar ne jo ten žingsniai kelio žvyre? Ji puolė prie lango ir, tamsoje prisiplojusi, sustingo viena klausa. Lėtai judėjo užuolaidų tinklas, veikiamas nakties vėsos dvelkimo ir suaudrinto jos alsavimo. Kas nors turėjo eiti keliu ir pasukti namo, nes šunes pažino ir bėgo pasitikti. Ji pajuto anksčiau už šunis ir ne klausa, bet visa savimi, virpančiu ir degančiu kūnu, kiekvienu įjautrintu nervu, kiekviena svylančios odos ląstele. Tai jis, Tilius, grįžo iš mergaitės, lėtai statydamas kojas, saugodamas neužsiversti ant kokio daikto ir neprikelti žmonių. Prie šulinio sugirgždėjo siurblio rankena, nuteškėjo vandens srovelė į akmeninį lovį. Jis gėrė, vilgė kaktą ir akis, pasisemdamas delnu. Paskui klaptelėjo atsargiai uždaromos šeimyninės durys.

O ji liko viena kaip buvusi ir laukė aušros. Pro medžius įstrižai plūdo saulė, šakų ir lapų suskaldyta ir sukapota į šimtus taškų, lašų ir lopinėlių, mirgančių asloje auksiniais kviečių grūdais, gausiai pabertais iš sėjėjo delno. Kaip auksinių skruzdžių pulkas, rinkdamas derlių savo dvarui, šmirinėjo saulė grindyse. Paukštė giedojo čia pat, po langais. Ji nuo pat ankstyvo pavasario, kai dar tik

brinko pumpurai, naršėsi tame medyje, vilkdama plunksnas ir šapus ir plyšaujanti pilna gerkle. Doveika aiškino, lango iškirtime stovėdama, iškilniai ir pilnas valdančiojo didybės ir malonės lyg bajoras tėvūnas savo kiemo tarpvarty.

— Tai strazdas, žmonele. Strazdas giedorius.

Nekokia ta strazdo giesmė, o tačiau žmogui ji kėlė jausmus, ir jis kalbėjo karštai, tos pačios kūrybingo pavasario nuotaikos apimtas:

— Jis jau aplopė savo lizdelį ir patupdė patele. Ir rėkauja dabar, nesiliaudamas iš džiaugsmo. Nuo ryto iki vakaro. Va taip kaip mudu dabar. Ar ne, žmonelyt?

Nepritarė ir nesiginčijo. Ne to palyginimo grožiu žavėjosi, ne savo pačios derlinga laime. Ji gyveno, ir tiek. Taip ji pildė savo klėčių aruodus. Ūkininko žmonai priderėjo kitaip priimti vyro meilūs žodžius.

Prie klojimo ruošė šienapjūvę. Iš pienines grįžo Laurynas ir, strapinėdamas savo vargana koja, nukinkė kumelę. Ji iš anksto lenkė galvą, pati purtė pavalkus nuo sprando. Pati ėjo apluokan ir nerišama ir nepančiojama ganėsi. Ir kur atsigerti, ir kur paunksmė ir prieglobstis nuo vabalų. Ir kada bus kinkoma pienui ir vandenini vežti. Ji žinojo. Per dvidešimtį tiesios tarnybos metų, nežiūrėdama į laikrodį ir neplėšdama kalendoriaus lapelių.

Laurynas vis turėjo ką papasakoti, grįžęs iš pieninės. Ir tas žinių tiekimas buvo įgavęs nusistojusias formas.

— Ką gero girdėjai šiandien?

— Gero? O kodėl negaliu blogo išgirsti?

— Tai sakyk, kas blogo? — taukinu snukiu pusbernis vėpsojo, aiškiai pasigviešęs juoktis ir šaipytis.

Laurynas kilojo šaukštą ir nesiskubino. Tam paršui jis galėtų ir neatsakyti. Bet yra ir daugiau žmonių.

— Baikštys senasis atsigulė.

— Tai kas čia blogo, kad senis atsigulė?

— Tiek tau galiu pasakyti, kad jaunas atsikelia, o senas miršta. Va...

— Ar jau taip suėmė žmogų? — susidomėjo Jonas.

— Suėmė. Ir jau nebekels. Eigulys ėjo kinkytis, daktaro. Nors aišku, kad visai be reikalo. Ką čia daktaras? Žinia, kad nieko. Juk jis neserga. Ar tai liga, jei reikia mirti?

— Ar tas senutėlis iš pamiškės? — klausė padienis darbininkas.

— Tas, eigulio tėvas.

— Iš kur taip gerai žino, kad reikia mirti? — įsikišo ir Julė.

— Žino. Jis jau nujautė. Sako, gyvatės bėga iš tyrelio. Parveskit kunigą, kad pakrapytų švęstu vandeniu. O šįryt Gužas jau išvažiavo parvežti jam pačiam.

— Tai gyvatės pašventins, — plačiai išsižiojo nevaleika pusbernis, manydamas gudriai pasakęs ir laukdamas visuotinio juoko.

— Kad rėšiu per prusnas! Žinok, piemengali, iš ko šaipytis! — užsimojo Laurynas pilnu šaukštu.

— Nu nu, nesitaškyk...— vaikis pakėtė ranką prisidengti.

— Senas jau, — susimąstė ir Doveika. — Senas taip, kad aš nežinau, ar bėra kur apylinkėje senesnių. Gali būti, kad ir šimto bus pasiekęs.

— Jeigu ne, tai mažai betruksta. Kitokio aš jo ir nemačiau nuo atėjimo į Basiuliškes. O ir man jau artėja prie kapos.

— Dar mus nugarbstysi. Susimanyti Baikščio metus sukarti, ir ką tau? — taisė slogią ir nejaukią ryto nuolaiką Jonas.

— Patys nepasiimsim.

Po jo mirties nieko neliks iš senosios Basiuliškių kartos. Ką jaučia Petras, jis gi jau bus tada prisivaręs prie griovio krašto. Jis paskutinis. Bet Doveika turi jauną pačią, ir jis negali leisti į tokius svarstymus. Laurynas kuisėsi savo kamaroje — šukavosi, karpė ūsus. Piktas tai buvo žmogus ir nedraugiškas. Kam, jei ne Laurynui, daugiausia teko su senojo eigulio vytinu susipažinti? Eigulio darbas buvo miškus ginti nuo niekadarių. O piemenio — jo neklausyti ir per akis brautis ten, kur užginta. Ten juk ir žolės vešliau, ten juk patys brandžiausi riešutai, uogienojai nepaliesi, avietynai neišlaužyti.

— Kur jūs, Laurynai, išsiruošęs? — kalbino Doveikienė, regėdama piemenį šventiškai apsitaisiusį, šilkinę skarelę pasisegusį po kaklu, pablizgintais, pusbačių auliukais.

— Savo pono nugarbstyti. Lygino mano šonus šermukšnine lazdele, genėjo blauzdas, vis gero

norėdamas. Tai ar ne ponas mano? Kaip spėju, jau ir kunigas turėtų atvažiuoti.

— Gal dar ne taip bloga? Ar neatsitinka taip, kad iš sunkiausių ligų išsiritu?

— Ne!..— kietai, trumpai atsakė žmogus, sunkiai klibikščiuodamas iš kiemo.

Ji pasekė dar vargingai rypuojantį keliu. Matė dar ant tilto ir stebėjosi, kaip tiksliai ir nuovokiai jis ėjo prie visko. Trumpam žodelyty slėpėsi jo visa gyvenimo samprata. Jis turbūt niekad neklaidžiojo ir neklaidino kilų. Toks aiškus ir ryškiai apibrėžtas jo kelias. Ar jis bandė kada iš jo išsukti? Gal ir bandė, bet tikriausiai to niekam nepasisakė. Ir drauge ji lygino abu šio ūkio senuosius — piemenį ir šeimnininką, abu pradėjusius savo kelionę iš to paties kiemo ir atsivariusius iki šiol. Kuris iš jų išeis laimėtoju? Gaiži ir neįtikinamai šurpu paliečianti mintis įsipynė jos galvon.

Ir kuris ten prie stalo gudravo, neva guosdamas šlubą, kad jam gali tekti nugyventi visus? Ar tik Laurynui jis taikė, ar neturėjo ir Doveikos galvoj? Kodėl ne? Kas jam užgins siekti to, kaip nieks neužgynė iki šiol pasiimti, kas reikalinga?

Šienapjūvė tarškė už klojimo. Ji išvažiavo į platų dvižolių dobių lauką suleisti išpustytą plieno dantų į žalią ir kvapniai sodrų vasaros kūną. Toli toli nubėgo pradalgė kaip praraustas takas vešliojo žolėj, vedantis į pačią vasaros tvankumą ir jos brandžią motinystę. Miškų viršūnės virpėjo giedroje. Aukštai iškilo gandas, skriedamas didžiuliais ratais, žvalgydamas žemę, savo maitintoją, ir klegėdamas džiugesiu saulei ir vėjui. Ūkininkas sekė jo skrydį galva užvertęs ir su didele viltimi tikėjosi savo darbams palaimos.

Senasis Baikštys mirė tą pačią dieną. Pasiūstas vaikas su pinigų rankoje skubėjo į Laumakius apgarsinti tos žinios visai parapijai. Ilgai ilgai dūsavo ir gaudė varpas senoje varpinėje, medinėje ir šiek tiek pakrypusioje, atsišliejusioje į storą vinkšną šventoriaus pamūryje. Nieko gyvo nebuvo aplink tuo metu nė šventoriuje, nė klebonijos kieme. Vištos tvarstėsi, sulindusios po serbentais, užleidusios baltus vokus ant stiklinių akių, šunes tingiai gynėsi nuo musių, išvertę liežuvius ir smarkiai kilnuodami šonais. Žmonės plušėjo pievose ir dirvose, ir varpas liūliavo per jų galvas, per įdrėkusias nugaras, sukeldamas nenusakomą liūdesį. Ir valandėlei guldė ant žemės darbo įrankius ir žegnojosi. Amžiną atilsį jam, atsidirbusiam ir pavargusiam pačioje darbymetėje. Visam yra laikas ir poilsis, ir, kurį pašaukia, turi eiti viską palikęs, nebeatidėliodamas.

Plaukė varpas, liūliavo iš pašiurusios, kaitrų ir darganų nugalastos varpinės, tarpais prislopdamas, varpininkui susimąsčius apie šienapjūtę ir kitus po jos einančius darbus. Ir vėl pakylančiu gausti smarkiai ir nirtulingai kaip gyvenime žmogui — siūbuojant ir linkstant. Geras buvo, ir koks būt, vis vien jau to yra užsipelnęs, kad pasikalbėtumei su juomi paskutinį kartą, atsišliejęs varpinės sienos ir įsikibęs į virvę. Ir varpininkas šventai tikėjo, kad mirusysis, kur jis būtų, turi girdeli jam skirto varpo balsą. Kur jis begulėtų — savo gimtojo kiemo pašaly ar už jūrų marių, pamažu užgesęs ar ištiktas svetimuose miškuose ir plynėse.

Basiuliškių žmonės lankė pašarvotą, nutraukdami valandėlę nuo pokaičio ar nubėgdami vakare. Doveika parėjęs pasakė, kad vienam vyrui teks eiti į kapus duobės iškasti. Kas norėtų, tegul patsai eina — versti šiuo atveju netinka. Jaunasis tikino, kad jam bloga galėsią pasidaryti, kai išvers seno kapo kaulus. Taip jam ir buvę kartą, kai kažin kokį tolįma giminaitį tekę palaidoti ir jis buvęs išsiūstas su kitu, tokiu pat nepatyrusiu.

— Degtienės reikėjo išgerti, va ką aš tau pasakysiu, — mokė Laurynas.

To jiems nieks nepasakęs, o patys nesusipratę pasiimti.

Tiliui buvo vis tiek. Jis pasirinko smagesnį kastuvą ir laukė užeinant kalvio, pasižadėjusio taip pat pagelbėti savo senam kaimynui atsigulti sunkion numylėton žemėn. Kaimynai talkininkavo šiame reikale nekviečiami, neraginami. Vienas barzdą nuskuto, kitas važiavo miestelin karsto pargabenti, kiti su kastuvais patraukė išversti duobės.

Ir kalvis buvo girdėjęs, jog kapuose reikia išgerti. Bet štai jis praėjęs krautuvę ir nepaėmęs.

— Jei jau būtina, pasukim ir pasiimsim, — pasidavė visų nuomonei Tilius.

— Palaukit, — sustabdė Laurynas. — Gal aš ką surasiu.

Jis nukrypavo per kiemą, bet ne šeimyninėn, kur laikė savo skurdžią mantą, o virtuvėn. Ir grįžo netrukus su laikraštįn susuptu nešuliu po pažastim.

— Iškaskit giliau, septynių pėdų.

Vyrai susižvalgė. Šlubis numetė ranka kaip niekur nieko.

— Čia kaip ir mano. Pasakiau, kad reikia, ir be žodžio. Pilnas butelis. Dar lakas nenutrintas. Ir užkandos.

— Gera jūsiškė. Reikia tokios paieškoti, — nutarė kalvis.

Gera? Ar užteko to žodžio apibūdinti Basiuliškių šeimnininkei? Bet kalvio lūpose jis buvo pats tinkamiausias.

Ir ta geroji moteriškė galavosi savo rūpesčiais ir nematė iš niekur pagerėjimo. Kelios paskutinės dienos slinko ypač grubiai. Ji gyveno kažkokių sprendimų išvakarėse ir, to gerai nenujausdama, graibėsi aplink save tartum prietemoje ar migloje, visus daiktus perstatančioje keistais pavidalais ir suteikiančioje klaidingus atstumus. Ją traukė toji prietema, ji ėjo užsimerkusi ir pakilia širdim, vienkart viliojama žavinčio lūkesčio ir spaudžiama kraupios baimės. Kaip einama į naują savo neturtingo gyvenimo tarpsnį, turintį viską pakreipti iš pagrindų, visai nesuvokiant, kurion pusėn. Gal dar ir blogesnėn.

Ji žiūrėjo pro langą į kelią, matoma pro medžių šakas, į du vyrus su kastuvais ant pečių, einančiu ir nueinančiu. Medžiams uždengus reginį, ji susirado vietą prie kito lango ir iš ten lydėjo juos tol, kol kelias, svirdamas pakalnėn, pranyko, uždengtas sukilusių rugių aukštumos. Vienas kastuvas matėsi dar kelias sekundes ilgiau — jis svyravo ant pakilesnių pečių. Ten ėjo jis, iškėtęs galvą, susivėlusiais plaukais, retu linguojančiu žingsniu. Ji pagalvojo, kad jo eisena būtų atskyrusi ir tamsoje vien iš jo šešėlio, iš aukšto ir sunkaus silueto, lyg medžio, augančio nuošaliai ir atskirai nuo kilų. Lyg medis jis buvo išaugęs staiga jos skurdaus kelio posūkyje, ir ji ieškojo paunksmės po jo šakom.

Tai buvo itin keista popietė. Viena iš tokių, kada viskas lyg sutirpsta būsimųjų įvykių tvane, tartum debesys iškylančių iš už miško. Nematomų, bet jaučiamų kraujo tvinksėjime, kuris sąnarius apima nuovargiu ir mieguista šiluma išsilieja visame kūno paviršiuje. Retai tepasitaikanti ir dar rečiau suvokiama neatšaukiamos pragaišties pilnumu. Žemė ir dangus ir visa, pasidriekę ir išsidėstę tarp jų, snaudė ir mėgavosi poilsio saldumu. Šienpjūvė tarškė tolybėse, vėjo prislopinta ir vėlei jo iškeliami ir nešama išilgai sodrių storų pradalgių, vystančių ir kvėpiančių sukaupta vasaros gaiva. Šešėliai bėgo per lauką — nuo medžių, krūmų, nuo einančio ir niūniuojančio piemens. Ir priešingoje pusėje miškas švitėjo visa grožė ranka pasiekiamoje artumoje. Visi garsai, vienu iškvėpimu išsilieję į nenutrūkstamą šviesos pynę, mirguliavo ir suposi lyg sklidiname inde erdvėje, sudalintoje šešėlių ir šviesos. Žmonės brido per ją ir dingo, pasimetę begarsiuose žingsniuose.

Tai buvo popietė, keista susiklosčiusių raštų įvairumu ir bauginanti slogia didybe. Kada žmonės vaikšto kaip lunatikai, staigiai pakylą iš guolio, tiksliai apskaičiuotais judesiais ir kaip vaidiniai sumirga išvargintose akyse. Vienas kito nerasdami, apsilenkdami, nepataikydami į žingsnius, neapkęsdami ir geisdami vienas kito. Geisdami šurpiai ir iki kraujo. Alkani ir ištroškę, grobiui paruoštais nagais ir pagalastomis iltimis. Tam panaudodami visus pojūčius, prikeldami ir prisišaukdami išblėsusius ir primirštus instinktus — pačių primityviausių formų. Iš prakaito ir kraujo kvapo, iš mosto ir atodūσιο, iš neramaus akių žvilgsnio ir godžiai išplėstų šnervių atsekami pėdsakai, ir prasideda vytiš.

Visai arti, arčiau negu iš tikrųjų, glaudėsi viena prie kitos tarpmiškės sėdybos. Vienu žvilgsniu apžvelgiamos ir vienu apvedimu uždarytos ankštame rate. Ir jai neatrodė ne baisu čia pasilikti, nė ilgu, nematant jokių kilų kelių, kaip tik tą, kuriuo turėjo išeiti vienas ir patsai seniausias šios vietos gyventojas. Jam kasama duobė, jam giedamos giesmės po aukštais beržais, po žaliu eigulio namo stogu, saulės užlietoje pamiškėje. Ir čia, kaip visur, galiojo tie patys įstatymai, ir tąja pačia tvarka sukosi ratas. Jai nebuvo ko būgštauti, tik reikėjo truputį kantrybės. Ji matė savo vyrą, einantį per dobilieną, pasilenkiantį ir pasiimantį saują vystančios žolės. Nieko pikto nelinkėdama jam, ji mėgino vaizdą perkelti šion trobon, vaizdą iš eigulio sėdybos, ir sutalpinti jį gražiai surikiuota apyvoka. Ar pasikeistų kas tarpmiškės reginyje, jei gulėtų jis, Doveika Petras, apkaišytas žalumynais ir parengtas tolimon kelionėn? Vargiai tą pastebėtų praeivis, o ir kili netrukus priprastų prie to ir be didelio gailėsio sutiktų. Ir ta mintis lengvai slydo ir ilgai sukinosi jos vaizduotėje, stebindama ją pačią paprastumu ir beveik kasdienišku pilkumu. Nė gailėsio, nė susigraudinimo, pagaliau nė nerimo joje nesukeldama. Kodėl gi taip negalėjo būti?

Antrąjį ir paskutinį budynių vakarą ji pati išsiruošė aplankyti mirusiojo. Jai neliko išsiskirti iš kilų, jeigu jau kartą atėjo ir pasidarė šio kaimo gyventoja. Išeidama tarė:

— Toks malonus senelis buvo. Jis mane užkalbindavo, atėjęs prie pieninės. Pamokė, kaip saugotis gyvačių, jeigu susimanyčiau miškan uogauti.

— Gerai, kad nueisi, gerai, Monika, — skatino Doveika.

Iš priebučio jis turėjo platų ir pilną reginį į savo ūkį, į savo judančius žmones. Sukaitęs, atsilapojęs ir persiėmęs vasaros darbų karščiu, ne minutę neužmiršo žmonos, kaip pridera pavyzdingam vyrui. Ir džiūgavo, sugavęs naują bruožą joje. Jau ji pradeda domėtis ir užsiimti vietos gyvenimu ir jo apsiireiškimais.

— Ir Dievo yra šitaip pasakyta, kad reikia mirusį palaidoti. Jį mes rytoj ir palaidosim gražiai.

Iš miško traukė griovkasiai išmintu paupio taku. Vilkija sunkėsi po tankiu susipynusių medžių stogu juodu kaip rašalas vandeniui, nusunktu iš tyrelio, iš durpynų, iš ežero, telkšančio jų

vidury. Niaurių įdegusių vyrų būrys, purvinų ir išsimarksčiusių skystame pelkių dumble, skirstėsi į savo daržines, į laikinas vasaros buveines, pasikeisdami trumpais šuktelėjimais ir juoku. Monika bėgo pro šalį, jusdama jų žvilgsnius ir pusbalsius aptarimus. Didžiausias būrelis sekė jai įkandin, kaip tik į eigulio kiemą.

Ilgai ji nemanė užtrukti. Žvakių mirkčiojimas žalioje, krintančioje nuo medžių pro langus prietemoje, vaško ir deginamų kadugių kvapas, slogiai tirštinantis seklyčios orą, žiauriu priešingumu atsiliepė jos nuotaikoms. Lankytojų kaip ir nebuvo, jei ne ta pora moterėlių, vartančių giesmynus. Taip pat pora apšutusių kaimiečių praviroje kamaroje sriubčiojo iš stiklinių, girdami pavykusį alų. Ji išėjo į kiemą ir čia šnekėjosi su eiguliu, su jo žmona, besirūpinančia galybe užgriuvusių bėdų. Moteriukės jau buvo sustygavusios savo įgižusius balsus ir pradėjo giesmę. Pašaliuose ir po medžiais kuisėsi griovkasiai. Kažkur toliau dainavo.

— Tai jaunieji — studentai.

Vakaro gražumėlis ir daina iš miško! Lyg nieko panašaus nebūtų girdėjusi Basiuliškėse.

— Koke studentai?

— Čia jų visas kibždynas įsikūręs. Pasistatė palapines ir gyvena kaip čigonai.

— Kanalą kasa, — paaiškino kitas.

— Užsidirbti pinigų mokslui.

— Tai įdomu, — tarė Doveikienė, tartum atvykusi iš kito valsčiaus.

— Bet dainuoti tokiu metu kaip ir nepritiktų, — šnekėjo tas patsai pypkius, nušutintas vidaus tvankos ir nuo visokių smilkalų tvaiko apglušęs.

— O kas čia tokio? — atsistojo jaunuomenės pusėn eigulys. — Jų dienos ir naktys. Tai ar jiems labai galvoj, kad koks senelis karštinčius pailso? Nėra žiūrėti į tai. Kada jie dainuos, ar kai patys sulauks tos dienos?

Gražiai dainavo jaunimas. Jų daina plukė ir pripildė visas žemės duobeles kaip vanduo iš kalnų, kaip rūkas iš padebesių. Ji buvo girdima visuose pamiškės kampeliuose, ir ką ji galėjo kliudyti giesmei prie mirksinčių žvakių? Toliau kiemo medžių vis vien ji negalėjo prasiveržti ir ten pat dingo, susivėlusiu javuose ir žolėje, šešėliuose ir naktį kaip gaili rauda pavargusio ir nebeįstengiančio kovoti. Monika klausėsi, ir nuostaba kilo jos širdyje. Ji tarėsi atradusi atsaką į daugelį kankinusių klausimų. Ji girdėjo sprendimą, ir tokį aiškų, ir taip gyvai perteiktą, kad nė lašo abejonės neliko. Ji turi eiti su gyvenimu ir su jaunyste. Jaunystė netelpa jos kraujuje, ir jis gaivališkai plūsta lyg daina iš miško, ir jis užlieja viską pakeliui ir nustebina kaip daina skurdžią šermenų giesmę.

Dar toli iki to, kol jai pačiai bus giedamos jos, ir negudru būtų pasilikti su tais, kurie jau ruošiasi išeiti. Kas kalba apie mirtį, kai žemė pačiam gražume ir žydėjime? Veidas liepsnojo prietemoje, pirštai virpėjo. Ji vilgė liežuviu pleišėjančias lūpas ir kalbino Agnę, atlėkusią paplepėti.

— Jau eini namo? — paklausė mergaitė.

— Pasimeldžiau. O tu pasilieki?

Agnė neketino pasilikti ilgiau, negu galėjo. Ji tik trumpino laukimo minutės. Ne, kur ji pasiliks. Ji tik turėjo nuspėti, ar jau pakankamai sutemę, ar jau laikas bėgti ir užimti savo vietą. Ji ėjo irgi ton pusėn, iki vieškelio, ir ten sustojo. Ji dairėsi neramiai, bijodama išsiduoti ir bijodama prarasti bent dalelytę savo laimės. Ir gailėjosi, prasidėjusi su Monika, kuri ir nesiruošė jos palikti ir užsiėmė niekais, kaip buvo įpratusi anksčiau, dar gyvendama pieninėje. Kartą išėjusi iš savo kiemo, ji galėjo ir ilgiau užgaišti ir klausė mergaitės:

— Ar jis ateis?

— Kas?

— Tas, kurio tu lauki.

— Jis visada ateina... — atsakė Agnė pajusdama, kad kojos per kelius staiga nutirpo, ir tie žodžiai išsprūdo savaime.

— Ar tu žinai, kas ten taip gražiai dainuoja? — po to vėl klausė Monika.

— Žinau.

— Puikūs berniokai ten miške.

— Iš kur tu žinai, kad jie puikūs?

— Man sakė. Tavo vietoje aš jau apsisukčiau.

— O man visai neįdomu.

Agnė vos laikėsi savy iš pavydo ir apmaudo, kad gali ši niekadare užvilinti jos valandą, kad gali nežinia kas atsiti, ją gaisinti...

— Na, gerai, aš pasakysiu, kad jis pasiskubintų, kad tu, vargšėlė, nenumirtum iš sielvarto. Labanaktis, Agnė.

Ji paliko mergaitę išpūstomis akimis, ieškančią į ką įsikibti, ko nors tvirčiau nusitverti. Kelio dulkes sėmė jos korpelių kraštus. Kelio juosta prilygo sniego baltumui. Kelias buvo tuščias ir minkštai sugerias jos žingsnius. Ji skubino prabėgti atvirą tarpą tarp tilto ir pirmųjų medžių ir pasijusti saugiai nuo bet kurios akies. Širdis daužėsi pašėlusiu greičiu ir smarkumu. Ji dar nieko nematė, bet žinojo ir buvo tikra. Užteko to, kad ji jautėsi viena ir galėjo matyti į visas puses. Visa kita buvo niekai, visam kitam ji buvo pasiruošusi. Ten... Jis tikrai išėjo pro vartus...

— Tiliau!

— O, tai jūs?

— Aš. O tu kur?

Plačia, pailga dėmė subolavo dantys tamsiame veide.

— Prasiblaškyti. Mudu su kalviu ištraukėme visą butelį degtienės, gražiai susėdę ant duobes krašto. Ir mažai betrūko, kad būtume uždainavę.

— Kapuose?

— Taip. Tegul velniai.

Ji žiūrėjo stačiai į jo akis, įsitempusi ir pakėlusį galvą.

— O dabar?

Jis šyptelėjo, išpūsdamas dūmą ir sumosuodamas degančią cigaretę.

— Palikau belaukiančią. Bet aš tavęs neleisiu, — ji išskėtė rankas užtverdama praėjimą. — Kelias uždarytas.

— Aš atsidarysiu. Paimsiu ir perkelsiu į kitą vietą. Šitaip...

Jis apsikabino ją per liemenį viena ranka, truputį pasilenkdamas ir petim ją užgaudamas. Tuo pačiu, atlošdamas jos smakrą, tartum norėdamas iš arčiau žvilgtelėti į tamsias akis, į tamsumą, juodais plaukais krintančią žemyn. Sutemos staiga sutirštintai aptraukė jo taką, sustiprindamos jo narsą, įgytą kasant duobę, geriant ir mėginant uždainuoti. O tuo tarpu kita duobe kasėsi po jo kojomis. Ir palaidas smėlis čezėdamas biro stačiu duobes šlaitu ir traukė jį.

Ji apsikabino jo kaklą ir prisispaudė, karštai bučiuodama.

— Bėkim iš čia... — sušnabždėjo jos lūpos per trumpą atodūsių tarpą.

Po kaire, priešais keliuką, ateinančią iš sėdybos, eglės juodomis šakomis siekė žemę. Kelių šuolių užteko persokti balkšvą kelio juostą ir pražūti po eglėmis.

DEVYNIOLIKTAS

Nusausinimo darbai varėsi visa sparta. Vyrai plėšėsi, netaupydami sveikatos, pasispjaudę delnus, išsigalandę kastuvus, prisitaisę pakabius kotus kaip tik savo rankai. Nuo saulės tekėjimo iki laidos. Nuvogta valanda nuo poilsio krito kišenėn keliais litais daugiau. Minkšta durpė, perpinta trapiomis šaknimis ir lengvai išverčiamais kelmiais, traukte traukė rankas. Pasitaikančios pušelės, kadugiai ir beržiukai virto kartu su velėna, ir dvidešimties pėdų griovys juoda ir garuojančia, lyg smaloje įrėžta vaga pjovėsi vis tolyn ir tolyn nuo ištakų.

Vyrai dirbo būreliais, užimdami atmatuotą plotelį ir stengdamiesi jį pabaigti per dieną. Geliamai šaltas vanduo sunkėsi dviejų pėdų gylyje, ir saulė kaip sukurtas laužas iš viršaus be vėjo ir paunksmės skurdžios augmenijos tyrelyje stūmė kuo greičiau iš tos niūrios vietos išsiveržti ir pasiekti palaukę, kur upė jau tekėjo pievomis ir turėjo krantus.

Pirmosios savaitės uždarbįs džiaugsmu perliejo vyrų širdis. Mažai kas tikėjosi tiek uždirbti, seniai kišenėje beturėjus smulkius ir nebesumojus, kaip sudurstyti galus. Taip klegėdamas būrys pakilo ir skirstėsi kas sau — į savo kaimus, į miestelio karčemas ir aludes atmirkyti suskeldėjusių gomurių ir nuplauti prakaito nuo kaktų. Prie bažnyčios, turgaus aikštėje ir kitur stoviniavo ir, rankomis plėstaudami, dalinosi išpūdžiais. Tai bent lupa pinigą zimagorai, nelyginant už kviečius anais gerais laikais. Ir ką tu jiems padarysi? Ūkininkai su nerimu klausėsi kalbų, ieškodami būdų, kaip sulaikyti bernus. Jei pasius zylioti, kas tada? Vienas gyrėsi, jog dviratį per dvi savaites įsitaisysiąs. Dviratį per dvi savaites? Tegul negaudo voverių eglyne. Kas ir būtų, jeigu taip? Ir Amerike nieks tiek neuždirba, o dabar kur — balose. Rado mat vietą. Nu, nu — pamažiukais. Kad ir valdžia moka, ir anai viena dieną prieš striugė. Tai iš kur tada? Ir paliks bekėpsą sausais dantim.

Pirmadienį, tų kalbų suvilioti, traukė nauji būreliai ir prašėsi priimami. Priėmė ir tuojau leido pelnyti didelį pinigą. Griovys nuožulniai vidun sueinančiais krantais kasdien vis tolyn pjovėsi durpynu. Tiesus kaip styga ir gražiai nusvertu dugno nuotakumu, tvenkiant senąją vagą, saugantis vandens. Kultūrtechnikas su dešimtininkais, savo padėjėjais, tik matavo, tik žymėjo ir saugojo nuotakumą. Darbas virė juodame kaip smalinyčia durpyne, uogienojams raustant ir sirpstant, gyvatėms spraudžiantis į kelmų plyšius ir keriauziams berželiams svarinant kaitroje lapus.

O sekmadienį viskas nurimo, apsnūdo ir prisiglaudė prie tyrelio samanų. Moksleiviai paliko stovyklą ir dviračiais išsilakstė namo apsirūpinti maistu ir skalbiniais. Jie narsiai atlaikė visus antpuolius ir darbe susilygino su pačiais smarkiausiais kasėjais. Pora vyrų atsiskyrė: vienas išsinarino kojos riešą, o antrąjį namiškiai parsiviliojo ir nebeišleido. Likusieji šviesiom akim žiūrėjo į ateitį. O ji turėjo prasidėti rudenį, su naujais mokslo metais. Iki tol dar daug laiko. Sekmadienio sulaukus, jų sąnariai ir sielos atsileido kaip marškiniai, patiesti ant rasotos žolės.

Gužo daržinėje, ant šieno, gulėjo Petras ir Tugaudis. Saulė jau gerokai buvo persisvėrusi per mišką ir įkypai smelkėsi pro lentų plyšius. Karkė vištos, burkavo balandžiai ant čiukuro ir kregždės švytravo, narstydamos pro duris į savo lizdus pašelmenėse. Taip jau buvo gera pasivartyti ir pasimėgauti šieno guolyje, ištiesinti amžinai sulenktas nugaras, kol dar neįkaitęs stogas ir musės spiečiais neapninka.

— Kelkitės, miegaliai, sumą prakirmysit! — šaukė iš apačios Veronika.

— Tuojau, tuojau. Dar ant antro šono, ir tada tiesiai pamoksliui, — atsikalbinėjo Petras.

Ir gera buvo girdėti šnekant savus žmones, pačiam išsitiesus ir pasijutus kažin kur toli ir nuošaliai. Ir žinoti, kad esi niekam neskolingas. Net nereikalingas niekam. Nepirrištas nė prie jokio kelmo, kas šiuo atveju turėtų reikšti ką nors iš tokių dalykų kaip žmona ir vaikai. Ir nė ūkis, nė namai, savo rankomis suremti, savo prakaitu sulieti. Ir be viso to jis buvo laimingas. Bėgaliniai daug dar laiko klojosi prieš akis, ir jis tebegyveno su tąja pačia giedra akyse, su kuria išėjo pelnytis duonos.

Kiek čia seniai tai buvo? Ir kaip netruko ateiti iki šiol! Koja už kojos, neskubant. Tokiu žingsniu jis galėjo dar ilgai keliauti. Ir gerai, kad neskubėjo. Jis žinojo, kad išlošti mažai kam pavyksta, o pagundom jis gana nesunkiai atsispyrė.

Jis jungė savyje pavyzdinon darnon du ne visai giminingus pojūčius — žinojimą, kad niekas dykai neateina, neturint tam ypatingos laimės, ir pasitenkinimą dabartim. Jis mokėjo ilsėtis ir džiaugtis. Jis mokėjo nereikalauti ir tenkintis tuo, ką nešė diena ir žadėjo rytas. Puikiai dorojosi Raudonasis Petras.

Apypiete tyla nusistojo, lyg būtų sunkiu akmeniu nugrimzdusi dugnan. Kas ėjo, išėjo bažnyčion, ir Veronika prisėdo valandėlę ant suoloelio palangėje. Vyrų skutosi barzdas, užkando, išgėrė alaus, atitaisydami vakarykščią, ir patraukė paupin. Tugaudis susigraibė marškinių pundelį.

— Duotum mergai, ir ištrintų. Ką čia terleniesi, kaip su kojom. Ar tai tavo darbas? — niekino jį Petras.

— Kad nepatogu.

— Nepatogu, sakai. O paskui jau bus patogu. Ne tau, bet jai. Pamatys, kad netingi, ir savuosius lieps trinti. Sakys, kad moterims lygios teisės.

— Šneki, Petrai, taip, lyg aš jau tikrai kurią dieną vesčiau.

— Patsai sakei.

— Sakiau, — sutiko Tugaudis. — Kai išgeriu, tai ir atsiveria širdis. Tokia jau ji kvaila.

— Jaunas mat esi. Merginas myli. Tik vargsti čia be reikalo.

— Gal jau pasibaigs mano vargai. Gal vieną dieną pašauks tarnybon. Juk atleido tik laikinai...

Tada ir vesčiau.

— O dabar negali?

— Galėčiau. Bet vis mat noris gražiau, patogiau.

— Nugi, nugi. O ji, sakai, eitų? — Petras gulėjo kniūpsčias, daužė basomis kojomis dirvoną ir žlebeno, įsikandęs smilgą.

— Eitų. Aš taip manau...

— Merga būtų pusė velnio. Nė girti, nė peikti. Tik, kai prisimeni, kad jos visos geros tik kol mergos, tai taip ir praeina karštis. O tavęs aš nesuprantu, ir gana. Esi ūkininko sūnus. Turi samdyti svetimus tėvas, o tu sau draikiojies po svieta kaip šuva perkarės. Grįžtum namo ir ūkininkautum kaip žmogus. Duonos pas tėvą jau vis užtektų.

— Kur neužteks... Tik kad grįžti nėra kaip. Užpjautų ten mane visi be peilio. Ne, ne... Geriau palauksiu.

Kur jis tau grįš? Už jokių pinigų. Kai tarnavo pasieniečiu, tai lankėsi atostogų metu. Brolel dobilėl! Iš pavydo sprogo kaimynai, ir mergos sekiojo, akis pabalinusios. Ar neužkalbins kurios. O užkalbinęs drąsiai ženklamaron pro duris — jos jau praviros gatavai. Uniforma juk, broluži, nutaisyta, nusiūta, tartum nulieta ant kūno. Ir vyras nauaugęs jau neprastai. Kur tu rasi kitą tokią uniformą kaip pasieniečio? Nerasi — neieškok. Jis ir algos, sakėsi, gaunęs apyniekiai, na, jog po metų kelių ūkį, kaip tėvo, galėsias atpirkti. Gal pasigyrė kiek, bet nedaug. O su draugais jau pagerta buvo, jau kad pasišvaistyta, kur tu nelabojo! O taip gal ir būtų buvę, gal ir būtų papirkęs kokį centriuką ar

namus mieste? Tik atleido, nelabieji. Kitas būtų važiuavęs pas tėvą, puolęs į kojas ir prašęsis priimti. Tik ne Tugaudis. Jis nutarė žūt būt laikytis ir neparodyti savo smukimo. Jis parašęs retkarčiais. Einąsi neblogai. Greitai tikėtis paaukštinimo. Dar vieno ženkliuko ant antpečių ir poros dešimtukų mėnesiui viršaus. O parvažiuoti vis nesą kaip. Pareigos didžiai atsakingos tėvynės sargyboje.

— Kietas tu krienas, jau ką ir sakyti, — nuoširdžiai stebėjosi Petras, mėgaudamasis vasaros laisve ir poilsio smagumais.

Tugaudis purtė galvą. Dievuliau mano, kad jis būtų toks kietas, kaip kiti mano. Jam esą labai sunku. Jis laiką tik dantis sukandęs.

— Kad kitaip negaliu. Oi, oi... — sudejavo vaikas.

— Aš irgi negalėčiau. Taip kaip tu dabar.

— Vieną kartą jau taip buvau prisivaręs prie griovio krašto, jau taip apkartusi širdis nuo tokio gyvenimo. Darbo nėra. Valgyti nebeturiu už ką nusipirkti. Ir toks pašėlęs gaudumas, jog, rodos, akmenį graužtum dantim. Išgėręs buvau. Tai ir sėdau už stalo rašyti laiško. Rašau ir ašaras kaip pupas barstau ant popieriaus. Tėveliai brangūs, gimdytojai mano vieninteliai, ir taip toliau. Rašau taip nuolankiai, taip nusizėminęs, kaip būdavo rašys laiškus iš Amerikos. Ar priimsit sūnų palaidūną į savo pastogę, ar pavaldydsit išalkusį, ar aprengsit sušalusį ir nuplyšusį? Tegul šunys, kaip tada buvau prirašęs. Dabar taip nė nemokėčiau. Parašiau, perskaičiau dar kartą, dar didžiau į ašaras įsiliedamas, ir jau nešiu pašto dėžutėn įmesti. Ir būčiau įmetęs, tik apsižiūrėjau, jog ženklo nėra. O kur gausi naktį? Na, nieko, palauksiu ryto. Spės nueiti ir taip. O kai rytą paėmęs pažiūrėjau, ką ten privėliau, tai visos pagirios išgaravo. Tvojuo į ugnį kuo greičiausiai. Vajėzau, ką būčiau padaręs...

Petras ridenosi pievoje, šokinėjo ir trukčiojo visas iš linksmumo.

— Oi oi, tai buvai margą laiškelių supliekęs.

— Buvau, gegute raiboji.

— Ei, tu ir nusikeikti nemoki kaip reikiant. Bus tau nelengva šioje ašarų pakalnėje.

Tugaudis suliko, kad bus nelengva. Bet jis ir gražių dienelių buvo praleidęs. Dienelių auksinių, šaunia pasieniečio uniforma. Jis gyveno anąja gadyne, jis svajojo, pasidrėbęs ant žolės paupy.

O gal kada nors ir sugrįš? Gal?... Tik ne dabar. Kai sutiko merginą, ir ji kaip akuotas užkrėtė akį. Neišimamai, neišplaunamai. Baigta. Ir nebėra daugiau ko norėti. Svajonės susipynė su sapnais, ir jie nunešė dar toliau. Visi svajojo ir vargo, kamuojami neramių vasaros naktų sapnų. Svajojo ir dūsavo Agne, akimis ieškodama būryje prie bažnyčios. Ir graužėsi nerasdama. Ir Tilius, slinkdamas ganyklomis pasižiūrėti arklių. Jis buvo išleidęs vyrus, atsisakydamas savo eilės. Jis tikėjosi pailsėti ir pasitvarkyti apie save. Jis draskėsi ir dalijosi į visas puses, ir pačiam nebebuvo likę nė valandos. Ir pereitą naktį jis mažai miegojo, ir galvoje užė vargonai, jį įsukę sūkurin, užpildę erdvę nuo virpančių miškų viršūnių iki juodos upės sietuvos. Sustojęs klausėsi varpų gaudimo ir nebuvo tikras, ar tai jie, iš senosios varpinės, ar taip sau, nuo žemės pakilęs ir jo ausin įsimetęs tilingavimas.

Jis ketino tučtuojau kristi ir išsimiegoti bent kartą iki kaulų tratėjimo, iki šonams atbunkant ir po to ką nors susirasti. Jis gailėjosi čia pasilikęs, ir tai kilo ne iš noro daug uždirbti ir pasipelnyti, o iš baimės ir šurpo, slankiojančio už marškinių ir tarpais nukrečiančio tokiu stiprumu kaip nejučiom užgriebta elektros srovė. Vėliau jis dar vieną priežastį įmatė, ir buvo tai ne kas kitas kaip nepasitikėjimas savimi, neatsikratomas nuo mažens ir persekiojantis dieną ir naktį. Viskas per ūmai atėjo. Štai kas. Jis nebuvo tam pasiruošęs. Jis tebebuvo žalias ir nesubrendęs dideliems įvykiams. O jie atėjo ir nusivedė. Viena užuomaršties valanda persmaigstė gaires, paimdama kuo priešingiausią kryptį.

Kas nors kitas tuose reikaluose geriau susitvarkytų. Kad ir Petras, visos gilios žiemos draugas. Kas buvo toji žiema, ir kas joje verto atsiminti? Jis prisiminė žiemą kaip laiką, tartum susnūdusį svarbių sprendimų išvakarėse. Iš atstumų jis regėjo save žiemos dykynės viduryje einantį, brendantį ir nežinantį, jog už kelių žingsnių, už posūkio, už dienos kitos įžengs ir apžvarbs nuo šviesos ir netikėtumo. Jis laukė ko kito.

Daug kas pasikeičia po nakties. Ir ne dėl to, kad šviesa būtų pakeitusi tamsą, o tai, kad jau ji praicityje ir nebeprasiekiamą nė ranka, ne šuoliu. Nebėra šuolio atgal. Už nugaros — siena ir akligatvis.

Kiek ilgai jis ištvėrė savo vienatvėje? Ne ilgiau kaip iki saulės gražos. Jos ir nebuvo, tai tik apgaulė ir nevykęs graibstymasis patamsyje. O vyrai, kurie linksmynosi paupio pievoje, tvarkėsi nepalyginamai lengviau. Ir jis ten turėjo būti ir mokytis iš jų, pradėti nuo pačių paprasčiausių dalykų, kol prieitų prie tvarkos. Jis ėjo ten nedrąsiai, lyg prasikaltėlis ir išdavikas. Ten, žalioje pievelėje, po ūksmingais lazdynų krūmais, nuošaliai nuo kelių ir akių. Ten maudėsi duburyje, sriūbčiojo alų ir pasakojosi tas pačias istorijas ir klausėsi, pasirėmę ant alkūnių.

— Tavo vietoje jau seniai būčiau palikęs tą muziką, — mokė Každaila, visų muzikų priešas.
— Kur rasi geriau? Kur rasi? — teisinosi Tilius kukliai, kaip pirmamėtis.
— Pas mus geriau. Toli nė nereikia ieškoti. Šok tik pakalnėn, ir jau prasideda geras gyvenimas.
— Šunies gyvenimas,— apmaudingai atsikando Tugaudis.
— Visi tą sako. O nepagalvoja...
— Ir aš tą sakau.
— Kodėl?
— O todėl, kad mes kaip šunes, kaulą radę. Kol jį graužiame, tol gerai. O ką paskui? Ir nebežinome.
— Ką tu nori žinoti? — paklausė Petras.
— Nieko nenoriu. Tik ką mes uždainuosim, kai vasara pasibaigs? Ar ne žiogo muzikanto daina?
— Kad ir žiogo. Lenk butelio kaklą ir dainuok.
— Prisilenkėm mes jau iki atsiraugėjimo. Senos nuoskaudos, neviltis ir netikrumas gaižiais maurais aptraukė Tugaudžio širdį. Jis nepajėgė jų išspjaudyti, jie vėlėsi tarp dantų lyg pakulos, ir kartkartėmis jam trūko oro. O Každaila dar jį vis pagalando.
— Jei nežinai, ko nori, tai geriau tylėk.
— Nesibarkit, — ramino Petras. — Jei Tugaudis sako, tai gal ne tuščiai.
— Kur jau ten? Jis, žaltys, akis muilina,—nesutiko kiti, norėję lik pasiginčyti.
— Kaip ne? Jis žino, ko nori. Jis pačios pasiilgo. Nugara įnižo, o nėra kas pakasytų. Ne taip kaip mes valkatos — vienadieniai.
— Nori, nori. Velnio akį jis nori. Tai tegul vedasi.
— O kur padės parvedęs?
— Jei neturi, kur padėti, tai tegul ir neserga ne savo liga, — neatlyžo Každaila.
Tugaudis permetė baltom ir atsakė jam:
— Kad tu durnas ir nedašutęs ir kad tavo puodynė kaip kazalėko, tai visi žino. Tik aš nesuprantu, kodėl tu nesigydai? Juk vasara, visokių žolelių pilna.
Každaila ne iš karto susigraibė, apie ką čia suka. Bet iš draugų akių ir linksmybės sumoje, pasiėmė butelį už kaklo.
— Pakartok!
— Kunigas du kartu pamokslo nesako, — pasikėlė ir Tugaudis, pasišiaušęs kaip šernas.
Petras trenkė per ranką, ir iškeltas butelis nuriedėjo į žolę. Kur ugnis, ten ir Petras. Každaila atsisuko į jį.
— Nesidaužyk.
— O tu savo grėblius pritrauk.
— Ko jis dantų nevaldo?
— Eik dabar į krautuvę ir atnešk pilną vietoj to, ką išpylei! — pasakė Petras.
— Tu išvertei, tai tu ir statyk.
— Už pabaudą tau. Supranti?
Každaila niurzgė ir šnypštė, bet kėlėsi lyg sulankstomas metras ir nukrypavo krautuvėn.
— Manai, kad jis atneš? — paklausė Tilius.
— Atneš. Manęs dar jis klauso.
O kad ir neatneštų? Baisus čia daiktas. Ir taip visko užteko žalioje pakrūmėje. Skruzdės ropojo Tugaudžio sprandu. Vabalas degotorius skynėsi kelią per jo plaukus lyg per tankiausią mišką.
— Ei, neimk į galva. Ką tu ten su niekais,— ramino jį Petras.
— Kas jam?
— Dėl mergos. Žinai, koks jis. Nugirdo kreivą žodį ir tuoj į dūdas.
Tilius klaidžiojo nuo vieno prie kito.
— Priešpiet viskas buvo gerai. O dabar matai kas. Tugaudis kramsnojo žolę kaip tikras žolėdis ir spjaudėsi žaliomis seilėmis.
— Tai ką tau Milė? — tempė Tilius.
— Ką ji? Parsidriekė su tokiu pakaraila. Dešimtininku, kur pas eiguļi prisiglaudęs.
— Nu ir ką?
— Nebesileidžia į jokias kalbas. O būdavo kaip šilkinė.
Grįžo Každaila su pilnu buteliu. Buvusio pykčio nė žymės. Jo ilgam kūne viskas gražiai sutilpo.

— Išgerk ir užmiršk.

— Duokš! — Tugaudis paėmė atkištą stiklinę.

— Jei tai dėl mergos, tai žinai, ką tau pasakysiu? Spjauk, iš visos širdies atsikrenkštes, ir uždėk. O tam patykojės strėnas nuleisk su vėzdeliu. Ir bus tvarka. Aš taip tau sakau, nes žinau, — mokė Každaila.

— Tilius jį sutvarkytų. O aš negaliu. Koks iš manęs vyras, jei bijau susikibti? E, išgerkim verčiau.

Tilius šypojojosi taip pagirtas. Ir tuo drauge Tugaudis tą prisiėmė sau kaip nuoskaudą:

— Nesijuok. Ir tavo Agnė jau valkiojasi su tokiu iš palapinės. Skautu — peilininku. Abi Gužaitės tokios.

— Tilius jį beregint sulups, kad skiedros lėks į šalis, — ramiausiai pasakė Každaila.

— Tu per daug nenudėk, Tugaudi. Nė ten valkiojasi, nė ką. Jei pasikalba, tai kas čia blogo? — įsikišo ir Petras.

— Aišku, — burbtelėjo Tilius. Jis prisiplojo visai prie žolės, kad neišsiduotų staigaus raudonio, žarijomis užpylusio veidus. Jis nesuprato, kodėl taip atsiliko. Jie kalbėjo apie Agnę. Bet jie nieko nežinojo. Jie apskritai nieko nežinojo. Ji kalbasi su moksleiviais. Tai gerai, tai didžiai gerai. Nejau pati Agnė bus atėjusi jam talkon? Jis ėmė stiklinę ir vienu gurkšniu ją išgėrė.

— Pripilk! Noriu išgerti.

— Gerk. Išgerti reikia. Tik aš pasakysiu, jog dėl mergos neverta ėstis. Tegul sau — ar nupliš? Juk ne nagingė.

— Kas sako, kad nagingė? — pakėlė Tilius akis. Pirmiau už tokius žodžius užtikrintai būtų paleidęs stiklinę Každailai į jau ir taip randuotą snukį.

— Ogo go go... — linksmi žvengė Petras. Jo veidas liepsnote liepsnojo, ir pro marškinių antį veržėsi tokie pat raudoni gaurai. Plaukų ant galvos jau mažai bebuvu likę ir tie patys saulės ir vėjų nušiuurinti.

Jie gėrė ir laistė nesigailėdami. Tilius išsitraukė pinigų ir prašė, kad atneštų daugiau. Jie išgers ir pasikalbės. O paskui ir uždainuos. Kas jiems gali užginti daryti tą, ką nori?

— Niekas, — mušė sau krūtinėn neabejotinas narsuolis Každaila. — Apie bobas kalbant, ir man noris šį tą pasakyti. Kad ir man dantį gelia. Ir aš griebsiu kada nors Veroniką trumpai. O jau kai griebsiu, tai bus griebta. Toks mano kraujas, matote. Aš daug nesiveliu, jei norit žinoti. Bjaurus mano kraujas, nesigiriu. Nėra ko girtis. Kai buvau jaunesnis, tai jau jų perleidau per savo rankas be skaičiaus. Kokių jų nebuvo? Juodų ir baltų. Mergų. Je. Jei kas sustatytų į vieną eilę ir lieptų skaiityti, tai pasimesčiau. Nesuskaityčiau. Neee...

Tugaudis snaudė, galvą įspraudęs žolėn, taip kietai, lyg geisdamas prisitraukti šviežaus žemės tvaiko. Jis buvo išsėmęs visą skausmą ir ūmai aptilęs. Jis turėjo pailsėti. Kai pasnaus — visas pasaulis vėl atrodys šviesiau ir linksmiau.

Galva sukosi. Degtienė plikino gomurį ir ant akių traukė žalią valktį. Nė vienas jų nežino. Nieko jie nežino. Jei bent vienam būtų tekę tai matyti ir išgyventi, ką jis išgyveno šios vasaros metu... Jie tokie kvailučiai. Ir nieko jiems nepadėsi. Jis galėtų tuojau pat eiti ir susirasti tą narsų moksleivį su peiliu prie diržo iš palapinės ir paklausti, ar labai jam patinka Agnė. Dievulėli brangiausias, kokia tai nuostabi mergaitė! Dėl jos jis čia pasiliko. Tik dėl jos. Jis juk plėšėsi iš tų raganystėmis apsėstų miškų. O sulaikė ta šviesioji, skaisčiom mėlynom akim. Velniai nežino, kas čia dedas. Saugokis, saugokis, Tiliau nelaimingas.

— Ar snaudi, Petrai?

Ne. Bet vargšas senas kavalierius Petras. Jis nieko nežinojo apie mergaites. Nė apie vieną iš jų. Nė apie Moniką. Niekas apie ją nežino. Monika jį sudegins vieną kartą. Liks pelenai ir plėnys iš jo, iš Tiliaus. Iš čia jau jis nebeišeis. Kartą pakliuvęs į tuos miškus, kur laumės tokios gražios kaip galvažudžių žmonos ir lygiai kraujo ištroškusios kaip anos. Ir ji iš čia nebeišeis. Monika. Ji pati pasiliko. Savo noru. Tik ji nenori būti viena. Ilgu jai vienai. Baisu jai vienai išdabintoje Doveikos kamaroje Todėl ji susigavo jauną vyrą — savo vyro samdinį. Kas bus, kas bus, Petrai? Raudonasis Petrai, pasakyk, kas bus?

O ką gi jis, jei nieko nežino? Jo gudrybė tokia, kad pavyko dideliu vingiu išsilenkti visų. Ir dabar gali dainuoti ramių ramiausiai.

— Aš tau, Petriuk, pasakysiu kada nors. Viską pasakysiu. Viską...

— Sakyk dabar. Tu manęs nebijok, — skatino Každaila.

— Aš nieko nebijau. Velnias mano draugas.

Kai ji apsikabina, jau tada jos nieks nebeatplėš. Ką padarė jos dantys! Galite pasižiūrėti, jei

netikite. Tai jos dantų žymės dviem puslankiais — priešpriešiais. Ir dabar aš negaliu nusivilkti marškinių darbe ar prausiantis. Jūs to, mulkiai vaikinai, nežinote. Ir nežinosite. Ji turi gintis senio, kapų duobe atsiduodančio. Ji, manote, labai laiminga? Ji tokia vargšė.

— Petrai brangus, nepalik manęs, — sudejavo Tilius.

— Kur jis paliks, — prižadėdamas atsakė Každaila. — Jam bobos nerūpi. Jau tu nebijok.

Ne, Petras nepaliks. Jis tebebuvo toks pat jaunas ir ištikimas, kaip ir tada, labai seniai. Kaip ir aną tolimą pavasarį, kai dar ir jis nieko nežinojo ir buvo laimingas. Jis tebebuvo toks pat jaunas kaip ir prieš dvidešimtį metų. Jis tebemanė turįs visą didelį gyvenimą prieš akis. Petras dainavo savo mylimą dainą:

Tavo žalias vainikėlis
Nuruduos, nuruduuuoooo —
Mano juoda kepurėlė
Kaip juodavus, taip juoduuuoooo...

DVIDEŠIMTAS

Rugiai balo ant kalno. Balzgani lašai lipnaus ir otriai saldaus skysčio kabėjo varpų galuose lyg skausmo ašaros, ištryškusios iš akuoto. Ant jų spiečiais krito vabalai ir peteliškės ir, įklampinę kojas ir sparnus, nebeištrūkdami iš saldžios mirties, suposi su varpa kartu, besvyrančia vis arčiau ir arčiau žemės. Rugiagėlių žvaigždės žibėjo balstančių stiebų šepetyje, kūkaliai kilo į aukštį, nenorėdami užsileisti rugio varpai ir laisvai pro ją apžvelgti apylinkę.

Žemės šauksmas vėl stipriai buvo pasigavęs Doveiką ir nešė skersai ir išilgai jo laukų pakraščiais. Po tiek metų jis vėlei pasijuto ūkininku, tvirtu ir sužiedėjusiu savo raumenimis ir krauju, ne anuo — šventadieniniu, išvedančiu įsismaginusių svečių būrį aprodyti savo gerą. Balti marškiniai ir šiaudinės skrybėlės sumirgėdavo palaukėse, ir kaimiečiai traukdavosi iš kelio, susikūprinę ir patylomis keikdamiesi, karčia seile nurydami svajones apie gerą gyvenimą turtingųjų. Miesto valdininkų ir tų plačios apylinkės praktikėlių, laikančių save ūkininkais, bet pelną semiančių iš malūnų ir lentpjūvių ir kitų naudingų įmonių. Madingas šūkis — turėti žemės. Jei ne paveldėtos, tai nusipirktos iš nusmukusio savanorio ar bankui uodegą per giliai įkišusio vargdienio. O direktoriai smelkėsi į nualintus buvusių dvarų centrus ir, juos aplopę, apgenėję, išdidžiai vadino dvarais. Tokie dvarininkai kartais užsukdavo į Basiuliškes. Gerą alų darė Jonas, tvirtą vyną spaudė senoji. Doveika pasistengė, kad tą užmirštą tarpmiškių kampą atvertų pasauliui ir padarytų prieinamą visiems.

Gražiai gyveno Doveika.

Jam sekėsi. Jis buvo kaip upė, sugerianti savin gausybę upelių. Jie visi nešė savo vandenį, ir ne karščiausia saulė jų neišdžiovino. Vandens lygį jis mokėjo pataikyti. Jei pro vienur leidžia, tai prisisunkti iš kitur. Taip, taigi.

Rugiai balo. Jis leido varpas per pirštus, skambliojo ir trynė saujoje. Pjaunamųjų dantys išgalštai. Ir daržinės iššluotos. Viskas parengta pjūčiai. Ir nusalusi žemės širdis, išvarvinusi savo sultis ir kraują ir atidavusi iki paskutiniojo. Ir darbininkų rankos, ir sėjėjo giedriai žibanti po prakaitu akis. Kad ir talpios daržinės, bet nesuims visko. Teks kulti per du kartu. Žemės padaugėjo, pagerėjo sėkla ir visi įdirbimo būdai. Jei būtų kaina, tai be niekur nieko prisipildytų nejučiomis susidariusios tuštumėlės piniginiėje. Mat jau upeliai nebe tokie sraunūs. Ir skalsos tokios nebėra.

Teks panaudoti Krivicko daržinę. Kai ji užsivers iki čiukuro javais, niekas nebedrįs sakyti, kad ji ne jo. Gera daržinė, statyta ne per seniausiais. Kokia nesąmonė būtų ją nugriauti! Neramus gaivalas tasai Vargdieniai, nors pažiūrėti nė penkių neišmanęs. Gal jis ir nešiauštų akuoto, jei nebūtų pakurstančių. Toks eigulys Baikštys aplink visur drumsčia. Maišo ir verčia, jog net dumbilai į viršų kyla. Jis mat tikisi karosų prisigaudyti šitame jovale. Nesusigraibė laiku, tai šiandien jau per vėlu. Jau jo nebeatleisi nė pamokysi. Jis ir po skundu pasirašė. Jis kaišiojo atvažiuojantiems miškan lapą popieriaus. Jis organizavo jo nuvertimą. Ir nieko jam. Jis netgi dedasi geru kaimynu, nors gyvatė pati kandžiausia.

Jis traukė ežiomis į savo laukų gilumas, ir tarpais jo galva dingdavo užstota rugių, nubraukta nusvirusios laukinės obelės šakos, pilnos mažų žalių obuoliukų. Daug dar medžių tebeaugo jo lauke. Daug miško tebežaliavo Basiuliškių žemėse. Eglyno ir pušyno — rinktinio, statybinio miško. Vienas į viena, nepaliesto, tik išretinto ir išskinto apačioje. Kol aplinkui ošia valdiniai miškai — savo negalima. Ten žaliavo turtas, lobiai, kapitalas, su kiekvienu vasaros augliumi didėjas, prisidedas ir brangstas, gudriai taupomas tam laikui, kai miškas taps vertesnis už auksą.

Jis ėjo toliau. Jis leidosi savo laukų platybėmis, kurių apžiūrėjimui lyg kokiai tarnybai geriau tiktų pabalnotas arklys. Bet kojos dar tvirtai ir žangiai neša, ir toks nuostabus pavakarys. Garsus kaip bičių avilys prieš spiečiaus leidimą. Tuojau ir atlaidai šventos Onos. Teko susitikti su žmonėm, teks parsivežti į namus ir pasivaišinti, gražiai susėdus. Nors to jau nebebus kaip seniau, kai lūždavo abu trobos galai. Valdžia jau kito rankose, o dėl to ir daugelis reikalų žmonėms atpuolė. Bet tas gerai. Užtenka ir savų. Tik kad sūnus nebeatvažiuoja. Ko ko, bet savo gimtinės atsižadėti kaip ir nepriliktų. Ir dar mokytam, gražiai užaugintam, geriausiaisiais keliais į pasaulį išleistam. Be reikalo vaikas pasišiausė. Ta vieną tėvą teturi, tai rinktis nėra iš ko. Kur tu nueisi su piktumais? Jis mat užgins tėvui daryti, ką jis nori. Neužginsi, vaikel. Ne. Tėvas ėmė ir paėmė, kas jam buvo reikalinga. Tyčia jis būtų daręs, tyčia, kad įrodytų savo valią ir nepriklausomumą. Toks jau jo būdas, ir tokie įpročiai nuo mažens.

Atsisėdo Doveika ant griovkraščio, visas paskendęs kmynuose ir vėdrynuose. Laukų muselės ir peteliškės sukinosi apie galvą ir bitelė kruopščiai rausėsi dobilo žiede. Javai, krūmai, laukinių žolių vešlūs ir stangiai sužėlę pudurėliai jį apsėmė, paskandino, užklostė šakelėmis, varpomis ir žiedais. Ir dūmelis iš jo pypkutės švilavo, kopdamas stačiai aukštyr, nedrumsčiamas vėjo, netrikdomas jokio pašalinio garso. Dangaus lopas, lyg langas į tolimą ir Dievo laiminamą pasaulį, kybojo virš jo. Ir nieko daugiau. Jo minčių tėkmė kažin kaip suiro, jos tirpo lyg sumerktos saldžiame miešime, plaišiodamos skaisčiai žėrinčiomis skaidulomis. Jos grįžo į praeitį ir glostė tuos vaizdus, apčiupinėjo lengvai, meiliai ir nuosaikiai sena, ilstelėjusia ranka. E, tėvo širdis kaip ledo plytelė. Nukrinta kelios ašaros, ir jis sutirpsta. Jis vis tebekartoją anuos, seniai įsikaltus žodžius, kad laimė viena pati nykiai klaidžioja ir paklysta. Ką gi veikia sūnus? Nejau dar jis vis pilnas tūžmasties? Sūnus jį buvo didžiai užgavęs. O dabar visa tai liko tolima ir atrodė be reikšmės. Sūnus jį mokė, gal ir negeisdamas pikto. Tėve, sako, apsigalvok, prieš darydamas tokį žygi. Paskui gali, sako, atsirasti bėdų ir nemalonumų. Nebejaunas esi. Jei jau būtinai nori vesti, tai atsižvelk ir į metus. Taip jis tada sakė. Jis matė Moniką ir jos nė pagyrė, ne išpeikė. Tik tiek, kad jam ji geriau tinkanti į žmonas, ne į pamotes. O apie žemę nieko. Apie tėviškę nė puse burnos. Kai taip, tai ir išmušta lazda iš rankų.

Bus ir vaikas apsišovęs, iš anksto nudėdamas savo pamotę. Ir visi, kurie tik ir laukė pragaro iš pat pirmos dienos. Protinga mergina bus pasitaikiusi. O sako, kad šią gadynę jau tokių nebesą. Visos pliuškės ir padraikos. Tik paėsti ir lovoje žargstyti. Tas Monikai netinka. Ji ir mokyta, ir nepasileidusi. Čia jau retai tepasitaikanti dorybė. Iš pradžių jai gal ir nyku buvo tarp miškų. Bet ji rodo narsybės nesiskųsdama ir nerūgodama. Visą žiemą skaitė knygas, ir tai yra geriau, negu daužytis su jaunuomene po vakarėlius. Jis patsai skaitė tik laikraščius, kur visokios žinios, naujienos ir naudingi patarimai. Laikraštis — tai lazda varginančiame gyvenimo kely. Laikraštis — tai tas pats ką ir mokykla, tuo tarpu knygos rašomos tik pramogoms. Kiti tvirtina, kad knygos esą beveik tikri nuodai. Jų prisiskaitęs, jaunimas plėšikais išvirštąs. Mat ten esą labai gražiai aprašyti visokie vagys, niekšai ir kitokios pasibaisėtinos istorijos. Tai blogosios knygos. Tačiau esama ir gerų. Jis teiravosi, kokios knygos laikomos bibliotekoje, kurion Monika kas savaitę važinėjo. Ir jam buvo paaiškinta, jog tik geros. Mat ten valdiška įstaiga, o jokia valdžia nenori savo piliečių padaryti paleistuviais ir valkatom. Priešingai — jai rūpi, kad kuo geresni, ramesni išaugtų, Dievą ir valdžią gerbtų ir bijotų.

Bet kodėl jis vienas? Kodėl žmona neišėjo kartu su savo vyru į laukus pasidžiaugti derliumi? Jam pasirodė nesuprantama ir neišsprendžiama mįslė šis klausimas. Jis rėmėsi į kažin ką neaiškaus, į kažką tokio, ką galima būtų pavadinti netikrumu ar nepasitikėjimu savim. Gal tai prabėgusios jaunystės sparno sumosavimas, jo sukulto vėjelio dvelktelėjimas? Praėjusios jaunystės, praėjusios... Taip. O kas eina įkandin jo? Ne, ne, dar ne senatvė. Nebūtinai ji turi tuojau atskubėti. Ji negali skubintis, ji neturi tam jokios teisės. Senatvė. Po velnių su tokiais nevykusiais apmąstymais. Tai tik valandėlės silpnumas, susvyravimas ant liepto, akims aptavaravus nuo per gausios šviesos. Ar jis nebuvo tasai medis, į kurio apdiržusį kamieną sumanus sodininkas įskiepija trašų jauno medelio ūglį? Kad ta šakelė perteikti savo jauną jėgą stuobriui ir šaknims ir iš naujo sulapotų šviežiais ir vaisingais žiedais. Jis pats sau pasidarė šią nelengvą operaciją ir užtikrintai tikėjosi aiškiai tvirtų duomenų. Savo kraują jis siekėsi perlieti į stangrias, aistra tvinkčiojančias gyslas ir iš jų pasisemti atgajaus ir viso to, ko ilgainiui galėjo imti trūkti. Bet kur ji, jo jaunoji žmona? Kaip ją išsivadinti į lauką, kad bristų šalia per žolę, kad vienam delne ištrintų nokstančią varpą ir bendrai pajustų šviežios duonos skonį? Nebeatidalomas susivienijimas įvyktų jų ilgesingame žvilgsnyje, nuvargusiame nuo žemės gausos ir jos palaiminto dosnumo. Žmonės švelnesni pasidaro, labiau vienas prie kito prisiriša, giliau pajunta vienas kitą tokiame didingame nuošalume. Mat gamta, kaip Dievo kvėpsmas, alsuoja stačiai į žmogaus širdį, į pačią sielą ir išstumia visa, kas nereikalinga ir negera.

Jis stūmėsi pamažėle, žingsnis po žingsnio, rankas suneręs užpakalyje, galvą nudūręs, lyg

stengdamasis aptikti kažkieno seniai įmintas pėdas. Šimtai pėdų buvo nuėję taja ežia — ir jo paties, ir jo žmonos, jau mirusios kada, ir jos tėvų, protėvių. Tik Monikos, tik jo jaunosios, jo numylėtos žmonos daili koja niekad nebuvo užlipusi ant stangios ežios žolės. Niekad ji neišėjo į lauką kaip ūkininko žmona ir niekad nepasiteiravo, kas gero ten šiuo metu. Ką gali atnešti lietaus šuorelis, saulė, rytmečių miglos. Ji lengvai išsivertė be tų rūpesčių. Saulė čia košėsi pro išsikerojusių medžių šakas. Vietomis jos siekėsi su varpomis rugių, pasvirusių ant ežios, susipynusių į žalią dangtį, ir, norint praeiti, reikėjo abiem rankom skirtis taką ir laužtis lyg praamžina, neįžengiama giria. Čia žalių žiogų tūkstantiniai pulkai žlegėjo, čia bręstantis kaitroje šiaudas spraginėjo ir lūžo, čia pamaldžiu šnabždesiu ošė, besitrindami vienas į kitą, žalvariniais spinduliais mėlynėn įsmigę akuotai. Čia stingdė alsavimą ir iki kaulų smelkėsi nuošalė pačioje panamėje, vasaros lobiais apsunkusioje Basiuliškių žemėje.

Jis žiūrėjo, tartum ką ypatinga atradęs, į keletą palaužtų rugių stiebų, nuo ežios einančių gilumon. Ir lik truputį vėliau susiprotėjo, kad tai ne taip sau ir ne savaime atsiradę pėdsakai. Ir kad joks gyvulys negalėjo atsidurti čia, atitrūkęs nuo bandos. Jis pasekė brydę, atsargiai skleisdamas į šalis rugius, ir sustojo prieš išgulėtą plotmelę tirštoje javų tankmėje. Prityrusia seno ūkininko akimi jis galėjo tuojau nustatyti, jog čia būta žmonių visai neseniai. Gal iš vakaro, gal naktį, bet greičiausiai dar šios dienos priešpiečiuose. Reta javų žolė dar nebuvo susikėlus, kojos sutrintas grumstas nespėjęs susilieti su visu dirvos pilkumu. Ir pelenų žiupsnelis, susidaręs iš numestos ir iki paskutinio trupinėlio sudegusios nuorūkos. Doveika krūptelėjo ir pasigūžino, tartum pajutęs kažką sėlinant. Ne, tai tik taip pasigirdo. Niekas be jo čia negalėjo užklysti. Niekas — be jo ir be tų, čia neseniai buvusių. Be tų, be tų — jo lūpos sausai vapėjo. Jie buvo ir nuėjo ir nebegrįš. O tačiau jis nukaito ir, keistu nerimu degdamas, graibėsi apie save, lyg ieškodamas pateisinimo savo smalsumui. Čia jo žemė, ir jis turėjo žinoti, kas joje vyksta. Bet būti užtiktam vietoje, kur neseniai kažkas ypatinga dėjosi, jam pasirodė labai nepatogu. Vogčiomis jis mėgavosi ūmai vaizduotėje sukilusiais reginiais.

Bet negi pavydėsi jaunuomenei to, kas jai priklauso — guodė save žmogus, traukdamasis ataturpamas ir vis negalėdamas atsiplėšti nuo nespėjusio atvėsti guolio ruginuose. Pilni laukai griovkasių, ir mergų klėtys neatlaiko jų pečių spaudimo. Pilnos daržinės ir pakrūmės žimagorų. Ir gerai jis padarė, neišleisdamas nė vieno savo kieman. Gal ir nepadegtų, gal ir neapvogtų, bet vis tikriau, kai namuose yra ir kitokio turto, reikalingo švelnios globos ir godonės, šventa savasties neliečiamybe pažymėto.

O viena smulkmena lik neišsprūdo nuo jo rūpestingo žvilgsnio. Ji sušvitėjo, jam jau nusisukant. Ir tai buvo šukos. Gražios, moteriškos, išlenktos dailiu puslankiu, tamsios kaštano spalvos, smeigiamos į plaukus ir blizgančios jaunos dabitos viršugalvyje prie bažnyčios ar miestelio aikštėje. Jis pakėlė daiktėlį ir vėl padėjo. Tegul sau, gal atbėgs ieškoti pasigedusi, ir nuslūgs sunkumas nuo širdies, kai atras. Tamsiaplaukę mergiotę buvo pasitiesęs nevidonas. Čia jos plaukai buvo išdrikę ant palaužtų rugio stiebelių. Ir dabar netikrumas varsto vargšės krūtinę. Ir jam pačiam po to pasidarė kažin kaip gaižiai šleikštu paširdžiuose. Kur jis buvo matęs tokias šukas? Ar gal net lietiš pirštais? Taigi, taigi, žinoma. Pasitaikė visko per tiek metų. Menkiausioj žydo krautuvėlėj gali nusipirkti, kiek tik nori. Gerai, kad neįrėžė savo vardo, o būtų juoko ir nesmagumo. Žinoma, kad būtų. O žimagorai, velniai, tai nesnaudžia ir šienauja plačia pradalge ir iš peties.

Tada jis grįžo namo, nusiteikęs visai kita kryptimi ir užmiršęs savo ankstyvesnes nuotartis. Jaunuomenė, pasiutusi jaunuomenė. Bet ji tokia ir pasiliks. Tokia ji buvo prieš šimtą metų, ir jis pats toks buvo, kai atkeliavo miškų keliu į šį vienkiemį. Visada ir visi tokie buvo. Medžiai tingiai judino lapus ir raminaimai ošė virš jo gausių trobesių stogų. Štai kas yra geriausia ir patikimiausia — tai namai. Doveika grįžo pailsėti ir atsigauti su pilnu meilės šypsniu lūpose ir parengtu žodžiu savo numylėtai:

— Nagi, žmonele, ar mums ne gera, ar mes ne laimingi?..

O vasara pleškėjo kaip laužas, kirtėjų miške sukurtas, plėšdamasis ir tratėdamasis pro eglišakių glėbius, versdamas milijonus kibirkščių ir tirštų dūmų debesis. Karščiu žioravo ir tvanka slėgė prakaitu aplietas vyrų nugaras. Ir nenurimdama nė naktim, lik sutelkdama galybes žvaigždžių ir susisupdama balzganame rūke.

Toji pati vasara keistai ir neišaiškinamai slėgė ir jo samdinį. Tą vyrą, kuriam buvo numatęs žymią vietą savo ūkyje. Ta pati vasara savo neapskaičiuojama galia pančiojo jų kojas ir našta kaip kalnu užsivertė ant pečių. Jis vaikščiojo ausis suskliaudęs, irzliai kraupus, lyg veržiamas kietai prisuktos plunksnos, kuri bet kada galėjo jį išmesti iš vietos kaip žaislinį žiogą. Jis šalinosi žmonių ir mieliau taikėsi pasilikti vienas, dėdamasis labai užsiėmęs.

Jis sapnavo ją pačią pirmąją naktį šių namų pastogėje. Jau tada krito valktis ant jo veido kaip apinasris jaunam, neišmokytam arkliui. Jį vedžiojo už pavadžio. Ir kas — jis tesuprato vėliau. Jis

pasiliko be jokių sąlygų ir nebeprisiminė, kad ketino daryti visai kitaip. Jį traukė už pavadžio ir pririšo ten, kur norėjo. Ilgai jis to sau neprisipažino ir kaltės ieškojo visai kitur.

Jos karšto alsavimo nemokėjo palyginti, net neįsivaizduodamas galįs rasti tam pavyzdžių. Už upės dainavo mergaitė, kaip žolė gležna ir lengvai numinama koja, bet lygiai lengvai ir pakylanti, sudrėkinus lietuvi ir saulei iš po nakties įspindus. Visa jo patirtis ir susidėjo iš to, ką jis išgyveno pavasarij ir pirmomis vasaros dienomis. Kas buvo anksčiau, tai tik menki ir niekuom nepasižymį niekeliai. Iš viso jis nebežinojo, ar buvo kas, ką galima pavadinti meile ar ilgesiu. Jis ilgėjosi tolumo, bevadžio ir beveidžio. Ir pustė, ir gairino jį vėjai, ir iš to beliko tik prisiminimas kaip melsvas miško brūkšnys, kasdien vis paeinant toliau.

Su kuom gi ją palyginti, jei jam tik dvidešimt treji metai ir žalias, kaip iš vandens ištrauktas? Jis buvo alkanas ir perpilniui prisisunkęs norų ir troškimų, niekad nepasiektų ir niekad nepagirdytų. Ir metai po metų susidėstantių tais pačiais nuotoliais. Viena rytą jis pabudo surištomis rankomis ir supančiotomis kojomis. Jis dar galėjo rėkti, bet jis tylėjo. Gal iš nuostabos, o gal iš to baisaus staigumo. Pripratinti jo niekas ir nemėgino, lyg gerai pažindami jo būdą ir kraujo spalvą.

Bauginanti vidudienio tyła buvo sukausčiusi žemę. Ji panėšėjo į žiemos speigą, į naktį, kada žvaigždės begarsiu plevenimu pasiekia krūtinę ir skaudžiai susminga šaltais spinduliais. Jis pajuto žingsnius. Tolimo horizonto virpėjimą, kuris, kritęs ant veido, nerimu laužia blakstienas ir praveria nustebusias akis. Žingsniai. Jie išnyko ir iš naujo pasigirdo kaip šlamėjimas žolės, kaip čežėjimas šieno. Jis pasikėlė ant rankų. Bet nieko nematė, kas apačioje, nors buvo tikras. Ir žinojo kas. Ji lipo atremtomis į prėslą kopėčiomis. Sustoję lyg dvejodama ir keliais šuoliais atsidūrė jo guolyje.

Jis nespėjo nė atsisėsti, nė savo nuostabos išreikšti. Ji apsikabino ir bučiuodama šnabždėjo žodžius be sąryšio ir tvarkos, tartum užvyta ir ieškodama išsigelbėjimo.

— Mielas, mielas mano. Kur tu buvai, kur, pasakyk? Ieškojau ir laukiau tavęs. Nebežinau, kaip esu tavęs pasiilgusi. O tu? Sakyk. Kodėl tu nieko nesakai? Tiliau?

Jis negalėjo nieko pasakyti. Nebuvo kaip praverti burnos. Ji vėl iš naujo bučiavo, spausdama delnais jo galvą ir pirštais kedendama plaukus. Žiedas žibėjo ant jos piršto. Žiedo akis svaidė kibirkštis ir judėjo prietemoje tartum sėlinančios katės akis.

— Mes turime valandą laiko. Aš skubėjau pas tave. Imk mane, mylėk mane...

Tik valandą laiko? Ar tai daug, ar tai taip mažai, kad negalima nė sumoti? Jo akis aptraukė rūkas. Valanda laiko? Viena valanda. Apie ką ji kalbėjo? Valanda jau turbūt seniai praėjo? Ne, tai ta pati akimirka, tas patsai mostas. Kas valandomis matuoja paukščio skrydį nuo šakos ant šakos?

Jos akyse atsimušė tas tamsus ir niekaip neatsekamas švitėjimas, kai kada pastebimas šulinio dugne, įkritus iš viršaus mažam šapeliui ir sujudinus amžinai įsnūdusį vandenį. Ji tebealsavo tuo pačiu skubėjimu, tuo pačiu alkiu, ją vijusiu ir atvedusiu nuošalio daržinėn. Ant kaktos pasidriekė juodų plaukų pluošteliai, sulipę prakaitu, išsipylusiu lyg rasa rytmečio brėkšmoje ant vešlaus pievų atolo.

— Myliu tave.

— Monika...

— O tu?

— Kam tu klausai?

— Atsakyk, Tiliau, mano mielas berniuk.

Jis laikė jos mažą ir baltą ranką. Su žiedo akimi, klaikiai spinduliuojančia vidudienio prieblandoje. Dienos šviesa klaidžiojo pastato erdvėje, skurdžiai prisisunkusi pro lentų plyšius ir pro duris kažkur labai toli, apačioje.

— Ar tu nematai?

— Noriu, kad mane mylėtum.

— Myliu.

— Tik valandą laiko mes teturime... O taip tavęs pasiilgau!..

Gal jau buvo praėjusi toji valanda? Kas ten begalėjo žinoti? Tilius purtė galvą. Jis vėl matė jos ilgą ir baltą kaklą ir juodą plaukų vilnį, pasidriekusią ant pagalvio. Jos smakras nežymiai virpėjo.

— O kol tave suradau! Užbėgau šeimyninėn. Tavo lova tuščia. Ir tada atsiminiau, ką tu kalbėjai su Laurynu.

— Tvanku ten.

— Vasara, — svajingai tarė ji. — O jie tikrai neis čia. Ir jie mums netrukdis.

— Ne. Jiems nė į galvą neateis mintis čia atsikelti.

— Puiku. Tai tu myli mane?

— Po velnių! Labai jau. Aš nežinau... Ir bijau...

— Ko tu bijai?

Jis neatsakė. Tik suraukė antakius ir neramiai pasimuistė.

— Tu bijai Agnės.

— Aš visai jos nebijau. Kas man Agnė?

— Kvailuti. Jei tu mane myli, tai ko tau bijoti? Ir apskritai — kas tau? Kas tau gali atsitikti?

Velnius tavęs negriebs, o Dievui tu nereikalingas.

— Turbūt... — nejaukiu šypsniu sutiko Tilius.

Ir ji, lyg to negirdėjusi, vienu matu pasakė:

— Tu neužmiršai Agnės, tos geltonplaukės purienos. To pūkuoto vieversėlio.

O jeigu ir taip būtų, tai ji čia mažiausiai dėta. Nė pykti, nė pavydėti nėra ko. Bet nieko panašaus. Jis staiga persimetė kiton plotmėn.

— Mačiau tave išvažiuojant bažnyčion.

— Grįžau. Tavęs pasiilgau. Rėkdama parbėgau kaip mergaitė. Ar tu žinai, ką jos daro, jei ko nors mirtinai įsigeidžia?

Iš kur čia viską žinosi. Jis pagalvojo, kad visa tai vienu brūkšniu gali būti nutraukta. Jis nesijautė saugiai taip kaip miške. Taip kaip naktį. Kiekvieną minutę gali pasirodyti šešėlis tarpduryje. Ir kas tada? Ir kur tada?

— Be mūsų nieko nėra Basiuliškėse. Jei neskaitysim Lauryno. Jis prie karvių dobilienoje.

Tikriausiai jis ten.

— Laurynas mums nepavojingas, — ji susimastė. Liežuvio sudrėkino lūpas. — Netvirtinu, bet man atrodo, kad jis nujaučia.

— Šlubis?

— Taip.

Ji tikrai nieko nepaisė. Pačiame vidudienyje ji atėjo pas jį. Įsiveržė kaip vėjo blūškis, ir padvelkė baisia kaitra. Ji atlėkė basa, beveik vienmarškinė, užsitraukusi trumpą sijonėlį. Ji numetė išėiginį rūbą, bet persivilkti kitais nebebuvo kada.

— O kur Doveika?

— Palikau mišparams. Po pamaldų jis turi užėti pas kleboną. Jis gi parapijos komiteto narys. Jis ten skaičius varinius, surinktus bažnyčioje, ir svarstys, ką už juos nupirkti. Tvorą naują gal užtvers klebonijai.

Jis suspaudė ją glėbyje, ranką pakišęs po galva ir apglėbęs pečius. Ir žiūrėjo į ją iš taip arti, kad viskas susiliejo vienon dėmėn. Jo plaukai lietė jos plaukus, jos alsavimas šiureno jo antakius ir blakstienas. Lūpomis jautė jos veido odos sūrumą ir smulkučius pūkelius, tamsiu šešėliu, lyg brūkštelėjimu nuo tolo, išsipylusius ant jos viršutinės lūpos. Jų suprakaitavę kūnai glaudėsi ir ieškojo vienas kito.

Jis regėjo ją iš taip arti. Jis svaigo ir sotinosi tuo nuostabiu reginiu kaip vagis, įsilaužęs miesto įždinėn ir rankas iki alkūnių panėręs į atrištus aukso maišus. Tai ji, Monika Doveikienė, Basiuliškių šeimininkė, gulėjo paslika ir pavargusiai pirštais kedeno jo sužėlusią krūtinę. Kaip visa tai atsitiko ir kaip susiklostė toji istorija? Toliau tos minties jis nepajėgė tęsti. Ji buvo kaip per daug otri ai užgrūdintas plieno gražtas — toji mintis — susidūręs su tolygiai kieta medžiaga, kaip medžio šaka, ir todėl staigiai užlūžtantis. Ji buvo mišlė ir migla, užtemdanti sąmonę. Bet ji buvo gyva ir pertekusi atsiilsėjusiu ir alkiu pulsuojančiu krauju ir atsiduodanti kaip niekas ir niekada iki šiol.

— Aš sapnavau tave pirmąją naktį.

— Tu sapnavai mane?

— Ir ilgai po to negalėjau atsiminti, kur ir kokiomis aplinkybėmis buvau visa tai matęs. Ant tavo lūpų buvo likęs vyno lašas, ir man visas pasaulis nusidažė taja spalva. Jis buvo baisia tolimes ir nepasiekiamas.

— Tu galvojai apie mane jau tada?

— Ne. Negalvojau. Tai nebūtų tilpę mano vaizduotėje. Tai buvo per daug man. Per daug... Aš niekad nebūčiau patikėjęs. Ir todėl nenorėjau be reikalo draskyti ir erzinti savęs. Kam?

— Tada pasirinkai, kas arčiau ir lengviau pasiekiamas?

— Kaip?

— Paprasčiausiai. Ar vienas tu taip padarei? — ji nutilo po paskutinio, lėtai ir nutęsiamai pasakyto sakinio, lyg būtų susisvajojusi ir bandžiusi ką nors atšaukti iš praeities. — Ar vienas? Aš juk ne tą norėjau pasakyti.

— Žinau ką. Ir suprantu.

— Apie mergaitę?

— Apie ją. Taip. Ir apie tave...

- Ar tu manai, jog ir tu esi tasai, man arčiausias ir lengviausiai pasiekiamas? Parankiausias?
— Apie tai aš galvoju.
— Neužmiršk, kad myliu tave.

Ji atsisdėjo. Papurtė išdrikusius, šapelių prisivėlusius plaukus. Ir šypsena jos buvo kažkaip panašiai išdrika. Rimtumo, pasitenkinimo ir išsemto išdykumo mišinys. Jo, kaip saulės spindulio, prasiskverbęs pro skliautų plyšelį, neužteko išsklaidyti šėmai prieblandai. O gal jau buvo valanda praėjusi?

- Ką veiksi šiandien?
Jis ne tuojau atsakė:
— Nebent išsimaudyti. Nežinau...
— Tvanku, lyg būtų prieš lietų.
— Ar ne vis tiek?
— Bet aš klausiu, ar tu neisi pas ją?
— Ne.
— Kažin. Kartais aš netikiu.

Jis energingai purtė galvą. Galima tikėti — galima ir ne. Jis gyveno kitu kuom. O kad niaukstosi, kas čia ypatinga?

— Aš pavydžiu tau, — gižiu, apkartusiu balsu ji tarė. — Tu gali eiti, kur nori, ir daryti, ką nori. Tu mat — vyras.

- Tai kas?
— Ir žinai, kad pradėsiu pavydėti. Tavęs pavydėti. Supranti?
— Jai. Tai merguželei, — pridėjo ji.

Tilius kramtė lūpas ir žiūrėjo per jos galvą.

— Visai be reikalo.
— Aš nenorėsiu dalintis nė su niekuom. Žinau, kad taip bus. Ne, Tiliau... — ji sukuso ir pasisvėrė, lyg pasirengdama pulti stačia galva žemyn. — Važiuoja kažkas?

— Laurynas grįžta iš lauko.

— Taip. Bet mūsų valanda jau bus praėjusi. Pabučiuok mane.

Jiedu nusileido kopėčiomis žemyn. Ji pasitaisė plaukus, pasidulkino sijonėlį.

— Ar labai susiglamžiusi?

— Ne. Beveik nieko.

— Gerai.

— Palauk. Dar pora šapelių, va čia, ties smilkiniu.

Krepšelis, kurian ji turėjo pasirinkti daržovių pietums, tebestovėjo prie durų. Ji pasigriebė ir apsižvalgiusi nėrė į šalį. Daržas tuojau pat, už tų slyvų ir vyšnių. Tarp medžių, kur jau jos nieks nebegalėjo matyti, ji dar šūktelėjo:

— Vyno rasi ten, po lova!

Tilius neturėjo laikrodžio. Jeigu tai sutalpinama į valandų rėmus, tai nežinia, kas dar gali atsilikti per kitas valandas. O kur dar vakaras ir naktis ir kitos dienos po jos. Greitosiomis jis nieko neužgriebė savo galvoje. Ji lyg sukosi, ir akys, tartum atpratusios nuo šviesos, nejaukiai merkėsi, erzinos blakstienų. Iš apluko, paleidęs kumelę, klibikščiavo Laurynas. Jo nelaukdamas, ėjo šeimyninėn pasiimti vyno — savo uždarbio, dovanos ar velniai žino kaip pavadinamo daikto. Jis turėjo būti senas ir stiprus, tai rodė apipelijęs kamštis. Dulkiname stiklo paviršiuje žymėjo pirštų nuospaudos. Jos pirštų. Plonų, ilgų, baltų, lyg saulės niekada nemačiusių.

Jis stovėjo prie lango, už kaklo laikydamas tamsiai žalio stiklo butelį, tartum laukdamas tako plotmėje pasirodant įtartino šešėlio, kad galėtų tvoti kaip sunkiu ir patogiu puolamuuju ginklu. Jis nesiskubino atkimšti ir paragauti. Jis delėsė, prailgino savo laimę — ji buvo niekas kitas kaip svaigulys. Ir jos tęsinį jis laikė sugniaužęs delne. Ir žinojo, kad dar ilgai jaus jos skonį ne tik gomuryje ir sąnariuose, bet ir širdyje, ir už jos. Ir lango iškarpoje su medžių šakomis, su slogais ir vasaros tvanka, puolančia iš aukšto, kurios nusiaubiančiame tvane jis buvo atsidūręs ir nejučiomis baigė sutirpti.

Jo žvilgsnis atsimušė į veidrodėlį poros delnų dydžio sienoje. Vyras, jį ten pakabinęs, matyt, buvo žemesnio ūgio — Tilius turėjo pasilenkti, norėdamas pamatyti savo veidą. Vešlios žandenos jį darė dar liesesnį ir daugiau pakritusį. O antakiai, saulės nublukyti, klojo tamsius šešėlius poakiuose. Lyg subrendo, lyg surembėjo per paskutines savaites.

Ar stovėjo kada nors kitas toks prie to veidrodėlio? Toks pasalūnas ir taip užsislėpęs tų namų žmogus? Tų gerų, turtingų namų...

Vidun žergliojo šlubis. Neatsitraukdamas nuo veidrodžio, Tilius tarė:

— Štai ką radau.

— Nerastum, jei nebūtum padėjęs.

— O pasitaiko kartais.

— Je, pasitaiko. Tik ne visiems, pasakysiu.

Laurynas nubraukė rankove burna ir pliaukštelėjo liežuviu, tarsi pasiruošdamas būsimoms vaišėms. Ir žvelgė linksmom akim. Nieko pikta jose nebuvo galima įžiūrėti. Nieko pragaištinga.

DVIDEŠIMT PIRMAS

Saulė kilo ir leidosi. Troški, kvapi, įkaitusi kaip šeiminkė prie ugnies, žėruodama rausvais veidais, praėjo šienapjūtė. Žemė buvo kaip vaistinė, sutelkusi savin eibes vystančių žolių, lapų, žiedų ir šaknų skonius ir sultis. Žemė virpėjo dantytomis miškų kraštais, pasmilkusi, padūmavusi, prislopinusi kvėpsma, tartum žvėris, prikritęs krūmų tankmėje. Apglėbusi milžinišku sparnu žalumos motinystėje gležnas, ką tik prasikalusias gyvastis. Stagaruojančias pūkais, geltonais snapais ir besotėmis gerklėmis. Ir padaigšlius, mėginančius atsiplėšti nuo gūžtos ir pasiekti pirmąją šaką, kad nuo jos pasispirtų į saulę, į debesis, į mėlyną ir ištirpusį kaip žiogo akis dangų.

Pūtė vėjas pilnomis minkštomis lūpomis ir blūsčiojo nuo jo lyg ipūstas žaizdras sidabrinis žalumu avižų laukas. Ir pūdymai užlieti skaudaus svėrių geltonumo ir jo aitrūs kvapties.

Skrudėlė kopė pušies žieve aukštyn, ir gyva sakų versmė ją palaidojo ir nusinešė, tiksdama gintariniais lašais į žemę, ant senų spyglių sauso ir blizgančio patalo. Voratinkliai besisupančiais tiltais, permestais nuo medžio ant medžio, nusvarinti rytmečio rasos karolių, prikritę šapelių ir vabalų, nemaloniai vėlėsi ant einančiojo veido.

O Vilkija plaukė iš miško, iš tyrelio, iš ežero jo širdyje kaip ir seniau. Tik pritilusi, pasekusi ir vienodai linguodama žoles savo juodu vandeniu. Griovkasiai dainavo ir skverbėsi palaukėn. Kultūrtechnikai ir dešimtininkai ėjo pirma, matuodami ir žiūrėdami per trikojo viršų ir smaigstydami taką kuoleliais. Ten jau netrukus pasilies vanduo. Nauja, gilia ir tiesia kaip ištempta virvė vaga. Plačia viršuje ir gulsčiais šonais, lyg aštraus peilio rėžiu jauno uosio žievėje. Lankstėsi tamsios vyrų nugaros, žvangėjo kastuvai, užgavę akmenį, ir velėnos skrido per galvas, susiklodamos kalnais abiejose pusėse.

Jau išsimušę griovkasiai iš tyrelio. Baigė išeiti ir iš miško. Jų kastuvai smego nebe i minkštą durpę, o į molį, į smėlio sąnašas. Jie aptikdavo stambaus išplauto žvyro klodus ir daug akmenų. Kitus teįveikė išversti tik su talka, įrėmę pečius ir dalbas. Bet toks akmuo įsiskaitė kubatūron, ir todėl nesitrukdė dėl to nė uždarbis, nė numatyta norma.

Užeidavo lietingos dienos. Padangė apsitraukdavo maišu ir dulksnodavo be pertraukos nuo ryto iki vakaro. Ūkininkai džiaugėsi ir laimino lietu, o griovkasiai keikėsi, jog rodėsi — perskirs debesis ir sušauks visus keturis vėjus sau talkon. O buvo ir tokių atkaklių ir pasigviešusių pinigų, jog nė ledai, nė žliaukiantis lietus nesulaikė. Ir akmenimis sningant, jie būtų pastoviai varėsi ir nė pėdos nesitraukę. Bet saulė vėl laužėsi pro debesis, ir vėl garavo vyrų nugaros, ir kastuvai žvangėjo, užgaudami akmenis.

Griovys jau perpus dalijo eigulio pievą. Dar dienele, ir jis palįs po tiltu ir persimes į Doveikos. Ir jau tada tiesiai į Laumakius. Juo toliau, juo geriau. Netruks ateiti ruduo.

Sunkiai dirbo ir gerai uždirbo vyrai. Ūkininkėliai vylėsi apsilopyti trobas ir patogiau praleisti žiemą. Vaikai ir moterys plėšėsi vieni su šienu, su mėšlu ir kitais darbais, tėvo tesulaukdami savaitės gale, bet užtat ratuoto. Moksleiviai skaičiavo, ką galės pirkti ir kaip sunaudoti vasaros pelną. Šis ruduo jiems bus kaip žemdirbiui, gerai užderėjus laukams ir pelningai pardavus surinktą derlių. Pusė jų bebuvo likę, užtat likusieji ketino išverti, kad ir kas besidarytų. Jokios pagundos jų neveikė. Bet ant kalnelio, į Veronikos jaukią krautuvėlę, užbėgdavo ir jie. Ji ir buvo toji smuklė, aprašyta nuotykių knygoje ir Laukinių Vakarų filmuose. Kad ir nelabai tokia, kad ir skurdoka, bet vis jau. Veronika žvaliai sukosi. Jei pradžioje ir ne taip sklandžiai ėjosi, bet vyrai pamažu įsismagino, ir jos pavasarį apmesti planai vykdėsi kuo geriausiai. Gužas, žmogelis, baigė nusimušti nuo kojų. Mažiausiai du kartu per savaitę jis leidosi į miestą ir girgždėjo atgal pilnu vežimu. Visi darbai gulė ant jo sprando. Dukteris tvirčiau paspaudė, nes pasamdyti nebuvo iš kur tokiu metu. Ir jaunąją lepūnę įkinę nepaisydami, ar jai tas patinka, ar ne. Kai darbymetė visiems, tai jau nebėra kada vaipytis ir kaitintis saulėje.

Tokios vasaros čia niekas neatsiminė. Ir gerai padarė senasis eigulys Baikštys numirdamas. Jam tai būtų buvęs peilis po kaklu.

Buvo poilsio valanda paunksmėje senos, skarotos eglės. Ant samanų kilimo, tarp gailių,

vaivorų, nusipylusių stambiom aksominėm uogom. Tarp kadugių grakščiai nusmailintų kūgių. Klegesys ir šūkalojimai ir posmas be pradžios ir galo, išvirksčiu grauduliu pamuštos dainuškos:

Vainikėlis buvo dors,
Išnaudojo zimagors —
Kur aš vargšė dabar pasidėsiu?
Kur aš vargšė dabar pasidėėėsiu?..

Paskui iškrinka ir užlieja pievas, takais ir ežiomis traukdami nakvynės į daržines, į pašiures, į klėtis. Ant tilto sustoja būrys ir ilgai nesutaria.

— Eime. Negi reikės prašyti kaip davatkos, kad susimylėtum?

— Šalto alaus po buteliuką. Ata ta ta, tai atsigausim. Ant kalnelio Veronikos krautuvė. Iš kur eitum, iš visur ji matyti, ir taip sunku pranyrinti pro šalį nejučiom.

— Kažin, ar beturi alaus? Vakar sausai nusunkėm.

— Parvežė. Kinkėsi arklus ir lėkė tuojau pat.

— Alus tai gerai. Tik pamislijus, vėsiau daros. Tik kad jūs tuojau degtienės. Tai rytą galva kaip samanų prikimsta.

— Kam tau galva? Ne raštininkas. Ir su savaimė griovį gali kasti.

O ten, po medžiais, rūksta dūmelis, ir vakarienė gudriai ruošiamą. Palapinės jau arčiau žmonių. Jau jie išėję iš gyvatynų, ir, kai dainuoja vakare, tai linksta juodalksniai ir krūmai skiriasi. O mergos prisimelžia rankoves ir pieną sukošia į kiaulviedrius besiklausydamos. Milė erzino Tugaudį, kad pasirinkianti studentą iš anos brezentinės būdelės ir rudenį išbėgsianti į miestą. Buvęs policininkas tuomi netiki, nes kam studentui mergina iš miškų. Kur jis dėtų, patsai dar tik pūkais teapstagaravęs? Bet nerimą vis tiek kelia. Moterim niekad nepasikliauk, nes nežinai, ką ji mano ir ką sumanys ryt. Petras tai gali patvirtinti. Petras dėl to ir paliko senas stuobrys ir visai nesigrauzia. Ir Každaila panašus, tik tas jau kitoks daigas. Jo liežuvis su trimis mazgais ant galo. O prie Veronikos, gyvatšnapis, jau per daug aiškiai taisosi. Užsikurs sau pirtį kada nors. Motera nuleidžia per akis tik savo krautuvės labui.

O kad Tilius nebesilanko, tai Gužienė patenkinta. Gana vedžioti mergiščią bernui, kad ir tokio Doveikos. Jos laukia kitokia dalis. Moterukė išmano reikalus ir užuodžia, iš kurios pusės vėjas pučia. Ką darys Agnė su plikabambiu, ir kur jis dės ją, kai neturi nė vietos galvai priglausti? Išvėtyti pelai, daugiau nieko. Tai geriau neįsileisti per toli. Kiek toli jaunųjų nueita, ji neturėjo kada apsvarstyti. Bet, jos manymu, ne toliau, kaip dera. Ir antroji taip pat su tuo susiuosčiusi. Vaikinas padorus, bet lygiai suskis ir be tarnybos. Jei gaus, kad ir tą pačią, tai kita kalba bus.

Kodėl Tilius nebesirodo? Kas atsiliko? Agnė pralaukė ant tilto jau ne vieną vakarą ir ašarodama parbėgo ir blaškėsi lovelėje iki aušros. Kas tau, ko nemiegi, ko šniurksi nosimi, lyg krienus brazduodama? Sesuo nieko nežino. Ji apskritai viskuom patenkinta, ir svarbiausia jai — tai gerai išsimiegoti. Agnė geriau eitų klėtelėn, bet visi kampai griovkasių užsėsti. Nieks jos ir neleistų. Motina budresnė pasidarė, kai tiek svetimų vyrų šmeižiasi pasaliais. Girtuoklių, keikūnų, tvirtų darbininkų iš viso pasviečio. Kiti net kalba kažin kokia tarme ar žemaičiuodami, ar taip kaip tiltą stačiusieji meistrai.

Jai rūpi vis dėlto klėtelė. Tilius galėtų ateiti kada nori, ir jie praplepėtų iki vidurnakčio, sau ant lovos susėdę. Och, ant tos lovos... Ant tos pačios. Kai daužėsi perkūnai ir žaibai akino, prasiverždami pro plyšius ir pro uždangstyta langelį. Tokios nakties jau niekad nebesulauks. Jai darėsi graudu, kažin kaip gūdžiai liūdna ir ilgu, prisiminus aną nuostabiąją naktį. Kas ją taip veikė, ir kodėl ji vis grįždavo atgal ir mėgindavo sukauptai iš naujo išgyventi? Ji to sau negalėjo išsiaiškinti ir nerado žodžių kitiems pasiguosti.

Bet jis tikrai galėtų ateiti. Ir būtų taip kraupiai miela laukti žingsnių dar toli, dar vieškeliu, o gal net tiltu einant, bet jau skiriamų iš visų kitų žingsnių. Jis neitų pro vartus ir neitų per kiemą. Jokiū būdu. Pro sodnelį, iš daržo pusės, lengvai praskirdamas sėklinių burokų ir pupų virkščias. Jis taip apeina, ir prie langelio. Ne, nereikėtų nė pabelsti, nes ji nemiegotų ir jau stovėtų prie durų įsitempusi ir virpanti, pasiruošusi skląstį atsklęsti. Nė to nedarytų. Kam skląstis, jei vis tiek reiktų įleisti?

Na gerai, tegul laukia. Bet, kai ateis, tai taip gaus, kad atsimins. Už tą jau ji nedovanos. Tegul žinos. Neįleis į klėtelę, ir tiek. Ak, jei ji ten gulėtų! Paskui ji pagalvojo, kad duris vis tiek vertėtų laikyti užšautas. Juk gali atsitikti taip, kad, durims prasiverus, ant slenkščio stovi koks nepažįstamas. Didelis, juodas kaip čigonas griovkasys. Rankos jo tai nelyginant žagrės verstuvės. Vienas toks andai nusipirko butelį degtienės ir su plaštaka pokštelėjo per dugną. Rodos, visai lengvai teuzgavo, o

kamštis su trenksmu šovė į lubas. Tai jeigu toks įsirauna kamarėlėn? Ar tu besuspėsi prisišaukti pagalbos. Toks tai jau griebtų abiem baisiom rankom nė neklausdamas. Taip jau jie įpratę, tie griovkasiai.

Tilius tokį turėtų vietoje užmušti. Ir jis tą padarytu beregint. Jeigu jau už tai, kad bandė tik pabučiuoti ir dar dorai nė nespėjo prisiglausti, taip sudirbo tą vargšą, kad net pagailo kitiems. Tai ką jau čia. Na, tai ir žinotų. Tokio rudnugario niekas ir nesigailėtų. Bet ten tai tikrai nuostabūs dainininkai. Atrodo, jog jie nieko kito ir neveikia. Tik dainuoja. Dienomis gal ir dirba, bet kada jie miega? Iki vėlumos kas naktį. Tas, kurs plonai ir aukštai užgriebia ir kurio balsas ilgiausiai virpa posmą baigiant, turėtų būti geltonplaukis, aukštas ir lieknas kaip pušėlė skynime. Kitas jau tikrai stambesnis ir tamsia kudla. Tasai, kurs storai ir lyg būgnas dudena. Ar tai tik nebus jiedu, kurie andai lankėsi krautuvėje ir prisipirko visokių valgomų dalykų? Kelnės jų per trumpos būtų, ir baisiausiai įdegę saule, bet žvalūs ir kiekvieną žodį palydi, išsišiepdami iki ausų. Jeigu toksai netyčia įsmuktų tarpdurin, tai gal ir nebūtų baisu. Bet su Tiliu jam vis tiek nevertėtų susidurti. Nepadėtų nė peilis, pasietas ant diržo odinėse makštyse.

Ji dar prisiminė tetos apsilankymą. Tada tai buvo juoko. Nors namiškiai už tai jos vos neužengė. Ko ir norėti iš tetulės — moteriukė gera, ir tiek. Bet kam ji atsivežė kavalierių, lyg viena pati nebūtų kelio radusi? Kelią gerai žino autobuso šoferis. Jam tereikia pasakyti, kur nori išlipti, ir viskas. Tačiau tetulytė velnių užėdusi. Ponas Mečislovas išžiūrėjo Agnės nuotrauką ir mirtinai užsigeidė ją pačią gyvą pamatyti. Pamatė. Bet kad neatvėso pamatęs, tai tikrai keista. Ji juk nė kalbėli su juom nenorėjo. Panele Agne, panele Agnyte. Panelė ir panelė. Koks jo kvailumėlis! Kodėl Tilius jos nė karto taip nevadino? Tilius nieko jos nė neklausė. Pasiėmė, kas jam reikia, ir viskas. Tiesa, ir Tilius toks pat iš miško ir balų zimagoras, bet tokio reikia gerai paieškoti. Jau geriau toks, negu nusaldintas miestelio ponulis. Ką jis ten veikia per dienų dienas, taip ir neaišku jai. Gerai, kad vargonininkas. Paspau do sekmadieniais savo armoniką, užsikoręs ant višku, o ką daugiau? Bet duoną, sako, baltą valgą. Parapija turtinga, tad nupeni savo paršą. Klebonas irgi esąs geras. Teta viską ištroško motinai jau anąsyk. Motina viską mintinai išmokusi. Tik klausykis.

Teisybę kalbant, nėra jau jis toks bjaurus. Mandagus ir aprintas gerokai. Kakta jau blizga kaip užkulas, bet už jos tėvą vis tiek dar jaunesnis. Žmonos užsigeidęs jaunikaitis. Jaunos, gražios žmonelės. Tik kodėl jau ji turėtų būti toji jo žmonelė? Lyg jų turtingoje parapijoje su gerais klebonais nebėra jaunų merginų? Yra, yra, kaip nebūsią — tvirtino krikštomočia. Ir labai daug — mergelės ten kaip naudatos, geroje žemėje pasodintos — iš lysvių virsta. Bet širdžiai nepasakysi, iš kokios parapijos. Ji užsigeidžia būtinai tokios, ir jau baigta. Taip atsilikę ir su ponu Mečislovu. Tekėti tuojau jis dar nespiria. Dar palaukti esą galima kokį pusmetį. Kiek ji tada turės metų? Ogi aštuoniolika. Aštuoniolika pilnų metų! Na, tai ir būsią patsai laikas. Jau toks rūpestingumas tos krikštomočios, lyg ji savo tikram sūnui pačią rinklų. Rinkit, rinkitės, o kas jai?

Agnė nubėgo ant tilto ir laukė. Motina atėjo ir parsivarė namo. O Tilius nesirodė. Ji taip jo laukė. Taip, kad sauso medžio tilto sijos galėjo susprogti ir pražysti iš to ilgesio.

Ir dar keletą dienų po to.

Ir dar savaitę.

Jis atvažiavo dviračiu. Nauju, tik iš sandėlio. Atrėmė sienon ir į krautuvę. Agnė puolė, apvertė kėdę ir skaudžiai užsigavo kelį. Ją paėmė staigus pyktis, jog būtų galėjusi išbėgti lauk ir, pagriebusi aštrų peilį, supjaustyti padangas to naujo dviračio. Kas, kad jis naujas ir taip blizga, jog net dantys šimpa. Jeigu jis toks begėdis, tai ir ji nesirodys...

— Sveika, Miliute! Kad sugražėjusi, kad susitaisiusi. Iš akių matosi, kad didžiai laiminga.

— O tu tai jau nepasakysiu, kad būtum sugražėjęs. Vis juodesnis kasdien, kaip juodalksnio žieve nutrintas, — gražiai atsipasakojo Milė.

— Ką aš, vargdienis, Doveikos bandininkas? Iš manęs ir nėra ko norėti. Užtat Tugaudis tai jau kaip barsukas rudenį. Plaukas lik blizga, brauk, kaip nori: paplaukiui ar prieš.

— Liurškale. Giedok sau sveikas.

— Ar ne teisybė? Duok alaus kokį lašelį, baigiu į kempinę sudžiūti.

— Matau, kad baigi. Pagirios bene?

Milė žvanginosi su buteliais. Klaptelėjo atlaužiama kamščio viela. Tilius rijo alų taip godžiai, kad net už sienos girdėjosi.

— Iš kur čia pagirios, kai žmogus kojų nebepakeli.

— Taip jau Doveika numitino? — šiepė merga.

Jis nusipirko tabokos ir, sukdamas cigaretę, brazdino popierėlį.

— Ne tai. Bet visokie rūpesčiai. Dviratį mat papirkau.

— O ko nėjai kanalo kasti? Dviratį per dvi dienas būtum uždirbęs. Pinigus mėžia mėšlakabėm šakėm. Nespėja nė pragerti.

— Pasakos. O jūs tikėkit, kuo kas giriasi.

— Petras tai vis apie tave perkalba.

— Taigi, Petras, — jis pabaigė alų ir pastatė tuščią butelį ant prekystalio. — O kur Agnė?

— Buvo ką tik čia.

— Nuje. Išbėgo. Reikės ir man judintis. Buvau mat pritrūkęs taboko.

Agnė jau buvo lauke ir apibėgusi namo kampa, kai cvanktelėjo durų varpelis jam išeinant.

— Va,— pasakė Tilius, staigiai atsigręždamas. — O aš tavęs visur ieškau.

— Kur tu manęs ieškai? Aš juk ne Basiuliškėse gyvenu.

— Tu ant kalnelio, pas savo mamytę. Aš čia, matai, ir ieškau.

— Aš einu pas eigulį, — tarė Agnė, paėjėdama pora žingsnių keliuku.

— Ką tu ten pas eigulį? Pokaičio miega dabar visi.

— Man reikia, aš ir einu.

Ji vėl pasistūmė kelis žingsnius ir sustojo vidury kelio. Tilius pasiėmė savo dviratį.

— Aš tave pavežčiau. Bet nėra kaip. Geriau tu mane palydėk.

— Nenoriu.

— Nagi luo pačiu noru. Ek, tu kaip erškėtrožė.

— Kvailys koks, — ji apsisuko staigiai ir pasileido eiti. Turbūt pas eigulį? Bet iš to greitumo žengė priešingon pusėn.

— Palauk. Neskubėk taip.

— Neturiu laiko.

— Užteks laiko. Pasikalbėkim.

— Tai kalbėk, jei nori.

— Čia nedrašu. Tavo motina žiūri pro langą ir jau dairosi kokio pakabesnio daikto. Išbėgs su kočėlu ar šluotražiu ir kad pasius aižyti mano kaulus. Tai rimtai pyksta tavo mama?

— Rimtai. Ir aš pykstu.

— Abidvi. Vaje, kaip žiauru.

— Nėra mamos, nesibaidyk. Darže ji, už klojimo, ir nemato tavęs.

Tilius judino savo dviratį po centimetra, po sprindį. Jis judėjo pamažėle, žingsnis po žingsnio. Agnė nejučiom buvo ranka uždėjusi ant vairo ir su dviračiu slinko kartu. Kaip ranką, taip ir kojas statė nejučiom. Jie leidosi nežymiai pakalnėn.

— Tai tu labai ant manęs užsirūstinusi?

— Žinoma, labai. O ką tu manai, kad ne? Tu tikrai... — Ji pakėlė galvą, ir jos akys buvo arti ašarų. Ji kramtė lūpas ir tvardėsi, kad neišlietų viso skundo ir priekaištų viena srove. Ji jautė, kad taip būtų negerai. Jos šnervės išsiplėtė, skruostai užraudo. Ji buvo graži ir gaiviai švelni kaip aušros užlieta eglės viršūnė. Vienplaukė ir basakojė. Plono audeklo išaugtine suknele su gėlytėmis. Aštuoniolika savo amžiaus vasarą.

Tilius prispaudė jos ranką.

— Agne, vaikeli. Argi taip reikia?

— Vaikeli... — mėgdžiojosi piktai, beveik kukčiodama.

— Kas čia blogo?

— Nieko.

— Ir aš taip sakau.

— Begėdis.

— Velniai žino. Jau tu kaip šarka. Ar kad neatėjau?

— Tu jau visai nebeateini. Tu jau eini turbūt kitur.

— Kur aš einu?

— Nežinau kur. Gal pas Julę įjunkai? Ir man vis tiek. Gali sau.

— Julė vestuvėms ruošiasi. Pati sakei. Ir kad mus abu kvies, — jis atgavo dvasią, išgirdęs

Julės vardą.

— Galėsi vienas linksmintis. Manęs nebus.

— Iš kur ten linksmybės, jei tavęs nebus.

— Apsieisi. Kaip apsiėjai aną vakarą.

— Kurį vakarą?

— Kai Monika buvo pas eigulį. Prieš laidotuves.

— Buvau turbūt pavargęs... Kasiau duobę kapuose. Ir grįžau jau sutemus. Sunkus tai buvo

darbas, nemanyk.

— Ne tu vienas. Ir kalvis kasė.

— Tiesa. Ir kalvis. Bet abiem užteko. Kiti nė iki vidurnakčio nebūtų spėję. Duobę išvertėm tokią, jog baisu patiems pasidarė. Su visa troba senelį galėjo palaidoti.

— Gerai. O kitą dieną? Kas vakaras duobių nekasei.

— Žinai, kad ne.

— Tai ką veikei?

— Ar darbo trūksta pas Doveiką? Dabar jis taip pradėjo spausti, kad, išmanytų, du kailius nunertų. Praturtėti užsimanė senatvėje.

— Nerekėjo visiems metams sulygti. Galėjai eiti kasti. Būtum pas mus gyvenęs. Būtum...

— Kur jau ten. Gužienė širsta ant manęs.

— Bet žinai kodėl?

Ne taip jau dabar svarbu kodėl. O jei ir žinojo, tai šiuo metu jam viskas rodėsi kitaip. Viskas kitaip, negu buvo pavasarį. Kaip buvo prieš savaičių keletą. Prieš porą savaičių. Jis skaičiavo mintyse laiką. Tos dvi savaitės buvo susisukusios ir susipynusios, lyg viesului perėjus per rugių lauką. Ir ledai, ir liūtis, ir baisus, nirtulingas vėjas.

— O taip maloniai žiūrėdavo į mane.

— O dabar nebenori, kad su tavim susitikčiau.

Tilius nuleido galvą, lyg nuolankiai sulikdamas su visom jį užgriuvusiom bėdom. Mergaitė — priešingai kietai ir ryžtingai tarė:

— Bet aš noriu, Tiliau.

— Agne, vaikelis...

— Tu pats vaikelis. Aš ne vaikelis, jei mane nori išleisti už vyro.

— Jau? — jis sukľuso ir pagyvėjo. — Jau ir vyrą tau surado? Ar tik ne tą patį, kuriam tavo nuotrauka labai patiko?

— Tą patį, — patvirtino Agnė.

— Žiūrėk.

— Tu ir nežinai, kad mano krikštomočia buvo atvažiavusi.

Iš kur ten viską žinosi, kai ir be to esama įvairių bėdų.

— Ir tą jaunikį buvo atsivežusi. Aš laksčiau kaip beprotė paupiu, tavęs ieškodama. Man taip tavęs reikėjo.

— Net ir jaunikį? Smarki tavo tetulytė ir labai veikli.

— Ar užginsi jai?

— Vežios, vežios ir tave kurią dieną išsives.

— Aš ne avelė, kad vežtųsi kaip į turgų.

— Ne, tu labai šauni. Ir tokia graži, kad visi pradės dėl tavęs kazoką šokti. O kaip jis atrodo?

— Kaip šventas Juozapas su rykšte rankoje. Tik be barzdos.

— Su akiniais?

— Be. Gal dar nežlibas? Tik prieš tave kaip žvirblis.

— Lengva duona. Ir tu, Agne, pyragą valgysi ir arbatą gersi kiekvieną rylą. Miegosi sau iki priešpiečių, vartysies pūkinėse duknose. O ponas vargamistra tik glostys tavo veidelius, tik rankes baltas bučiuos ir sakys...

— Nieko nesakys. Tu tik išsigalvoji. Manai, kad taip ir būtų?

— Taip ir bus. Tokių jau esu prisižiūrėjęs. Kai dar mokiausi, tai matydavau mūsų muzikos mokytoją, kurs kartu ir vargonininku buvo bažnyčioje, kaip jis puošdavosi. Ūsai suraityti ir pritepti kvepiančios mosties. Gi rankos, tai nežinau, ką su tokiomis galėtų daryti? Pirštai ilgi ir ploni nei grėblio dantys.

— To irgi ploni pirštai.

— Nu matai. Jie pirštais turi mikliai darbuotis, spaudydami klavišus, visokias mandrias melodijas išraitydami. Juk tai ne štukos. Jei man reikėtų, tai tik sulaužyčiau vargonus, ir vis tiek nieko neišeitų. — Tilius atkišo savo rankas ir, kratydamas ore, apžiūrinėjo.

— Tu ir šonkaulius moki sulaužyti. Su tokiom rankelėm, — pastebėjo Agnė, anaipol nepasipiktinusi berno didelėmis rankomis. Ir savo smulkiu pirščiuku vadžiojo jo delną, jo juodas ir kietas nuospaudas, supleišėjusias ir žemių prilindusias.

— Kokias Dievas davė, su tokiom ir vargstu. Ne visiem juk lemta ponauti. Reikia ir juodnugarių. Va ar nemėginau ir aš pasidaryti lengvaduoniu? Ir kas iš to išėjo? Nieko neišėjo ir nebeišeis. Ir gerai. Nudainuosiu kaip tavo pusdėdis Petras savo amželį, ir po manęs. Kas man belieka?

— Senis, žinoma. Kas tau belieka? — ji staiga pakėlė akis ir įsispyrusi žiūrėjo į jo veidą, lyg siekdama pati tiesiogiai sugauti jo žodžių tiesą ir pasisavinti ją sau. Į didelį, stambų, vėjo sutaršytais ir saulės nublukintais plaukais, prineštais šieno pabirų ir sulipusiais nuo prakaito. Aukšta kumptelėjusi nosis, virs jos suaugę antakiai ir statmena raukšlė tarp jų, kai nutilęs mėgindavo surikiuoti mintis. [dubę žandai jo tamsų veidą darė pailgą ir prakaulį, lyg sukaltą iš lentų, ir sendino retai skutamos barzdos ražiena, pridulkėjusi ir teišplaunama tik šeštadienį pirtyje. Jis nuleido akis ir pasviro, stebėdamas sudžiūvusio purvo dėmelę ant savo dviračio blizgančios geležies. Ją nušluostė ir atsitiesė. Ūmai jo širdis apšleikšto, ir pasidarė sunku plepėti niekus. Ir dalinti save į kelias dalis. Jis viską žinojo, o mergaitė nieko. Ir ji tikėjo viskuom. Jis galėjo megzti istorijas ir painioti ją vis giliau. Jeigu taip iš karto ji būtų prapliupusi ir išdėjusi viską. Taip būtų buvę geriau. Jis to ir laukė, jis to ir bijojo, bet šitaip daug geriau. Iš tikrųjų, kur jis ėjo? Ir kaip jis mane susitvarkyti? Jis nieko nemanė ir nieko neturėjo savo apgynimui. Jis plaukė ant skiedros, o visi kiti buvo vėjas, srovė ir sūkuriai. Jis plaukė nesipriešindamas. Jis plaukė pavandeniui. Kur kitur begali nuplaukti skiedra? Jis gėdinosi savęs. Jis niekino save ir buvo toks menkas ir smulkus prieš ją. Bet mergaitė to nežino.

— Agne, Agne! — šaukė motina pašaly, ranka prisidengusi nuo saulės.

— Šaukia tave.

— Aš tuojaus!

— Valgyti! Greičiau! — plyšojosi balsas iš kiemo.

Ir toks nebepažįstamas tas balsas. Ar ji taip šūkautų, jei duktė stovėtų ant kelio su vargonininku? Ne. Juk anksčiau nešaukdavo ir su juom. Buvo gera Veronika. Visą žiemą jie taip kalbėjo ir gyrė. Ir negi jau ji pasikeitusi? Nepasikeitusi. Bet vaikai auga. Mergaitės staiga iš po nakties pasidaro kažkokios nebesuvaldomos. Jos kariasi kaip vijokšlis ant pirmo pasitaikiusio stiebo, virpčio. Ant tvoros statinio.

— Matau, kaip rūpinasi tavim. Laikas jau ir man.

— Kada ateisi?

— Kai tik galėsiu. Ir ateisiu...

— Aš jau einu...

— Iki, Agne.

Nebeklausdama ir nebeatsigręždama ji nuėjo. Atsiskirti jai visada buvo sunku. Bet ji ėjo ir neatsisuko, ir nepamojavo. Ir jam dėl to pasidarė nejauku, lygiai taip kaip grįžus iš daboklės ir atkeliavus čia. Tada pavasaris tvino ir siautėjo visu įniršimu. Patilte grūdosi popiermalkės.

Ar jam nevertėjo su jomis nusigrūsti kartu? Tada, kai dar buvo vis tiek, kurion pusėn pasileisti. Bet kažin, bet kažin?.. Ne, tada jau nebebuvo vis tiek kur. Jis gi puikiai atsiminė dieną, kai traukė iš namų su skalbinių ryšuliu, pamautu ant pagalio ir užkeltu ant peties. Tada jau jis buvo plėšomas ir kedenamas gaivališku vėju, ir nerimą nešėsi glėbyje kaip motina kūdikį, kaip varginančią ir neįkainojamai brangią naštą. Kaip svaiginamai tvoskė miškas ir koku ošimu jį pasitiko tik įžengusį ir išsitiesusį kalnelyje po pušim. Jis ėjo kaip į šventę ir šventišką pakilimą gabenosi širdyje. Ten, svetimuose namuose, jis numetė jį ir pasiliko.

Jau tada jį vedė nujautimas. Jį traukė miškas ir kelias per jį, artinantis prie saulėtos aikštės su keleta sėdybų. Be jokio išskaičiavimo jį buvo pasirinkęs. Rinktis jis neturėjo iš ko. Ir anksčiau ne kitaip yra buvę. Nieko beveik, jei neminėsime tokių smulkmenų kaip apsistumdymas šokių vakarėlyje. Jaunystę leido nežinojime. O net rankai pakelti ir jai nuleisti reikia patyrimo.

Nuorūka susivėlė kelio dulkėse ir paliko smilkti, iki sudegs. Ir jis sudegs taip pat. Bet kol sudegama, kol virstama į pelenus... Kas dar nutinka per tą tarpą? Jis pastatė dviratį ir nudūlino kiemu. Jis parsinešė nuovargį ir nors valandėlę taikstėsi prikristi ir nusnūsti. Rodos, vėjas buvo įsikęs į kiemą ir nušlavęs viską į pašalius. Šeimyna miegojo, sukritusi savo guoliuose, išnaudodama trumpą pokaičio pertrauką. Dar visa pusė dienos. Dar daug prakaito nulašės iki vakaro.

Ir tačiau jis jautėsi sekamas ir, prieš įnerdamas daržinėn, atsisuko. Monika stovėjo priebutyje ir kilstelėjo ranką, siūsdama bučinį oru. Ji tikriausiai žinojo, ir kur jis buvo. Ji galėjo sekti iš savo kambario kelią ir aukštumą anapus upės. Jei ji tik to norėjo.

Jis neįstengė nė užmigti, nė aptvarkyti savo minčių. Ir grimzdo vis piktesnėn klampynėn. Jis smuko iki juosmens ir, keldamasis ir besiramstydamas alkūnėmis, išvoliojo didelius klastingo liūno plotus. Jis turėjo šokti ir vienu šuoliu išsinešti iš tos vietos. Kodėl jis pasiliko ir kodėl neišėjo prie upės?

Būtumei gyvenęs pas mus. Būtumei... Tai Agnė taip sakė. Ji tikėjo gyvenimu. Ji tikėjo meile. Ji pati mylėjo. Kas jai pasakys, jog yra kitaip? Ji pati turės visa tai patirti. Nusivilti, prasikeikti. Ūkai aptemdys jos akis. Bet ji išliks. Su savo šypsena, su taja nepalyginama giedra ir pavasario saule akyse.

Saulė pakyla ir nusileidžia. Basiuliškių vienkiemyje taip neišpasakytai tylu. O vieną dieną viskas susijauks, ir istorija pasibaigs negražiai.

Mintys trūko, plaišiojosi. Kaip ir kuom pasibaigs, ar ne vis tiek? Kas nors turėjo primesti savo valią ir vestis jį. Jis sekė klusniai. Jis drebėjo iš baimės ir iš to baisaus patirčių antplūdžio gausos.

Jau šūkauja. Jau kyla žmonės ir gyvuliai. Per kiemą atšlepsi naginės.
O kur dar vakaras!

DVIDEŠIMT ANTRAS

Prie visų darbų prisidėjo begalės naujų, artėjant šventei, kasmet tuo pačiu laiku atsibūvančiai senoje parapijos bažnyčioje. Tarpmiškės liaudis ketino parsivežti savo gimines ir geradarius ir gražiai pasivaišinti, kaip būdavo daroma nuo seno, kaip to laikėsi tėvai ir seneliai anais geraisiais, ramiaisiais laikais. Pjūties įkarštyje reikėjo surasti vieną ir kitą valandžiukę ir apsikuopti. Bent jau muses žalių šakų šluotomis išvyti iš kamarių ir seklyčių. Užraugti alų, sudoroti paukščius, iškepti ragaišius ir visokių mėsų puodus išvirti šaltienai. Ir visa tai ištaikyti, kad nesugestų tokiam laike kaip liepos pabaiga, kada nuo karščio ne tik rugiai išbąla, bet ir žirnių ankštys, dar dorai nesustembusios, pradeda barškėti.

Kurgi Tilius ruošiasi? Kaip? Kada apylinkė plati suvažiuoja ir tiek pramogų vietoje, jis pasibaudęs kitur. Jis daug neatsikalbinėjo, nesvarstė ir tik pasiprašė pinigų iš šeimininko. Brolis parašė laiškėlį, kuriame priminė, kad motiną reiktų pasveikinti jos vardo dieną. Ar jis taip užsiėmęs, kad visai užmiršęs namus ir saviškius? Ar jam taip esą gera, kad kitų vargo nebenorįs prisiminti?

Ir pakeliui jis rinko daiktą, kurį galėtų nupirkti ir padovanoti motinai. Ir, kaip visada jam tokiais atvejais nutikdavo, nieko neišrado. Ir ne vieta buvo gudravimam — pakeliui jokių parduotuvių. Jis tegalėjo niršti ant savęs ir dar didžiau veltis savo išsiblaškyme ir netvarkoje. Jis nebeatsekė pradžios ir kartais nebenutuokė, kuria linkme driekiasi vejamas siūlas. Bet kamuolys augo,ėjo didyn, stornų ir riedėjo. Kaip sniego gniūžtė pakalnėn, atplėšianti ir priimanti savin sniegą, šapus, senus lapus ir šakeles. Jis riedėjo. Įgaudamas didesnę svorį, greitį, jėgą. Kur?

O nuolydis gal baigiasi stačiu skardžiumi. Ir svaigsta galva, pažvelgus apačion. Argi jau taip bloga — klausė savęs ir lyg gniaužė alsavimą, tikėdamasis išgirsti kad ir silpniausio atsakymo aidą. Jo nuotaika kito su kiekvienu rato apsisukimu. Jis tolo nuo kažin ko ir iš kitos pusės lyg artėjo, artėjo.

Jį baugino toji taip gyvai įsivaizduota padėtis, jog nebėra į ką atsiremti. Tai buvo graibstymasis tuščiais mostais ir vis nesugaunant virš galvos besisupančios liaunos, lankščios šakos. Nejaugi namie jo laukia netikėtumas? Ir brolis jį tam tik ir išsikvietė? Jeigu taip, tai geriau — jis sulėtino spartą, dairydamasis į šalis, kur parankiau būtų nusėsti ir pasilikti. Kad ir po tais medžiais, po tomis eglėmis alpinamai įkaitusiam žalumom dvelkime. O jeigu taip, tai geriau negyventi. Atsizadėti to, ką turėjo. Ne, tada juk nieko nebelieka. Ir negalvoti. Jis lėkė netrukus po to kaip pašėlęs, tarsi vienu matu ketindamas viską sužinoti ir išsiaiškinti.

Jis troško palengvinimo savo širdžiai.

Ir tokia maža, tamsi ir žema pasirodė gimtoji troba po aukštų ir erdvių Doveikos namų. O namiškių nušvitę veidai ir žalumynais nukaišytos sienos, ir nušveistos grindys, ir padengtas stalias jam, vyriausiam broliui, vyriausiam sūnui, motinos vardo dieną.

Jis norėjo nejučiom jos rankon įsprausti suglamžytą pinigą.

— Nespėjau. Nesugalvojau, ką jums nupirkti. Paimkit, mama.

— Kam čia? Nereikia. Mes išsiverčiam, ačiū Dievui.

Kratėsi motina visom keturiom. Kam jai pinigai, kam tos dovanos, kai priešais sūnus toks didelis, toks tvirtas, toks... Ji tegalėjo apsiverkti iš laimės. Nieko daugiau ji nenorėjo.

— Mama, kodėl jūs? Paimkit... — jis nesumojo, kaip pasiteisinti, kaip atsiprašyti. O pinigas drėko jo pirštuose. Bjaurus, riebaluotas, tūkstančio rankų prakaitu sulipęs. Šimtą kartų prakeiktas, apverktas ir išbučiuotas.

— Pravers pačiam, pravers.

— Dviratį naują pirkęs, — įsikišo ir brolis į piniginę bylą. — Tai negali švaistytis taip.

— Ką tas dviratis.

— Nu, vis tiek. O sakai, apsisitėjai vietoje iki metų galo?

— Pasilikau.

— Gal ir geriausia. Jei tik nesunku?

— Kol kas spėju. Prie kanalo jau tikrai nebūtų lengviau.

— Bet uždarbiai tai geri. Ir man rūpėjo, tik nėra kaip žemės palikti.

— Neilgam. Vasara pasibaigs, ir po uždarbių.

— Tas tiesa.

O ar taip viskas pas Doveiką ir yra, kaip sako? Ir elektra, ir telefonas, ir namas įrengtas visai kaip mieste? Taip, beveik taip. Kas taip sakė — nemelavo. Kam, kam, o moterims tai jau tikrai didelė užvada, nes namas ir virtuvė įtaisyta visai patogiai. Broliui knietė pamatyti patį ūkį — jis rimtai ruošėsi ūkininkauti.

— Atvažiuok kada, apžiūrėsi.

— Labai norėčiau.

Gi pačius Basiuliškių šeimininkus visi buvo matę besisukinėjančius turguje. Ką domino ūkis, ką arkliai, kas turėjo reikalų su Doveika, o Tiliaus sesuo svajingai pasakojo apie jo žmoną, kuri esanti tokia jauna, kad jo dukterimi beveik kiekvienas palaikąs. Esanti miestelyje siuvėja, laikanti kelias padėjęjas ir mokines ir naujausius madų žurnalus išsirašanti net iš užsienių. Pas ją tik pirklių žmonos, tokių kaip Melamedo ar Finkelšteino, tesilanko. Ir jaunoji Doveikienė pas ją siūdinantis. Ir graži, ir turtinga. Kas jau turi, tai turi — visko per daug.

— Tik aš nesuprantu, kaip už tokio seno tekėjo.

— Už turto, ne už senio, — pataisė ir paaiškino brolis.

— Ką jau tu išmanai?..— suniekino sesuo. Metais gal kokiais tik vyresnė, bet į brolių tebežiūrėjo kaip į vaiką. Jei Tilius kalbėtų, tai suprantama. Bet šis nesileido į kalbas.

Jaunasis, lyg keršydamas seseriai už nuolatinį jo vyriškumo įžeidinėjimą ir panieką, neužsileido, tikėdamasis brolio paramos:

— O kas jai tas senis? Ar jaunų vyrų trūksta mūsų krašte? Įsitaisys tekį sau parankiui, ir tu jai galėsi pašvilpauti.

— Nujau, nujau, ar taip galima? Juk prieš patį Dievą priesaiką ėmė, ir jis jai vyras, ir jį turi gerbti ir šėnavoti, — tramdė jaunuomenę motina.

Vyriokas paraudo ir pyktelėjo ant Tiliaus. Jis jau tikrai jį galėjo paremti. Šiuose reikaluose, be abejo, jis ši tą daugiau žino. Sesuo irgi manė, kad Tilius čia daugiausia galėtų pasakyti. Bet jis atkakliai tylėjo.

Po to jie ištraukė bažnyčion. Sutiko eibes pažįstamų. Suko ratu aplink turgaus aikštę ištrupėjusiu, nelygaus dydžio cementinių plytų šaligatviu. Ir žmonės, ir aikštė, ir varpai iš ankštų bonių dvelkė kažkuo tolimu ir primirštu. Tartum po daugelio nebuvimo metų jis atrado viską savo vietose, tik spalvos jau apiblukusios ar sutirštėjusios ten, kur jų jau beveik nebebuvo likę. Tik šešėliai perstatyti ir kontūrai netekę aštrumo. Taip gal jaučiasi grįžę iš tolimų kraštų, palikę svetur didelę dalį savo gyvenimo.

Ir jis paliko. Kažin kas buvo nugrimzdę jame kaip anie prarastieji metai. Ir dar dabar tebegrimzdo lyg sunkus akmuo į skystą liūną.

Jis susidūrė su Špicu, išvirstančiu iš kirpyklos, su tuo stamantriu vyruku, vadovavusiu miško darbams. Nieko ypatinga tame — Tilius tik šyptelėjo ir buvo pasirengęs sustoti ir pasikalbėti draugiškai. Kada tai visa buvo? Seniai, seniai... Kaip viskas seniai yra atsibuvę — pavasaris, muštynės, daboklė. Ir kaip visa tapę nebereikšminga, kaip likę toli praeity.

Jis taip troško palengvinimo savo širdžiai. Ją taip traukė sunkus akmuo. Pamažu, atstangiai, bet užtikrintai. Ir patsai, pikto lėmimo vedamas, atsirado čia, kad iškeltų švieson savo keistai susiklosčiusią buitį.

Paskui jau sename kiemelyje, kur medžių šakos gožėsi ant pastogių, mesdamos prietamą į seklyčią, kur buvo taip jauku ir tylu. Jie sriūbčiojo alų, atvėsintą šulinio vandenyje, ir pasakojosi — tiek daug norėjo išgirsti susirinkusieji prie stalo, išnaudodami retą progą. Jis apžiūrėjo sesers albumėlį, kur tarp daugelio fotografijų rado ir vieną savaip išsiskiriančią ir krintančią į akį. Ji buvo viename lape su jo, su Tiliaus, nuotrauka, kažkaip giminingai priglausta šalia.

— Tu pažįsti jį? — paklausė mergaitės.

Ji tačiau neišdavė savo sąmyšio. Jis dingo jos įdegusiuose skruostuose, ir blakstienas nuleido tik taip — norėdama kažką geriau įsižiūrėti.

— Toks nieko sau...

— Nieko sau, — įsigrūdo tarpan jaunasis brolis, atsitiktinai nugirdęs, apie ką kalbama ir išnaudodamas padėtį, kad atsilygintų seseriai. — Nieko sau gaidys iš policijos. Simpatija jos...

— Vachmistra Žeimys, — pridėjo Tilius. — O ar jis nieko tau nesakė, kaip jam sekėsi Virsnėse?

— Ne. O kada jis ten buvo? — suklušo mergaitė.

— Velnias, sako, jį ten murdęs balose. Ir gaila, kad nenumurdė.

— Och, tai puiku! Vienu tipu būtų buvę mažiau, — nusižvengė jaunuolis taip smagiai, jog

alus laistėsi iš jo laikomo ąsočio.

Kokie žiaurūs ir pikti jos broliai! O ji tik meilės vedama sudėjo į vieną lapą Tiliaus ir ano nuotraukas. Į patį geriausią lapą, kur iš karto, tik viršelį atskleidus, kristų visų domėn. Bet niekas jai nesakė, kaip tie du vyrai buvo susitikę policijos nuovadoje. Ir kaip pasisveikino ant vieškelio aną saulėtą dieną miškų kaimelyje, prie krautuvės. Tilius ir nesiruošė jai to atskleisti. Bet sesers jis gailėjosi. O buvo į ką pasižiūrėti, į mergaitę, išaugusią ir brandžią, kaip sedula aikštelėje. Ji turėjo šviesius plaukus ir tamsias akis, papuoštas juodais vešliais antakiais. Taip turėjo atrodyti jų motina, tokių pačių metų atėjusi vargo vargti mažžemio kieman. Žemės ūkio mokykloje ji buvo išmokusi ir kaip apsirengti, ir kaip atrodyti patraukliai. Ir dabar toks perkaręs susna pasivadžios ir išnaudojės paliks. Tilius jautėsi pavargęs. Jis nesurado būdo, kaip apsaugoti seserį, tą mielą ir jaukų sutvėrimą, nuo to, kas jos laukia.

Jo nenorėjo išleisti. Namiškiams atrodė, jog per daug anksti jis skuba, lyg bėgdamas nuo ko. Bet grįžti reikia. Jo dviratį apkaišė jurginiais, ir jis leidosi kelin. Monika stovėjo ten, kelio gale, ir jį šaukė. Ji klausiamai jį išlydėjo ankstyvą rytą tada, kai šeimininkas nešė paprašytus pinigus.

Jis važiavo taip, tartum niekad nebegrižtų atgalios. Jis turėjo nors dantimis atsikąsti gabalą tėviškės, nuo kurios tolo su kiekvienu ritmingu raumenų judesiu. Jis tolinosi nuo namų, kur liko artimi ir nesugadinti žmonės. Jie nieko, nieko suvis nežinojo apie jį, apie sūnų ir brolių. Jie vaikiška giedra tikėjo viskuom — ji tebeskleidė spindulius sename panamės danguje.

O ten, ant kalnelio, kur žiemą garksojo galvas nukorę miško vežėjų arkliai, kurie neapsikęsdami sugrauzė visas užtvarų kartis, kur mėšlo krūvos likdavo iš po nakties, vešliai žaliavo veja. Ir vyriokai voliojosi, pasidrėbę ant pilvų, smakrus parėmę kumščiais ir įsikandę smilgas. Cigaretės smilko, įspraustos palūpiuose. Jie sekė mergaites, jas kalbino ir derėjosi.

Vienas toks, apynvirpčio aukščio ir tokio pat plonumo, nublukusiais lyg linai iš po plūktuvės, ant akių virstančiais plaukais, atkakliai rėmė darželio tvorą. Ar tik nebuvo anas tyrelio dainorius, imąs aukštas gaidas ir melžėjoms širdis vakarais gaudinąs? Tas, apie kurį Agnė drįso pasvajoti be baimės ir tik su rūpesčiu, kad Tilius jo neprikultų? Jis juokėsi lyg žiovaujantis arklys, atverdamas pilnus nasrus arkliškai stiprių ir stambių dantų. Ant žolės drybsančių tarpe vienas nenuorama ir nevaleika reiškėsi tuom, kad blevyzgojo ir ževernojo kaip įmanydamas nešvankiau, tartum tyčia kieno papirktas ir atsiųstas drumsti skaisčius jaunimo jausmus. Agnė nebeapsikęsdama pasakė:

— Tas valkata vėl prisistatė.

— Gal pavaikyti muses nuo jo nepraustos burnelės? — paslaugiai siūlėsi patarnauti aukštasis linaplaukis.

— Neprasadėkit su juom, — įspėjo mergaitė. — Jis mums langą akmeniu išmušė.

— O, tai stikloriaus besama.

— Bet Miliutė jam snukį nagais atsakančiai išakėjo, — atsiminė ir Tugaudis anuos laikus.

— Bet Tilius kai trenkė jį lauk, tai maniau, jog durys su visom staktom išlėks kartu, — papildė Agnė.

Baltkartis papurtė galvą, išlaisvindamas kaktą ir akis.

— Ar ne per skaudžiai berneliui kliuvo? O kas tas Tilius, gerbiamieji, jeigu galima sužinoti?

Tugaudis ir Milė, lyg susimokėliai kokie, susižvalgė. Ji neiškentė:

— Jau tamstelei kažin ar vertėtų jį sulikti.

Vaikinas nė šiaip, nė taip — gal ir nevertėtų. Jis neturėjo laiko gilintis į smulkmenas. Agnė nuleido rankas. Ji žvelgė per upę vienkiemio link, kur kaip tik tuo metu pasuko dailus vežimėlis. Vieškeliu driekėsi dulkių sukuriai, iš lėto guldami šalikelėn. Tarp medžių šmėkščiojo balti marškiniai.

Jaunuomenė lingavo gegužinėn. Valanda vėliau ir kitu keliu parsidaužė Tilius. Ir sustojo staiga nebežinodamas, ką daryti. Nuo ko jis bėgo ir kur taip pasiutusiai skubėjo? Jis pasijuto lyg perversinęs reikalą. Praradęs neabejotinai mielas ir šiltas valandas ir pataikęs tuštumon. Ten pilna svečių ir jo vieta užimta. Jis turėjo laukti, kol kada sušluos trupinius nuo stalo, ir tada juos surinkti. Ar tik trupiniai tenka nuo anos puotos stalo? Nuo anos? Ne. Ir kas turėjo tokį klausimą kelti? Tik ne jis. Dieve mano. Dalybų perviršis sviro jo pusėn su didžiausiu kaupu. Tik kantrybės, tik susitvardymo sulaukti savo eilės. Tik išsilaikyti kaip nors, tik neišsiduoti nė menkiausio raumens krustelėjimu. Jis bailiai dairėsi į šalis, bijodamas sutikti ką nors, su kuom neišvengiamai būtų turėjęs kalbėti ir varginti save. Jis bemeilijo prasmegti kur nors ir pratūnoti tas baisias, tas klaikias nebūties valandas.

Gerai nesusivokdamas kodėl, jis stūmėsi takeliu ir atsirado netoliese aikštės, aprauktos viela ir apstotos vaikų ir moterėlių ratu. Gražiai dainavo lygiai nušienautoje paupio pievutėje, sustoję būreliais šokio pertraukoje. Susikabinę, svyrudami, tuo metu, kai merginos krypavo ratu, taip pat susikibusios ir traškiai nusijuokdamos. Jos žinojo, kas kurią ves ir kaip bus toliau. Jau sutemos rinkosi

tarp medžių. Dainavo visas tarpmiškių pasaulis, vienkiemiais ir kaimais išsidėstęs. Trankios dainos plaukė Vilkija žemyn ir, atsimušusios eglėnuose, grįžo rasotais vasarojais. Dar ne visi buvo sugužėję gegužinės aikštės. Per lauką atsibliaustė itin įsisrėbę, akis pabalinę kaip jaučiai ir apivarus pasileidę priekabingi vyriokai. Jie tai sukels vėjų ir su niekais neapsieis. Sargai, kontrolieriai, bilietų pardavinėtojai ir visas organizacinis drūtgalys su aiškiu nerimu ruošėsi sutikti atplūstantį amarą ir išlaikyti tvarką.

Agnė žvalgėsi, atsisukdama vartų pusėn. Ji žinojo, kad nėra Tiliaus tarp šokančiųjų. Bet jis gali ateiti kiekvieną minutę. Nėra nė vieno apylinkės vyro, net pusbernio, bent kiek pakeverzoti galinčio, kurio nebūtų gegužinėje. O kur Tilius? Ji geidė jį pamatyti atlenkant ir jo akis, kai išvys ją šokančią su tuo aukštu šviesiaplaukiu. Jis visai ne toks blogas. Be to, mokyta ir mandagus ir moka taip meiliai elgtis, kaip niekas su ja nėra elgęsis. Ji tyčia neitų šokti su Tiliu ir žiūrėtų, ką jis darys toliau. Jei jis mėgintų kabintis, tai kažin ar ką bepeštų. Nes šviesiaplaukio draugai taip pat nepėsti ir, jei ne tokie stiprūs ir drąsūs, tai jų daugiau. Agnė šoko su jais, su moksleiviais, su vis didėjančiu karščiu ir noru patikti. Ją vaišino saldinais, tiesa, jų pačių krautuvėje pirktais, bet gausiai, beveik rieškučiomis žarstomais. Tokie jie šaunūs, geraširdžiai ir nieko nepaisą. Jie ir limonado atsigabeno, kad po šokio būtų kuom atsigaivinti. Būtinai turėjo pamatyti Tilius, kaip ji linksminasi, ir kad nėra merginos, kuri taip puikiai šoktų ir tiek kavalierių turėtų.

Jis ateis ir pamatys. Kad tik tuojau nesukeltų peklos. Galėtų palaukti, kol eis namo. Tada jau ne jos reikalas, tegul aižosi narsuoliai, ir, kas pirmesnis, tas gudresnis. Agnė jauste jautė, jog taip be niekur nieko, taip pigiai nepraeis toks linksmybių vakaras.

Tilius matė ją šokančią, einančią ratu ir vėl apstotą anų smagių vyrų. Jis matė taipgi ją žvilgčiojant, ir jų akys susiliko vienu metu. Suradusi jį, ji gręžiojosi nuolatos ir, stengdamosi to neparodyti, sukosi dar smarkiau ir su didesniu įnirčiu. Kaip vėjas, kaip karštas pavasario dvelksmas miškais į upės slėnį, anuomet lyžtelėjęs jų veidus. Kaip nuplėšta žydinčios ievos šaka smarkiai šmigojančioje rankoje buvo ji, ta mergaitė. Prietemoje, vasaros tvankioje naktyje, tarp girtų jaunų vyrų, tarp geismo kamuojamų merginų ir pašaliais nustojusių žiopsančių senių ir vaikų.

Ten sukosi Agnė kaip verpeto nuplėšta žydinčios pienės galvutė. Tilius rėmėsi ant savo dviračio.

- Geras dviratis, — čiupinėjo blizgančias skardas pusberniai.
- Neblogas.
- Tik iš fabriko, — gėrėjosi piemenys ir padaigsliai.
- Beveik.
- Kiek šimtų paklojai?
- Nemažai.
- Oi oi oi...

Ji geros rankose. Ji niekur nepabėgs. Prisišoks iki nualsimo ir paskui nebeužmigs. Taip atsitinka jaunoms. Ir per tokią naktį prisigalvos tiek ir tokių niekų, jog užteks visam amžiui prisiminti. Ne pavydas, o greičiau graudumas lipo jo gomuriu iš gilumos. Kažin ką jis buvo praradęs, kažką tokį, ko niekad nebesusigrąžins. Kas nepakartojama ir nenuperkama. Ten šoko mergaitė, jam vienam tepriklausiusi. Niekieno kito ji ir nebegalėjo būti, nors juos ir skyrė kliūtys didesnės negu ištempta viela. Ji buvo čia pat, jog lengvai būtų išgirdusi savo vardą, stipriau riktelėjus, o tačiau pro vartelius jis nebegalėjo įeiti taip paprastai. Jis stovėjo ir žiūrėjo kaip ūkininkas į savo brangią savastį, užstatytą kitiems, atiduotą taip sunkiai ir nenoromis, bet neturint kitos išeities. Viskas ten jam vienam tebepricklausė. Tereikėjo įeiti vidun ir pasakyti, kad jis vėl čionai. Ir kad nešdintųsi šalin visi pašlemėkai. Aš sugrįžtu — klausyk, Agne mieloji. Vėl viskas bus, kaip buvo. Ir tai taip paprasta.

O tačiau kaip tą padaryti?

Paskui jis nusigando, kad štai po šio šokio ji prasistums iš būrio ir pamažu kaip niekur nieko ateis ir atsirems jo dviračio. Vaikinams nieko net nesakys. Jie patys turės susiprasti. Ir jeigu ji neišeis, tai jis prasiskirs taką pro moteris ir vaikus ir patsai nueis. Tai taip paprasta, taip paprasta. Ir jis nejučiomis dūlino nuo aikštės, kartodamas tuos prastus, paprastučius žodžius — Agne, Agne mieloji. Vėl viskas bus, kaip buvo. Vėl viskas tekės ir klegės mūsų išmintu taku... Takelio vingis užstojo žiburiuojančią aikštę. Balsai blausėsi. Prasiveržė atskiri girtųjų šūksniai. Jis brido lyg į rūką. Jis skendo naktin, lyg upės sietuvon. Nėrėsi iki pažastų, iki kaklo. Kol galiausiai nieko, nieko nebeliko.

Tilius buvo vienas. Ir jis vylėsi nieko nesulikti ir išvengti klausinėjimų. Viskas liko užpakalyje. Ir tolinosi su kiekvienu žingsniu, tartum atsisveikinęs amžiams. Taip jau turėjo būti. Jis negalėjo susiplėšyti ir padalinti savęs. Juomi dalijosi kili. Ėmė jį, kas norėjo, ir vergė sau. O kad savo ką nors išlaikytų — jis nesuvokė kaip. Jis nebepricklausė sau — Telesforas Gelažius, didelėmis

kietomis rankomis Doveikos samdinys.

Ar jis buvo kada kitoks? Ar jis kada sau priklausė? Nė vienos šviesesnės dienos nebeprisiminė tame atminimų rate, teturinčiame dviejų sprindžių skersmenį. Jis ir nebetikėjo, kad kitaip galėtų būti. Kad žmogus tėra sau, ir niekam kitam. Kad jis nesaistomas kietų, negailestingų lankų, vadinamų visokiais vardais. Vienas jų vadinamas — meile. Gal jis ir buvo tuo vardu, tasai gaižios, karčios druskos ėdimas, nenuplaunamas ir nenutrinamas. Pakeliąs iš guolio naktų glūdumoj. Ir kartais pavedąs po žudikiškos rankos kirčiu. Pastatąs ir paliekąs bejėgiškai sustingusį, kai ateina valia pajudėti ir pabėgti. Taip sapnas nusiaubia žmogų, ir pabudęs jis dreba, šalto prakaito lašais išpiltas ir tebedunksinčia iš siaubo, dar neatsikvošimo, širdim.

Kitoks jis ir nebuvo. Ir jei matė kitaip, tai tik apsigaudinėjo. Jis tebebuvo vaikas ir reikalingas globos. Vaikas todėl, kad suaugusį vaizdavosi kaip savarankų ir nieko nepaisantį. Jam toli iki to. Jį šaukė, ir jis ėjo. Ir ėjo, vedamas vienui vieno balso — nežinojimo.

Toks buvo jo atsisveikinimas su mergaite. Su vieno pavasario nuostabiu sapnu.

Jis atrado Lauryną, linguojantį ant slenkščio. Neapsisprendžiantį, ar kasis iki lovos, ar virsti čia pat vietoje ant šono ir užknarkti. Už stalo snaudė Jonas, o jo draugas ir giminė iš Sindriūnų šnekino Julę, pasivėdėjęs nuošaliau į patamsį ir pasisodinęs ant sujauktos lovos, Musės burbė mėsos dubenyje, klimpo į patežusį sviestą ir tomis pat kojomis rėpliojo sūrio riekutėmis. O kitos smaguriavo nusivadėjusiu alumi, tirštai apguliosios stiklinių kraštus, ir pasigėrusios pešėsi ore, po dvi krisdamos ant blizgančio Jono pakaušio. Jis knarkė pasistriūbaudamas.

Jonas su savo draugu ir Jule, savo būsimąja, buvo nudreizę kaip prigulint. Ponai su savo sėbrija savo kamarose, o šeimyna — savose. Ir jie manėsi kaip parankiau ir jautėsi kaip begalint laisviau. Nieko netrūko ant jų stalo, nieko. Dievo dovanos buvo perpilniui visuose ūkio kampuose ir kampeliuose. Ir nuo seno čia laikėsi paprotys leisti šeimynai saviškai nušvęsti, leisti susiprašyti savo draugus ir gimines. Julės pasipiktinimui nebuvo ribų, kai sužinojo, jog Tilius išvažiuoja — užuot dalinęsis su visais ir naudojęsis gera šeimnininko širdim. Jis išsitrenkė kažin kur, tas niekadarys storžievis. Tilius — kas gi tai per velnias? Ji buvo suresta darbui ir vargūi kaip reikiant, kaip doriausias darbinis gyvulys, ir per tai išmanė apie gyvenimą šį tą. Ar matė kas, kad samdinys skaitytų knygas? Ji irgi moka, bet neskaito. Ji žino savo vietą ir supranta, kad knygos ne jai ir kad tai tik išdykumas. Tai kam džiovinti galvą, jei ji ne tam skirta? O štai dar ji nugirdo ir nenurimo, kol pati nepersitikrino, kad jis valo dantis kiekvieną dieną. Turi tokį šepetėlį ir tokios mosties pailgoje triūbelėje. Trina, brūžuoja, spjaudo baltomis putomis lyg šuva pikčiausiai pasiutęs ir gargaliuoja, galvą užvertęs, kaip antis, vandens prisigėręs, nasrus skalaudamas. Ir barzdai skustis jis turįs tokį grėblėlį ne kaip visi — tikro plieno skustuva. Gali mieste taip daryti, jei jiems, dykūnams, patinka iš neturėjimo ką veikti, bet sodžiujė — neišeina, ir tiek. Sako, jog mergišius, o neatrodo. Niūra, nekalbus ir galvą panarinęs. Bet kai apsivelka sekmadienį naujais marškiniiais, nusiskuta, susišukuoja — yra į ką pasižiūrėti. Toks jau galėtų bet kur prisisukti. Toks jau kad griebtų, Dieve susimylėk, jau kažin, ar beatsiturėtum. Silpnumas per strėnas ir nudiegia, vien jau pamislįjus.

Šviesa plūdo iš svetainės į kiemą. Dalijosi ilgais smūgiais ant žalitvorių ir, sutikusi medžių kamienus, jais lipo aukštyn.

— Tai, Laurynai, kad mudu ten įsiveltume. Jau pašveistume atsakančiai, — šnekino Tilius piemenį, tenorėdamas išgirsti gyvo žmogaus balsą. Tokio pat kaip ir jis. Vargstančio ir nežinančio, dėl ko.

— Neičiau aš. O ko ten?.. — pakėlė žmogus galvą. Rodos, jis buvo tik užsisvajojęs. Pakėlė nukritusią pypkelę ir padaužė į pamino akmenį.

— Taip sau. Mat viskas atsibosta.

— Ir tau jau? O kodėl ne ten?

— Buvau.

Šešėliai krivuliavo languose. Radijo muzika plyšaudama siekė tolimiausius kiemo kampelius. Kokie tai velnių šokiai? Laurynas tokių nepripažino. Bet Doveikos svečiai juos mokėjo ir šoko susikibdami, prasiskirdami ir vėl susiglausdami.

— Šoka.

Tik kas jie tokie? Sukišę galvas, gūžius atkraginę, mindami vienas kitam ant kojų? Jis tarė šlubajam, nebepajėgdamas išlaikyti staiga įsivėlusios minties:

— Sakai, nesupranti, kaip šoka... Ogi nieko lengvesnio. Tik paeiti iki ano kaštano. Ir viskas kaip ant altoriaus.

— Geriau akmenį paleisiu. Šukės tik pasipils. Stiklai su visais rėmais.

Už upės garsiai šūkavo. Triukšmas kilo ūmai, kaip turguje, susikibus čigonams. Į tarpą

maišėsi ir moteriškas balsas. Jis daugiau spiegė, negu rėkė. Ir nutilo staiga, lyg vandeniui užliejus. Šunės lojo ir skalijo. Vienas dar ilgiau dejavo, skaudžiai koja perspirtas.

— Susimušė, — sprendė Tilius. Ir, kai Laurynas neatsiliepė, dar pridūrė: — Ir atrodo, jog Gužo kieme.

Vieškeliu šlitiniavo nenuoramų būrys. Miškas klaikiai antrino griovkasių dainą. Naktis, nebetalpindama garsų, lyg perpūstas indas plyšo ir lalėdama plūdo per kraštus.

— Ir aš eičiau su jais. Muščiausi ir dainuočiau.

— Su kuom, Laurynai, jūs muštumėtės?

Senis kniustelėjo galvą, lyg arklys, pajutęs nešamus pavalkus.

— Su kuom papuola. Kad gyventum, reikia pasimušti. Tik aš negalėjau. Aš ir negyvenu, — pridėjo palaukęs.

O ten gyvena. Ten šviesu, ir šoka jie. Su kuom šoka Monika? Prie kaštano galima paeiti ir pasižiūrėti. Kartais teisybę nušneka šlubasis, kad reikia vikriai pasimuistyti. Jis tarė vėl kreivai per petį, kaip ir su nepasitikėjimu ir kartu taip tiesiai:

— O tau dar teks pagyventi. Tad manykis. Versk nuo koto, kas ant tako pasimaišo. Aš to negalėjau — mane kiti vertė. O tu gali. Ir jei tu nemuši, tai tave lups, durniau tu. Aš nusižiūrėčiau, su kuom ji glamžosi. Kas ją apsikabinęs ir į ausį čiulba. Ir palaukčiau jo. Ir keliais tada per muziką, keliais... Parpinus suskaityčiau...

Tilius drebėjo. Dantys kaleno, nepataikydami vienas ant kito. Jis patikėjo, kad Laurynas žino viską. Iš kur jis žino, tas pusvelnis? Tas kiurksantis ant slenkščio sulaužytų kaulų kratinys, kaip raganius miške, prie savo samanų landynės.

— Kam taip skaudžiai, dėduk?

— Va, ten ji dabar. O tu nieko. Tu stovi ir klausais, ką aš ževernoju.

— Įdomu, — pasakė vaikinas, ir pačiam nejauku pasidarė, taip kvailai prasižiojus.

Už sienos krizeno patenkinta Julė. Draugas ją lamdė nebe juokais, viena akim vis pašnairuodamas į miegantį Joną. Jo sukumpusios nugaros metamas šešėlis patogiai temdė pusę kambario.

— Kas įdomu? Jei pasakyčiau, kad norėjau trobas padegti, ką tada tu? A?

— Ką aš?

— Ir prieš padegant užramstyti duris. Ir palaukti palangėje su mietu. Va kaip...

Jį apniko žagulys. Tilius įbruko į dantis cigaretę ir uždegė. Jam buvo neaišku, ar senis taip nusilesęs, ar apsimeta, traukdamas jį bėdon. Greičiausiai nesijuokia. Jeigu Monika juomi pasitiki. Iš viso kokia čia velniava?

— Eime geriau alaus po kaušą. Man jau gomurys lūžta kaip perdžiūvęs avikailis.

— Nebenoriu. Alaus... Ė, ar girdi?

— Girdžiu, girdžiu. Barasi...

— Jau gražiau, jau gražiau, — džiūgavo Laurynas su kažin koku gaižiu gergždesiu, tartum jo gerklėje būtų įstatytos skardinės plokštės.

Gerai pažįstamas moteriškas balsas įsakmiai kartojo:

— Prašau išeiti, prašau!..

— Varo lauk. Aš jau žinojau, kad taip bus.

Ką jis žinojo? Tas mirtinai nusišprogęs, sulaužytas, išsukinėtas žmogėnas. Kriošintis ant slenkščio ir galvą įtraukęs į pečius, ir visas pasidavęs pirmyn, lyg didelė prakaulė varlė, pasiruošusi šuoliui.

Pro duris virto svečiai. Vieni plėšėsi išeiti, kiti juos traukė už skverną atgal. Tutinėjo, tąsėsi. Rėkavo kažin ką ir atsiprašinėjo. Šlubis trynė rankas, braškindamas sąnarius. Tilių pagavo šurpas, matant jo išverstas akis ir besimazgantį tarp dantų liežuvį tartum šunies, besilaižančio prieš gardų kšnį.

— Tai eikit po šimto velnių! — kažkuris ten panamėje drūtai nusikeikė ir žergliojo atgal vidun.

Per kiemą prie savo vežimėlio skubinosi dvi netvirtai kojas statančios žmogystos. Jiems įkandin su žiburiu rankoje pluošė Doveika. Jis atėjo išleisti išvartų svečių. Jis atsiprašinėjo. Tie nesidavė perkalbami ir lingavo iki laidarių, kur stovėjo arkliai.

Tilius tuo tarpu nėrė už klėties ir tamsiame šešėlyje, sutirštintame netoliese padriektų šviesų, sustojo. Jis galėjo sekti visus ir pats likti nematomas. Jis tvirtino sau primygtinai, kad niekas jo nemato, ir gerai. Bet jį pastebėjo pereinant atokiau kiemą. Pastebėjo ir užuolanka iš kitos pusės atbėgo Monika. Ji metėsi kaip audra ant jo kaklo. Ji drebėjo ne mažiau už jį.

— Kai senis užmigs, aš ateisiu pas tave. Lauk manęs. Kaip kitaip jis begalėjo laukti? Jis laukė visą laiką. Ištisai. Ar dar sakyti reikėjo? Nieko kilo jis ir negalvojo, nieko kito ir nedarė. Tik laukė, laukė, kas kartas vis baisiau ir baisiau.

DVIDEŠIMT TREČIAS

Ji atsėlindavo lapės žingsniais ir nepalikusi už savęs pėdsakų. Kaip vėjas, kaip viską pakeliui siaubianti sausra įsiverždavo jo guolin. Ji buvo alkana meilės ir glamonių, ji buvo nepasotinama, tartum perdžiūvusi žemė. Staigūs, trumpi lietus, kad ir kokio stiprumo, tegalėjo tik paviršių suvilgyti. Tik trumpos valandos, tik akimirksniai, nuvogti ir išplėsti iš slogios kasdienybės, žaidžiant viskuom — vardu, padėtim, žaidžiant visu gyvenimu. Ji ėjo dalgio ašmenimis ir basomis kojomis. Ji svyravo ištiestomis rankomis palaikydama pusiausvyrą ant siauro liepto, virš pražūties, virš duobės, kurios dugno jokia akim negalėjai išvelgti. Ji ėjo, panaudodama klastą ir visas įgimtas gudrybes — buklumą, nuojautą, baltų dantų šypsnį ir orientaciją naktyje, audroje ir migloje, — tokią teturi tik laukiniai žvėrys ir moteris. Savo meilę ji turėjo išplėsti, užgrobti nagais ir išlaikyti, jais kruvinai įsikirtus. Tik trumpas minutes ji teturėjo sau ir visą ilgą dieną sriūtį prieš, negailestingai ją plovusį ir alinusį. Juo trumpesni jų susitikimai buvo ir juo rečiau, tuo kaitresne ugnimi ji įsiverždavo. Ji buvo liepsna, ryjanti sausą kirtimų žolę.

Toji vasara žioravo kalvės žaizdru, matomu iš tolo plačiai pravertose duryse. Jie susitikdavo visur ir visada. Ir neįmanomiausiu laiku, ir neįprasčiausiose vietose. Jis įjunko, kad ji ateitų ir atsigultų šalia. Nieko kito nebeliko be jos. Jis darėsi niūresnis pastebimai ir traukėsi savin, bijodamas prasitarti ir bijodamas pakelti akis. Iš jų juk galėjo pažinti jo vidų, jo baisiai sujauktą ir vietos neberandančią dvasią. Tarpai tarp paskutinio ir naujo susitikimo jį ėmė varginti savo nežinojimo šurpu. Ar jis nebus paskutinis? Vienu lūkesčiu jie virto, nustumdami į šalį visa kita. Visa kita niekai. Nieko nebeliko, kaip tik lankti ir sutirpti tame laukime. Jis laukė jos žvilgsnio pietų ir pusryčių metu prie bendro stalo virtuvėje. Jų akys susitikdavo ne dažniau ir ne ilgiau kaip ten esančių ir kaip būdavo pačioj pradžioj. Bet jų iškalbingumas galėjo išduoti bet kam jų suokalbį. Jie turėjo saugotis ir to.

Ji rasdavo laiko ir dieną. Ji mokėjo surikiuoti darbus ir savo moteris taip, kad pasiliktų viena ir niekieno nesekama. Tai bažnyčion išleisdama jas ir pati atsikratydama vyro. Jį pasiūsdama į susirinkimus, į posėdžius pieno bendrovėn. Ji ateidavo užuolankomis mišku, krūmais ir upės pakraščiu į lauką, kur jis dirbo. Stangus rugių šepetys juos įsiurbdavo savin, užklostydavo, uždangstydamo. Geresnio prieglobsčio savo meilės valandai jie veltui būtų ieškoję kitur. Jai patiko uogauti, nors gyvačių ir miško vabalų bijojo lygiai kaip ir seniau. Ir grybus ji mėgstanti ir sakėsi žinanti, kur jų daugiausiai yra. Grybai esą nepalyginamai skanesni savo pačios rankomis surinkti.

Monika baigė priprasti prie miško ir tyrelio. Ir tas taip džiugino jos vyro širdį.

Pasisėjau balandėlę daržely —
Pasisėjau balandėlę daržely...
Balandėlės nė daigelis nedygo —
Balandėlės nė daigelis nedygo...

Šis posmelis virto jų suokalbčio daina. Jeigu ji niūniavo virtuvėje arba eidama per kiemą, Tilius žinojo, kad ji planuoja ką nors. Ji ką nors nujaučia, ir kas nors bus. Ir niekad nebuvo kitaip. Toji vasara pjovėsi aštriu giliu pjūviu lyg į jauno, lygaus medžio žievę. Kad ir kas ir kaip bus po to, be gilaus rando jis jau nebegalėjo užgyti.

Jis pasijusdavo plaukias verpetinga upe. Ar ilgai pavyks išlaikyti paslaptį? Ir ją nešiosis su savim kaip neatperkama nuodėmė? Jis laikė sugniaužęs gyvą anglį. Ar vėjo gūsis jos neįpūs į liepsną ir neprivers atgniaužti pirštų? Jis buvo toji kinivarpa, įsiverpusi į pačią medžio šerdį ir ėdanti, ėdanti. Kaip kurmis pačiam kiemo vidury, bet kada galįs pakelti sumintą velėną. Ir kas, kad sprandą nusuks. Tai kas? Tokiom valandom jis galėjo nesirinkti ir lengva ranka numoti. Jau tuo pačiu jis galėjo nesirinkti ir lengva ranka numoti. Jau tuo pačiu jis gyveno toki nuostabų gyvenimą, toki žavų. Iš karto jis įgijo viską ir tokiu kiekiu, jog viena diena atstojo dvidešimtį praeitų metų. Tai buvo liūtis po sausras.

Agnė traukėsi, traukėsi nuo jo. Agnė jau priklausė praeičiai, anai tolimai ir skurdžiai patyrimų. Ji juk tebebuvo toks pat vaikas ir savo širdį statė vėjui ir jo pagairėje žarstė save taip pat negudriai kaip ir visi, nežinantieji ir pasikliaunantieji neaiškia, bet tuo pačiu didele ir šventa laimės samprata. Su niekuom nepalyginamas pavasario sapnas ji buvo, po kurio pabudus, žemė atrodo kaip saulėje žvurbantis upokšnis su auksiniais dugno akmenaičiais. Tokia buvo jos meilė. Kaip šviesi dėmė

darganų nuplaktoje žemėje. Visada prisimenama su ašaromis ir džiugesiu kaip niekad nebesugražinama, nepakartojama ir tuomi šimtą kartų mielesnė. Ir ji jau praeity. Ir čia pat paglemžta, užlieta. Jis negalėjo atsispirti su įnirčiu plaunančiai vilniai. Ji skandino, jį nešėsi su savim.

O Monika žinojo, ką daro ir ko jai reikia. Ji atėjo subrendusi ir pasiruošusi. Pačiu laiku ji pasirodė. Laiku, tinkamiausiu sau ir niekam kitam. Seno ūkininko išmone vadovaudamasi, kad diena, prasnausta pavasarį, kainuoja savaitę rudenį. Laiku neužsėta dirva apsikaupia usnimis ir susivelia varpučiu. Ji išėjo pasiimti savo dalies. Kodėl tad jis turėtų bijoti? Bijoti kažko, beveik netikro, kas jau savaime paskirtas mirčiai. Mirštantieji tegul nesipina einantiems po kojų. Jų dar tolimi keliai, jie tad turi negaišti ir vietomis paskubėti. Niekas ten nekalba apie neištikimybę, tik kaip žvaliau apsisukti ir kuo daugiau laimėti. Juk išlošta valanda — turtas. Prabėgusi diena — sauja žvyro iš įkandin besivelkančio vežimo. Ar jis dėl to turėjo nusiminti?

Tarp baimės ir pasididžiavimo, tarp netikrumo ir visiško pasitenkinimo buvo ji pati, viską žinanti, visur mokanti prieiti.

— Argi mums negera taip?

Jis manė, jog negalima žodžiu to atsakyti, ir tylėjo.

— Kur mes rastume geriau? Jei tu žinai, tai pasakyk.

— Aš nežinau.

Vargiai ir ji žinojo. Bet ji mokėjo kreipti viską savo pusėn. Žingsnis po žingsnio brautis vis pirmyn.

— Taip, vasara, — svajingai ir su kraupia nuojauta tarė Tilius. — O kai praeis ji? Ir įsigalės ruduo?

— Ir ruduo mums tarnaus. Ir žiema taip pat. Ir tada aš tave turėsiu. Ir žiema bus mums maloni ir palanki. Mums. Ar tu girdi? Kitaip negali būti, mano mylimasai.

Ji mokėjo parodyti rankomis, kas ir kokio dydžio jai patiko. Ji sugebėjo tai išreikšti lūpomis, įtikinti akimis. Vylingais stangraus kūno judesiais. Ji buvo moteris, ir iš tokių, kurias galima palyginti su užvilkinčiu pavasariu, su pavėlavusiu augliumi, kurio alkiui ir rajumui nėra vardo ir panašumo aplinkoje.

Geriau negalvoti, kas bus žiemą. Ji neužmatomai toli. Beveik neišsivaizduojama, gyvenant tokias dienas. Taip. Jeigu žiema žymi negandą ir vargą.

— Ar tam aš išvariau aną vakarą lentpjūvės savininką, kad jis per daug buvo išgėręs ir drįso meiliau apsikabinti? — ji purtė galvą, išjudindama tamsią ir tirštą plaukų dangą, nuo kaktos krintančią ant sprando ir užklojančią pečius, akis įspyrusi tolybėn į virpančią ir ištirpstantį tašką, savo žodžiams pridudama atšiauraus ir negailestingo kietumo. — Kad ir labai brangus svečias Doveikai, bet nė pusę žodelio man. Nieko man už tai. Tegul žino visi, jog nevalia nagų kišti prie Basiuliškių šeimininkės. Niekam nevalia. Doveikai širdis apsalė. Terauna kelmai visus branguosius kaimynus.

— Nevalia, nevalia, — kartojo pusbalsiu apglušintas ir sužavėtas Tilius. Ir juto, kaip salo širdis, kaip ją grabė svetimi pirštai.

Ji mušė ir užsipuolė tolimuosius ir visai nepavojingus, kad galėtų ramiausiai ir be įtarimo jaustis savo namuose, su saviškiais. Taip ji lipdė pasalų ir melo lizdą. Neprisileisdama nieko. Atstumdama visus kaip širšė, parengusi nuodų geluonį kiekvienam.

— Niekam nevalia, niekam, Tiliau.

Jis tuom įtikėjo jau daug anksčiau. Čia dėjosi kažin kas nepaprasta. Juk jiedu vienu ėjo prieš visus. Ar ji dar atsimenanti tai, ko klausė pavasarį? Ne. Ko ji klaususi? Apie dainelę... Ar mokąs jis dainelę — pasisėjau balandėlę daržely... Taip, jis ją gerai mokąs. Ir mokąs daugiau negu tą vieną, patį pirmąjį posmelį. Jis galįs padainuoti. Nes jis ją dainuodavęs ir seniau, daug anksčiau, negu atvyko į Basiuliškių šeimyninę.

Ir prijogo pilnas dvaras kazokų —

Ir paėmė mano vyrą laidoką...

Man negaila savo vyro laidoko —

Tik man gaila, kad nedrūčiai surišo...

Taip, ji šitą žinanti.

O gal ji žinanti ir daugiau?

Taip, ji žinojo ir daugiau. Ir šitą:

Ištrūks, ištrūks mano vyras laidokas —
Ištrūks, ištrūks mano vyras laidokas — — —
Dar ne kartą man galvelę sudaužys —
Dar ne kartą man kaseles nutampys...

O jeigu ir taip atsitiktų. Tai kas? Ar ji turėtų nusigąsti ir sustoti? Ne, ne, ne — rėkte išrėkė įtūžusi. Ji naudojo jo paties — tojo vyro laidoko gerai išbandytus būdus ir priemones eiti ir laimėti. Remti pečiais, paspirti kojomis. Ir neatsigręžti. O kas ją pačią nustums — nebuvo kada svarstyti. Monika mylėjo, ji rūpinosi tik savim. Ji šoko milžiniškais šuoliais nuo vieno kupsto kitan ir nesidairė atgal ir nesirūpino, kas liko jos įmintose pėdose. Plėšriai ir atšiauriai glemžė savo dalį anoji mergiotė, kadaise atvykusi išvargti savo vargo. Nustebinusi visus. Vienu grybšniu išplėšusi ir apžiojusi kašni, daugelio neatkandamą nuo užgimimo iki mirties.

Šalti pirštai užgriebdavo jo širdį. Nes kartais jis manydavo, jog dar ne viskas atlikta. Jį dusino turtas, tenaudojamas patamsyje ir slapta. Jis jautėsi kaip valkata, gausiai apibertas gėrybėmis, kurių parodymas kitiems reikštų visišką praradimą ir galą sau. Ką sakytų apdovanotasis įvairiais medaliais ir ženklais, jei jam užgintų juos prisisegti prie švarko ir teleistų juos laikyti slapčiausioje dėžutėje?

Jį traukte traukė nueiti prie upės, atsisėsti ant žolės ir pasipasakoti Raudonajam Petru. Niekad blogai nepatarė Petras. Jiedu pasikalbėdavo kaip broliai. Broliui to nebūtų atskleidęs. Jis neturėjo brolio kaip draugo. Jis augo vienas tarp mažesnių. Ir blogai augo. Jo nieks neaugino ir neprižiūrėjo. Prastas medis užauga vienas, jei aplink tik brūzgynai ir krūmai. Geram medžiui reikia miško ir užuovėjos kaip žmogui draugų ir brolių.

Vasara noko. Šilta, karšta kaip prikūrenta pirtis šeštadienio vakarą. Prapliumpanti po to susitvenkusių debesų liūtimis. Antroje rugpjūčio pusėje nusistėjo giedra, ir svilino saulė be gailėsčio ir meilės artojų galvas, sulinkusias griovakasių nugaras ir bręstančius, skubančius laukus. Vilkija nuseko. Brastos akmenys išniro iš dugno, tik juodalksnių pavėsyje, tankiais karklų krūmais užgožtose sietuose, polaidžio ledų išmuštuose duburiuose tebesilaikė gilus ir juodas kaip rašalas vanduo. Ten, pokaičio sulaukę, krisdavo piemenys ir pusberniai, ten markstėsi kanalo vyrai.

Bjauriai atrodė suverstų žemių krūvos, išvartyti krūmai, išlupti akmenys ir kelmiai. Šienpjūviai jau keikėsi, kai atėjo su daigiais į našias pavilkio pievas. Ne vienas šieno vežimas pasiliko po žemėmis, ne vieną nutrempė neraliuoti galvijai — viso svieto valkatos žimajorai. Praeis melai kiti, kol ūkininkai išlygins duobes ir nuraus žemių krūvas. Bet į tą nieks nežiūrėjo. Kanalas rausėsi vis tolyn ir tolyn.

Senasis Baikštys pasiskubino mirti. Būtų galėjęs sakyti, galvą pakratydamas, — ar nesakiau, kad taip bus? Ramus tarpmiškės kampas buvo išėjęs iš tvarkos ir subjūręs galutinai. Nebuvo to šeštadienio ir tos šventės, kad nesusimuštų. Seniai negalėjo užmigti, kai ant jų gero kėsinosi tiek nevalyvų rankų. Nespėjo prinokti soduose vaisiai, kai juos purtė, nuplėšdami su šakom. Ne geriau buvo ir su vyšniom. Kada jie gulėjo ir kada ilsėjosi? To senieji nesusigaudė. Mergų klėtis reikėjo geležim apkalti arba su vėzdu vaikščioti per naktį. Bet kas nusaugojo mergą, jei jai pačiai užėjo pasiutimas? Kitos pablūdo. Įniko maivytis, pradėjo manyti, jog labai gražios ir šaunios, ir kaimiečiai jau joms per prasti. Kol griovkasių gauja ėjo, siausdama pakluonėmis, teko kęsti, dantis sukandus, ir tikėtis atsigriebti, pasibaigus tai velnystei.

Gegužinėje luposi iš peties. Keliais atvejais pasikėlė lermas, jog muzika pražuvo triukšme, ir patys griežėjai, pametę savo įnagius, žiūrėjo pakabesnių, kaip vėzdelio ar akmens, jei kokios susimanytų ir juos pašventinti įsismaginę. Tvardariai pasijuto per menki išlaikyti drausmę. Stalelis prie įėjimo, kur vienas atkakliai siūlė įeinantiems bilietus, atsidūrė beržo dvišakėje, per porą sieksnių nuo žemės. Suolai pavargusiems šokėjams atsisėsti, tiesa, suręsti greitomis iš neobliuotų lentų, nuplaukė Vilkija pavandeniui. Vielos su vėliavėlėmis iš spalvoto popieriaus nebeliko nė žymės. Ją nusivilkko koks prašalaitis, pasinaudodamas suirute, numatęs tinkamą savo daržui aptverti. Kėsinosi ir į centrinį dalyką — tikrąją vėliavą, iškeltą aukščiausiam medyje. Bet pastebėjo laiku ir vaikištį iš medžio išpurtė lyg šunų užvytą katina. Istorijų žinojo kiekvienas ir, nelaukdamas eilės, stengėsi jas išdėti.

Kur buvęs Tilius, kad prireikus nė su šakaliu nesuradę? Pusė vargo būtų atsimetę.

— Apsijėjo ir be jo. Taip ar taip jau jo mergą kiti vedžiojasi. Kiti dėl jos ir mušasi.

— Tegul.

— Apsitrina ausis, tai po to ramiau miega. Be sapno.

— Gavo ausų tasai tarbaklynis. — aiškino Tugaudis. — Na, tasai, kuriam kartą trinktelėjai, kai per daug lindo prie Milės.

Tilius atsiminė kaip per dūmus.

— Kažką negražiai pasakė turbūt. Prusnos jo nešluostytos nuo užpernykščių metų. O tas geltonkartis nepėsčias.

Sėmė iš peties, pasivedęs į šalį, ir paklausė, ar dar nori.

— Smagūs berniukai, tieji gimnazistai.

— Nagi. Jei duoną gali patys užsidirbti, tai ir pasilinksminti jiems neužginsi.— samprotavo Petras.

— Kas užgins? Negali, — atsakė Tilius.

— Ir tavąją vedžiotis? — skverbėsi, akį primerkęs, Tugaudis. Jam viskas buvo pasidarę nebeaišku. Jis nebepažino savo draugo Tiliaus.

— Yra, kas apgina, ir gerai. O tą vyriokšlį tai jau aižo, kas tik netingi. Ir patsai Doveika jį audė. Nors ten ir buvo už ką.

— Doveikai jis nedovanos. Aš žinau. Aš galiu tą pasakyti, kad nedovanos, — atsiliepė iš pakrūmės Krivickas Vargdienis.

— Ką toks paršas? O už ką jį ten šukavo? — susidomėjo kiti.

— Sako, aptikę prie pirties langelio prisiplojusį, kai moterys prausėsi.

— O! Tai už tą ir trinko kailį. Nebūtų ko. Ar gaila, kad vaikiukas užsimanė pasižiūrėti, kaip Julė atrodo.

— Jam Julė. Ir neišmanymas tavo, Petrai, — niekino Každaila. — Geresnių dalykų ten buvo kaip Julė. Jis norėjo pačią Doveikienę pamatyti. O tą ir aš norėčiau. Ir kiekvienas, kas tik su kelnėm, neužmerktų akies. Jau po velnių, kad daili, tai daili bobelė. Uhu, hu... Jau aš tai...

Tilius atsikvėpė kaip galint giliau. Žiovilys surakino žandus. Ar ne ankstyvą pavasarį jis buvo panašiai prastai pasijautęs? Bernas nesuspėtų nė nuo žolės atsikelti. Ne. Jį pirma pakeltų, spirdamas koja, ir tik tada sudaužytų jo šlykščią kramę, šnypščiančią tartum gyvatės. Ir jau daugiau nebeprasiziotų. Jis drebėjo ir laukė. Petras kaip niekur nieko apsivertė šonais ir pasiražė. Jo žodžius, nukreipiančius kalbą kitur, jis sutiko kaip lengvo, atgaivinančio vėjelio pūstelėjimą. Šiuo metu jis muštis nenorėjo.

— Ar tu suaugsi kada į protą? Tau tik bobelės ir bobelės. Pasižiūri į tavo barkštinę ir žinai, kiek kartų esi lindęs pas moteras. Gerai, kad Gužas naujo ženklo neįdėjo. Bet atsiminsi ir taip.

Každaila nusikeikė išskirtinai šlykščiai, kad ir patys narsiausi keikūnai nejaukiai pasivartė ant žolės. Nežinia, ką jis būtų daręs kitam už tokį malonų išpėjimą? To jis nebūtų praleidęs kitam. Bet Petrui nieko. Petro ranką jam buvo tekę pajusti daug seniau. Petrui lankas per pilvą ėjo — štai kas. Ir be reikalo jis nežiopčiojo. Petras tik juokėsi, kai Každaila grasino. Jis ir savo giminei patarė per daug neimti galvon. Nė jis ten ką darys, nė keršys. Jei tokių veiksmai eitų lygiai su burna — bloga būtų.

Veronikos krautuvė buvo ištuštėjusi, kai dauguma gėrovų patraukė gegužinėn. Na, Každaila ne pirmas vakaras seilę varvino. Ir siulė susilažinti iš skaidriosios litro, kad jau šį kartą tai tikrai išdegsią. Ką, ar jie nematą, kaip Veronika jį akimis palydinti. Ar ji neuždedanti švelniai rankos ant peties, kai jis pašaukiąs naują partiją gėralų? Jei jie to nematą, tai esą žlibi kaip jaujos pečiaus kakta. Ir ausys prižėlusios vilnos, jei negirdi, kokiais maloniais žodžiais ji kreipiantis. Dabar pats laikas esą parodyti, kokie vyrai darbuojasi prie kanalo. Jei jau ką daro, tai padaro greičiau negu spėji suskaičiuoti iki penkių. Každaila pustęsis delnus lyg imtynėms su meška. O čiagi tik moteriukė, švelnus ir minkštas daiktas.

Nieko troboj ir nebelikę, išskyrus Petrą. Gužas daržinėn išėjęs. O Veronika, apkuopusi stalus ir taip jau mirtinai nusimušusi per dieną, kliūstelėjo ant kanapėlės, pirm užgesinusi šviesas. Ar ji buvusi prisnūdusi, ar ne, bet Petras vis aiškiau ir aiškiau girdėjęs, kaip šnekučiuojasi Veronika su Každaila. Pradžioj dar pašnabždom, dar pusbalsiu. Dar šiaip ir taip. Dar geruoju, kaip su žmogumi. O tas jau kur tau brolelis! Kaip jautis pasibaudęs ir, sakyti, kad jau per prievartą. Tik dudena storai, tik šnypščia kaip ežys.

— Šalin traukis, tu begėdi — suriko jau visai nekoku balsu moteriukė.

— Nu, nu, rupūžyt. Valdyk nagus, nesidaužyk! — sumaurojo kavalierius.

Petras nespėjęs pašokti ant kojų, kai jau Gužas virtęs pro duris. Nesakytum, jog tyčia laukė, prisispaudęs prie sienos. Taip tik pasitaikė, kad ėjęs iš daržiniukės kaip tik tuo metu, kai viduj pati bjauriai surikusi.

Lėtas ir nedrąsus Gužas atsistojo priešais ir paklausė:

— Kas čia dedas?

— Nieko... Tas jau... Nieko... — vapeno nusigandusi Veronika.

— Išėik, — pasakė šeiminkas,

— Nesikarščiuok, jei nenori šaltas palikti, — atsiurzgė Každaila.

Gužas pakartojo tą patį. Ką atsakė Každaila, nebebuvo kada nė susigaudyti. Jei kas laukė Gužo pakasynų, tai baisiai apsigavo. Toks žmogelis, rodos, iš pupų nevaromas. Bet kai griebė ir nešė pakėlęs, tai Každaila nespėjo galvos linkčioti pro durų viršus. Išmetė į kiemą, ir baigta. Prie vėjo žmogus.

Tada tik Petras išpuolęs ir žiūrėjęs, kad blogiau neatsitiktų. Kad kokio peilio iš kišenės neišsitrauktų.

— Nereikia, Petrai, — ramiai tarė Gužas, dulkindamas rankas, lyg būtų ką tik iš malūno išnešęs miltų maišą. — Aš dar gaidys ant savo laktų.

Taip ir išvarė. Ir nesmagu, lyg ir jis prie tos kebelės būtų prisidėjęs.

Každaila išsikėlė pas Krivicką. Bet su Petru vis tiek tebekasa kartu. Kur jis ras geresnį draugą darbe. Su nieku kitu tiek neuždirbsi.

— Jau tegul per daug Doveika neįsivaizduoja, — pakėlė nuo žemės sušiauštą galvą Krivickas Vargdienis. — Nujos jam tą bobą iš po akių. Nesidžiaugs ilgai. Aš tą galiu pasakyti.

Tilius spaudė veidą į žolę. Cigaretė krutėjo jo pirštuose.

— Jei Krivickas prašneko, tai bus kas nors. Gal lietaus? — kažki kas pasakė.

— Nesakyčiau, jei nebūtų teisybė. Aš už teisybę visada.

— Teisybės tu ir nesulauksi. Pats padaryk teisybę, jei nori.

— O sakot, kad tas, kur žiūrėjo pro pirties langelį, — lyg nenugirdęs šnekėjo savo Vargdienis. — Kad tas tai jau nieko? Pala, pala. Jis jau to neužmirš. Nuravės seniui žilę, pasigavęs kur pamiškėj.

— Vis ant jo, nabago, — pasikraipė Petras.

— Tai jau nabagas. O ką jis padarė man? Kitas jam seniai būtų parpinus suskaitęs. O aš tyliu.

— Kad tu durnių durnius, jei tyli.

— O gal aš netylėsiu, ką tu žinai? Buvau andai prašyti, kad daržinę leistų nusigriauti, o jis man...

— Sakei jau šimtą kartų.

— Ne šimtą, o tik teisybę. Sakau, ponas, daržinė man priklauso. Atėmei žemę, o daržinė vis tiek mano. Nusigriau nu ir nusivežu su talka. Pamėgink, sako...

— Tai reikėjo, jei sakė.

— Sakė tai sakė. O aš sakau, kad geriau būčiau uždegęs. Va. kaip pasakiau. Mat tokia tūžmastis pagavo. Dieve, susimilk. O jis, pamislyk, Doveika, man šitaip. Galėjai, galėjai. Kol tavo buvo, galėjai.

— Aš ir paleisčiau gaidį. Nė man — nė tau.

Petras šaipėsi.

— Avinai jūs, avinai. Ar tuom Doveikai nuostolių padarytumėt? Jo trobesiai gerai apdrausti. Iš to jis tik uždirbtų.

Krivickas susimąstė. Slogios nuotartys jį kankino visą vasarą. Bet jis guodėsi, kad atsiras vis tiek kas nors ir Doveikai sugros suktinį. O to Petro tai beturima galvos. Kitam nė motais tokia mįslė neužeitų, o jis tau ima ir pasako. Kad apdrausta. Matai, matai, žaltys Doveika, visur išsigudravojęs. Ir čia, anot Petro, dar uždirbtų. Net ugnis tokiam į naudą išeina. Kad aną kur. Každaila va irgi iltį galanda, nors visai dėl niekų, kad nedavęs išgerti kažkada, kai buvęs kruvinai pagiriotas. Každaila tiurškalas, nėra ko juomi pasikliauti.

— Tai jau po visam Doveikai. Visi ant jo sprando. O tu ką jam ketini ištaisyti? Juk jis, sako, tave iš tarnybos išėdęs? — kamantinėjo Petras.

— Gal jis, o gal ir ne. Kartais ir patsai netikiu. Jei gaučiau tą pačią vietą, tai visai užmirščiau.

Doras policininkas turėjo būti Tugaudis, jei galėjo taip nušnekėti. Ir visai be reikalo vargo pelkėse ir miškuose.

Pokaitis baigėsi. Vyrai ražėsi, judino sustingusius sąnarius. Ir vėl sunkus darbas ir nesulaukiamas šeštadienis. Bet, kai jis ateina, staiga visi vargai ir rūpesčiai šalin.

Tilius kiūtino namo. Jam vienam, nuošaliai, Petras pakuždėjo. Ar jis žinaš. kad Agnei peršą jauniki? Jei žinaš, tai tvarka. Jis vėl buvęs atvažiavęs. Bet toji mergiščia nesuvaldoma.

Tilius suprato, kad ir Petras nesusigauo jo reikaluose. Jis daugiau neklausė ir nevargino. Geras, puikus vyras. Tilius siekėsi atverti savo širdį. Kitaip bus blogai, bus blogai. Kodėl bus? Jis užspringo savo žodžiais, ir iš jo pasiryžimo nieko neišėjo. Gal kitą kartą. Gal kada nors. Jis nyrino pakrūmėmis lyg nusidėjėlis bažnyčioje nuo klausyklos, pritrūkus drašos, išvydus rūtų kunigo žvilgsnį, apmetus nedraugiškai nusiteikusių minią, kuri, rodos, ir telaukia jo baisaus nupuolimo.

Kada nors. Kada nors.

O vargšas Doveika nė nenujaučia, kokie naršūs debesys telkiasi ant jo galvelės. Visi — viena ruja. Kaimiečiai — kad kelio nepravėdė per jų lanką. Griovkasiai — kad jų nerydino karčemoje. Ir jis, Tilius, kad jo žmona tokia jauna. Ir Monika — kad jos vyras toks senis. Vai Dieve, visi.

Lyg ir susenęs daugiau atrodė paskutiniu metu Doveika.

Iš verandos, apkerpėjusios tirštomis gebenių virkščiomis, atskrido lengvai, švelniai lyg skiedrelė, besisupanti ant bangos, dainelės žodžiai:

Pasisėjau balandėlę daržely,
Balandėlės nė daigelis nedygo...

DVIDEŠIMT KETVIRTAS

Žemė džiūvo ir skeldėjo iki kraujo. Dievas žino, kada belijo. Rugiai suplaukė į daržines sausi kaip parakas, negavę nė lašo drėgmės. Baltą ir skalsią duoną ketino valgyti ateinančiais metais. Kam trūko sėklos ai malinio, užteko vežant barkštelti pėdą į ožį, ir pusė grūdų šoko iš varpų. Paskui tik perleisti per vėją, pasikabinus kretilą klojimo tarpdury. Gubų gubos, gruodu nupylusios dirvas, beregint nyko, ir tučiuojau paliko kėpsoti tusti ražienų plotai.

Vasarojus sekė įkandin. Nebeliko tarpo žemdirbiui, tik prikritis valandą prie kupečio, atsipūsti ir lėkti. Šventam Rokui jau galėjo prasiblokšti ankstyvųjų šešeilių miežių. Sudaiginti ir sumalti salyklą. Apynių spurgos sviro nuo virkščių sunkiomis kekių kernomis, išlauždamos silpnesnius virpčius ir nusileisdamos į žemę auksinėmis kaskadomis. Patrynus delne ir pauosčius, svaigi sierų kvaptis plėšė šnerves ir lipdė pirštus išgarinta ir sutelkta syvų masė. Kuri vėliau laužys statinių šulus ir dugnus, nutraukys geležinius lankus, veršis pro ištrauktą volę ir tekės gyslomis, visą pasaulį nudažydama skaisčiai žalia spalva. Tokia kaip pavasaris.

Pjaunamoji, arkliniai grėbliai tarškė nuo ryto iki vakaro našioje Basiuliškių žemėje. Talpniai primintos javų uorės girgždėjo ir lingavo ir spaudėsi į neapžvelgiamus prėslus ir kauges. Kiaulpienių ir usnių pūkai debesimis kilo nuo kraunamų vežimų, plaukė pavėjui tartum nupeštų paukščių plunksnos ir padaigstės. Lipo prie sudrėkusio veido, vėlėsi į burną ir lipdė akis. Drumzlinos prakaito srovelės sunkėsi vyrų krūtinėmis, merkė pajuodusius marškinius. Dar diena kita, dar savaitė. Ir tada jau bus galima atsipūsti. Dar kaip nors išturėti, nes giedra amžinai netvers.

Ir staiga atėjo ruduo. Nes, kai žmonės apsidairė, aplink tik ražienomis cypavo vėjas. Piemenys išsileido iš suspaustų ganyklų į platumas, ir susmilko dūmeliai paežiuose, ir pakvipo keпамomis bulvėmis ir surūdijusiu užkulu, nukniauktu iš šeiminkinių, išsistovėjusiu užlose didžiulėse taukinėse. Gandrai būriavosi, mokė jaunikius, ruošė juos tolimai kelionei. Po kelias dešimtis jų rinkosi kur nors senose rugienose ir stovėdavo, permaintydami kojas, įtraukę kaklus, po kelias valandas. Po to sumosuodavo sparnais ir leisdavosi sutarton vieton. Ir ten, kur tyrelis išsilieja iš miškų, kur jis pamažu išeina į plynas lygumas, kemsuotas ir klampias, netinkančias nė šienavimui, nė ganyklai, kurios tegalėjo atsigauti tik nusausinus, išeidavo pasivaikščioti gervės. Kaip avių banda atrodė iš tolo — pilkšvai marga, judanti pamažu, tartum nematomo piemens rikiuojama. Gervės perėjosi tyrelyje, ir jų šeimynos jau buvo išsiauginusios tvirtus sparnus.

Vasara dainavo, brisdama į galą su paskutiniais javų vežimais, su žaliomis dobilų atolo pradalgėmis. Tebebuvo lygiai šilta ir gražu, ir didelė rasa tebeplovė bruknių uogavimui išsibaudusių moterų kojas. Susirenkančių iš visų pasviečių, lyg ten, jų kraštuose, nebuvo kito darbo ir kito rūpesčio, kaip tik surinkti uogas iš tyrelio samanynų. Užsitraukusios storas vilnones kojines nuo gyvatės kirčio, apsirūpinusios pavilga, braidė ir markstėsi klampynėse ir liūnų pakraščiais. O pavakary leidosi ant vieškelių su sunkiais krepšiais ir tarbomis kietų sultingų uogų. Jų atvažiuodavo parsivežti kuris namų berniokas, ir nuo Veronikos krautuvės lalėdamos grįždavo atgal.

O tačiau jau kažin kas pakibo virš žemės ir kas kartas vis žemiau ir žemiau leidosi. Nublukusių stagarų platybė kėlė širdyje gaudulį ir nykumą ir ilgesį kažin ko praėjusio. tolimo jau ir nebepasiekiamo. Nors medžiai tebežaliavo kaip ir anksčiau. Ir vėlyvosios gėlės visu žiedu įvairumu ir jų kekių sunkumu tebesilaužė pro darželio tvorą, nebesutildamos ankštose lovose ir lysvelėse. Ir vakarai taip pat leidosi tykiai ir pamažu, persisodrinę garsų srauja. Ir saulėleidžiai driekėsi išilgai, lyg drąsia ranka išvestas brūkšnys, ir blėso iš lėto, tartum nespėję išgarinti vasaros karščio. Ir šiluma laikėsi beveik iki vidurnakčio, ir lik po to naktis įnikdavo skambėti tyru ir nupraustu rugpjūčio dangumi, jo begalybę raižant krintančioms žvaigždėms. Tamsių, mėlynų naktų.

Tada užsidegė, miškas.

Ar jį kas padegė, pasinaudodamas sausra ir tamsa, ar ugnis įsigavo savaime iš numestos nuorūkos? Bet kas ten galėjo rūkyti? Tik jau ne uogaujančios bobos. Ir ne praeinantis medžiotojas. Niekas negirdėjo tą vakarą ir dieną prieš tai šūvio. Laikas tik ančių medžioklei, bet antys nesilaiko aukštumose, sausame eglyne su pušų priemaiša. Ir piemenys to negalėjo padaryti. Miške jau seniai nieks nebeganė, ir gaisras kėlėsi toli nuo palaukės. Kas valkiojosi tą vakarą po mišką su degtukų dėžute rankoje ir pagiežos pritvinkusia širdimi?

O buvo toks. Komisija nustatė, jog ugnis savaime kilti negalėjo. Ją atnešė iš kitur ir paliko.

Prieš vidurnaktį pasiutusio šunų kaukimo prikelti gyventojai vertėsi iš guolių ir puolė pro duris. Kiekvienam pasirodė, jog dega jų kieme. Pašvaistė, lyg raudonai įkaitintas keptuvės dugnas, užsivožė stačiai viršugalvyje. Gal tai Basiuliškių klojimas, stovįs nuošaliau nuo kitų trobesių? Kiti pagalvojo, kad pieninė pleška, užniršę, kad ji mūrinė. Eigulys greičiausiai susivokė. Jis lakstė, lyg jo paties marškiniai būtų užsidegę ant kupros. Vaiką užsodino ant dviračio ir pasiuntė girininkijon. Ir pats nebegalėdamas užsikęsti, bėgo pas Doveiką ir jo telefonu šaukėsi girininko pagalbos.

Ką gi girininkas? Jis tegalėjo žinią perduoti urėdijon. Urėdas — jau žymus valdininkas, ir jo galva turėjo suglemžti tokius dalykus. Organizuoti ugnies stabdymą vietos jėgomis. Apie gesinimą niekas nekalbėjo. Kas gesina miško gaisrą? Ką ugnis jau buvo pasiėmusi — pasiėmė galutinai.

Milžiniškas raudonas skydas pakibo viršum juodo ir bauginančio miško. Pririšti šunes daugė grandines, palaidi — uodegas pabrukę. atbuli spraudėsi į pašalius ir košė pro dantis gailias dejones. Arkliai neramiai prunkštė. Giedojo šviesos suklaidinti gaidžiai, o katinų akys laidė klaikiai raudonus žaibus. Tokios pat šviesos ropinėjo namų sienomis ir žibėjo langų stikluose.

Seniūnas lėkė iš kiemo į kiemą ir visus, kas tik gali pakelti kastuvą ar kirvį, ragino bėgti ir klausyti, ką sakys girininkas.

— Dega, dega!

— Kas dega? Kur dega? — šokdami iš miego, klausinėjo vienas kitą — baimės, siaubo ir nuolatinio nuovargio pritrenkti žmonės.

— Antai, ar nematote?

— Basiuliškės?

— Ne. Miškas.

— Ak, miškas dega.

— Prie Vilkijos. Margių eglynas.

Degė valdiškas miškas. Ne kieno nors daržinė su javais, ne klėtis su šviežio derliaus kupiniais aruodais, ne tvartai su liepsnose žūstančiais gyvuliais. Žmonės lengviau atsiduso, nors ten ugnis rijo šimtus daržinių, šimtus klėčių ir tvartų. Ten šėlo ugnis, kurios nė užliesi, nė užslopinsi, nors viso valsčiaus marškinius ir sermėgas ant jos sumestum. Nesipriešino seniūno įsakymui, bet nelėkė taip, kaip būtų lėkė, degant kaimyno sodybai. Kėlėsi, ėjo, rinkosi. Iki aušros nieko gero nesusėpėjo padaryti.

Ugnis ėjo plačiu ruožu. Ir ne pažeme, ne samanomis ir žole. Ji ėjo eglių šakomis ir viršūnėmis. Sausos apatinės šakelės tratėjo tokiu greičiu ir smarkumu, lyg ištrauktos iš žibalo markos, ir tučtuojau vienu liepsnos kamuoliu pavirtusi eglė, šnypšdama ir tratėdama spygliais, smilko iki pačių viršutinių ūglių. Sakų upeliai sruvo kamienais ir piktais lyg įerzintos širšės lašais taškėsi aplinkui. Skaudus ūžimas kilo iš miško. Rodos, tūkstančiai iki nematomumo įsuktų ratų būtų leidęsi akmeniniu plentu. Žmonių riksmas dingo jame. Liepsnų blūškiai šoko į viršų, ir žarijų stulpai metėsi antra tiek aukščiau medžių.

Paniurės ir susikrimtęs Doveika slankiojo savo miško rėžiu. Ugnis praūžė jo kampu. Ji plėtėsi upės link, bet jei kiek vėjas pasisuktų, jo ištausotas, išretintas, išskintas rinktinės statybinės medžiagos eglynas nusmilkėtų greičiau, negu išrūkytum porą pypkių. Ugnis tesustotų palaukėje. Kastuvus krito iš jo rankų. Ką su juo bepradėsi — jis tik painiojasi po kojų. Jo nieks neklausė. Jo balso niekas ir negirdėjo. Palaida minia šmaikštėsi tarp medžių ir nesusigaudė, kur ir ką pradėti. Visas išganymas — tik susirinkus griovkasiams.

Su rytu pasikėlė vėjas. Jis įgavo naują kryptį ir ugnies upes nešė ten, kur jos nieks nelaukė. Ugnis peršoko per griovį. Per arti jis buvo pradėtas. Ugnis atsirėmė į upę, į naujai iškastą kanalą ir jo pakraščiu traukėsi gilyn. Degė išilgai upės ir artėjo į tyrelį su vis skurdėjančia augmenija, kuri tačiau buvo pakankamai tanki, kad perimtų ugnį medis nuo medžio. Tai mažos, kerotos pušelės sudiržusiais, gumbuotais kamienais, apgergužėjusios senų sužiedėjusių sakų gurvola, pusiau nudžiūvusių šakomis. Jos pleškėjo kaip pakulų kuodeliai, šnypšdamos ir ugnį nuspjaudamos po kelis sieksnius. Toliau vis pušelės ir kadugiai retėjo, ir liepsna driekėsi pažeme, samanomis, viržynais, bjauria vilkžole ir aštriadalge, kupstais pasišiaušusia viksva. Ten ji ir buvo palikta, telkiant visas jėgas sausam, brandžiam eglynui. Jei ir čia nepavyks, tai visas kampas kelių dešimtų hektarų, įskaitant ir

privatų — Doveikos nuosavybę, nupleškės, ir nė ženklo.

Nori nenori turėjo eiti visi. Griovkasiai, vadovaujami savo kultūrtechnikų, eigulių ir girininko, darbavosi kaip reikiant. Pristatė ir patsai urėdas. Policijos vyresnysis su savo padėjėjais. Bet jų nereikėjo. Žmonės dirbo iš peties. Dūmų debesys tirštai ir grasinamai slinko, apnešdami plėnimis laukus ir trobesius. Tada buvo panaudota paskutinė priemonė — prieš ugnį paleista ugnis.

Tuščioje, nuvalytoje juostoje išpylė parako. Kiek jo buvo atvežęs urėdas, niekas negalėjo pasakyti. Nešė maišeliais ir pylė taip, kaip žaisdami vaikai iš smėlio išpila pylimą, įsivaizduojant apsaugą nuo įsisiautusios jūros. Priešais siautė ugnies jūra. Kai ji buvo jau čia pat, paraką padegė ir liepsnos šoko priešais kaip du raudoni ir mirtinai įnirtę gaidžiai. Ir ugnis užtroško, lyg ant jos kas būtų papūtęs troškinantį kvapą. Žmonės žiopsojo be žado ir rankas nuleidę iš nuostabos. Tada jau įniko kastuvais versti velėnas, rausti, mindyti nuodėgulus ir žarijas.

Didesnioji vyrų dalis tuo tarpu jau skubėjo į tyrelį ir ten dideliu atstumu kasė griovį — ne taip gilų, kaip platų. Dideliu lanku juosė gaisro vietą, jam palikdami valią siausti ir pražūti savaime. Ratas užsibrėžė ir ugnį uždarė. Tik nieks negalėjo uždaryti gyvačių. Jos šliaužė pulkais, tabūnais, puolė į kanalą, į upę ir plaukė kiton pusėn. Kiek jų sudegė, kiek neišbėgo, kas suskaitys. Bet išbėgo tiek daug, kad apšmeižė visus takus ir, žmonės grįždami, nebespėjo jų mušti kastuvais ir vėzdais.

— Iš peklos jų tiek daug?

— Čia jų karalystė.

— Ne kitaip.

— Sunkios dienos, blogi metai gyvatėms užėjo. Tik pamanyk — čia ugnis jas išsvilino, čia vėl kanalą kasa. Kai nutrauks iš tyrelio vandenį, kai nebus drėgmės lieknuose, tai kur jos pasidės?

— Kelsis kitur.

— O kur?

Eigulys Baikštys atsiminė, ką buvo šnekėjęs jo senasis dar ankstyvą pavasarį. Nejaugi jis tikrai matė gyvates, besitraukiančias iš miško? Jei jis matė, tai kodėl nematė kiti? Kodėl jis, kurs kasdien pereidavo nemažus plotus savo eiguvos? Jis to negalėjo suprasti. Ir negalėjo netikėti senio žodžiams dabar, kada jo piktas lėmimas pildėsi.

Doveika kalbėjosi ant kelio su girininkais, su urėdu. Visi iki vieno buvo paišini ir nusmilkę, lyg iš jaujos grįžę po linų mynės. Kiek tūkstančių būtų surijusi ugnis, jeigu dar, jei dar valandėlė? Sunku apskaičiuoti, bet Doveika savo mišką vertino beveik kaip gyvastį ir nedrįso jam nustatyti kainos. Jis kvietė užėti ir numaldyti troškulį. Oje, tai tikrai puikus pasiūlymas!

— Rodos, šulinį išrytum, kaip troškina, — skundėsi girininkas.

— Šulinys mano talpus.

— Kai pradėsime lakti, liek tesiras.

— Šulinį pritrūks, gal statinėse kas nors rasis, — guodėsi Doveika. Jis ką tik buvo apžiūrėjęs, kiek likę alaus po švenčių. Dvi, po šešis kibirus, nė nepradėtos. Kitas pabandė atkelti nuo ožių — kliuksėjo ir jose. O be to, antrininko. Negi gaila geriems žmonėms, taip pasidaravusiems?

— Užėikit, vyrai! Alaus po kaušelį išgersim. Kiek bus, tiek užteks.

Eiguliai tik pasižiūrėjo vienas į kitą.

— Ačiū, ačiū. Kodėl ne.

— Tai negaiškit. Pamokit kitiems.

Laurynas krapinėjo ant kelio ir pasišokdamas saukė:

— Vyručiai, kaimynai, sukite šen į kiemelį! Alaus bačkelės jau išritintos, ir volės ištrauktos!

— Ar nemeluoja tik?

— Jeigu meluoja, tai save vaduoju. O jei tu vagi, tai kur tu dedi?

— Ką jis ten suokia?

— Ogi sako, jog alaus duosią išgerti.

— Duos, duos. Tik susirinkit į kiemą. Nebus tiek stiklinių, tai galėsit gerti iš rieškučių. Kas atkišit kepurę — tam į kepurę įpils.

— Eik jau, eik? Iš kur toks geras tavo gaspadorius?

— Neklausiau jo paties. Nežinau, kodėl jis toks geras.

— Negi visiems ir duos,— sunku buvo patikėti prastam žmogui, kad ir jį palies toksai begalinis vaišingumas. Bet eigulys Baikštys dėjosi labai gudrus ir viską žinaš.

— Manai, kad jis iš geros širdies? Pala, pala, vyreliai. Aš jį pažįstu geriau negu savo nuplikusią kaktą. Jis be reikalo piršto nejudins — vis jam turės išeiti į gera. Susipjovė su visais, tai dabar nori prisigerinti. Kas jam, kad išgers kelias bačkelės? Jonis pridarys iš naujo. Turi iš ko. Jam tas tereiškia, kiek tau pusbonkis su silkės galva. Ir tai nesigaili, jei nori išsipirkti iš policininko, kad

palauktų su mokesčiais. O paskui jau kalbės po visą valsčių. Žiūrėkit, koks puikus žmogus, koks malonus kaimynas. Dar susimanys iš naujo viršaičiu perrinkti.

— O kas mums darbo? Alaus stiklinė tikrai ne pro šalį. Eime, tik negaiškim. Dar kiti išris.

Ėjo ir Baikštys. Ir kur jis tau neis. Šiaip jau jo Doveika nesikvietė pas save, o dabar praleisi tokį kirtį.

— Kas gesino, kas tik darbavosi miške dorai ir viežlybai! Visi, visi susirinkit deguto nuo gomurio nuplauti! — rėkavo Basiuliškių raišius taip narsiai, lyg tikras šauklys turgaus aikštėje, užkeltas ant vežimo apgarsinti didelės naujienos.

Kas buvo išsivaikščioję, tų nebegaudė po laukus. O ir likusių užteko, kad kiemą paverstų viena stovykla, kur ruošiamasi pradėti naują žygį. Jie buvo ką tik sugrįžę, nugalėję ugnį ir užsipelnę poilsio. Triukšmas ir klegesys kilo ne ką menkesnis kaip miško varžytynėse. Pašaliai, visi kiemo pakraščiai, visi žolynai nugulti ir nusėsti. Jonas ir Tilius darbavosi rūsyje, apsižergę statines ir įsispraudę tarp kojų po kibirą. Alus šnypštė pro pirštus ir putomis pildė beregint iki kraštų. Tuos ištuštintus, lyg ant karštų krosnies akmenų išpylus, tuo pačiu leido kitus. Visi ūkio indai gerai tarnavo tam reikalui, visos milžtuvės, pieno kanės, puodynės, gorčiai ir skardinės, numaustytos nuo tvoros statinių, surankiotos iš viralinės ir virtuvės. Kas kaušą, kas puodelį ar samtį kokį pasigavęs, sėmė ir užsivertęs gardžiavosi. Po kelis apstoję kibirą, puoduku nubraukę putas, leido aplink. Iš tokios kaitros, iš tokios peklos išėjus — tik paduok. Kad būtų jo iki atsigeriant.

— Tai bent alelis.

— Gerą užtaiso Jonas.

— Į sveikatą jam!

— Ir susigalvok tu man šitaip. Atlaidus savo kieme suruošti.

— Tik jis ir gali. Juk dar pernykščių aruodai neiškuopti. Ir apynojus koks, ve žiūrėk, gale klėties kaip eglynas.

Kas nesnaudė ir negaišo, o sėmė vis po pilną kaušelį, staiga pasijuto lyg iš naujo šion žemėn atkeliavęs. Širdyje kilo drąsa ir narsybė, o į kojas leidosi sunkumas ir traukė verčiau atsigulti ant žolės ir primerktom akim žiūrėti į dangų.

Su ašočiu rankoje iš vidaus atbėgo šeimininkė ir, prasispraudusi pro būrį, tirščiausiai nustojusį rūsio angą, paklausė:

— Ar dar turėsit man ašotėlį prileisti?

Tilius pakėlė galvą ir atsitiesė.

— Ir jūs alaus užsimanėte?

— Užsimanėme. Bet, Viešpatie, kaip tu išsitepęs! Oi oi, jau matyt, kad lindai visur, kur tik daugiau suodžių. Kakta paišina lyg puodo dugnas, — nusistebėjo Monika ir, išsitraukusi skepetaitę iš bliuzelės rankovės, pabraukė kelis kartus.

Tilius šyptelėjo, klusniai palenkdamas galvą. Jos judesius taip gerai pažino. Ir jos lūpose tas patsai neapsimestas rūpestingumas.

— Pasisaugok, kad pati neišsiveltum.

— Bus gerai, — pasakė ji.

Imdamas kibirą, jis pasisuko pro duris. Lauke, saulės apšviesta, priekyje sustojusių vyrų stovėjo Agnė. Ji žiūrėjo į plačiai atdarą rūsio angą. Ir žiūrėjo taip, lyg matytų žmogų, smaugiantį kitą. Ji ir prasižiojusi buvo iš tos nuostabos ir tik, rodos, paskutinę sekundę užkandusi beišsiveržiantį šūksnį. Jų akys susitiko. Tą pačią akimirką Tiliui pasidarė aišku, ką pamatė Agnė. Ji staigiai apsisuko ir užlindo už vyrų.

Greičiausiai ji buvo atbėgusi parsivesti tėvo, kurs kartu su kaimynais vaišinosi alum. Jis spėjo pamatyti jos basas kojas, numirgančias toluoj ir dingstančias už medžių. Jis pylė alų į Monikos ašotį. Puikiai ji atrodė. Iškaitusi, pilna vidinio džiugesio ir darnos. Bet jis nebesuprato, ką dar ji pasakė išeidama, kaip gražiai ji padėkojo.

Ar ne vis tiek, ką ji pasakė? Nieko naujo nebegalėjo ji išrasti. Ir nieko pakeisti. Jie sruvo pakalnėn. Jie puolė baisyti greičiu. Bet susikibę, sunėrę rankas, veržiančias iki kraujo. Jie buvo vieni ir be vietos apsigręžti.

Nepraėjus porai valandų, alaus nebeliko nė lašo rūsyje. Nusunkė su mielėmis, išlakė antrininko didžiulę statinę, užsilikusią dar nuo pavasarinio darymo. Tiek jau to — Jonas numojo ranka ir drauge skubino keletą centnerių miežių salyklui užmerkti iš naujo. Negirdėta, kad Basiuliškėse kada nors sausai gyventų.

Skirstėsi dainuodama liaudis lyg po didžiulės talkos. Kam dar atrodė negana, tarėsi ir traukė antron upės pusėn, į Veronikos krautuvę. Ji davė ir be pinigų. Ji patikėjo geru kaimyno žodžiu. Ir

niekad neapsivylė. Jos gera širdis niekad nebuvo begėdiškai apgauta.

Žmonės skirstėsi, slankiojo pašaliais, ir taip nenoromis, kaip nesavi, lyg dar ko nors bjauresnio tikėdamiesi. Dūmai plaukė virš miško, virš vienkiemių ir kaimų ir skurdžiai pasišiaušusių ražienų. Ugnis niekur nebegalėjo išeiti, apjuosta griovių, apmesta velėnų. Savo užimtame plote ji liko rusenti, kol išsikvėps ir sukris savo pačios pelenuose. Eiguliai rūpestingai patikrino ir nutarė, kad pavojaus nebėra. Bet dūmai nemažėjo. Samanos, žolės, seni kelmai, samanykščiai, praamžini, išgergužėję stuobriai — gyvačių prieglobsčiai ir peryklos, arkliavagių ir burliokų tėvynė. Tegul pleška, tegul nurūksta. Bus švariau ir lengviau širdžiai.

Per Basiuliškių kiemą taip pat buvo praėjusi audra. Nusiaubusi rūsio gėrybes, išvarčiusi ir nukilnojusi puodynes nuo tvorų. Julė plavinėjo ir keikdamasi rankiojo. Protą apsuoko šeimininkui. Sumaišė jau į senatvę visiškai. O kas kaltas, jei ne ta miesto bezliepyčia? Kol jos nebuvo, ačiū Dievui, visiems sekėsi gyventi. Jei tuos poniukus tebutų susiprašę, tai suprantama. Jų amatas tykoti ir kitų gero prisipusti. Bet tuos rudnugarius nuo kasamo griovio susišaukti ir girdyti kaip veršius iki žiauksėjimo. Čia jau ir žodžiui vietos nėra. Nebebus Doveikai gyvenimo, tai jau aišku kaip ant delno. Julė tą numatė pačioje pradžioje. Nesidžiaugs ilgai žmogelis, pasiguldęs savo lovon ežį. Karštis netruks praeiti, ir tada pašvilpauk. Jau dabar Doveika pasikeitęs. Lyg į kuprą pasimetęs, lyg ir senstelėjęs daugiau. Rūpesčių užsikrovė sau ant sprando. Pjauna vidurius piktas rėmuo. Ilgai juk netvers viena, toji miesto lakata. Susiuostys su koku. O gal jau ir susiuostė? Traški, švanki pasidarė. Ir čia Julė pokštelėjo sau per kaktą, staigios, šviesios minties trenkta. Lyg kokio radinio be galo maloniai nuteikta. Nuo kada taip prašvito jaunoji ponija? Ar ne nuo to laiko, kai prasidėjo upės kasimas? Nugi, kad taip. Teisybė kaip diena balčiausia. Jau ar tik nebus kuris iš tų, varlinėjančių per dienas paupio brūzgynais ir besidairančių per trikojo viršų? Ko jis ten žiūri ir ką jis mato, jo nesupaisysi. Bet Doveikienę tai tikrai mato. Ir patsai iš pažiūros dailus. Tokiam tik ir tinka pas svetimas bobas. Nors Julė negalėjo tvirtinti mačiusi, kad būtų kada užėjęs anksčiau. E, moka apsisukti, jei nori. Julė kaito ir virė viduje kaip anglių prikrautas arbatinis. Jau nieko ji taip nenorėtų, pusės metinės algos atsisakytų dėl to, jei pavyktų sugauti savo šeimininkę su tuo ponaičiu ir su taja žinia nubėgti pas Doveiką. Še, pasakytų, džiaukis. Labai norėjai, tai dabar žinokis. Jei dar taip nėra, tai vis tiek bus. Ji neabejojo savo šventu neklaidingumu.

Baisiai išmoninga toji Julė.

Taip ta dienele ir praėjo. Nieks nebegalvojo apie darbus, tik kaip greičiau kur pakristi. Įvykis sujaukė ramų miško gyventojų dienų tekėjimą ir išmušė iš tvarkos. Dūmai, suodys ir svilėsiai suėmė galvas ir lyg sukatos pagautos avys drumstėsi pakraščiais.

Laurynas pilna burna samprotavo, jog mišką bus padegęs vienas iš tų nevalyvųjų griovkasių. Ir neslėpė džiaugsmo dėl patirtos pramogos. Būsią dabar apie ką pasišnekėti, susitikus pieninėje. Ėė, būsią ir dar gražiau. Tai tik pradžia. Tokios kalbos labai pykino Joną, kurs ir taip nirto kaip doras ūkvedys, negalėdamas pakęsti panašių suiručių.

— Ar tik pats ir nebūsi tuo zakristijonu?

— O gal ir aš, Joniukai.

— Bet kur tau ten... Kol nuklibuotum, kol ką. O kai reiktų bėgti atgal, ir nebeišbėgtum.

Laurynas pasigavo Tilių ir tvirtino jam tą patį.

— Sakau tau, kad padegė.

Greičiausiai. Girininkas irgi panašiai kalbėjo. Šlubis išsitraukė ir peludės butelį, pasižiūrėjo prieš šviesą ir atkimšo. Ir, atsisėdęs ant pavožtos sėtuvės, purtė rankoje taip, kaip purtytų susigavęs neklaužadą šuniuką. Išsikišęs kaklo kaulas kaip peilio žambas judėjo ryjant dideliais gurkšniais.

— Patrauk.

Tilius kratėsi. Užtenka tų gėrimų. Jis ruošėsi atsigulti ir išsimiegoti už visą prarastą laiką. Senis jį tampė už skverno. Jis dar norėjo pasikalbėti. Na, padegė tai padegė. Rauna juos velniai. Ar maži valdžios miškai?

— Doveikos mišką padegė. Tik vėjas nusuko.

Tilius įtemptai galvojo. Kažką lyg iš sapno, lyg matytą per dūmus jis prisiminė. Ir ne jis vienas girdėjo. Daugelis tą dieną buvusių paupy. O gal ir turi kokį ryšį ugnis su anuo pokalbiu? Jeigu taip, tai iš tikrųjų štukos mažos... Kieme, tarp alų geriančių, jis nepastebėjo nė Krivicko Vargdienio, nė ano vyruko, gavusio šukų nuo Doveikos. Negi Laurynas ką nors nujaučia? Išsipaišinęs, pypkės nusvilintais ūsais, tabako nuvirintais dantimis. Kaip užkeikėjas jaujoje ant pinigų sieko. Kipšas, kokio reiktų paieškoti.

— Juk norėjau ir aš padegti. Jau tada, kai jis prigavo Zuzaną. Jau tada. O paskui... Jis ir maršalka, ir viršaičiu pastojo. Basiuliškes jis paėmė į savo rankas, kaip aš va dabar tą butelį. Petras

Doveika glemžė svetimą gerą kaip pakulas. O aš jo karves ganau. Pradėjom kartu, o aš tebeganau ir po šiai dienai. Man mat mažam dalgiu patraukė per gyslas. Ir surietė į šunį. Širdis mano didelė, kaip arklio. Ir kakta nelyginant akmuo iš pirties krosnies raudonai įkaista. Šnypščia, kai vandens užtyška.

Ar Doveika matė jį kada nors toki? Pamatęs tą pačią dieną turėtų išvaryti. Kuo toliausiai nuo savęs. Kuo toliausiai.

— Aš išeisiu, kai man reikės. Išeisiu, nebijok, — lyg skaitydamas svetimas mintis, pasakė.

— Ne taip garsiai, Laurynai. Išgirs kas nors.

— Neišgirs. Aš išeisiu, kai ateis laikas. Dar palauksiu. Jeigu laukiau keturiasdešimt metų, tai kas man dar vieni kiti. Išnyks Doveikos vardas šioje žemėje. Iš tikro sūnaus atėmė tėviškę ir užrašė Monikai. Tada aš ir tariau, kad Doveika bus nupūstas. Nebeliks nė dvasios Basiuliškėse. Svetimi žmonės dirbs ir gyvens. Juk ir Doveika svetimas. Zuzanos sūnus svetur bastosi. Tai tada vis tiek. Ar tu nori Basiuliškes valdyti?

— Ką jūs? — Tilių purtė drebulys. Jis atsikėlė ir, paėjęs tarpdurin, apsižvalgė. Kad tas pamėklė bent nusirijęs tuojau užmigytų. Butelis jo rankoje kaip žvakė, norinčio sau kapą apsišviesti.

— Išgerk, tai nebijosi. Kai tik tu čia atėjai, aš tuojau sau tariau, kad štai vaikinai, kurs suries į ožragį Doveiką. Aš palauksiu. Ir ko man nepalaukti, išlaukus tiek melų? Hu hu hu... Kas man?

— Nieko panašaus aš nemanau. Nieko aš negalvoju, — teisinosi Tilius.

— Kam tau? Yra ir be tavęs kam. Ir jei tu norėsi, aš pasiliksiu. Dirbsiu kaip dirbęs. Mano rankos dar tvirtos. Dar dešimtį kitą trauksiu. Jūsų vaikus paganysiu, kai nieko geresnio nebeusitversiu.

— Tsss, Laurynai. Ateina, — pašoko Tilius, nebeapsikęsdamas ir sukaustytas mirtinos baimės.

DVIDEŠIMT PENKTAS

Gaižių, troškių dūmų debesis nusileido ant Virsnių ir Basiuliškių. Apšviesti besileidžiančios saulės, jie įgaudavo nejaukiai rausvą atspalvį lyg tolimas gaisras, atsimušęs pelkynų ežere. Vėjas juos išsklaidydavo kuriam laikui, nunešdavo kiton valsčiaus pusėn, į aukštus ir našius laukus, kūpsuojančius viensėdijomis ir baigiančiais griūti senaisiais kaimais, lūžtančiais praamžinių medžių pavėsiuose. Iš kur tyrelis ir jį supą miškai brėžėsi melsvu brūkšniu, netekusiu ryškumo dėl tokio nuotolio, kurs daugeliui atrodė nepasiekiamas. Daugis anų ramiųjų gyventojų ir nemėgino kelti ten kojos, klausėsi pasakų ir tikėjo viskuom, ką šnekėjo keliautojai ir žiniuonys. Iš tų aukštumų. gerą grūdą nešančių molytų žiūrint, dūmai atrodė lyg amžiais nesudylanti migla, apvožusi tenykštį pasaulį ir saugojanti jį nuo pašalinių akių.

Degė tyrelio durpynai. Dviejų pėdų gylio sausai išdžiūvęs viršutinis sluoksnis ruseno kaip jaujos pečius, sauskimšai prineštas spalių. Niekur ugnis nebegalėjo išeiti, apvesta grioviais ir apversta velėnomis, bet jos užimtame plote ji smilko ir žioravo netrukdoma, iki didieji rudens lietūs užlies ir paskandins. O lietaus šaukte šaukė skaudžiai perdžiūvusi žemė. Rugiai nedygo, jų nuspilgusius daigelius, dar neprasilažusius grumsto, kirmėlės kirpo lyg žirklėmis. Linai, pakloti dirvonuose, nedirgo. Linmarkos išdžiūvo dar vasaros vidury. Ganyklų žolė parudavo, išdegė atolas, ir gyvuliai beviltiškai skambliojo sausius ežių stagarus ir traukė baubdami, ragus atstatę, ieškodami ko nors traškesnio.

Tarpmiškėje staiga pasidarė tyku ir tuščia. Dūmų prigesinta saulė plaukė tartum per drumstą vandenį. Darbai pasibaigė laukuose. Klegesys ir triukšmas, kurį kėlė griovkasiai, nusitraukė negirdimai toli. Kanalo pjūvis jau rėžėsi už Laumakių ir kasdien smigo tolyn ir gilyn. Visa linksmųjų vyrų šutvė pleškėjo kitame krašte, čia beužklysdama vis rečiau ir rečiau. Veronikos krautuvė apsiniūkė, ir, jei ne Petras su Tugaudžiu ir dar keliais, neužmiršančiais tos vietos, ji būtų galėjusi duris užšauti ir išeiti visai dienai į daržą. Jei to nedarė, tai tik iš įpročio ir nenoro nustoti krautuvininkės orumo. Tie keli pravažiuojantieji mažai ką gero žadėjo.

Ir Agnės gyvenime permaina buvo įvykusi. Staiga vieną dieną ji susidomėjo savo krikštomočia. Kodėl ji nebeatvažiuojanti? Ir, jei ketino, tai kada? Va tai tau, kas gi čia dabar? Kada reikėjo, tai nieks negalėjo sugauti. Motina graudeno dukterį ir stebėjosi. Bene bus susipykusi su Doveikos bernu? Bene bus atvėsusi, nes jau nuo vidurvasario jis nebesirodo. Mergiščia pašėlo, papyko, ir viskas praėjo. Ačiū Dievui, kad taip gražiai praėjo. Kai kitoms po tokių linksmybių dar ir vargo tenka pavargti. Ne, Agnė ne tokia. Ir tas gerai. Išvažiuos, pripras ir gal ištekės. Vargonininkas — žmogus tikrai puikus. Gužienė turėjo patyrimo ir į viską žiūrėjo tokiom akim. Dviem mergom kaip ir nedera trintis namie. Vienai jau laikas iškeliuti.

Kad Agnė proto įgavusi, rodė jos išvaizda ir laikymasis. Ji lyg paaugo ir sustembo. Maža kas

bebuvo likę iš anos traškios ir gaivios mergaitės, kuri galėjo būti ir penkiolikos metų jos nepažįstančiam. Ir savo elgesiu primenančios jauną miško stirną, kuriai valia siausti ir lelioti nuo ryto iki vakaro visoje plačioje girioje ir skynimuose. Ji ir buvo užaugusi giriose, gausiai laistyta rytmečių rasa, nuprausta lietu ir iškedenta vėjų, prasiveržiančių pro išretėjusias rudenio šakas. Į jos akių mėlynumą įsisuko tamsūs ratai kaip dignis prieš mėnulio pilnatį. Kiekviena atmaina turėjo savo tiksliai apibrėžtą laiką ir paskirtį jame. Vieną savo tarpsnį ji jau baigė praeiti. Jei jis truko taip neilgai, lai ji mažiausiai kalta. Viskas jai pasidarė nebemiela. Viskas apštraukė niūriais šešėliais. Ir saulė, matoma pro dūmus, jai buvo nebe saulė, švietusi jos vaikystės takus ir šildžiusi jos kambarėlio miela langą, nugultą alyvų krūmo, į kurį kažkada subarbeno jo pirštai. Į ką ji žiūrėjo, kur žvalgėsi, visur tuo pačiu tamsiu ir drumzlinu marškonių traukėsi iki neužmatomų tolumų. Ji vengė išeiti lauk, kad koja nepataikytų į tas pačias vasaros pėdas — nematomai, bet taip gyvai išlikusias, išsidėsčiusias aplink visur, nuo durų slenksčio iki paupio pievos. Rudens nykuma tvenkėsi krūtinėn, rinkosi iš laukų ražienų, iš voratinkliais mirguliuojančių pievokšlių ir miško gelstančių lapų. Iš upės, kuri jau nebebuvo ta pati miela ir vėšiai gili, bet suversta, išniekinta ir palikta ateinančioms darganoms. Ir apylinkės žmonės, kas rytas suvežą pieną pieninėn, ir motoro kalimas pro juodą skardos kamina, ir dulkių gražtas, nusidriekias paskui nuvažiavusį autobusą. Ir retkarčiais beužklystą kaimynai, ir jų atsibodėjusi kalba krovėsi vienon vieton kaip sunkenybė, rinkosi stambiais lašais, ir ji prapliupo ašarų sriautu, užtrenkusi už savęs kamaraitės duris.

Be skundų, be priekaištavimų, be garbstymo ir atsižadėjimų, tyliai, ramiai kaip drungnas vasaros lietus gulėjo paslika ir liejo ašaras. Agnė, toji gaivi mergytė, auksaplaukis saulės kūdikis, kadaise maža atvežta iš tolimos gimtinės ir užaugusi pamiškėje. Kur visko turėjo per daug — saulės, laisves, žalumos, graudaus ilgesio ir lūkesių, sutirpstančių neperžvelgiamoje miško sienoje. Ir tą rudenį ji jau buvo išaugusi ir suplėšiusi ankštą aplinkos kevalą. Ir numetusi lyg išaugtinius rūbus. Tarp vakar dienos išvedusi tiesią liniją tartum žaidimuose su draugėmis. Ji žengė per slenksčių vargą, į vėjus, į visa, kas pasitinka, nutolstant nuo vaikystės vartų. Kiek ilgai visa tai truko, ji neatsiminė. Ji buvo kaip beržas pragręžtu kamienu, paliktas vienas pavasario apyaušryje, sula merkiantis žemės pašalą, vėliau prasikalusią žolę ir ant jos besitelkiančius žiedus. Taip ji apraudojo savo meilę ir trumpą vienatinį džiaugsmą. Ji sunkiai besusivokė, kad visa tai jau praeityje ir nebesugražinama. Ji ką tik tebuvo atsistojusi ir tespėjusi paėjėti keletą žingsnių. Ar žino vienadienis drugys, su saule pakilęs iš savo lopšio, kad už keleto valandų ateis saulėleidis? Ar sprogstančio pavasario dieną galima įsivaizduoti rudenį, jo dar nė kartą nemačius?

Skaudžiu diegliu krūtinėje pajuto įsigalinčią rudens ir žiemos nedalią. Ji bijojo aplinkos, bijojo savęs. Vis mažesniu lanku beapskries saulė, vis giliau ją gramzdins debesys. Vis tamsyn ir tamsyn. Paskui sutems galutinai. Ir kas bus tada? Praleisti tą laiką taip paprastai, kaip jis būdavo praleidžiamas anksčiau, ji jau nebegalėjo tikėtis. Juk ji jau nebebuvo ta pati, lengva ir skaidri, nieko nežinanti ir gyvenanti šviesiu ryto sapnu. Ji buvo ragavusi džiaugsmo ir visa jam atidavusi, viskuom tikėdama ir viskuom pilnai pasikliaudama. Nieko sau ir už savęs nepasilikdama. Kaip ji galėjo sutikti ateinančių negandų ilgą ir neturinčią jokio prašviesėjimo grandinę? Ji manė, kad būtų geriausia pranykti. Pasislėpti kur nors miškų glūdumoje, lūžtvėje, neįžengiamame tankumyne, kaip daro kai kurie miško žvėrys. Jie pabunda tik pavasarį, bet ji nebeįsivaizdavo pavasario sau ir bemeilijo užmigti visam laikui. Su pavydu lydėjo padangėmis išskrendančius paukščius, kurie žino, kad užpakaly palieka pragaištį ir šaltį ir prieš savo akis turi nenusileidžiančią saulę. Ji sekė sėjiku būrius, krintančius į suakėtas dirvas, ir stebėjosi, kaip jie galėjo pasirinkti tokią vietą, iš kurios ji turi trauktis kuo skubiausiai. Bet sėjikai ir buvo pakeleiviai, didžiame traukimosi kely sustoję tik atsikvėpti ir pririnkti gūžius grūdų ir nesirūpiną, kad kam nors čia negera ir sunku. Kas rytas lydėjo vieškeliu atidundantį ir už miško kampo pranykstantį autobusą. Ir regėjo save vienoje iš anų, pro langus matomų sėdynių, ir leidosi nešama smarkiai besisukančių ratų. Vis tiek, kur jie nuneš. Ir vis tiek, kur sustos. Ir gali net nesustoti. Tik tolyn, tolyn. Tik toliau nuo jos nelaimės vietos.

Ir juo greičiau, juo geriau. Ko nors netikėto ir naujo ji nesivylė svetur, bet patsai išvykimas gal apsaugos nuo netinkamo pasielgimo. Ji negalėjo sau atleisti, kaip kvailai darė per savo nežinojimą. O turėjo iš karto suprasti, turėjo nujausti ir tarti žodį. Krikštomočios namuose gal atsiras kokio darbo, kurs padės susitvarkyti su savom. Ji parašė laišką ir pradėjo laukti tos dienos, kada atvažiuos jos pasiimti. Ir pamažėle dėliojo daiktelius, ir pamažėle atsiveikino su namais ir visu, kas buvo aplink. Pagaliau juk taip atsitinka visad, kai lizdas nebesutalpina paukščių. Jie pasikelia, sumosuoja sparnais ir skrenda. Visokios priežastys tėra tik natūrali eiga žiauroko gyvenimo įstatymo. Jam vis tiek turi paklusti.

Paskui ją suėmė baisus pyktis ir įtūžimas. Ji vėl nesuprato savęs ir nutarimo taip pigiai, be

kovos pasitraukti. Juk kodėl taip atsitiko? Kad atsirado kita, kuri be gėdos ir sąžinės išskėtė savo aštrius nagus ir juos suleido, kad išplėštų kitam širdį. Monika, toji begėdė ir puikuolė, apmulkinusi senį ir užsisėdusi ant jo gero. Ji turbūt ir tebuvo tiek verta, kad laimėtų iš senatvės apkvaišusį žmogų. Bet, tą padariusi, jau ji manosi galinti imti ir toliau, kas patinka ir ką tik pamato. Toji beširdė ir nieko nepaisanti mergšė iš pieninės. Aną vasarą atsidriekusi ir pas juos radusi tokį šiltą ir malonų prieglobstį. Agnė nirto ir plėšėsi apmaudu vien pagalvojus, kaip su ja kalbėdavosi, kaip vaikščiodavo ir klausydavo tartum vyresnės sesers ar motinos. Dar vasarą, dar tada, kai laidėjo eigulio tėvą, ji buvo tokia meili, nors apkabinus išbučiuotum. Ir klausinėjo visko, ir suprantama kodėl. O ji, kvailutė, kaip ir seniau, visiškai pasitikėdama, nieko neslėpė ir tenorėjo išsipasakoti kuo smulkiausiai.

Buvo valandų, kai ji pašokdavo ir norėdavo bėgti Basiuliškių kieman ir, sutikus Moniką, tėkšti į veidą, spjauti į akis ir išeiti, palikus visų akivaizdoje taip paniekintą. Ji surado, bekraustydama daiktus, tarp kitų ir raudonus karolius, kažkada Monikos dovanotus, ir, juos pagriebusi, sutraukė ir karoliukus išbėrė pro langą. Tarp nuotraukų ir atvirukų ji pastebėjo vieną tokią, kurią šoko visu įkarščiu naikinti. Ten mat šypsojosi Monika, įsispraudusi tarp jos, mamos ir Milės kažkada tarp sužydusių krūmų panamėje. Žirklėmis iškirpo tą nedorą galvą ir numetė į šiukšles. Nieko neturėjo likti, kas liudytų tą bjauriąją, tą pasalūnę ir apgavikę. Nuo to jai nepasidarė lengviau, bet manė pasielgusi teisingai. Ji taip pat su ja pačia pasielgtų, tik nebuvo kaip. Na, gal kada pasirodys. Tada tai jau verčiau tepasisaugo. Išvarys, koja išspirs. Ir kitaip paniekins. Įvairiausi keršto planai braižėsi jos galvoje. Ji vaizdavosi Moniką primuštą taip, kaip teko matyti primuštą girtuoklio sklypininko žmoną, išvartą iš ūkio, apspjaudytą ir palaidotą kapuose. Net ne kapuose. O už tvoros, su pakaruokliais. Ir tai per šventa vieta tokiai. Į tyrelį nuvežti, į liūnų akis ją įmurdyti, kad nė žmės jos kapo ir atmininio.

Ir tada Tilius sugrižtų. Kur jis besidėtų tada. Sugrižtų, ateitų ir stovėtų galvą panarinęs. O ji? Ne, jau per vėlu. Ji pasakytų jam, kad tegul eina ten, kur buvo anksčiau. Ji nieko nesakytų. Tik apsisuktų ir pati nueitų. Ką besakyti tokiam, kurs davėsi taip suvystomas, kad nė dvasios buvusio smarkaus vyruko nebeliko. Ne, ji pasakytų, kad išvažiuoja ir gyvens pas tetulę taip puikiai, kad jis tokio gyvenimo nė knygoje neskaitė. Ji darys ten, ką tik nori. Su kuom tik nori vaikščios ir šoks. Šokių vakarėliai ten kiekvieną savaitę, o gegužinės — tai ir šeštadieniais dar. Bet ne tokios gegužinės, kur susirenka susnos ir visokie valkatos. Ji dar pasakys, kad netrukus ji ištekės. Ir kad tas vargonininkas visai ne toks blogas. Kur ten blogas? Jis toks geras, kad nėra su kuom net palyginti. Kaip sulyginsi, jei čia tik prasigėrę griovių kasėjai ir prakaitu amžinai sudvisę miškakirčiai. Jis toks iškilnus kavalierius, kad ano krašto merginos visos jį įsimylėjusios ir bažnyčion renkasi tik tam, kad galėtų jį pamatyti ir pasiklausyti jo muzikos. Jos, tiesa, dar gieda bažnyčios chore, kuriam vadovauja vargonininkas. Gražiai gieda choras, susilipęs būriu ant viškų. Didelė bažnyčia ten, ir parapija turtinga, ir ten gyventi tai jau vieni džiaugsmi ir malonumai.

Ir po tokių išsipasakojimų ji pajusdavo kartumą gerklėje, lyg prisiuosčiusi gailių, ir dar didesnę tuštumą aplink save. Beliko krautis daiktus ir numatytą dieną išvažiuoti. Tų dienelių jau taip nebedaug liko. Ir su kiekviena praeinančia — vis mažiau vilties. Ji jautėsi tartum besileidžianti laiptais. Pakopa po pakopos į gilumą, į tamsą. Kai koją nukels nuo paskutinės — laiptus atitrauks, ir ji pasiliks viena ir patamsyje.

Agnė grimzdo liūdesin, ir, motina ją ramino ir guodė. Ir jai pagailo vaiko. Ne tiek daug jų ir turėjo. Praverstų ir čia abi mergaitės. Visko užtektų. Ne tokie jau jie skursnos, kad atsižadėtų dukters. Bet negalima atsižadėti ir turto, kurį užrašo. Ir už tai — tik nukaršinti senutę. Dėl vestuvių visai nėra ko kvaršinti galvos. Mergaitė dar tokia jauna, kad ne metus, bet ir ketverius kokius gali traukti be baimės. Gal anas, jai peršamas, ir nieko. Bet, kai Agnė pasijus viena ir kaip paveldėtoja namų ir žemės, tai jaunikių muštinais neatsimuš. Bus iš ko pasirinkti.

Milė, jei ir ką sakė, tai tik iš įpročio erzinti jaunesnę. Ji nė pavydėjo, nė troško tos laimės. Sesuo išvažiuoja, tai savaime jai viskas lieka, ir viena galės ponauti. Skirti į dvi dalis jau nelabai būtų iš ko. Tai tegul sau sveika ir važiuoja. Nors jai pačiai irgi ne pro šalį būtų buvę kokiai savaitei kur galvą ištrūkti. Juk niekur, be bažnyčios, dar ir nebuvo. Net autobusu neteko važiuoti, o rodos, galėtų. Pro šalį eina. Sėstų ir nušvilptų. Jei motina nesiteiravo nieko patenkinta, kad mergaitė nusileido, tačiau sesuo knaisėsi tartum višta po sąšlavyną, tvirtais nagais kartais pabraukdama ir per skaudžiai.

— Ar Tilius ateis išleisti?

— Nežinau. Neklausiau.

— Tai paklausk. O gal jis ir nežino, kad tu išsiruoši?

— Jis ir nežinos.

— Va, tai kaipgi? Jau jūsų gentystė nutrūko?

— Va tau, — Agnė parodė seseriai liežuvį ir nusisuko.

— Sakau, jog nė tabokos nebeužaina nusipirkti, — lyg niekur nieko kalbėjo toliau Milė. — Vis Laurynas nuperka, kai grįžta su pienu.

— Tu atsikabink nuo manęs. Ir įsikišk sau tą Tilių ir tą šlubį raganių. Jie abu man tiek terūpi kiek ir tas tavo klišas išsiviepėlis.

Klišas išsiviepėlis turėjo būti Tugaudis, buvęs policininkas, iš kurio Agnė pasijuokdavo, kad jis nemoka kojų statyti. Pėdos į vidų knerptos, ir užtai greičiausiai jis vietos netekęs.

— Turėtum tokį, tai džiaugtumeis.

— Jei tik tokį, tai man visai nereikia.

Taip nukirsdama, Agnė, be abejo, žinojo, kad jai jokios bėdos su bernais. Kas dėjosi vasarą, kai apie ją drumstėsi spiečiais! Ir ne tiek dar būtų jų buvę, jei ne Tiliaus baimė. O Milė tai jau gali nesigirti. Ir neturi kuom.

Iš sesers kalbos jai ir nepaaiškėjo, ar ji ką nors nutuokia. Turbūt nieko. Ji žiūrėjo į Basiuliškes kaip į užburta dvarą. Į visų prakeiktą, į kurią įkėlęs kartą koją, jau gali peržegnoti savo jaunas dienas. Iš ten nieko gero neišeina. Tik bloga. Ir todėl sveikiau atsitolinti nuo jo. Bet vėl jai staiga pagailo kažin ko. Ji juk nebematys, gyvendama pas tetą, įprastinio vaizdo, su kuriuomi ji suaugusi nuo mažumės. Juk tiek kartų ten lankėsi, kol dar Monikos nebuvo, ir vėliau, jau jai esant. Jai pagailo, kad išvažiavus nieks apie ją nebeprisimins. O norėtų pati nubėgti ir aplakstyti visus pašalius. Ji neiškentė ir užkalbino Lauryną, kai šis sustabdė savu žlibają kumelę ir nerangiai žergliojo iš vežimo.

— Kur jūs, dėduli, išsiruošęs?

— E, čia pat. Žinai, kad mano kelias trumpas ir visada tas pats — nuo karvės uodegos iki pieninės.

— Ne per ilgiausias, ne, — Agnei knietė tučiuojau pasigirti, kad jos kelias ne toks kaip jo. Ji leisis toli. O raišis neblogas dėdžius. Ne kartą jis yra saldinių pirkęs ir apdalinęs. O įsigėres ir itin pasišvaisto.

— Kaip man — užtenka.

— O aš išvažiuoju autobusu.

— Vaje, vaje, ir nebijosi su taja pekline?

— Ne. Ką ji man padarys?

— Nubugdys kur ir paklaidins. Ir namų nebeatrasi.

— Ir nereikia. Aš ir taip nebegrįšiu.

— O kur jau taip, putpele kanapėtoji?

— Pas tetulę, Laurynai, pas krikštomočią.

Taip ji pranešė Basiuliškių žmonėms apie savo sumanymus. Ji nežinojo kodėl, bet jautė tai turinti atlikti. Tegul žino Tilius, kad jos netenka visam laikui. Taip jau reikalėliai susiklostė, ir jis kaltas dėl to.

Laurynas pripūtė Gužui miglos į akis. Rūpesčių uždavė. Jis žinaš net, kas mišką padegęs. Jis viską žinaš. Ehe. Juk Doveikos trobesiai apdrausti. O kas draudžia mišką? Ir jei ugnelė būtų pasibaudusi ten, kur tasai norėjo, tai kokie nuostoliai Doveikai! Miškas rinktinis. Tūkstančius nesuskaitomus paklotų žydai — miško pirkliai. O jei ugnelė — tai tik plėnys ir nuodėguliai.

O Doveika, žmogus, jau naktim nebemiega. Nusigando ir jis vieną kartą. Šautuvą nusikabino nuo sienos. Apžiūrinėja, rūdis šveičia, alyvuota virvele vamzdžius pertraukia. Ir iš dėžės atrenka šovinius. Būtų medžioklės sezonas, ir laukai pertekę visokios žvėrienos. O medžioti jis nebeina. Šautuvą patikrina ir vėl pakabina ant sienos, prie lovos.

Kažin kaip nejauku Gužui po to. Kai kaimynystėje įsimeta amaras, tai neaplenkia nė vieno kiemo. Kol išaiškins ir sugaus ir uždarys kalėjiman, dar visko gali būti.

O Agnei lygiai vis tiek. Nors ir kraujais lytų, kai ji išvažiuos. Dar geriau. Nuplaus jos pėdsakus, nutrins bet kokias žymes kadaise buvusio džiaugsmo. Ir gal tada galės pradėti iš naujo?

Bet kažin? Kažin, ar jau kas beišeis...

Ji buvo kaip tas medelis, kurio žievę ir šakas su lapais, su žiedais gerokai apkramtė vabalai. Jau nieks nebeišgelbės žalio augliaus iš pražūties. O žiūrėk! Nužliaukė šilti lietūs, šiluma su garais pasikėlė nuo permerktos velėnos, ir trašūs, jauni ūgliai rungčiomis veržiasi į saulę. Daug našiau, daug tvirčiau. Po metų nieks nebepažintų, kas skurdo senoje vietoje.

Tačiau mergaitė negalėjo tokių vilčių įsileisti savo iškankinton krūtinėn. Ji kentėjo. Ji buvo linkusi sutirštinti spalvas ir išgyventi iki galo skaudžiai ir sunkiai savo nedalią. Ji neieškojo jokio palengvinimo sau, laikydama tai netinkamu savo būklei, beveik įžeidimu. Ir leido paskutines dienas. Nebėjo nė į lauką padėti susiruošti su daržais. Laiškas jau buvo atėjęs iš tetulės, kuri, greičiausiai su vargonininko pagalba, apreiškė pasitenkinimą įvykusia permaina mergaitės nusistatyme. Pyrago

iškepsianti tai dienai ir pati išeisianti pasitikti. O tada jau būsią gerai.

Gerai? Pilna apmaudo ir kartumo nutvojo pašalin laiškėlį. Tegul ta gera senutė per daug nepasitiki savo nameliais prie bažnyčios ir nuomininkų dirbama žeme, kad paskui nekukuotų.

Kelios dieneleš. Ji lankėsi pas eigulį. Valandų valandas išplepėjo su jo mergaitėmis. Tiesa, dar labai jaunomis ir kvailutėmis, kurių vyriausia tekludė šešioliktus. Jos buvo draugės, nieko nepadarysi. ir Agnė, kaip daugiau patyrusi, turėjo apie ką papasakoti. Jos aiškiai pavydėjo savo kaimynei, iškylančiai į pasaulį, į miestą, kurs baugino ir masino kartu. Ir gailėjosi jos netenkančios.

— Tai tu taip mus ir palieki? Ant visados?

— Ant visados... Ir kas man?

— Ir nepasiilgsi? Nė mamos, nė mūsų, nė...

— Ne... Taip, aš pasiilgsiu. Ir atvažiuosiu jūsų aplankyti. Ir jūs manęs nebeatpažinsit, taip aš būsiu apsirengusi ir išsipuošusi. Ir dovanų kokių atvešiu! Kokių jūs nė sapne nesapnuojat...

— Oi, kaip tau bus gerai!

— Žinoma, kad bus gerai...

Bet vyresnioji miško sargo duktė domėjosi dar ir kuom kitu. O kokių dovanų ji Tiliui atvešianti? Agnė atsakė taip niekinamai, kad tik stebėtis reikėjo jos išmone ir mokėjimu apsisukti.

— Kam? Tiliui? Hi hi hi... Apskritai jis jokių dovanų negaus. Tokių vyrelių ant kiekvieno kampo po penkis. Tokie mieste gatves šluoja ir, žydų tarpvartėse sustoję, denatūratą laka. O turgaus dienom arkliams uodegas pjausto. Tokie... Et...

Ten būsią tiek ir tiek valdininkų baltais marškiniais ir šilkiniais kaklaraiščiais. Ten į dviratį nieks nė pažiūrėti nenori. Jei važiuoja, tai tik motociklu. Ten rodo paveikslus, kur žmonės ne tik vaikšto, bet ir kalba ir dainuoja kaip gyvi. Ten... Na, ten visko ir neišvardysi... Ir visa tai ji turėsianti?

Be abejonės, kad visa. Ar kitaip ji keltųsi ten?

Paskui ji dar pasisupo sūpynėse, kuriose vieną auksinę pavasario dieną ją buvo sugriebęs pašėlęs svaigulys. Kokio ji niekad nebuvo patyrusi anksčiau. Kada norėjo lėkti, skristi padebesiais, nudraskyti paukščiams sparnus, nulaužyti stirnų ožiams ragus ir sukristi, mirtinai nusikamavus, tyrelio samanose. Kada miško viršūnės smego lyg peiliu nupjautos, puldamos žemai ir nuolankiai po kojų.

Mergaitės, matydamos ją susimaišiusią ir surimtėjusią, pasijuto taip pat nejaukiai ir dėl visa ko klausė, ar mieste būsią sūpynių. Ji tikrai nežinanti, bet jei iš viso esą, tai tos miesto sūpynės geležinės. Ir jomis galima išsidumti iki bažnyčios bokšto viršūnės. Baisu. Brrr...

Ji skubinosi. Ji bėgo pas kitus kaimynus atsisveikinti. Pas kalvį ir pienininką. Ir jų daugiau nebematys.

Saulė dar švietė, bet jau pasvirusi ir netekusi kaitros ir vasaros galios ir apsitraukusi gailia liūdesio migla. Pelkės ruseno, ir dūmai sunkėsi iš jų versmių, lyg atnašaujant piktam, niūriam tyrelio dievui. Ir Agnė manė, jog amžiams pasiliks jos akyse tas padūmavęs miško vaizdas. Sujauktas paskutinių įvykių, sumaitotas ir nuniokotas. Miško, kur nesuskaitomus kartus braidė po jo pavėsius ir samanykščius. Ji užsigeidė paskutinį kartą išeiti su krepšeliu ir pasirinkti bruknių. Jas galės pasiimti ir nuvežti tetai. Aname krašte nėra nė tokių miškų, nė tokių uogų. Toli bristi nereikėjo. Už eigulio pasodos, už kirtimų jau prasidėjo bruknienojai.

Apsiavusi naginėmis ir storomis vilnonėmis kojineėmis, kad gyvatė neįkirstų, šlemštė samanykus, sklaidė gailių ir vaivorų pudurėlius, kuriuos tik pajudinus, sudžiūvusios uogos biro kaip rasa į žolę. Bruknių ji aptiko tiek apščiau, jog galėjo braukti visais pirštais ir semti rieškučiomis. Netruko krepšelį prižerti su kaupu, tadėjo toliau, dairydamosi ir atsisveikindama. Tyrelis mėlynavo, nusitraukęs tolybėn. Rūkstantis, smilkstantis ir nejaukus taip, lyg sutraukęs savin visas paslaptis ir uždengęs jas rusvu debesiu.

Ji pasuko šonan, perlipo išvartomis nusekusią Vilkiją ir nejuto, kaip atsidūrė Basiuliškių palaukėje. Sustojė ir žiūrėjo į lauką, į sodą, į trobas. Ji matė viską, pati likdama priedangoje. Lauko gale kažin kas darbavosi su arkliais. Panamės daržuose kūpsojo sulinkusiomis nugaromis moterys. Bet toliau nebedrįso. Ten ir nebuvo ko eiti. Jei kada atvažiuos, gal viskas bus pasikeitę. Gal jau nebebus nė vieno iš tų, dabar dirbančių. O gal? Kas žino?

Jeigu eiti, tai tik dabar. Ir ji pyko ir niršo ant savęs, kad nenueis ir nepasakys, kad Tilius — tai paskutinis kvailys, o Monika — išgama. Daugiau nieko. Užtektų to. Matytų, kaip jų veidai išbala ir krinta viskas iš rankų. Ne, ji to nepadarys ir todėl gėdino save, kam stovi ir žiūri. Jei ją kas aptiktų palaukėje, tai dar niekus pradėtų šnekėti. Ji apsisuko ir parėjo namo. Viskas pabaigta. Ramių ramiausiai galėjo išvažiuoti.

Ir išvažiuo. Dieve brangiausias — niekas jos nė nebandė sulaikyti.

Tiršta migla dengė žemę tą rytą. Tik aukščiau ji kiek prasiskiedė, ir medžių viršūnės plaukė

lyg iš vandenių. Keistai atrodė pasaulis tą rytą. Agnė stovėjo su lagaminu ir pora ryšulių ant vieškelio ir laukė autobuso. Atsibučiavo su mama, su seserim. Apsikabino tėvą ir tik išsilaikė neverkusi. Ir nežinia dar kaip, jei autobusas būtų vėlavęs. Bet jis laiku išnėrė iš miško, iš miglų ir, sucypės stabdžiais, sustojo pasiimti jaunos keleivės. Agnė įlipo, nusipirko bilietą ir atsisėdo kukliai pačiame gale, pačiame kamputyje... Sudiev, sudiev. Mašina vėl ritosi. Pervažiavo tiltą, truputį kalnelin ir vėl sustojo. Durys prasidarė, įleisdamos dar vieną pakeleivingą. Įlipo Doveika, lengvu rudenu apsiaustu, su skrybėle, su pirštinėmis. Rankoje odinis portfelis, užsilikęs iš jo valdymo laikų. Jis pamatė Agnę ir atėjo prie jos.

— Ir kaimynė! Tai kur, meldžiamoji?

— Pas tetulę. O jūs kur, ponas Doveika?

— Į apskritį. Reikalai visokie.

Ši ir tą plepėjo, mašinai smagiai riedant vieškeliu, kopiant į kalnelius ir nusileidžiant į pakalnes, su upeliais ir tiltais per juos. Pro kaimus, vienkiemius, kertant miškelius ir alksnynus. Autobusas lingavo ir supo keleivius. Doveika klausinėjo visko, ir Agnė jam neliko skolinga. Ji pasisakė išvažiuojanti ilgam, gal net ant visados. Ir Doveika gerokai nustebo.

— Ir negaila palikti saviškių?

— Ne, — lengvai atsakė mergaitė.

— Na, saviškių kaip saviškių. Bet ko nors vis jau gaila, — primerkęs akį, šelmiškai šypsojosi kaimynas, apsimeddamas labai daug žinąs. — Ak, tokio kaip mūsų šalis, menu, tenai nerasi.

— O kas man jis? — ji atsiminė, kaip įlipdamas Doveika kažkam pamojavo. Taip, ten, Basiuliškių tarpvartėje, stovėjo žmogysta, jeigu jis mojavo. Ir gailus kartulys nušleikštino jos širdį. Senis išvažiuoja, ir Monikai visa dienele. Laisvė neribota. O, kad tas žmogelis žinotų! Engtų kailį, koja prisimynęs...

— Tai jau nežinau, ką tas mano vyras ir beveiks? Bus jam liūdna. Galą dar pasidarys, ir aš neteksiu gero darbininko, — susirūpinusį vaizdavo Doveika.

— Nesidarys, nebijokit. Ir kas jam aš, jei jis turi geresnę? Na tokią, oho!.. Ir ten pat, prie vietos...

— Žiūrėk, žiūrėk, tai smarkaus jo iš tikrųjų besama. Sakai, geresnę... Taigi, sakai, prie vietos...

Žmogus pamažu susimąstė. Nutilo. Dar sakė kažin ką, bet jau lyg ne savo liežuviu. Agnė irgi jo nekalbino. Porą valandų trunkanti kelionė prailgo nebesurandant žodžio. Jis kelis kartus ėmėsi laikrodį. Jį užsuko. Dėjosi prie ausies. Laikrodis gerai ir tiksliai ėjo.

DVIDEŠIMT ŠEŠTAS

Kai kam gal vasara atrodė buvusi per daug karšta, persūdyta įvykių ir nesibaigiančių darbų. Bet dabar jau krautuvėlėje nykiai dūzgė užsikorusi musė, ir varpelis virš durų vis rečiau betilindavo. Jei ne grietinės nugriebimo punktas ir vieškeliu du kartu per dieną nuūžias autobusus, šis kampas atrodytų toks, koks jis buvo senojo Baikščio laikais, pasmerktas gūdumai ir ilgų naktų nedaliai.

Šiuo metu gyvybė rodėsi kitose vietose ir kitaip apsireikšdama. Rudens kūlimo talkos jaunuomenę traukė ne mažiau kaip šventadienio išeiğa, kaip susibėgimai pievutėje prie klėties, nors tai reiškė ilgą ir sunkų darbą. Garo mašinos švilpimas šaukdavo talkininkus dar dienelei neprašvitus, ir jie visomis kryptimis, iš visų kiemų — ežiomis, laukais, keliukais leisdavosi to balso linkui. Garines pakeitus galingais traktoriais, jo urzgimo prisipildydavo visas rudens pasaulis ir kaukdavo, ir maurodavo iki vėlumos.

Ir po to skardus kibinamų mergų klyksmas, ir sutartinė, svyruojant į šalis, susikabinus rankomis ir išėjus į kiemą, tokiu laiku, kai ne tik žmonės, bet ir šunės, šiltai kamuolin susisukę, knarkia. Ir tom pačiom akim iš ryto kiton vieton, beveik nesudėjus bluosto. Jei tik alus geras, jei vakare pabaigtuvėse mašinistas ištraukia iš savo įrankių dėžės alyva išteptą armoniką. Trūksta naginių apivarai, ir miežių akuotų nuėsti sprandai įsideda tokiu karščiu, jog prakaitas išgaruoja dar nespėjęs prisisunkti iš po marškinių.

Lyg apyaušrio metu nuošalioje kluonienoje, pabaigus alinanti nakties darba, buvo tylu ir ramu Basiuliškėse. Kas liko, tai be skubėjimo ir lakstymo bus atlikta. Kūlimui dar nesiruošė. Javams geriau išsigulėti šiaude ir išnokti, kad be baimės aruoduose sulauktų kito derliaus.

Atvanga atėjo staigiai, kiek nelauktai. Prie jos turima priprasti, kaip ir prie įtampos darbytėje. Aštri žagrė laikė, ir naujai nusišveitusi verstuvė guldė ir klojo vieną šalia kitos tiesias ir ilgas vagas. Dosniai ir gausiai atidavusi žemė grimzdo užtarnautan poilsin, šiltai apsiklodama juodų vagų apklotu. Šilkinis voratinklio nėrinys, suplėšytas vėjo, pamažu leidosi ant šviežios atverstos

velėnos, ją išgražindamas melsvai balto siūlo raštais, nepakartojamai įstabiais. Tereikėjo prikristi ant sausos žolės ir stebėti pasauliui, kaip atrodė žemė, rengiama poilsiui, lyg jaunoji, lyg motina, kasmet atgyjanti, atsikelianti su tokia gaivališka jėga, kad jai pasipriešinti būtų beprasmė — vykdyti praamžinojo įstatymo. Kaip giesmė paukščio širdyje, kaip sakų klodan įsuktas pumpuras, pritilę ir prisnūdę, iki ateis jų laikas.

Kas buvo lengviau ir paprasčiau, kaip sekti, įsitvėrus arklo rankenų, skaudžiai nuobodžioje ražienų platybėje iki miško, kur lapai, lenkdami vienas kitą spalvų turtingumu, puolė ir gulė čezėdami po kojų. Ir atgal tokiu pat žingsniu, atsiremiant parudusio pievokšlio prie upės, prie kūpsančio kupstais ir viksvomis pasišiaušusio liekno. Ir skersai, ir išilgai, neperžengiant nužymėtos ribos. Kažkur klegėjo linksma rudens talkininkų gauja, užavo dulkių debesyje mašina. Ir paukščiai, pasikėlę iš kažin kur, skrido ir nesustodami plasnojo nežinion.

Rūpestis smelkėsi lėtai, beveik nepastebimai, bet užtikrintai pastoviai, tarsi skalsus lietus, prasidėjęs rūku ir lijundra, permerkiąs iki menkausio siūlelio, prisotinąs visus slapčiausius plyselius ir spragas. Tuštumos nebeliko jo viduje. Jis persiėmė tuomi, pradžioje gerai net nesusivokdamas ir pasijusdamas perpildytas lyg stogo šiaudo birbynė. Ruduo jį svaiginamai purtė ir užraugė nerimu. Jis pajudino įmigusius pojūčius ir tam sutausotas jėgas. Jis buvo dalis nenumaldomo gamtos vyksmo, atliekamo klusniai, nesipriešinant: paukščiams — pakeliant sparnus ir išsikeliant už tūkstančio mylių, medžiams — numetant lapus, vilkui — užsiželdant žiemos gaurus, lokiui — storą taukų sluoksnį. Tegeidžiant apsisaugoti ir išlikti.

Ir Agnė pasileido ieškoti priebėgos. Per ankstyvos šalnos apkarpyta, nusiminimo šešėliais aptamsinta ir sugelta širdimi, kaip ir visų, bėgančių iš savojo krašto. Bet ji nebensileis vieną auksinį rytą kaip starta geltongūžė į vyšnios šaką apžiūrėti ir atsiimti senąją gūžtą. Niekas kitas nebepereis jos pėdom nužymėtu taku. Jos nieks neatstos čia, toje vietoje, kur taip staigiai prasidėjo vienas audringas pavasaris. Ir kas po to? Keista, neišreiškiamo žodžiais baimė, baimė kažko neišivaizduojamo ir neapčiuopiamo, o pajuntamo sąnarių gėla, kaip nujaučiama audra dideliose nuotoliuose ir be jokių akivaizdžių ženklų, jį supurtė. Akių vyzdžiai išsiplėtė, suvokus negailestingą išpėjimą, kad laikas yra atėjęs ir jam.

Tilius atitoko. Jis turi išeiti. Viešpatie... O kur?

Jis kniostelėjo galva, lyg ūmai prisiminęs atidėtą šalin ir visai užmirštą svarbų pažadą, betgi nenustojusį savo reikšmės ir galios. Gaisras miške tebuvo bjauriai nuvarginęs sapnas. Jis kliedėjo iš nuovargio ir pastangų pabusti. O Agnė tuo metu pasirodė rūsio angoje, kad pati įsitikintų, kaip reikalai yra susiklostę. Nuo tos dienos jie pasidavė skirtinga kryptimi.

Ji pasitraukė tyliai iš šio kampo, kaip buvo pasitraukusi anądien iš kiemo, pamačius juodu su Monika. Ji pasielgė taip, kaip retas tebūtų pasielgęs. Savo vietą ji užleido, bet visa kita pasiliko. Ji — nubrėžusi šviesų ruožą debesų apniauktame dangaus pakrašty, vienu sparnu besiremiančiame į šią tarpmiškės gyvenvietę. Bet ji liko švitėti ir toliau, tartum miško tankmėje seno kelmo pūzras tik pradėdant temti ir vėliau, nakčiai įsigalint.

Labai lengva ir gera turėjo po to pasilikti. Visus rūpesčius išsinešė mergaitė su savim. Tik gyventi ir džiūgauti, ir naudotis gėrybėmis, kurias taip gausiai žarstė neįtikimai palankiai susiklosčiusi padėtis. Ir jokių trukdymų nebesitikint iš šalies.

Bet jis nesidžiaugė. Jis buvo prisipildęs kraupulio, nedrįsdamas prisiliesti piršto galu bet kurioje kūno vietoje, tartum apgirdytas gudriai suvirintomis žolėmis, turinčiomis išvaryti įsvyraujančią ligą. Jausmas, kad yra prarijęs plauką, kad jis įsivėlęs priegerklyje, gomurio gale, jo neapleido visą rytą ir visą dieną. Jis krankštė, spjaudėsi, bandė net pirštu pasiekti ir išimti ar sutelktų seilių gurkšniu nuryti. Ir tai nieko nepadėjo.

Kas nors turėjo tą dieną atsitikti. Savo nuotaika ji labai panėšėjo į aną atodrėkio dieną, kai jis veržte veržėsi iš miško. Kai palaukė jį traukė lyg aukos tykanti nelaimė. O puikią rudens dieną lėmė šis rytas. Miglos sklaidėsi, varinėjamos pabudusio pietų vėjelio, drumstėsi tumulais, krisdamos į žemę. Miško viršūnės skaisčiai nušvito, ir dangus pasitiesė virš jų gėlą ir iki begalybių permatomą mėlynumą. Rasa siūbavo voratinkliuose. Sausos smilgų šluotelės žibėjo, lyg prižertos smulkučių karoliukų. Ir kiekviena ražienos birbynė laikė iškėlusi po skaidrų lašą. Miškai jau gelto visu smarkumu.

Iš tokių dienų susideda gyvenimas. Iš tokių valandų, kurios tik jiem vieniam tepriklauso. Tokią nuostabią dieną lėmė Doveika savo išvykimu. O tačiau padange plaukė ir ausyse skambėjo keisti, nerimą keliantys garsai. Kas nors turėjo atsitikti, ir darni valandų tėkmė susijaukti. Taip oro atmainą pajunta seni ir prityrę žmonės, visą amžių praleidę gamtoj, taip medžioklės sezono pradžia nuodžia miško žvėrys, niekur neišėję iš savo gimtųjų lūžtvii.

Tilius buvo gamtos vaikas. Plačia krūtine atsirėmęs į saulę, į vėtras ir kietomis rankomis įsikirtęs į žemės auglių.

Su nepasitikėjimu jis žvelgė į vyrą, artėjantį nuo vieškelio. Kurs stūmėsi kartu dviratį, vikriai peršokdamas griovius ir išsilenkdamas arimų ir rugiais užsėtų dirvų. Iš viso ko matėsi, jog jis žinojo, ko ieško, stumdamas tiesiai ir neabejodamas. Ir, pažinus brolių, vietoj palengvėjimo jį suėmė dar didesnis rūpestis. Geros žinios šiuo atveju net iš namiškio jis nesitikėjo.

— Na, tai iš kur tu? — nebeiškęsdamas sustabdė arklius ir šūktelėjo, jam dar esant atokiai.

— Iš namų.

— Kas atsiliko?

— Nieko neatsiliko, — vaikas atsmakė kepurę, ir jo dantys švietė, paryškinami švelnių ūselių. — Juk ketinau kada nors pas jus užsukti. Pasižiūrėti ūkio.

— Ak, ūkio... — Tilius krankštelėjo, išspjaudamas atoslūgį iš dusulio smaugiamos krūtinės. — O maniau, kad kas nors. Kad susirgo ar šiaip negero.

— Iš kur ten? Visi sveiki ir tau linkėjimų siunčia. Aš taip sau. Įdomu.

— Kas čia įdomaus? Daugiau prišneka negu iš tikrųjų. Ūkininkas kaip visi, — negalėjo suvaldyti savo irzlumo Tilius ir pasekė brolio ranką, siekiančią vidaus kišenėn.

— Laišką tau atvežiau.

— Laišką? Man? — tabakas išsibarstė iš sukamos cigaretės. Jis suglamžė popierėlį ir numetė.

— Gal kas įdomesnio? Ar nesakei, kad tuojau pristatytume, jei kartais toks ateitų? O čia, rodos, toks? — teisinosi brolis.

— Parodyk. Ir susuk man dūmą. Mano pirštai sugrubę, kad juos kur... — siekė laiško ir drauge atkišo tabako pakelį.

— Še, aš turiu jau susuktą, — jauniklis ištraukė savųjų cigarečių dėžutę. Ar jis nebuvo ką tik iš miestelio, kad negalėtų pavaišinti brolio kaip visai suaugęs vyras? Bet kad jo pirštai būtų sugrubę nuo šalčio ar drėgmės, tai kažin kaip keista, kai kakta rasoja stambiais lašais. Jis nevykusiai plėšė laiško voka, ir popierius šokinėjo jo rankose. Ar tik vištos nebūsi vogęs šią naktį, meldžiamasis, kad pirštai taip dreba? E, e, čia kas nors ne taip. Tiek daug jau ir jis išmanė.

— Tai matai... — lėtai išsikvėpdamas, skaitė kelintą kartą.

— Tarnybą būsi bene gavęs?

— Iš kur tu žinai?

— Tai numanu iš viršaus.

— Argi?

— Patsai juk išaiškinai. Bet tau sekasi.

— Sekasi... — mėgdžiojosi Tilius. — Kad juos kur velniai! Kad kur...

— Ko čia keikies? Ar nepatinka?

— Keiktumeis ir tu. Dar gražiau.

Jaunuolis nusikvatojo pilna burna. Jis nė nemanė persiimti vyresniojo nuotaika.

— Maniau, jog šoksi ant vienos kojos. O dabar jis... Nesakai, ne kur ir ką.

— Į miškus.

— Į kokius miškus?

— Manai, kad aš žinau? Į miškus, eiguliu.

— Eiguliu? Tai visai neblogai, — džiugiai pasakė brolis. — Jie gerai gyvena. Ko trūksta kad ir jūsiškiui?

— Eik tu po velnių su mūsiškiu ir su visais! Man nesvarbu, kaip jie gyvena. Bet čia rašo, jog vyresniu eiguliu.

— O kas tas vyresnis? Nesu tokio girdėjęs.

— Ir aš girdžiu pirmą kartą.

Staiga abu pritrūko žodžių. Rūpestis, atneštas su laišku, įsibrovė į jų tarpą kaip trečias, visai svetimas ir nedraugiškas, kurio reikia varžytis, kuriuom negalima pasitikėti nė minutę.

— Tu gali apvaryti dar porą vagų, kad nepradėtų šaukti šeiminkas. Aš palauksiu, — ūkiškai galvodamas, bandė išeiti iš nejuokios padėties svečias.

— Tepasiunta. Kas gali šaukti ant manęs? — didelis ir savarankiškas statėsi Tilius, lyg be jo čia nieko kito nebūtų. — Kiek dabar laiko?

— Bus netoli dvylikos.

— Laikas pietums.

Brolis padėjo atkinkyti arklius ir gėrėjosi jais, neslėpdamas savo susižavėjimo:

— Kad aš tokius turėčiau.

— Kur juos dėtum?

— Tai klausimas, kur dėtum. Kur deda arkliaus žmonės, jeigu juos laiko?

— Visas avižas, kiek jų tavo žemėje užauga, surytų. Ir tai dar neužtektų. Atsimink, kad tokiems smakams reikia ir duoti,— negailestingai naikino jaunojo brolio svajones apie žirgus Tilius.

Na, na... Gal ir taip. Bet vis tiek malonu tokius gyvulius laikyti. Su jais pavažiuoti ar kur pajoti. Viskas domino jį, visko klausinėjo. O Tilius atsakinėjo puse burnos, skubindamas apsiliuobti. Jis nėjo nė vidun ir išsitraukė nuo prieklėčio savo dviratį.

— O kur tu ruošiesi? — paklausė suserimęs berniukas.

— Tave palydėsiu ir užsuksiu pas eigulį pasiteirauti.

Kad jis dar nesiruošė keliauti. Jam visai neskubu. Kartą atvykęs, jis norėjo kaip reikiant susipažinti su vietove. Juk tam ilgai ruošėsi ir laukė progos. Ką? Jis beveik varyte išvaromas? Tilius pasišiaušęs ir taip atšiaurus, lyg pavydėtų. O ko čia? Jis neatsikąs ir nepaglemš jo vietos. Gali būti ramus. To jis nesitikėjo. Ir ūkis — tarytum išmiręs. Kur šeiminkai?

— Doveika į miestą išvažiavo.

Bet jaunuoliui rūpėjo ir šeiminkė. Ji gal daugiau negu kas kitas. Jis jau buvo tokių metų, kad kalbos ir užuominos jo vaizduotę kaitino iki raudonumo. Ir ji kartu išvažiavusi? Ne, biesas žino, kur ji lindi. Pagaliau ko čia klausti, ar jis ją gano, ar tai jo reikalas žinoti, kur ji, šeiminkė? Tilius ir broliui jos pavydėjo.

Jie sustojo prie keliuko, atsišakojančio eigulio pasodon.

— Ką pasakyti mamai? — pabaigė galutinai nenusisėkusią išvyką brolis.

— Aš pats netrukus parsirasiu. Na, ką? Nieko ypatingo.

Eigulio tuo tarpu jis nerado. Turėjo palaukti valandžiukę, kol pašaukė iš klojimo vaikas. Jį kvietė už stalo sėsti ir kartu papietauti.

— Nesisėsiu, ir nesivarginkit dėl manęs. Noriu kai ko paklausti.

Ir jis paklausė.

— Vyresnis eigulys? Tai žvalgas, — atsakė eigulys.

— Argi žvalgas? — kažkaip neįtikimai pasigirdo Tiliui.

— Taigi. Dabar tik pakeitė pavadinimą. O pareigos tos pačios. O kam tau prisireikė?

— Tai mane liečia.

— Tave? — eigulys padėjo šaukštą.

Tilius patvirtino galvos linktelėjimu.

— Kaip tai?

— Tas popiergalis, — jis ištraukė apglamžytą laišką ir padėjo kaip tik prieš jo dubenį.

Eigulys pavartė, atsikėlė iš užstalės ir nuėjo prie lango, nors šviesos ir vietos buvo pakankamai ir ten, kur sėdėjo. Jis skaitė pašnabždom, vis pašnairuodamas į šoną.

— Rupūžyte! Juk tarnybą gavai?

— Taip išėitų.

— Ką? — prisimerkė Baikštys, tartum gerai nenugirdęs.

— Taip čia rašo.

— Skaityti aš moku. Bet kaip čia tau išėjo? Ar tu dėdė turi, ar ką?..

— Ką aš žinau?.. Kokį dėdė?.. Padaviau prašymą, išeidamas atsargon, ir viskas. Ir pamiršęs buvau. Tik kažin, ar verta ko nors?..

— Ką? — vėl riktelėjo eigulys.

— Toji vieta, klausiu, — varžydamasis muistėsi ant suolo Tilius.

Baikštys nusikeikė sklandžiai ir sultingai, kaip temoka žmonės, amžių leidžią gamtoje ir susitinką tik su tokiais pat. Tai, ką jis iš to vaikino išgirdo, ir apskritai jo keista laikysena buvo niekas kitas kaip įžeidimas taurios miškininkų bendruomenės. Būdamas jos išlikimas narys, kad ir žemiausio laipsnio, šoko narsiai ginti.

— Duočiau tau į snukį už tokias šnekas, tai ir žinotum, — pasakė jis ir kreipėsi į žmoną.— Įleisk birbilo. Kąsnio negaliu nuryti,

— Kad jau suskobęs, net žandus suka, — supeikė alų Baikštienė.

— Tai paieškok ko kito.

Moteriškė paieškojo ir surado miško uogomis uždažyto skysčio. Jis žandų nesuko, o trenkė kaip kūle į pakaušį.

Ar verta? Tai tokia puiki tarnyba, kad apie ją kalbant, reikia kepurę nusiimti. Žvalgas — beveik tas pats, ką ir girininkas. Čia jau tarnautojas, skiriamas departamento. Penkta kategorija, vyruti. Butas, kuras ir šviesa. Švilpauji sau po mišką. Nes koks gi ten darbas? Nors Tilius žegnojosi,

jog jis čia niekuo dėtas, bet Baikščiui visgi atrodė daug nepaprasčiau. Be praktikos, be nieko. Ir į žvalgus. Gilią šaknį kažkas knisa jo užpakaly.

Gal ir pavydo kiek jautėsi seno eigulio nuotaikoje. Ir drauge jį siutinte siutino jauno vyro abejingumas ir nerodoma pagarba. Gauti tarnybą šiuo metu, ir dar valdišką — reikia pasiutusios laimės.

— Aš visad maniau, kad tu iškrėsi mums kokią nors šunybę. Vyras — ne su pirštu dirbtas. O, kaip tau tiks žalia miškininko uniforma! Mergos smaugsis ir žudysis dėl tavęs.

— Užtenka, užtenka, — nebeiškentė žmona. — Bent prie mergaičių prispaustum liežuvį.

— O Doveika, — lyg negirdėjęs, varė savo vyras, — galės pasieškoti kito. Per didelė jam garbė turėti tokį bandininką, kurs už jį patį vertesnis.

Taigi. Turbūt jau teks jam pasieškoti kito. Taip jau išeina. Tilius grįžo, nepalengvinęs sau naštos. Priešingai — ji dar bjauriau ir kebliau įsirišė tarpumentin, išklauius tiek pagyrų jo būsimai tarnybai. Eigulys — sušiuręs ir neatsakingas gaivalas ir pliauškalas pirmos rūšies. Jis, ir vidurnaktį išverstas iš lovos, pasakytų tą patį kaip išmankštintas kareivis, nes nieko daugiau nežino.

— Brolį palydėjau, — pasiteisino Monikai, priekaištaujančiai dėl vėlavimosi pietums.

Gerą valandą jis buvo sugaišęs. Šeimyna pavalgiusi ir išsiskirsčiusi. Jo dalis vėso ant stalo. Ir šeiminkė stovėjo, pasikaišiusi prijuostę, skarele parišusi plaukus.

— Kodėl neatsivedei brolio pietums?

— Nemaniau, kad jis būtų alkanas. Kodėl?

— Svečias, vaike. Taip negražu. Turėjai pakviesti.

— Apsieis. O be to, jis labai skubėjo. Biesas žino, kur trunkosi. Pamatė mane ariant ir užsuko.

Aha. Tai, vadinasi, ji viską matė. Šeiminkė be priekaištų. Nuo jos akių nieks nepasislėps. Ji stovėjo, ranka įsisprendusi šonan, ir žiūrėjo. Tiliui šaukštas pradėjo painiotis tarp dantų, lyg ji būtų skaičiusi jo kąnius. Jis atsistojo.

— Dailus bernas tavo brolis.

— Prieš metus kitus lakstė paskui karves.

— Ir panašus į tave. Jūs turbūt visi medžio aukštumo?

— Ne. Aš pats žemiausias.

— O Viešpatie! Kokia veislė!

Ar gera, ar bloga tokia veislė, kur vyrai siekia pastogę savo ūgiu, ji vis tiek niekuom ne pranašesnė, kai reikalai susimaizgo. Tilius manė, jog šiuo metu jam būtų geriau susitraukus ir susirietus kaip žirnių kirmėlaitei ankšties kamputyje. Ilgomis rankomis ir kampuotais pečiais tik sukliūsi, lįsdamas per spragą, apnarpliotą spygliuotomis vielomis.

— Senelio nėra, — tarė ji pašnabždom, koketiškai primerkdama akis, susiaurindama jas į du juodus gilius brūkšnius kaip jauna išdykėlė, žaidimų draugė, slaptai mesdama vylingą pažadą. Ir, pravėrusi drėgnas, bejėgiškai atsiduodančias lūpas, konvulsiskai godžiais pirštais kedeno jo plaukus. Už sienos, mergų kambaryje, krabždėjo. Bet kada galėjo prasiverti durys. Ir ji išnaudojo laiką, suremtą iš visų pusių pavojų ir netikėtumų, prisispausdama geismo šurpu sukrečiamu kūnu, apsikabindama nirtulingu glėbiu ir bučiuodama.

— Aš turiu tau ką pasakyti. Vėliau. Gerai? — taip pat staigiai atšokdama, sunkiai atgaudama kvapą, pasakė ji.

— Gerai.

— Bet tu išgėręs? — lygino savo balsą Monika.

— Tas eigulys pamatė ant kelio stovint ir pašaukė. Kažkokio vyno ne vyno užpylė, — melavo toliau Tilius.

Monika brangi — norėjo pasakyti. Ir dar daugiau, ko nebesutalpino savyje. Jis vilgė gomurį, žodžiai vėlėsi lyg pakulos burnoje, ir jis springo, negalėdamas jų nė ištarti, nė nuryti. Jis rėmėsi pečiais į durų staktą. Kojas nusmelkė negalia. Jas traukė svarsčiai — po šimtą kilogramų kiekvienas. Niekad jos nematė gražesnės, net tada, kai buvo išsipusčiusi išėiginiais rūbais. Kai įsiveržė prietemoje į jo kambarį, kai švitėjo auskarai ir akys degė kažin kuom, niekad nematytu. Ir labiau gundančios ir geidžiamos — net tada, kai sulaikė jį ant kelio, kai jie puolė po eglėmis, jų juodon besotėn pragaištin.

Jis uždarė duris ir dar atsisukęs patikrino, ar jos sandariai susivėrė. Už jų liko šeiminkė. Ne. Kažin kas daugiau. Jokios šeiminkės, pačios geriausios pasaulyje, niekas taip nesigailėjo. Net mirusios. Nes, iš kapų grįžtant, jau ta pačia diena baigiama apsiprasti su mintim, kad ji palaidota. Kad amžiams užkasta. Ir amen.

— Kokis velnias tave apsėdo? Ar taip tave nugirdė eigulys savo žoline, kad tu nebesiklausai, ką aš sakau? Tiliau, kas atsitiko? — ar ji taip pasakė, ar jam tik taip pasigirdo. Jis tą atsiminė kiemo

viduryje, prie šulinio su cementiniais loviais gyvulių girdymui. Jis stabtelėjo ir įsižiūrėjo į žalėsiais aptrauktas lovių sienas, mirkstančias iki pusės vandenyje. Ir nenugalimai traukė pažaliavęs vanduo panerti galvą, perštinčias akis. Ar, bent pavilgius delną, perbraukti kaktą. Jis stovėjo kiemo viduryje lyg turgavietėje neparduotas ir apleistas daiktas, betgi sekamas šimtų akių iš visų aplinkinių langų.

Taip negerai, labai negerai. Ką nors reikia daryti. Ir nors kartą padaryti tinkamai. Ar jis tik neprivėrė jos rankos, užtrenkdamas duris? Per smarkiai jas uždarė. Ir negerai elgėsi, kalbėdamas taip šiurkščiai su ja, tartum ji būtų ta, kuri vien blogo tegeistų. Ji ne tokia. Monika, tu gali patarti. Tu šį tą išmanai. Ir daugiau negu tavo vargšas samdinyš. Imk ir pasakyk, ką mums daryti, nes kitaip bus blogai, labai blogai. Mus tai abu liečia, aš manau.

— Monika, Monika, ką aš darysiu be tavęs? Kaip aš išsiversiu be tavęs? Ką tu padarei su manim? Ką tu padarei iš manęs? Nežinau, nežinau...— tą patį kartojo, užsiremęs ant arklių gardo apytuščiam tvarte, galvą įrėmęs į sieną, sugniaužtame delne žvangindamas apinasrius. Vienu melu suabejojo, ar kas jo nesiklauso ir ar ne per garsiai ištare žodžius, kurie galėjo nuaidėti kaip šūviai vidurnakčio tyloje. Gyvuliai ramiausiai šlemštė pašarą. Net nepasisukdami jo pusėn. Lygiai gerai jie jausis ir vėliau, kai jau bus kas nors atsitikę. Bet čia nieko neatsitiks, čia niekas nepasikeis. Kregždės vėl iš naujo šaudys pro durų viršų ir molinius lizdus pripildys cypsinčių jauniklių. Kaip buvo vasarą ir daugelį vasarų prieš tai. Jo šešėlis tik kuriam laikui tebus aptamsinęs vieną šios vietos dėmę. Ir viskas.

Jis tramdė save kaip įmanydamas, suleisdamas nagus į delną, sukąsdamas lūpas dantimis, kad rėkte neišrėktų gūdaus nevilties skundo, aštriais peiliais surėmusio ir neleidžiančio pakrutėti. Jis tik dejavo gailiai ir patylomis kaip vaikas, pasimetęs ir paklydęs ir pajutęs visą klaikumą nakties, miško ir pamažu, bet užtikrintai sėlinančių vilkų. Jis varžėsi ir gėdijosi savo bejėgiškumo. nepasitikėdamas nė vienu erdvės centimetru, neturėdamas kam pasisakyti, neišmanydamas, kaip palengvinti sau. Būdamas vienas ir būdamas toks menkas klaikiai didingoje praradimo akivaizdoje. Kaip būtų gera, kaip būtų lengva, jei ne tai, jei jo taip nemylėtų. Jei jis nebūtų pažinęs ir paragavęs mirtinai saldaus gėrimo, užliejusio akis ir protą, visą žemę nudažiusio neįtikimai žalia spalva, kokios neturi joks gaivališčiausias pavasaris. Jis dar nebuvo pasisotinęs, dar neatsigėręs, tebebrido su kiekvienu žingsniu vis tirstėjančion miglon, už kurios nieko nėra, kuri baigiasi, lyg peiliu nupjauta, ir išnyksta, visiškai išsidalindama beribėje. Ir visa tai nuplėšti vienu trūkiu? Gerai. Nuplėšti ir visko netekti. Vienu trūkiu, vienu brūkštelėjimu — išėjimu kažin kur, kur visiškai tuščia. Nes negali būti to, kas nepakartojama, kas tik kartą gyvenime. Ir tik vienoje vietoje, lemties pirštu nurodytoje. Ir todėl privalomoje išgyventi giliai, kaitriai ir iki galo. Be prieštaravimo, be pasipriešinimo, klusniai ir su dėkingumu palenkiant galvą ir nuskęstant svaigime.

Pasisėjau balandėlę daržely...

O Raudonasis Petras ką pasakytų? Vaikė — pasakytų Petras — ar tau galvelė apsisuko, ar tu dar neišsipagiriojai? Tiesa, per daug buvo nugerinama, trupučiuką per daug. Visa vasara vien latravojimas ir pagirios. Kartais ir be piktos mįslės imi ir padaugini. Bet kai ateina laikas dirbti — mes dirbame, jog vilnos dulka. Suprantama, kad reikia viską mesti ir važiuoti. Gražiai pagyvinsi, ir mes tau to nepavydime, o visa širdimi linkime.

Kas tokie jūs? Tugaudis, Každaila? Kas dar? O pasakyk, ar tu kada girdėjai tokią dainelę, ar tau ją kas dainavo taip, kad jos jau amžiams nebeišmuštumei iš savo galvos? Ir išgirdęs kristumei prie žemės, ir priglaustumei ausį lyg prie širdies savo mylimosios. Ir virpėtumei visas kaip lapelis vėjo pagairėje? Štai toji dainelė:

Pasisėjau balandėlę daržely —

Balandėlės nė daigelis nedygo...

Tokios dainelės nieks jam nedainavo. Kas tiesa, tai tiesa. Bet jos ir nepasigedo. Jis turėjo savo ir ją kitiems padainuodavo. Prašau, jeigu nori:

Tavo žalias vainikėlis
Nuruduos, nuruduos —
Mano juoda kepurėlė
Kaip juodavus, taip juoduos...

Raudonasis Petras daug dėl to nesivargino. Jis pasiliko tuščias ir visad laimingas. O ar tu negali — kepurėlė ant šalies ir į kitą darželį? Ne, Petrai, taip neišeina. Ko negaliu, tai negaliu. Kad tu žinotumei, kaip mane skaudina vien tokia mintis, tai taip nesakytum. Ima baimė, kad neištversiu tos

nykumos, kuri mane būtinai apims, ir pasidarysiu galą, ar iš tos tūžmasties kitą nugalabysiu. Tai taip tik atrodo — netiki Petras. Taip gali būti. Nežinai, koks jaukalas iš manęs. Nieko gero — vien tik kvailystėms pasinešęs. Patsai už save nė penkių centų nestatyčiau. Surimtėsi ir užmirši — tikina jis. To tai nesulauksi iš manęs, kad užmirščiau. Tai turėčiau savo širdį ištraukti per gerklę ir padėti. E, širdis, širdis — tyčiojasi Petras — susirasi kitą, lyg mergų sviete kada trūko. Nesusirasiu, Petrai, tokios jau niekur nerasiu, nes tokia tik viena. Vargas man.

Petras atsikrankštė, kaip ir pasiruošdamas ką rimtesnio pasakyti. Žinai ką — tarė jis — kad tu būsi gerokai subobėjęs paskutiniu metu. Net negražu klausytis. Ką padarysi, kad toks nelemtas mano būdas. Pačiam dėl to nesmagu. Tai susispauk. Suimk save į naga — moko Petras. Kad neišeina, kiek bandau, vis neišeina, mielas Petriuk. Toks jau aš nevaleika apsigimęs. Vyras kaip mūras, ką tu niekus — pliekia Petras. Toks jau čia vyras. Tik iš pažiūros. O kai ką rimtesnio, ir nebėra to vyro. Va tai tau. Įsikalbėjimai, daugiau nieko — netiki jis. Ne įsikalbėjimai, o taip visada man atsitinka. Per giliai griebi, štai kas, o reikia iš lėto, paviršium, nuosaikiai, ot taip, lai niekad nenusvili pirštų — rodo jis. Bandžiau ir tai, bet vis tas pats velnias. Kur išeis, jei esu sugadintas amžiams. Nė ūkininkas, nė darbininkas. Mokytas ir ne iki galo. Kad bent amataž kokį mokėčiau. Siūčiau batus arba arklius kaustyčiau kalvėje, kaimo gale. Su mokslu nieks negimė. Padaužysi metus kilus priekalą ir turėsi duoną — greitas patarti Petras. Netraukia. Be to, vis neprisiruošiu. Ir pritingiu. O kuom būti, ir nežinau. Būk eigu — trumpai ir drūtai kerta jis. Taigi, būk. Bet tai reiškia, jog turiu prarasti tai, ką turiu. Vaikė, nenorin tavęs gąsdinti, bet pasakysiu atvirai, kad tu viską prarasi. Visą, įsidėmėk — grasinamai pakilo storas ir bukas, nuo pypkės parudavęs Petro pirštas. Kaip tai? Nugi neapsimesk suvisai kvailučiu. Ar tu nieko negirdėjai apie tokį senelį, vadinamą Doveika? A? Girdėjai, šelma, ir jo jauną, gražią žmoną paviliojai. Tai žinok, kad jis gerus šautuvus laiko savo troboj. Ir pačiais stambiausiais šratais jo muškieta užtaisyta, lyg vilkams ar šernams. Ir kabo parankiui, kaip sakė šlubis Laurynas. Senis kai ką nuodžia — šnabždėjo prisikišęs Raudonasis Petras jau visai nejaukiai. O Jėzau! Taigi, taigi, įsidėmėk. Vienas kartas nemeilios. Turėtum pats tai nujausti — baugino. Aš nujaučiu. Iš pat ryto kažin koks bjaurus nujautimas kaip slogutis naktį, tartum keliais eitų kas per krūtinę. Trūksta oro, noris bėgli, atsikvėpti. Bet ir vėl negali. Galėsi, nėra čia ko. Tik susiimk, ir op — per griovį — labai draugiškai padrašino Petras. E, prakeikimas! Visad kas nors įvyksta ne laiku, tada, kai negalima pasinaudoti, nenuplėšus šašo, nepagilinus žaizdos. Neapsieinama be gilaus pjūvio. Ir drauge bet koks laimėjimas nublanksta, netenka savo vertės. O sako, jog laimę pasiutusią turiu. Jokios laimės, lik nedalia.

Raudonasis Petras ištiesė savo leteną, patakšnojo per petį. Vadinasi, nenusimink, bus gerai, tik laikykis. Tikra, draugiškai nemeluota šypsena prasišiepė jo nurūkę ir nuo kandiklio nudilę dantys. Galvą įtraukęs, kerėpliškai nerangus, apsisuko ir nuėjo. Melsvas dūmelis draikėsi apie jo juoda kepurėlę. Jis mažėjo, nyko ir sudilo parudavusioje Vilkijos pievoje, ten toli, Laumakin pašventoriuje, prie jo kasamo griovio.

Balandėlės nė daigelis nedygo, balandėlės nė daigelis nedygo...

Ir vakaras buvo jau čia pat. Jis lydėjo gėstančią saulę taip, lyg jų regėtų paskutinį kartą. Gal paskutinį kartą šioje vietoje. Nes laiko nedaug. Jeigu eiti, tai eiti ilgai negaištant. Ir iš karto pabėgti kuo toliausiai, kad nė aimanos, nė priekaištų nesigirdėtų. Ten jau — kaip Dievas duos.

Jonas ruošėsi talkos pabaigtuvėms pas tolimesnį kaimyną, kur visą dieną darbavosi Basiuliškių žmonės. Jis gundė ir Tilių kartu patraukti, nes ten būsią linksma. Vaikinas svarstė, kaip jam atsiskaityti su šeiminku. Padėti ant stalo laišką. Taip. Autobusas jau grįžo iš miesto. Bet ko skubėli? Kol laiškas kišenėje, kol neatskleistas kitiems jo turinys, jis tebebuvo savo vėžėse, savo kely. Ir nuo to jam linksmiau pasidarė, tartum sužadinus menkutę vilties kibirkštėlę. O gal dar kas nors ir kaip nors?.. Gal to nereikės? Jis manė gerai pasielgęs išvengdamas šeiminkės, kol dar nebuvo grįžęs Doveika. Taip bus nustumta viena dienele. O gal ir kita? Jis nuėjo šeimyninėn ir atsigulė savo lovon. Garsai nyko iš kiemo vienas po kito, ir po valandėlės, su įsigalinčia tamsa, jis jautėsi lyg apleistame name, viduryje dykynės, atsileidžiant įtemptiems raumenims ir juos užliejant atvangai, lyg snauduliui.

Bet Lauryno jis neturėjo išbraukti iš gyventojų tarpo. Jis atklišeno iš nežinia kur ir pasiliko už durų. Ir nesiruošė eiti vidun, tartum dar ko laukdamas. Ne. Jis šnekėjosi ir barėsi pusbalsiu ir storai dudendamas, kaip visad nepatenkintas savim ir visu aplink. Durų klingė krabždėjo, lyg ant jos būtų uždėta nerami ranka. Plyšys pamažu didėjo, ir jame vėrėsi statmenas vakaro dangaus brūkšnis. Tučtuojau jį uždengė juodas siluetas. Greičiau, negu jis spėjo pažinti ir atsistėti, jį atsirado prie lovos ir pritūpė.

— Miegi?

— Kur ten.

— Berniūkšti mano, tu net nenujauti, kokią nuostabią žinią tau atnešu. Ši naktis mums vieniems tepriklauso...

Kaip tai? Jis sėdosi taip staigiai, jog vos nepargriovė jos, priklaupusios ant grindų.

— Senis negrižta. Štai laiškas, paskaityk.

— Per tamsu. Be to, juk sakei, kad negrižta, — jis palietė standžią popieriaus skiautę ir kitą panašią juto savo kišenėje.

— Aš nebegalėjau nustygti ir atbėgau, kad ir tu žinotum. Kiek vėliau tu ateisi pas mane ir rasi viską paruoštą mūsų meilės nakčiai, — ji stabtelėjo atsikvėpti, genama dusinamai turtingos įvykių eigos. — Ir pamatysi, kaip esi laukiamas ir kaip viskas tik tau vienam. Tik tau... Ir ką dar tau pasakysiu...

Nieko daugiau nebetroško, nes visko buvo per daug. Kaulinis spyglys susmigo taip skaudžiai ir taip giliai, jog jis vos nesuriko. Jis siekėsi jį išplėsti ir numesti. Ir ištraukė laišką.

— Ir man atnešė laišką...

— Tau? Iš kur?

— Perskaityk.

— Nemoku tamsoj. Ką čia rašo?

— Tarnybon kviečia.

— Nesąmonė.

— Kodėl?

— Mes apsieisim be jos.

— Kas mes?

— Tai mudu, jaunuoli mano.

— Tai tik mane liečia, — naiviai pasakė jis.

— Ne. Nes tu ne vienas. Aš esu tavo. To neužmiršk. Kažin kas grasaus ir nenumaldomai kieto atsišaukė tame šnabždesy. Visą kambario erdvę užpildė tie žodžiai. Pati mintis jau buvo garsiai rėkiantis ir nusiaubiantis gandas.

— Taip... — patvirtino Tilius.

— Mesk tą popierėlį.

— Numesti nesunku, bet tai labai svarbu, Monika.

— O ką jis tau žada?

— Tarnybą. Eiguliu. Ne, vyresniu eiguliu, arba žvalgu.

— Ir tu mane paliksi dėl to, kad būtumei eiguliu?

— Ne... — jis purtė galvą, pasiruošęs ją suaižyti savo dideliais ir kietais kumščiais. Petrai, Petreli, ką gi tu dabar pasakytumei? Ką gi tu dabar, senas valkata ir paleistuvi? Ar tau kada teko taip nešti savo juodą kepurėlę? — Aš noriu pradėti gyventi. Bijau ir pagalvoti. Aš neįsivaizduoju, kaip išsiversiu be tavęs, Monika. Ir čia dabar tokia velnystė... Tu supranti gerai mano padėtį.

Ji sakėsi nesuprantanti.

Kodėl? Bet juk tai vartai į gyvenimą. Jeigu pro juos tu praeitumei — kažin kur toli, Laumakių pašventoryje, ant kastuvo koto užsirėmęs, ilsėjosi Raudonasis Petras.

— Ar ne laikas man pradėti savarankiškai? Ir pačiam šį tą turėti?

— Tu turi mane. Ar tau neužtenka?

— Aš to nesakau. Labai daug. Tai per daug man...

— Tiliau, Tiliau... — kuždėjo ji, glausdama savo veidą prie jo neskusto žando, glostydamą delnais taip švelniai, kaip tėra liečiamas pats trapiusias žiedas, kaip glaudžiamasi prie gležniausio kūdikio.

— Kodėl tu mane myli? — laimės šurpo persmelktas, sudejavo vaikas. — Kodėl tu mane pasirinkai?

— Tai visai nesvarbu. Yra taip, kaip yra. Ir taip turi būti.

— O aš? Kas man?

— Tu myli mane?

— Tu žinai.

— Mes negalime skirtis.

— To ir bijau.

— Baikim tą pasaką. Gerai?

Jis sunerimo atsiminęs, kad žmogus sėdi už durų. Ir kad kiekvienas garsas sunkiasi pro plyšius, pro sienas ir pasiekia svetimas ausis.

— Dėl jo? Gali būti ramiausias. Jis patikimesnis sargas už bet kurį šunį.

Jie pamiršo laiko tėkmę, nugrimzdę ir užsiėmę vien savim. O jis lašėjo, tiško apskaičiuotai tiksliais lašais ir pildė iki sklidinumo talpų ir juodą nakties indą. Jame galima buvo nuskęsti ir išnykti, nepaliekant pėdsakų. Ir minutę vėliau jis galvojo, kaip užsikabinti rankomis už krašto ir sulaukti ryto. Ir po minutės kitos, kaip ir kiekvieną kartą, remiamas sąžinės maudulio, manė darąs ne tą, ką reikėtų. Ir kad kitas gal pasielgtų kitaip ir geriau.

— Jau turbūt gana vėlu? Mes netrukus eisime, — pasimetusiu balsu, lyg būtų pramiegojusi kažką svarbaus, prašneko Monika, atsisėdama lovoje.

— Bet palauk... Tu ketinai man ką pasakyti, — tartum vilkinimas būtų jo išsigelbėjimo takelis.

— Vėliau, mano mielas.

— Vėliau...

— Aš užgesinsiu šviesą savo kambaryje. Taip tu žinosi, kad viskas gerai, ir ateisi.

— Pasakyk, — suspausdamas jos pečius, prašė Tilius.

Ji sugraibė jo ranką patamsyje ir prispaudė prie krūtinės. Jis pajuto kažin ką artėjantį, skubantį ir sustojantį per sprindį.

Ir laukė kvapą užgniaužęs.

— Mes turėsime kūdikį.

— Mes? — krūtinė švokštė, išleisdama orą.

— Taip. Mudu... Ir tau tik džiaugtis belieka. Nes senelis bus amžiams suramintas. Kai jam pranešiu, jei ir nekris iš džiaugsmo, tai vis tiek ilgai netvers. Jis sprogs iš puikybės, kad laukiasi sūnaus.

— Ar tu esi tikra?

— Dėl ko?

— Kad, na, kad... tai ne jo?

— Kvailys! — ji atšoko ir buvo pasirengusi tėkšti delnu į veidą. — Ir begėdis.

— Galbūt... — jis nesidžiaugė. Ir net nežinojo, kas tinkamiausia tokiu metu.

— Kaip tu gali šitaip, Tiliau? — skaudžiu priekaištu prabilo, nuleisdama galvą ant peties. — Myliu lik tave. Ir viską dariau, kad kitaip neatsitiktų. O tu, matai...

— Ak, ne tai. Nurimk. Bet vis tiek negerai. Labai negerai.

— Kas?

— Vaikas turės jo pavardę. Ar aš galėsiu pasakyti, kad štai čia mano kūdikis?

— Galėsi. Tik truputį kantrybės. Mes turime išverti, mes turime sulaukti savo laiko. Jis ateis netrukus. Sakau tau.

Jį supurtė baimė. Kojų apačios svilo nuo jos.

— Aš bijau... Geriau mes bėkime iš čia. Aš dirbsiu, ir mums visko užteks. Monika, tu pagalvok. Ką mes turėsime, tai bus grynai mūsų. Dabar kaip tik gera proga, — jis patsai nustebo, tokios nuostabios minties apimtas.

— Tss...

Jie sustingo patamsyje. Šunes džiaugsmingai unkštė. Žingsniai bilsnojo kiemo grindiniu.

Tilius apgrabė lango kablelį, atkabino ir pamažu pravėrė. Vėsa siūbtelėjo vidun. Žingsniai sustojo prie durų.

DVIDEŠIMT SEPTINTAS

Daug kartų jam buvo tekę keliauti šiuo keliu, kur kiekviena smulkmena pažįstama ir žinomas vardas. Daugumą žmonių, krutančių laukuose ar stovinčių kiemų tarpvartėse, buvo tekę sutikti, nors

tai ir kito valsčiaus gyventojai. Autobusas skriejo dulkina kelio juosta pasisūpuodamas, pasikraipydamas į šonus, varydamas priešais atvažiuojantiems arkliams siaubą ir juos statydamas piestu. Vištos sklido į šalis, kudakuodamos ir trumpais sparnais pasispirdamos į orą. Šunes nėrė, pabrukę uodegas, ir tik pasilikę įnikdavo loti. Dulku sūkuriai iš kuliamosios nasrų, dulkėmis apnešti medžiai ir daržinių stogai. Už spalvingai nusidažiusio miško kampo pranykstantis laukų kelelis, nusekusi upelio brasta šalia vieškelio ir jo aukštai iškelto tilto. Ir voratinklių rezginiais apsipynę karvių ragai nurudavusioje ganykloje tarp aplaužytų alksnių, ir sparnus suglaudęs senas vėjinis malūnas, ir už jo virš medžių išsikišęs bažnyčios bokštelis su geležinio kryžiaus smaigaliu.

Kryžkelėse, prie mokyklų ar pašto agentūrų vis kas nors įlipdavo ir nedrąsiai nusileisdavo spyruoklinėn, oda apraukton sėdynėn. Doveika nesidomėjo, kas dėjosi viduje, nusisukęs į langą, lyg stengdamasis sugauti jam labai svarbų daiktą, pralekiantį tokiu greičiu kaip akmuo iš mėtųklės. Miškelių, pavienių medžių ar prie kelio stovinčio pastato tamsiame fone jis matė savo veidą, tamsų ir baltais plaukais, ir žiūrėjo kaip į visai svetimą. Iš ten atsišvietė kitas žmogus, ten buvo tikrasis Doveika, ne tas ant minkštos sėdynės, šalia kaimynės mergaitės, iškeliaujančios iš namų.

Senas ir pavargęs žmogus žiūrėjo į lango stiklą. Ne tas, kurs prieš valandą atėjo savo keliuku, gaubiamu senų vinkšnų, ir prieš įlipdamas pamojavo ranka. Pasiliekančiams. O ji net anksčiau atsikėlė, jį išleisdama. Paruošė pusryčius, sužiūrėjo rūbus, kad be priekaištų atrodytų mieste. Ir išleido pro duris, ir pasiliko stovėti verandoje, nors žvarbus ryto rūkas ir traukė iš slėnio. Ar jis būtų pakėlęs ranką atsisveikinti, nebūdamas tuomi tikras? Pirmą kartą Doveika pajuto metų svorį ant savo nugaros.

Klausinėti mergaitės jis nebesiryžo. Kitu atveju jis galėjo viską sužinoti aplinkiniais keliais — užuominomis, pagyromis, bet užteko ir to. Jis sužinojo ir taip labai daug. Dar daugiau. Jis sužinojo viską. Jis išgirdo apie savo žlugimą. Lyg išėjus iš tamsios jaujos į dienos šviesą, jis mirkčiojo akimis, bet netikėti, kad tai netikra šviesa, kad vien tai jo akių dūmimui, jis negalėjo. Jis suprato ir tai, kad tik jam vienam lig šiol nebuvo aišku, kas dedasi jo kieme, jo namuose. Kaimynai jį laikė žlungančiu, o jis tą sužinojo tik dabar ir visai atsitiktinai. Aišku, jog tik taip ir tegalėjo sužinoti. Kas būtų drįsęs ateiti ir pasakyti, kad va, ponas, pas jus taip klostosi reikalėliai. Kas žinojo, tai trynė rankas ir telaukė pabaigos. Doveika pasijuto vienas ir apsuptas nedraugų. Anksčiau į tai jis galėjo ramiausiai nusispjauti.

Įstaigoje greitai sutvarkė, kas reikėjo. Ir po to nebežinojo, ką veikti. Nupirkti niekniekius galėjo bet kada ir bet kur. Ir iš viso jie pasirodė nebereikšmingi. Tik apsunkinimas rankų ir galvos. Jis norėjo išlaikyti galvą šviesią ir kuo laisviausią. Jis galvojo įtemptai ir ieškojo siūlo galo kamuolyje. Kamuolys buvo susiraizgęs, lyg pakliuvęs kačių naguosna. Nejau jis leidosi pakalnėn su rudeniu, su savo amžiaus pavakare? Užuoat stovėjęs stačiai ir tvirtai kaip stulpai kelių susikirtime, atsparūs laikui ir vėjams, ir audroms? Ar ne taip jis galvojo, ar nebuvo tvirtas? Niekad ir nebuvo susvyravęs ir visad laikė pačiu tikriausiu tą kelią, kuriuom jis ėjo. Tad kas čia galėjo atsitikti? Kur pradžia ir vieta jo smukimo? Ar netekimas valdžios ir su tuom visos pagarbos? Gal dar anksčiau, kai pradėjo supirkinėti nusigyvenusius naujakurius ir kelti savo ūkį visais kampais? Gal žmonos mirtis, anos persenusios moteriškės, mokėjusios viską kantriai išgyventi ir tyliai pakelti? Gal vienatinio sūnaus atsižadėjimas, težiūrint tik sau naudos ir patogumų? Negi tai, ką jis laikė savo laimėjimų viršūne — jaunos žmonos parvedimą į namus? Toliau jis nebegalėjo žengti ir išlaikyti pusiausvyrą. Galva svaigo, ir skausmas prieširdyje lyg kaulėti pirštai sugniaužė ir privertė sudejuoti.

Toks vienas, toks apleistas ir apsuptas svetimų, ir tik blogo jam tegeidžiančių, pasijuto Doveika apskrities mieste, vešliame parke ant suoloelio. Kur vaikai, prižiūrimi auklių, bėgiojo ir kapstėsi smėlyje, kur plačiais žvyruotais takais slampinėjo sotūs miesto seniai — akiniuoti, su lazdom, su skėčiais, su nukaršusiomis savo pačiomis. Auksinis lapas atsiskyrė nuo savo tėvo medžio ir pamažu, vinguriuodamas ore, leidosi į žemę — motiną. Viena tokia žila pora kaip tik netoliese sustojo, kai iškrito vienam jų nosinė skarelė. Jokio skirtumo nebesimatė tarp jų. Karšatis juos taip buvo sulyginusi ir suliejusi į vieną, jog tik rūbai beleido išskirti, kuris iš jų vyras ir kuri žmona. Lyg didesnei apyjuokai senis savo veidą skuto, kai senelė leido laisvai klestėti retiems ūsams ir retai žilai barzdai tarp tamsių ir gilių raukšlių. Jie buvo kaip kūdikiai savo naivumu ir bejėgiu nesugebėjimu. Du kartu gyvenime žmonės tampa neatskiriama panašūs. Prieš mirtį senatvėje ir ką tik užgimę.

Ir Doveika juto, kaip sunku susilaikyti neišliejus skundo verksmu ir ašaromis. Juto, kaip akys pildėsi drėgme ir sunkiais lašais rinkosi tarp blakstienų. Jeigu vaikui padeda šios negudrios priemonės, kodėl jos netiktų senam ir daug patyrimo turinčiam? Tuo labiau kad ateina tokia valanda, kai viskas atsitolina ir lieka tik pirminis, paprastas ir nebeapskaičiuojantis žmogus. Koks skirtumas tarp tokio ir vaiko, nuplakto rykšte ir palikto vieno atokiai nuo žaislų, nuo draugų, nuo pramogų?

Graudus senatvės reginys skaidrią rudens dieną lapus metančiame miesto parke jį supurtė iki

pat pašaknų. Bet jis turėjo ko nors griebtis, į ką nors įsikibti, įsikirsti nagais ar dantim ir išsilaikyti lyg audroje prieš sutelktą vėjo šuorą. Dieve geras, ar tiko save lyginti su taja nykia karšatimi, kai jis tebebuvo pilnas jėgų ir gaivalo? Jis — kovos žmogus, Petras Doveika. Kas jo nepažino? Kas tad turėjo teisę išvysti jo ašaras? Niekas. Jis pats jų niekad sau nerodė ir nepripažino širdies suminkštėjimo.

Laiko buvo pakankamai. Užėjo restoraną, kur užeidavo visada anksčiau, kur ne vieną smagią valandą praleido su miesto valdininkais, apmokėdamas išlaidas iš savo kaimietiškos piniginės. Jis ir patarnautojams palikdavo pusėtinai ant stalo. Prie jo šoko išsičiutnijęs karčemos frantas, nuvilko apsiaustą, paėmė skrybėlę ir nurodė stalėlį kampe, po išsikerojusiu karpytais lapais augalu, įsodintu žaliai dažytoje medinėje statinėje. Su rankšluosčiu ant rankos, nuolankus ir įsitempęs kaip vižlas, laukias medinčiaus šūvio į kylančias antis, stovėjo patarnautojas. Doveika pabrukė lapelyje. Kas pirmiausiai pasitaikė. ir nebesirūpino daugiau. Ką atneš, tas bus gerai. Gali ir neatnešti, ir tai visai vis tiek, bet degtienės jis užsisakė atskirai.

Išgėrus atsirado noras ir užkasti. Jis atsiminė, jog portfelyje jos įdėta užkanda — pora riekių paruoštos duonos. Kodėl ji neįdėjo nuodų į valgi? Juk tai pats lengviausias būdas atsikratyti. Ir tas klausimas jam neatrodė nė kvailas, nė juokingas, nors žinojo ne tokią kvailutę ją esant, kad elgtųsi taip neapgalvotai. Kas čia tokio? Tik reikia gabiai apsisukti. Ne iš karto, nesukeliant įtarimo. Po trupinėlių, po dulkelę, iš lėto. O gal ji taip jau ir daro? Jis šyptelėjo su tokiu blaiviu kartumu, lyg patvirtindamas, kad jau vis tiek, jau per vėlu. Jau...

O gal ta mergiščia ką kita turėjo galvoj? Taip. Ką nors kita... Ką nors, bet ką ji galėjo tureli? Niekio kito ir nebuvo. Taigi, taip. Tik jis baisiai gailėjosi atsisėdęs šalia ir užkalbinęs. Kam to reikėjo? Jo širdis daužėsi smarkiai. Juk lik per plauką tetrūko, kas jis nieko nebūtų išgirdęs ir dabar vaikščiotų ramiausiai, kaip yra vaikščiojęs šimtus kartų. Mažų mažiausiai būtų buvusi nustumta toji nedalia dar kuriam laikui. Jis bijojo prieiti prie kokio nors sprendimo ir nebuvo pasiruošęs sutikti su tuom, kas jau jį buvo visu delno pločiu palietę.

Kodėl taip — dejonė išsprūdo iš jo lūpų klausimas. Kodėl jį ir tik jį turi paliesti toji nesėkmė? Atsakymo jis nerado niekur. Tuo reikalu vargiai ar būtų kas galėjęs patarti. Visus paaiškinimus ir prielaidas jis vis vien būtų atmetęs. Jis nesijautė padaręs ką nors ne taip. Visada darė tik tą, ką reikėjo. Jis pradėjo iš nieko ir visą laiką lipo tik aukštyn. Ir tik aukštyn. Pradėjo bandininku — pačiu menkiausiu. Baigti jis turėjo priešingai — pačia viršūne. Jis gėrė baltą degtienę. Gryną kaip rasa dobilo trilapyje. Pūsta skaidraus stiklo ropinė ant blizgančio padėklo metė lūžtančius atšvaitus, tai klaikiai susvisdama, šviesos sriautui plūstelėjus pro atveriamas duris, tai aptemdama, jas uždarius. Ar jo gyvenime buvo panašių šviesos kaitaliojimų? Rodos, ne. Ji švietė vienodai ir pastoviai. Bet stiklo paviršiuje buvo kažkas netikra, klastingai apgaulu. Ir tą jis turėjo pastebėti jos akyse. Monikos akyse. Jos keitėsi ne tik savo švitėjimu. Jos keitėsi ir spalva. Jis pagaliau nebežinojo, kokios spalvos jos akys. O kokie plaukai? Ar ne jų spalvai buvo pritaikytos šukos, rastos aną vasaros dieną dar šiltame guolyje, rugiuose? Net ir antrą kartą, kai, kažkokios jėgos traukiamas, ten užsuko ir jau jų neberado, net ir tada it kūdikis, supamas palaimingo nežinojimo, nieko neįtarė ir nesusiprotėjo.

Ar iš viso jis ką nors žinojo apie ją? Jį gąsdino ne pačios minties baisumas, bet tai, kad tokia mintis jam niekad nekilo anksčiau. Ar jis nematė jos gudrių išsisukinėjimų, kai tik užsimindavo, kad jau patsai laikas susilaukti šeimynos. Ji gebėjo išrasti eibes priežasčių ir tokių, kad tu jų nė patikrinsi, nė papurkštausi dėl jų. O paskutinę vasarą ji iš tikrųjų įtartinau pasielgdavo. Nebeprieinama stačiai.

Nejau jis būtų padaręs klaidą, ir kaip tik tame taške, kurį laikė pačiu iškiliausiu? Tikriausiai. Jis per mažai tuomi domėjosi. O reikėjo. Parsivesti moterį į namus buvo daug lengviau, negu ją išlaikyti namuose. Ir toje vietoje jo galva sukosi. Jis buvo įpratęs imti visur ir visada, pats nieko neduodamas, savo neprarasdamas. Savo jis neužleido nė per pėdą. Tos taisyklės jis laikėsi jau nuo tų metų, kai pernakvojo pas senuosius Basiuliškių šeimninkus pirmąją naktį. Nejau laimė nususuko nuo jo? Jis nepripažino to nuo amžių išbandyto, kad laimė — vienam nueidama, kitam pareidama. Jam laimė turėjo visad vieną kryptį.

Iškelti rankas ir pasiduoti — ne, tai ne jo būdai. Jis siekėsi aiškumo. Jis negalėjo laukti. Ir taip jau buvo prarasta per daug. Iš painiavų reikia narpliotis tuojau, kol galutinai nesusipančiojai. Jam patiko šis kelias. Ir pasijautė kažin kaip lengviau. Dar liko pora valandų su viršum iki autobuso. Jis sėdėjo, baigdamas degtienės likučius. Kartkartėmis galvą paremdamas rankomis, ilgiau sustodamas žvilgsniu viename taške. Svečiai prie kaimyninių staliukų stebėjosi senyvu žmogumi, išgėrusiu visą ropinę degtienės ir išlaikiusiu nuosaikiai lėtus judesius. Jie įsitikino, jog esama ir tokio, ramaus, pasigėrimo būdo.

Patarnautojas narstėsi kaip ungurys tarp staliukų, skubėdamas paduoti skrybėlę, apvilkti ir

žemai žemai nusilenkti. Ant staliuko gulėjo dvigubai daugiau, negu jis buvo pragėres ir pravalgęs. Geras jo vardas turi pasilikti apskrities miesto iškiliausioje smuklėje.

Pakeliui į stotį užsuko knygynan ir nusipirko popieriaus ir voka. Ten pat parašė, kad šį vakarą negalėsias grįžti, kad reikalai jį privertę pasilikti. Tegul nesirūpina. Viskas būsia gerai. Ilgiau sustojo ties pabaiga. Pridėti: tavęs pasiilgęs, tave bučiuoju? Pasirašė be viso to — Petras Doveika. Lapelį sulankstė ir įdėjo vokan. O ant jo užrašė labai rūpestingai ir suskaitomai kiekvienam, kaip buvo įgudęs, tvarkydamas valsčių: „Per malonę. Poniai Doveikienei. Basiuliškėse“.

Autobuse dairėsi, ar nėra pažįstamų. Buvo, kaipgis. Bet jis dėjosi nieko nematęs ir susigūžė kampe. Svarbu nesusitikti su tokiais, kurie galėjo išlipti kartu, miškuose. Supimas jį švelniai liūliavo, migdė, tvoskė gaiviu rudens vėju pro nematomą plyšelį sienoje. Atgal, pro tuos pačius kaimus ir jų baigiamas nugriauti senąsias sėdybas, įsisupusias galinguose medžiuose. Pro miškelius ir viensėdijų kuokštus, nušvitusius rausvoje prievakario saulėje. Skaudžiai ugniniais smūgiais smigo į langus, matomus lygumos pakrašty, ir, atsidaužė į stiklus, tiško gyvo žaizdro liepsnom. Per šešetą kilometrų nuo namų, vienoje kryžkelėje, paprašė sustoti. Ir paprašė autobuso palydovo, kad laišką perduotų ten, ton krautuvėlėn šalia pieninės, tarpmiškėje. Jis žinąs tą vietą ir nebūsia sugaišties. Taip, konduktorius tą vietą gerai žinojo. Šį rytą ten įlipo jauna šviesiaplaukė. Jis gerai įsidėmėjęs ir jos namus. Jam patys niekai tebūsia iššokti ir laišką įteikti.

Doveika pasuko iš kelio, nutrypta, kruvinai nuganyta dobiliena pasiekė jauną alksnynėlį ir atsisėdo palaukti sutemų. Jis apskaičiavo, kad, saulei leidžiantis, autobusas sustos ties Veronikos krautuve ir žvalusis vaikinąs įteiks jo laišką. O Gužai jau tokie žmonės, kad, viską palikę, bėgs su juomi į Basiuliškes. Dar daug laiko. Doveika nenorėjo pasiskubinti. Jis gulėjo ant sausos žolės, rankas pasikišęs po galva, ir jautė išilusios žemės nenugalimą trauką. Jokia lova, minkščiausi patalai taip greitai neužmigdo pavargusio žmogaus kaip kieta, suskeldėjusi žemė. Ji atsiliepė praėjusios vasaros kaitra ir anąja kvaptimi suėmė galvą. Jis gailėjosi nepasiėmęs kelionei keleto gurkšnelių. Šiuo atveju tai pats geriausias daiktas nuoboduliui prašalinti ir palaikyti jėgoms. Jis turėjo išlaikyti pusiausvyrą bet kokia kaina.

Žvaigždės pamažu rinkosi žalio dangaus paklodėn. Viena iš jų išsiskyrė ypatingai skaisčia šviesa ir didumu. Pro besimerkiančias blakstienas jos spinduliai lūžo ir nutįsdami blykčiojo žaliom ir mėlynom strėlėm. Bet jis neužmigo. Pasikėlė, nusidulkino apsiaustą ir patikrino kišenes, ar kas neiškrito. Jis atsikėlė pačiu laiku. Laikrodin nežiūrėjo. Laiką jam nusakė žvaigždės, vėlyvo žiogo čirpimas, tykiai atsiskyręs nuo šakelės sausas alksnio lapas. Laiką jis jautė uosle, laiką, reikalingą šiuo kartu tik jam vienam.

Jis perbraukė ranka per žolę. Rasos nebuvo. Įgimtu ūkininko patyrimu suvokė, kad giedra jau baigiasi ir prasidės rudenio lietūs. Tai gerai. Ir saulė turėjo leistis į debesį. Bet jis neatsiminė, kad būtų tai pastebėjęs. Jam teko kaupti visas jėgas į vieną tašką ir visą dėmesį viena, nebesikeičiančia kryptimi. Jis manė, kad pavyks išlaikyti.

Vieškelio jis vengė. Nors jau buvo galutinai sutemę, bet galėjo kas nors pasivyti kelyje ir siūlytis pavėžėti. To jis tikrai neišvengtų. Jis žinojo šunkelį, žinojo visus takus ir keliūtas, vedančias į viensėdijas, į ganyklas, į miškus. Vietomis jos buvo užartos, kitur užstatytos trobomis, ir jis, nuojautos vedamas, traukė per dobilienas, kirto krūmus, išsilenkė gyventojų kiemų. Jerubės kilo iš po kojų ir, skambančiais sparnais išiplėšusios į nykią erčią, sklido pažemiu į šalis. Paskui jos saukėsi į krūvą, liūdnei čivirendamos tuščiose ražienose, turėdamos prieš save begalinę nakties platybę ir vienišą praeivį. Jis apšilo. Ir, sustojęs parūkyti, klausėsi, kaip smarkiai kala širdis. Nėra ko skubėti. Naktis ilga, ir laiko viskam net per daug. Naktis tokia, kokia teaptinkama tik rugsėjo viduryje. Nepanaši į jokią naktį iš vasaros, iš kitų metų laikų. Lyg iš vario skardos išlenkta ir pakabinta virs galvos. Ji gaudė šimtais iš tolybių ateinančių balsų. Ji gaudė visa ir virpėjo lyg įsisiūbavusi varpo širdis, nors jau varpininko ir žingsniai nutilę už varpinės sienų. Kažin kur kaukė ir maurojo kuliamoji, skubindama baigti visų metų darbą. Kitur jau dainavo talkininkai pabaigtuvėse. Žvingavo arklys, skalijo šunes. Dundėjo tilto grindinys po važiuojančio ratais.

Doveikaėjo namo. Jis grįžo iš kitos pusės. Prieš daugelį metų jis buvo atėjęs bėgančiu žiemos keliuku ir sustojęs viduryje kiemo, iš visų pusių piktų šunų ninkamas. Kažin kas bendra buvo abiejose kelionėse. Po daugelio metų jisėjo namo,ėjo atsikariauti savo Basiuliškių.

Ar besuspės? Ar nebus pavėluota? Pavėluota su visu gyvenimu. Jo beprasmybė iškilo priešais kaip juodas miškas. Jis bus nugyvenęs be reikalo. Tuščiai. Nieko nebepaliks po jo. Net vardo. Jį užmirš greičiau, negu smėliu užneš jo įmintas pėdas. Jis nesulaukė vaikų ir palikuonių iš savo numylėtosios. O sūnus ne jo. Jis motinos. Jis graudžiai verkė ant motinos kapo. O ant jo, ant tėvo, kapo neverks. Taip gyvenimas griūva ir susiažo į skeveldras, kad kili turėtų iš to sau naudos ir

patogumo. Jis bus puvėsių stuobriu, kad ant jo trašiai sulapotų svetimos atžalos. Bet jis negalėjo su tuom sutikti. Jis kratėsi ir purtėsi visomis išgalėmis, nes ir jo norai buvo tokie pat kaip ir jos — džiaugtis ir mylėti.

Jau jis pasiekė savo laukų ribas. Įgudusia akimi galėjo išskirti tamsų medžių kuokštą ir trobesius jame. Jokios švieselės. Basiuliškės miegojo. Medžiai niūksojo, nejudančiomis šakomis pridengę stogus ir kelią. Jis atėjo taip tykiai, kad nė šunys nepajuto, ir sustojo prie durų, galvodamas, kaip jas atidaryti, kad nesukeltų triukšmo. Bet durys buvo neužšautos į priemenę, neužsklęstos ir į virtuvę. Viskas priklausė nuo to, kaip jas atidaryti ir įeiti taip, kad nepajustų. Viduje buvo kas nors, kas vėliau turėjo išeiti. Todėl jos neužrakintos. Jis atsikvėpė paskutinį kartą, įtraukdamas kuo daugiau oro, lyg nerdamas vandenin. Jis turėjo pasiekti lentyną kampe ir pasiimti kišeninę lemputę. Ją pavyko iš karto užgriebti. Tada išsitraukė iš kišenės pistoletą ir koja pastūmė duris.

Jos lova tuščia. Ir nė žymės, kad ji būtų buvusi kambaryje. Ir jo kambarys taip pat. Minutę jis ilsėjosi. Jis alsavo sunkiai, lyg visą kelią būtų atbėgęs risčia. Nusimetė apsiaustą, tvojo pašalin skrybėlę. Ji išėjusi. Mergos knarkia savo kamaroje. Jos juk nieko nežino. Duris ji pasiliko atviras, nes vis tiek tuojau sugrįš. Tereikia tik palaukti, atsisėdus patamsyje prie lango. Viena ji nepareis. Ji jaučiasi turinti tiek daug laisvės. Visą ilgą rudens naktį.

Doveika ryžosi laukti. Kelios minutės tebuvo praėjusios. Troškulys privertė atsikelti ir gerti iš viso kibiro. Bet jis jautė, kad per daug jo jėgoms sėdėti ant kėdės ir laukti. Jo ramybė, tik peržengus namų slenkstį, suiro gabalais, pabiro lyg žvyro sauja, atgniaužus konvulsiškai sutrauktą delną.

— Šaltai, šaltai... Laikykis, Petrai... — kaupė drąsą Doveika.

Jis dairėsi už ko nors nusitverti. Jis turėjo išverti iki galo. Visu baisumu pamatė, kaip beprotiškai tą moterį mylėjo. Už nieką pasaulyje negalėjo jos nustoti. Atsidarė spintą ir nesirinkdamas užgriebė butelį ir, ištraukęs kamštį, lenkė godžiais gurkšniais. Kas ten buvo — buvo nesvarbu. Jis troško ugnies — užlieti ugniai viduje.

Metęs butelį, nužvangėjusį kažkur kampe, jis išlėkė į kiemą. Saugotis jau nebebuvo prasmės. Tegul dabar saugosi kiti. Šunes jį apipuolė ir vizgindami uodegomis, šokinėjo aplink. Sausi lapai vėlėsi po kojų tuščiam ir tamsiam kieme. Ties šeimynine vos susilaikė nepargriuvęs. Susikeikęs blykstelėjo lempute. Laurynas sėdėjo ant suolo prie durų ir nykščiu spaudė prigesusią pypkę.

— Nešviesk į akis, ba kai trauksiu, tai išlėks iš nagų ta tavo plampa! — suriko piktai apakintas žmogus.

— Kur šeimninė? — paklausė Doveika.

— Aš karves ganau, ne tavo šeimninę.

— Bet gal tu žinai, kur išėjo? Ar nesakė, — tyliau ir nelygiu balsu meldė pasišiaušęs senis, su ginklu vienoje ir lempa kitoje rankoje.

— Kas aš jai, kad man sakytųsi, kur eina?

— O kur vyrai?

— Kokie?

— Tilius? Jonas kur?

— Vyrai talkoje. Joną išsivedė Prasčiaus vaikas į pabaigtuves, — papsėjo užgesusią pypkę šlubasis, nesikeldamas nuo suolo.

— Tai ir šeimninę gal išsivedė?

— Gal ir išsivedė.

— Kaip tu su manim kalbi? Velny tu nudvėses! — atsitraukė Doveika, tartum užsimodamas.

— O tu, Petriuk, taip nešokinėk. Jei per daug užlupęs, tai eik, išsimiegosi, — lygiai, vienodai kalbėjo piemuo.

— Nutilk! O ko tu nesidrieki gulti?

— Manęs nekeli iš ryto, tai ir vakare nepaguldysi. Žinau aš savo laiką.

Doveika ūmai apsisuko ir metėsi į sodą, apšviesdamas krūmus, švitruodamas išilgai žalitvorių, apieškodamas gėlynus, juosiamus plačių žvyruotų takų. Iš ten pasileido į laidarius, į daržines. Susirado kopėčias ir pasilipo ant šieno. Berno guolis buvo tuščias, kaip ir jos lova jos miegamajam kambary.

Po to jis nebežinojo, kur pulti. Rankos bejėgiai nukrito prie šonų. Bet greitai atitoko, lyg į ausį pakūždėtas. Kažkas sakyte sakė, jog dar ne viskas. Viena vieta, kaip tyčia, liko pabaigai. Jis buvo tikras laimėsiąs. Tik užbėgti vidun ir pasiimti šautuvą. Jis perlaužė ir patikrino, ar šoviniai vietoje. Jie tebebuvo tie patys — stambieji šratai ir dideliu užtaisu, kuriuos sudėjo po gaisro miške.

Ten, laukų gale, stovėjo vieniša daržinė, kurią taip norėjo nusigriauti Krivickas. Ją prikrovė iki čiukuro vasarojumi. Doveika skubėjo prie daržinės. Šautuvą laikė po pažastim. Jis pažino savo

dvivamzdį, išbandytą daugelyje medžioklių. Ilgus metus jis priklausė medžiotojų rateliui.

Bebuvo gal tik pora ariamų varsnų, ir jis sulėtino žingsnį ir paruošė klausą. Jam pasivaideno cigaretės žybtelėjimas. Akys perštėjo nuo įtempto žiūrėjimo. Jis galėjo suklysti. Bet kažin? Ten tikrai degėsi cigaretę. Ten buvo jie. Baismės valanda atėjo. Jis pakėlė šautuvą, žengdamas į priekį.

Staiga šviesa plūstelėjo, lyg būtų kas ištraukęs žibintą iš po skverno. Liepsna pašoko porą sieksnių, iš tamsos išplėsdama visą daržinės sieną, nukarusią pastogę ir žmogų, staiga pakylantį ir bėgantį. Jis bėgo kiek iškerta, pasidavęs priekin, galvą panarinęs. Šviesa nuo daržinės jį vijosi. Jis plėšėsi išbėgti iš to baisaus ugninio rato. Iš pusės šūvio atstumo Doveika paspaudė gaiduką. Jam nereikėjo šautuvo nė pasukti. Žmogus lėkė tiesiog, ir antrasis šūvis jį paguldė kniūpsčia.

Daržinė degė kaip žibalu aplietas skuduras. Liepsnos išsimušė aukščiau stogo. Ūmus vėjo blūškis susuko ir išnešė plėnis vidurin juodo ir krauju pasrūvusio dangaus. Ugnis švariai ir greitai atliks savo darbą. Prie jos nebuvo kas veikti. Jis atsisuko į gulintį. Iš nugaros negalėjo pažinti, kas toks padegė jo daržinę ir ką tokį jis nušovė. Turėjo pasilenkti ir apversti. Krivickas Vargdienis gulėjo ant sausos ir sumintos ražienos. Iš burnos sruveno kraujas. Akys išplėstos, lyg lupamos iš kaktos. Jis nerodė jokio gyvasties ženklų.

Ir siaubas ūmai sukaustė Doveikos sąnarius. Metė šautuvą ir pasileido bėgti. Jis taip pat tenorėjo, kaip ir Krivickas, išbėgti iš klaikios ugnies nusviesto rato ir pranykti tamsoj. Bet kur jis galėjo nubėgti? Šūvius girdėjo plati apylinkė. Laurynas jį matė išeinantį su šautuvu taja kryptimi. Jis grįžo. Doveika sprendė greitai ir nedvejodamas. Savisaugos instinktas pabudo ir užvaldė, suteikdamas judesiams vikrumo ir jėgos raumenims. Jis griebė nušautąjį už pažastų ir vilko atgal prie ugnies. Jis stojo į pasiutusias lenktynes, išmesdamas paskutinį kauliuką. Jeigu laimė dar nenusigrėžė nuo jo... Kas greičiau — ar jis pasieks ugnį, ar žmonės atbėgs prie gaisro? Padegėjas turėjo žūti prie ugnies. Tik toks tebuvo išsigelbėjimas.

Bet jėgos jį apleido lygiai staigiai, kaip ir buvo atsiradusios. Jis išgirdo dundančią žemę ir šūksnius. Paleistas negyvėlis sudribo prie jo kojų.

— Ei! Ei!

— Ei! Palauk.

Aplink buvo šviesu kaip dieną. Basas ir vienmarškinis ant nebalnoto arklio šuoliais lėkė eigulys Baikštys. Dar arkliui nesustojus, jis šoko žemėn ir pribėgo.

— Negyvas?

Doveika žiūrėjo kažin kur į šoną.

— Tai kas čia buvo?

Nieks ir į tai neatsakė. Iš toliau pasigirdo atbėgančių šniokštimas. Gužas, jo kaimynas kalvis. Iš kitos pusės dar kažkas.

— Jau po Krivicko, vyručiai, žiūrėkit! — saukė eigulys atbėgusiems.

— Nebegyvas? Kaip?

— Kas jį užmušė, Vargdieni?

— Va, pasižiūrėkit. Visas užtaisas kaip sauja suvarytas krūtinėn. Šauta iš arti —jokio skleidimo. Ir kokiais šratais! Vilkiniais. Aš žinau, — aiškino Baikštys, vienu keliu priklaupęs prie lavono.

— Gal dar gyvas?

— Kas duos? Jau apstingęs.

— Tai kas jį galėjo?

Eigulys atsikėlė. Nejauki šypsena draikė jo suveltus ūsus. Ir pasidairė.

— Ogi ten šautuvas ant dirvono numestas. Atneškite. Pusbernis pabėgėjęs ir atnešė šautuvą. Eigulys pauostė vamzdžius, pavartė.

— Ką tik šauta. Ar pažįsti, Doveika, tą šautuvą? Ne? Nepažįsti... Tai aš jį pažįstu. Su juomi eidavai zuikių ir ančių. Geras šautuvas ir brangus. Užsieninis. Tik dideli ponai tokius įsitaiso. Andai, mačiau, kabėjo paties seklyčioje.

Doveika tebežiūrėjo kažin kur. Žmonės žvalgėsi į vienas kitą. Ugnies niekas ir nemanė gesinti. Liepsnos tratėjo ir kilo taip aukštai, jog laižė patį dangų ir siekė žvaigždžių. Daržinė pleškėjo lyg šiaudų kupetys. Jokia liūtis jos nebegalėjo užgesinti. Žmonės traukėsi. Per karšta darėsi. Krivicka Vargdienį nunešė atokiau ir paguldė ant ežios. Vienas užspaudė jam akis.

— Bet kodėl jis vilko jį prie ugnies? — klausė eigulys tartum nenumaldomas prokuroras, atsisukęs į liaudį. — Ar sudeginti norėjo? Čia man tai neaišku. Pamačiau nuo tolo atjodamas ir pradėjau rėkti. Tada numetė. Pasižiūrėkit! Jo rankos kruvinos.

Liaudis gūžčiojo pečiais ir baimingai kuždėjosi.

— Areštuoti tave, Doveika, reiktų tuoj pat. Prie liudininkų, — pasakė eigulys Baikštys kaip vienintelis, turįs ryšį su valdžia.

— Eik po velnių! — prakošė pro sukąstus dantis Doveika ir nuėjo.

Jo niekas nesulaikė. Jis ėjo namo. Tesišildo prie ugnelės subėgę geri kaimynai. Vis šiokia tokia pramoga ir pajvairinimas kasdienybės. Šianakt juk dar nieko neatsiliks. Iš ryto tik atvažiuos ir jį pasiims. O kur dar rytas! Kišenėje užgriebė lemputę. Per daug šviesu ir taip. Nors skaityk, atsisėdęs ant žolės. O kam jis tą lemputę nešiojasi, kai šitaip šviesu? Alia. Jis ketino kai kam pašviesti į akis ir jose išsvysti siaubą. Tik ne ant jų užėjo. Gaila. Labai gaila. Ko taip labai gaila? Jis klausėsi savo balso. Palauk. Ko gi jis gailėjosi? Užmuštojo, nušautojo Krivicko? Už daržinę — žmogų. Kiek metų už tai? Kiek kažin metų?

— Baigia degti. Jau po visam, — užkalbino pro šalį einantis. Tai Laurynas pluošė, pasispirdamas savo suriesta koja, ir jį lenkė. Doveika nespartinio žingsnio. Į ten neberekėjo skubėti. Jis pasiskubino kitu atveju. Pusė minulės vėliau, ir Krivickas būtų dingęs tamsoje. Lemputė tai tikrai nenaudinga tokioje šviesybėje. Jis numetė ją. Ir kas dar kitoje kišenėje? Būtų užtekę ir šito. Pistoletu jį bėgantį jau tikrai nepataikysi. Nerekėjo šautuvo imti. Nerekėjo.

Raudonos gaisro dėmės krito ant Basiuliškių stogų. Medžiai, lyg iškelti iš savo vietų ir persodinti naujai, keistai drebėjo visais likusiais lapais, truktelėjus vėjui. Po medžiais būriavosi iš pakampių susirankioję gyventojai.

— Pramoga. Pramoga visiems. Teatras be pinigų. Juk nuobodu pasidaro, kasdien tą patį ir tą patį tematant.

Doveika kiūtino pamažėle ir kartojo žodžius, kartojo sakinius. Jis rezgė painią mintį. Jis rikiavo išsklidusius daiktus. Jis šlavė juos lyg šluota palaidą kiemo smėlį į krūveles, į didesnes krūvas. Kad paskui galėtų susemti. Jis buvo geležinės tvarkos žmogus. Visą amžių pravertė, besiremdamas ja. Ir iš visų to reikalavo. Ir visų bėdų šaltiniu laikė netvarką. Kaipgi be jos?

Ir ko jis buvo išėjęs, jei ne tvarkos daryli? Ir kam jis pravertė visą mielą dieną, ar ne tam, kad atstatytų pašlijusius reikalus?

Jį reikėjo tik suprasti. Ir ten teisėjai į tai pažiūrės. Jie turi savo akis. Ir jų burnos kalba įstatymais. Ar jis ne įstatymų ėjo paremti sava ranka?

Tegul atsako tie, kurie žino geriau.

Tik bėdos trupučiuką, kol tiesa paaiškės. Dėl pramogos jaunimui. Mieliems kaimynams. Mieliems... Ir jai taipogi. Užtataigi. Ji net negalėjo įsivaizduoti geresnės pabaigos. Ji net nelaukė, kad taip greitai atvažiuos ir išsiveš senąjį Doveiką. Bet iš viso juk niekas ir nebus pasikeitę. Geriau, kad dabar niekas nespainiotų ant tako...

Laurynas rūkė savo pypkutę, atsišliejęs medžio, persiėmęs didingu gaisro reginiu. Pati šeimininkė, apsupta ūkio samdinių, ten stovėjo ir gėrėjosi. Anksčiau, kur ji gimė ir užaugo, jos skurdžiam miestelyje, nieks nepadeginėjo daržinių su brandžių javų krūviu. Tilius krūptelėjo į šoną, jam artinant.

Jis būtų ėjęs ir praėjęs. Bet jie stovėjo ant jo tako.

— Kur jūs buvot, kai aš jūsų ieškojau? — paklausė.

— Kas mes? — atsiliepė klausdama jaunoji ūkio šeimininkė, Monika Doveikienė.

— Jūs, jūs, — durdamas pirštu, rodė Doveika. Ir suriko, kiek išgalėdamas. — Mergos, gult!

Bet jos tam ir buvo mergos, kad neklausytų. Tik panyrino šešėlin ir užsiglaudė už medžių, tikėdamosi šį tą išgirsti ir pamatyti. Monika pasiliko. Ji nelaikė savęs merga.

Doveika įsirišė rankomis į šonus, kojas išskėtė ir atsilošė. Jo nugarą tvilkė gaisro raudonis. Jo veido nebuvo galima įžiūrėti, užtamsinto dvigubai sutirštintų šešėlių. Jis atrodė žymiai didesnis negu iš tikrųjų. Jo suveltai plaukai liepsnote liepsnojo.

— Ponia Doveikiene, kaip jums gerai viskas susiklostė. Geriau nė sapne nesapnavot.

— Kas?

— Tenai, — mojo atgaliom ranka. — Patariu nueiti ir vietoje apžiūrėti. Ryt bus per vėlu. Ryt mus abu išsiveš.

— Ką jūs, Doveika, dėl Dievo meilės?

— Tylėk, gyvate!

Nors tai ir netiko, bet parankesnio žodžio jis tuo metu nesusigraibė. Nė viena tikroji per daugelį metų jam neįkirto, nors tūkstančiai jų šliaužiojo aplink. Jis ištarė lėtai, vos girdimai, juos palydėdamas nuostabiai staigiu judesiu, neįtikimu tokių metų, ranką nuleisdamas kelnių kišenėn ir tokiau pat greičiu keldamas aukštyn. Tilius šoko pirmyn, petimi kliudydamas ir pargriaudamas ant žemės Moniką. Jis puolė ant ištiestos rankos, leidžiančios vieną po kito šūvius. Pusės žingsnio

betrūko, ir būtų išvengęs tos rankos. Jie susidūrė ir krito abu.

— Pala, pala...

Tai Laurynas pasakė, skubėdamas kiek išgali. Ir jei nespėjo, tai tik dėl savo sugadintos kojos. Bet rankos jo buvo kietos ir vinklios, kaip kadugio šaknys. Jis prispaudė Doveikos sprandą, o kita jo ranką, begrabaliojančią nukritusio ginklo. Monika kniubo keliaklupsčia, apsikabindama Tiliaus kaklą.

Jis atsisėdo, abiem rankom suspaudęs dešinią šoną. Pro pirštus sunkėsi juodi, lipniai tiršti lašai. Vaizdingoje gaisro pašvaistėje jie atgavo savo tikrąją spalvą.

— Nieko. Čia kažin kur truputį...— prasišiepė vaikinas, patsai netikėdamas, kad beveik neskauda. Jos rankos taip nuostabiai švelniai glaudė jo neskustą veidą.

— O jūs ko ten snarpsot? Neškit šen vadžias ar kokią virvę, — savo ruožtu suriko mergoms šlubasis. Ir taip, kad šioms nė mintis nekilo nepaklausyti. — Reikia gi Petrą Doveiką surišti.

Visu grožiu ir visa jėga pašvaistė kopė rugsėjo dangun.